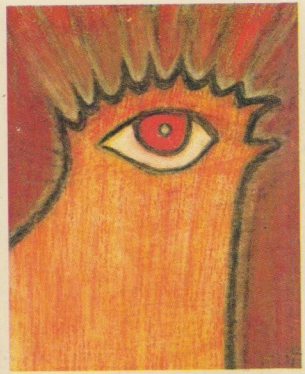

cehenneme iniş için açıklama

doris lessing

ÖTEKİ ROMAN : 1 /1

Yayın Yönetmeni : Abdullah Keskin
Amblem: Erol Durgut
Kapak Tasarım: Zülfikar Sayın
Kapak İllüstrasyonu: Zülfikar Sayın
Dizgi: Şubat
İç Baskı : Aralık 1991, Feryal Matbaası
Kapak Baskısı: Dönmez Ofset, Ankara

Kitabın Orjinal Adı: *Briefing For a Descent into Hell*

***Öteki** Açı Yayıncılığın kuruluşudur*

Yönetim Yeri:
Ataç Sokak 72 / 1 Kızılay / Ankara
Tel :131 33 53

ISBN : 975 - 7782 - 06 - 8

Doris Lessing

CEHENNEME İNİŞ İÇİN AÇIKLAMA

Türkçesi
Serpil Demirci
Mümin Demir

DORİS LESSİNG

Irk Ayrımcılığına Karşı Edebi Tavır

1919'da
İran'da İngiliz bir anne-babadan doğdu.
5 yaşındayken ailesiyle birlikte Güney Rodezya'ya yerleşti.
1949'dan
bu yana İngiltere'de yaşıyor.
Roman, hikaye, röportaj, şiir ve oyun türünden ürünler veren
yazarın başlıca yapıtları şunlardır:

The Grass is Singing (roman, 1950)
This was the Old Chief's Country (hikaye, 1951)
Five (hikaye, 1953)
The Children of Violence (roman, 1952)
Landlocked (roman, 1965)
The Four-Gated City (roman, 1969)
The Habit of Loving (roman, 1957)
The Golden Notebook (roman, 1962)

Sömürgeci-ırk ayrımcı politikalara karşı
duyarsızlığı benimsemeyen Lessing'in yapıtları,
emperyalizme karşı genel bir tavrı içeriyor.
Daha çok
psikolojik, nevrotik ve erotik konular işleyen yazar,
son dönemlerde
bilim-kurgu romanlar yazıyor.

Denizi çok seven
oğlum John için...

Eğer şuradaki su damlası kalbini açığa vurursa,
Burada yüzlerce deniz görünür.
Her atomunda, eğer göz atarsan,
Binlerce nedeni olan yaratıkları görürsün,
Bacaklarındaki küçücük bir sinek bile fille başa çıkabilir,
Şurada Nil'in geniş akıntısındaki damlanın adına
Harmandaki binlerce tanenin,
Bir darının kalbindeki dünya,
Bir sivrisineğin kanatlarında oluşan kainat
Cennetin yuvarlandığı boşluktaki bu noktanın içinde
Kalbinin içindeki küçük bir noktanın üzerinde
Dünyaların yöneticisi ve tanrısı...
Burada iki dünyanın kaynaştığı görülebilir.

Filozof Mahmoud Shabistari
14. yüzyıl
(Gizli Bahçe)

Küçük kum tanelerinin önemsiz hayatı
aynı zamanda
anlaşılmaz yaratıkların dünyasıdır ki
onlar bir kum tanesinin arasından bir balık gibi
dünyanın yüzeyini kaplayan okyanuslara doğru yüzerler.
Bu karmakarışık gibi görünen suyun hayvan ve bitki topluluğu
arasında tek hücreli hayvanlar ve planktonlar,
su keneleri, karides gibi kabuklular, böcekler
ve sayılamayacak kadar çok hayvanın lavrası
—bütün yaşayan; ölen, yüzen, beslenen, nefes alan
insan duyularının boyutlarını kavrayamayacağı bir dünya
oluştururlar.
Dünyalarını karanlık ve işe yaramaz,
boş bir denizden ayırırlar.

Deniz Biyologu Rachel Carson
(20. yüzyıl)
(Denizin Kıyısı)

YATILI MERKEZ HASTANESİ

15 Ağustos 1969/Cuma

HASTA KABUL DEFTERİ

İsim: *Bilinmiyor*
Cinsiyet: *Erkek*
Yaş: *Bilinmiyor*
Adres: *Bilinmiyor*

GENEL İZLENİMLER: *Gece yarısı polis Waterloo Köprüsü yakınındaki set üzerinde avare avare dolaşan hastayı buldu. Sarhoş ya da uyuşturucu almış olduğunu düşünerek merkeze götürdüler. Onu, avare, şaşkın ve uysal diye tanımladılar. Sabaha karşı saat üçte ambulansla bize getirdiler. Kayıt süresince hasta birkaç kez masanın üzerine uzanmaya kalkıştı. Herhalde masayı sal ya da kayık sanıyordu. Polis, liman ve gemi gibi yerleri araştırıyor. Hasta iyi giyimliydi fakat epeydir üzerini değiştirmemişti. Çok aç ya da susamış gibi görünmüyordu. Pantolon ve kazak giyiyordu. Ancak üzerinde cüzdan, para ya da kim olduğuna dair hiçbir belge yoktu. Polis soyulmuş olduğunu düşünüyordu. Eğitim görmüş birine benziyordu. İki tane Librium verildi, ama uyumadı. Yüksek sesle konuşuyordu. Diğer hastaları rahatsız ettiği için küçük gözlem koğuşuna alındı.*

Gece Hemşiresi 6.00

Hasta kah avare, kah kuruntulu ve bazen de canlı bir halde günboyu uyanıktı. Üç saatte bir Librium verildi. Polis herhangi bir iz bulamadı. Giysileri araştırılmaya gönderildi. Fakat pek sonuç vereceğe benzemiyor: Belli bir marka kazak, gömlek ve iç çamaşır, İtalyan stili pantolon. Hasta hâlâ bir çeşit deniz yolculuğunda olduğunu sanıyordu. Polis büyük bir olasılıkla bir amatör ya da yat sahibi olduğunu söylüyor.

Doktor Y. 18.00

Rüzgara ihtiyacım var. Güçlü bir rüzgara. Hava durgun. Akıntı iyi olmalı. Evet, ama ben hissedemiyorum. Pusulam nerede? Günler önceydi, hatırlamıyor musun? Rüzgara ihtiyacım var, güçlü bir rüzgara. Sonucuna katlanabilseydim gelecekti. Doğuda bir rüzgar, sırtıma sert esen, evet. Belki de kıyıya hâlâ çok yakınımdır. Denizde bunca günden sonra kıyıya çok yakın olmak mı? Fakat kim bilebilir ki, yine geriye, sahile doğru sürüklenmişimdir. Ah, hayır, hayır, kürek çekmeye çalışacağım. Kürekler yok, hatırlamıyor musun, günler önce gittiler. Hayır, karaya düşündüğünden de yakın olmalısın. Verde Burnu Adaları sancak tarafındaydı- ne zaman? Geçen hafta. Hangi geçen hafta? Burada deniz kıyıdakinden daha tuzlu. Çok ama çok tuzlu, bu tuz vücudumda at dişleri gibi lekeler oluşturuyor. Yüzümün üzerinde kalın tuz parçacıkları. Tadını alabiliyorum. Gözyaşları, deniz suyu, tuzunu tadabiliyorum denizin. Çölün. Çölleşmiş denizin. Deniz atları. Kum tepeleri, rüzgar kum tepelerinden kum getiriyor, dalgaları daha da azgınlaştırıyor. Kumlar kıpırdanıyor, dalgalanıyor ve dalgaların üzerine yığılıyor. Fakat yavaşça. Yavaş. Benim deniz atlarının dörtnala gidişini seyrettiğim gibi kum atlarının adımlarını ölçen göz, gerçek bir göz olabilirdi. Evet, evet. Ben. Ben bir atı yakalayabilirdim ve belki de onu sürebilirdim, ama deniz atını, kum atını değil. Çünkü ben insanım, o ise çöllerin tanrısı. Bazıları yunuslara biner. Bu pek çok kez kanıtlandı. Batan salımı terkedip denizatının boynuna sarılabilirim, ta Jamaika'ya zavallı Charlie'nin Nancy'sine ya da akıntı beni güneye atarsa beyaz kuşun beklediği sahile kadar.

Döne döne, döne döne ve ben dönerek gidiyorum Diamond Sahili, Kanarya Adaları, Yengeç Dönencesi'nin alt ve üst sınırları, Nancy'nin zavallı Charlie'yi beklediği Batı Hint Adaları'ndaki limana bağırarak ve dönerek Sargasso Denizi'nden* şöyle bir geçip Florida Limanı'yla, döne döne Gulf Stream'in girdabında ve dönerek bir kulaç ötemdeki Asorlar'a uğrayıp, aşağıda Conchita'nın beni beklediği Portekiz sahillerini geçip Maderia'yı, Kanaryalar'ı geçip, daima en passant**, tekrar Diamond Sahili'ne böyle döne döne, tekrar tekrar sonsuza dek, eğer akıntı beni güneye sürüklemezse. Fakat bu akıntı beni sürükleyemez, hayır. Akıntının kendi düzeni vardır, bir otobüs rotası gibidir, değiştirilemez. Kuzey denizlerinin saat yönündeki akıntısı beni götürmeli, götürmeli, eğer... evet. Beni biraz yönümden saptırabilirler, evet saptıracaklar, beyaz kanatlarından küçük bir tüy ile beni yönetecekler, güneye sabitleyerek, Ekvator yakınlarındaki kızgın akıntılara değil, beni karşıdaki güvenliğime götürecekler, sağlam ve emniyetli olarak en sonunda güneyin Ekvator'a en yakın kısmını bulacağım, nihayet, Sargossolulardan, Sicilyalılardan ve Chariblilerden uzak, emniyetle güneyin tatlı akıntılarıyla aşağıya Brezilya Dağları'nın eteklerinden Barış Suyu'na kadar hafifçe sürükleneceğim. Fakat rüzgara ihtiyacım var. Tuz tahtalara yapışıyor, yaşlı sal dalgalarla boğuşuyor ve ben hastayım. Ölesiye hastayım. Sanki içim dışıma çıkıyor, bulantı- hayır, hepsi gittiler, öldüler ve yok oldular, beni bir direğe bağladılar ve büyük bir dalga onları kopardı, aldı, artık ben yalnızım, bu azgın denizde karaya hasret Kuzey Ekvatoral Akıntıya kapılmışım.

Polisten bir haber çıkmadı. Küçük sandalların, yatların ya da yüzücülerin de bundan haberi yok. Hasta yüksek sesle konuşmaya, şarkı söylemeye ve yatakta ileri geri sallanmaya devam ediyor. Aşırı derecede yorgun. Yarın: Sodyum Amital. Bir haftalık narkoz öneriyorum.

Doktor Y. 17 Ağustos

* Atlas Okyanusu'nun yüzeyi çok yosunlu olan kısmı.
** Sırası gelmişken

Ben katılmıyorum. Şok terapi öneriyorum.
Doktor X. 18 Ağustos

Çok sıcak. Akıntı gidip gidip geliyor. Çok hızlı. Öyle sıcak ki su eriyor. Su her zamankinden daha ince, hafif bir sallantı var. Sıcak dalgası gibi. Işık güçlü. Parlak. Işığın değişik biçimleri. Bildiğimiz ışık. Yani sıradan bir ışık, diyelim bulutlu bir günün ışığı. Sonra oynaşan sarı bir güneş ışığı da buna ekleniyor. Kıvılcımlar saçan sıcağın dalgaları, ışığı oluştururken ışıktan oluşan sıcak dalgalar. Sonra, gizli ışık, havada ertelenen kar gibi sabit bir titreşim. Ay, güneş ya da hiç ışık olmayan gecede bile titrek bir ışık. Güneş zerrelerinin ışığı. Evet bu, o. Ah, güneşin zerreleri bana aşkımı gönderin, gönderin onu bana. Çok sıcak. Tuz yüzümde katılaştı. Eğer tuzu kazırsam, yüzümü tekrar tuz gibi deniz suyuyla yıkayacağım. Parlak, aydınlık, sallantılı, harika bir denizde kıpırtısız duruyorum. Çünkü su inceldi ve sıcakta kayganlaştı, artık su ağır değil, hafifledi. Rüzgara ihtiyacım var. Ah, güneş zerrecikleri, güneşin zerrecikleri. Güneş. Hayaletler'in sonunda Güneş dedi, Güneş, Güneş, Güneş ve Ölüleri Uyandırmamızın sonunda, Güneş, güneş zerrecikleri yoluyla Güneş'in kollarına, döne döne, döne döne ...

Hasta çok rahatsız. İsmi soruldu: Jason. Atlantik'te bir salda. 3 kapsül. Bu gece Sodyum Amital. Onu yarın göreceğiz.
Doktor Y.

Doktor Y : İyi uyudun mu?
Hasta : Dalıyorum, ama uyumamam gerekiyor, uyumamalıyım.
Doktor Y. : Ama neden? Ben uyumanı istiyorum.
Hasta : Derin deniz kabartılarına kayacağım.
Doktor Y : Hayır, kaymazsın. Çok rahat bir yatağın var, güzel sakin bir odadasın.
Hasta : Deniz yatağı. Derin deniz yatağı.
Doktor Y : Salda değilsin sen. Denizde değilsin. Denizci değilsin.

Hasta : Denizci değil miyim?
DoktorY : Yatılı Merkez Hastanesi'nde bakımdasın. Dinlenmelisin. Uyumanı istiyoruz.
Hasta : Uyursam ölürüm.
DoktorY : Adın nedir? Bana söyler misin?
Hasta : Jonah.
DoktorY : Dün Jason idi. İkisi birden olamazsın değil mi?
Hasta : Hepimiz denizciyiz.
DoktorY : Ben değilim. Ben bu hastanede doktorum.
Hasta : Ben denizci değilsem öyleyse sen de doktor değilsin.
DoktorY : İyi ama böyle sallanarak kendini yoruyorsun. Uzan. Dinlen. Fazla konuşmamaya çalış.
Hasta : Seninle konuşmuyorum, değil mi? Döne döne, döne döne, döne döne, döne döne, döne döne, döne döne ...

Hemşire : Başın dönüyor olmalı. Saatlerdir dönüyorsun, farkında mısın?
Hasta : Saatlerdir mi?
Hemşire : Sekizden beri görev başındayım ve ne zaman seni görmeye gelsem hep dönüyorsun.
Hasta : Gözleme görevi.
Hemşire : Döne döne ne? Nerede? Yeter artık, arkanı dön, uyu.
Hasta : Çok sıcak. Ekvator'dan çok uzak değilim.
Hemşire : Öyleyse hâlâ saldasın, ha?
Hasta : Sen değil misin?
Hemşire : Salda olduğumu söyleyemem.
Hasta : Öyleyse benimle nasıl konuşabiliyorsun?
Hemşire : Uzan rahatına bak. Böyle yorulmanı istemiyoruz. Senin için endişeleniyoruz, bunu biliyor muydun?
Hasta : Peki, yani herşey senin elinde değil mi?
Hemşire : Benim elimde mi? Nasıl yani?

Hasta : Sen. Sen "Biz" dedin. Ben bu "Biz"i biliyorum. Tam bir ortaklık. Bunu yapmak senin içinçok kolay.

Hemşire : Ne yapmamı istiyorsun?

Hasta : Seni biz olarak. Seni sen olarak değil. Beni kaldır, kaldır beni, kaldır beni. Besbelli ki senin için çok zor değil. Sadece gücünü kullan ya da her neyse, beni oraya at.

Hemşire : Nereye?

Hasta : Sen çok iyi bilirsin. Beyaz kanadına takıp beni güneye götür.

Hemşire : Beyaz kanadım! Kulağa da pek hoş geliyor.

Hasta : Sen onlardan biri olamazsın. Olsaydın mutlaka bilirdin. Beni kandırıyorsun.

Hemşire : Böyle düşünmene üzüldüm.

Hasta : Belki de beni sınıyorsun. Evet bu olası.

Hemşire : Belki de öyledir.

Hasta : Bu Kuzey Ekvatoral Akıntıdan çıkıp Güney Ekvatoral Akıntıya saatin ters yönünde gitme sorunu. Ters saat yönü.

Hemşire : Anlıyorum.

Hasta : Öyleyse neden yapmıyorsun?

Hemşire : Nasıl yapacağımı bilmiyorum.

Hasta : Bir çeşit parola meselesi mi? Dün buradaki adam kimdi?

Hemşire : Doktor Y'yi mi soruyorsun? Seni görmeye gelmişti.

Hasta : O da bu işin içinde. Biliyor. Çok inatçı biri.

Hemşire : İyi birisidir. Ama inatçıdır diyemem.

Hasta : Ben söylüyorum. Sen neden söyleyemiyorsun?

Hemşire : Ya Doktor X, önceki gün buradaydı.

Hasta : Doktor X diye birini hatırlamıyorum.

Hemşire : Doktor X öğleden sonra odana gelecek.

Hasta : Nereye?

Hemşire : Sakinleşmeye çalış. Uyumayı dene.

Hasta : Uyursam ölürüm ve mahvolurum. Bunu sen de biliyor olmalısın, aksi halde kadın gemici değilsin.

Hemşire : Ben Alice Kincaid. Bunu sana daha önce de söyledim. Hatırlıyor musun? Geldiğin gece?

Hasta : İsmin her neyse, eğer uyursan ölürsün.

Hemşire : Peki, boşver, sus. Sadece uzan. Şşşş. Tamam. Tamam. Güzel. Uyu. Uyu. Uyuuu. U-yu.

Hasta acı çekiyor, bitkin, endişeli, aldatılmış, kuruntulu.
Tofronil, Marplan, Tryptizol denenecek. Ya bunlar ya da şok.

Doktor X. 21 Ağustos.

Doktor Y : Güzel, şimdi, hemşire bana bugün Sinbad olduğunu söyledi.

Hasta : Sinbad. Sinbad. Badsin.

Doktor Y : Bana bundan sözet. Bütün bunlar nedir?

Hasta : Sana söylemem.

Doktor Y : Neden?

Hasta : Sen onlardan değilsin.

Doktor Y : Kimlerden?

Hasta : Büyük Olanlardan.

Doktor Y : Hayır korkarım ki sadece normal ölçülere sahibim.

Hasta : Niye korkuyorsun?

Doktor Y : Onlar kim, büyük Olanlar?

Hasta : O zamanlar devler vardı.

Doktor Y : Onlara söyler misin?

Hasta : Onlara söylememe gerek yok.

Doktor Y : Zaten biliyorlar mı?

Hasta : Tabii biliyorlar.

Doktor Y : Anlıyorum. Peki, Doktor X'e söyler misin?

Hasta : Doktor X de kim?

Doktor Y : Dün buradaydı.

Hasta : Burada ve dışarda. Burada ve dışarda. Burada ve dışarda.

Doktor Y : Herhangi birisiyle konuşursan sana yararı olacağını sanıyoruz. Ben sana yardımcı olamıyorsam Doktor X var. Eğer onu daha çok sevdiysen tabii.

Hasta : Sevmek mi? Ne sevmesi? Onu tanımıyorum. Onu görmedim.

Doktor Y : Beni görüyor musun?

Hasta : Tabii. Çünkü sen oradasın.

Doktor Y : Ama Doktor X burada değil?

Hasta : Sana hep söylüyorum, kimden sözettiğini anlamıyorum.

Doktor Y : Peki öyleyse. Ya hemşire? Onunla konuşmak ister misin? Konuşmaya çalışmalısın. Biliyorsun hakkında daha çok şey öğrenmeliyiz. Konuşursan bize yardımcı olabilirsin. Daha açık ve yavaş konuşmaya çalış ki seni doğru dürüst anlayabilelim.

Hasta : Sen gizli polis misin?

Doktor Y : Hayır. Ben doktorum. Burası Yatılı Merkez Hastanesi. Yaklaşık bir haftadır buradasın. Adını ya da nerede oturduğunu bize söyleyemiyorsun. Hatırlamana yardımcı olmak istiyoruz.

Hasta : Gerek yok. Size ihtiyacım yok. Onlara ihtiyacım var. Onları bulduğumda Onlar benim ihtiyaçlarımı söylemeden bileceklerdir. Siz benim ihtiyacım değilsiniz. Kim olduğunuzu bilmiyorum. Bir hayal bekliyorum. Bu salda yiyeceksiz ve uykusuz geçen bunca uzun zamandan sonra hülyalı olmaya mecburum. Sesler. Görüntüler.

Doktor Y : Orada böyle hissedebilirsin. Ama işte benim elim. Sence bir hayal mi? Gerçek bir el.

Hasta : Nesneler göründükleri gibi değildir. Eller karanlığın içinden geldiler ve tekrar kayıp gittiler. Seninkiler neden olmasın?

Doktor Y : Şimdi dikkatle dinle. Hemşire burada seninle oturacak, kalacak, seni dinleyecek. Onunla konuşmanı, ona kim olduğunu, nerede olduğunu, salı, denizi ve devleri anlatmanı istiyorum. Fakat daha

yüksek sesle ve açık konuşmalısın. Çünkü böyle mırıldanacak olursan seni duyamayız. Söylediklerini duymamız bizim için çok önemli.

Hasta : Sizin için önemli.

Doktor Y : Deneyecek misin?

Hasta : Unutmazsam.

Doktor Y : Güzel. İşte Hemşire Kincaid.

Hasta : Evet, biliyorum. Onu iyi tanıyorum. Beni karanlığa boğuyor. Karartıyor. Aklımı başımdan alıyor.

Doktor Y : Saçma. Yapmadığından eminim. Eğer Hemşire Kincaid'i de istemiyorsan buraya bir teyp koyarız. Teybin ne olduğunu biliyorsun değil mi?

Hasta : Bir keresinde kullanmıştım. Ama bence kısıtlayıcı.

Doktor Y : Kullandın mı? Ne için?

Hasta : Ah, lanet olası aptal bir konferans için.

Doktor Y : Konferans öyle mi? Ne çeşit konferans? Ne hakkında konferans veriyorsun?

Hasta : Denizci Sinbad. Köre yol gösteren kör. Döne döne, döne döne, döne döne ...

Doktor Y : Kes şunu! Lütfen. Yine başlama. Lütfen.

Hasta : Dönmüyorum. Beni götürüyorlar. Akıntı. Kuzey Afrika Sahili'nden, Kuzey Ekvator'a, karşıda, Büyük ve Küçük Antiller'i geçerek Florida Akıntısı'na, Sargasso Denizi'nin etrafından Florida'yı geçerek Gulf Stream'e, West Wind Drift ile Kanarya Adaları'na ve dönüp Cape Verde Adaları'nı geçerek döne döne, döne döne, döne döne ...

Doktor Y : İyi öyleyse. Ama nasıl kurtulacaksın?

Hasta : Onlar. Onlar yapacak.

Doktor Y : Devam et. Söyle bize. Onlarla karşılaşınca ne olacak. Haydi anlat.

Konferanslar veriyor. Okullar mı, üniversiteler mi, radyo mu, televizyon mu, politika mı? Araştırma, arkeoloji, zooloji mi hangisi? Sinbad. "Bad sin". Öne sürülen bir varsayı-

ma göre hasta bir suç işledi ve bu hiç de öyle sıradan bir suç değil?

Doktor Y.

Varsayım kabul edilebilir. Nasıl bir suç?
Doktor X.

Diamond Sahili'nden yola çıkınca önce güneye akan sahil akıntısını aşmak gerekir. Diamond Sahili'ni geçerken, sahili kucaklayan akıntı bizi defalarca ta güneye, hatta Afrika kıvrımına, karanın nereden görünüvereceği belli olmayan Gine Akıntısı'na kadar sürüklerdi. Fakat daima gemiyi tam zamanında batıya, bir sonraki durağımız olan Trinidad'a çevirmeyi başarırdık, ta ki Onlar'la karşılaşıncaya kadar. Döne döne. Ulaşmayı dört gözle beklediğimiz limansız bir tur değildir bu. Nancy zavallı Charlie'yi Porto Riko'da bekler, George'un Cape Canaveral'da eski arkadaşı John vardır ve ben tam gemi sahilden uzaklaşırken, Conchita'nın yüksek, siyah kayası üzerinde oturarak benim için şarkı söyleyişini duymayı beklerim. Fakat selamlamalar ve vedalar o denli çok yapıldığında bizim kadar onlar da artık bunun bitmesini beklerler. Şarkılar bu kadar sık duyulunca, şarkıcılar artık sadece Nancy ya da sadece Charlie ya da herhangi birimiz değildir. Son birkaç seferde, Nancy'nin beklediği bahçenin ötesindeki kasabanın bütün kızları da ona katıldı ve deniz kenarındaki duvar boyunca ayakta durup bizim seyredip gidişimizi izleyerek hep beraber daha önceleri olduğu gibi zavallı Charlie ve mürettebatı için söyledikleri şarkıyı söylediler.

Elimin altında
çiçeklerin teni
Elimin altında
ılık manzara
Dünyamı geri verdin bana,
Senin içinde soluk alır dünya benim elimin altında.
Kararmış dallarla doluydu kollarım,
Acı dolu kumlarla.
Gür ormanlar da salınıyorum,

Güçlü nehirlerde eriyorum,
Ben kemik çiçekler tenim.
Ah şimdi varıyoruz-
şimdi, şimdi!
Dünyanın vızıldayan merkezi.
Sanki tanrı bir girdap döndürüp,
Yeni bir kıta yaratmış.

Biz erkekler de güvertede bir çizgi boyunca durur onlara şarkı söylerdik:

Kuşlar ötüşse sahilde hâlâ,
Ve bütün gece dört nala atlar,
Sana dönüp derim ki Aşkım
Yatağı yap,
Yaklambayı.
Bütün gece uzanıp dinlerdik
Dalgaların tekrar tekrar vuruşunu,
Kuşlar olsa kum tepelerinde hâlâ,
Ve koşsa atlar vahşice sahil boyunca.

Ve sonra her seferde gözyaşlarımız daha da azalarak birbirimize gözden uzak el sallarız, çünkü biz "Onlar"ı ilk görüşümüz için yola koyuluruz ve kadınlar bizimle birlikte beklerler. O adada mahkum olduklarından kurtuluşları bize bağlıdır.

Bu seyirde gemide benim kaptanlığımda oniki kişi vardı. Geçen sefer ben tayfayı oynamıştım, George kaptandı. Sahilden dört gün ayrı kaldık. Gözcü olan Charles bize seslendiğinde, akıntı bizi sakin ve zarifçe sallıyor, sağ yanaklarımıza kuzeyden bir rüzgar esiyordu. Ve işte oradaydı. Ya da oradaydılar. Eğer 'Nereden anladınız' diye soruyorsanız, o halde siz bizim şu anki duygu ve düşüncelerimizi paylaşamıyorsunuz demektir. Bu da demektir ki, siz, kendiniz, "Onlar"ı beklemenin umutlarınızı boşa çıkardığını öğrenememişsiniz. Hayır, böyle bir şekilde hayal etmiş olduğumuz doğru değil. Kuşlar gibi şekilleneceklerini ya da dalgaların üzerinde yürüyen ışık formunda olacaklarını ne söyledik ne de düşündük. Eğer hayatınız boyunca sonunda bir gün karşılaşılacak büyük bir beklen-

tiniz olduysa, bilirsiniz ki beklediğiniz şey şu ya da bu şekilde en azından görebileceğiniz bir formda karşınıza çıkacaktır. Zihninizde sekiz bacaklı, tabak gözlü bir canavar canlandırdıysanız ve eğer bu denizde öyle bir yaratık varsa siz onu mutlaka göreceksiniz, dahası bu sizin görmeye hazır olduğunuz şeydir. Melekler ordusu dalgaların arasından belirebilir ama siz tek gözlü bir dev bekliyorsanız onların tam aralarından yol alır ve havanın tazeliğinden başka birşey hissetmezsiniz. Bu yüzden de düşüncelerimizde bir şekil belirlediğimiz zaman kötülük ya da felaket beklemeyiz. Beklentilerimiz hep yardım, açıklama, düşünce ve durumumuzun değişmesi ile ilgili olmuştur. Birer hak terazileri gibi düzenlenmişiz. Hepimiz kendimizden daha akıllı ve yüce şeylerle başa çıkabileceğimizi biliriz ve bu nedenledir ki karşılaşmak için döne döne, döne döne yelken açtığımız şeyin bu olduğunu hemen anlarız. "Onlar"la karşılaşmayı bekleme düşüncesinin okyanusta olduğu gibi kafalarımızda da bir tur haline gelmiş olduğu söylenebilir, yapılan bunca dönüp durmanın sebebi de budur.

Varlıklarını öncelikle berrak bir sessizlik içindeki havada hissedip buna seçicilik duygumuzu da kattık. Çünkü biz, o beklemekte olduğumuz şey ile aynı düzeyde değildik.

Çok çırpıntılı bir denizdi. Öyle ki havada su zerrecikleri uçuşuyordu. Birkaç metre ötede bu hareketli dalgaların üzerinde sallanıp duran ışıltılı bir disk vardı. Cam ya da kristal gibi ışıltılar saçtığı için saydammış gibi görünüyordu ama yaklaştıkça parıltılar arkasındaki su dolu bir bardağa benziyordu. Parıltılarda yansıma yoktu çünkü diskin kendisi bir çeşit ışıktı. Ağır bir gündü. Gökyüzü parçalı bulutluydu, çalkalanan köpüklü dalgalar, uçuşan su zerrecikleri, hareket eden ışık, çevremizde her an değişen bir manzara oluşturuyordu. Diskten çıkacak ve belki de bizim gibi küçük kayık ya da sandal kullanarak bizi hayal kırıklığına uğratacak yabancıları bekliyorduk. Güverte boyunca dizilip, iplere ve direklere sıkı sıkı sarılarak Onlar'ın yaklaşmalarını dikkatle izlerken, düşünce ve davranışlarımızı ayarladık. Fakat hiç kimse görünmedi. Disk maviliklerin ve beyazlıkların kıpırtılı hareketliliği içinde belli belirsiz yaklaştı. İçimizdeki ses, birkaç adım önümüzde dalgaların tam üzerinde, boşlukta duran bu diskten bir kapının açılmasını, bir

merdivenin uzatılmasını, bir kayığın indirilmesini beklemenin pek de doğru olmadığını söylüyordu. Ancak tam üzerimizdeyken bile kesin bir şey beklemiyorduk. Ne hissetmiştik? Tüm benliğimizle ilk hissettiğimiz şey heyecan uyandıran bir sezgiydi. Ya ateşten, ya büyük bir bitkinlikten veya tutkudan bütün vücudumuz kaskatı kesildi ve tir tir titremeye başladık. Titrememize, bardak kırabilecek cinsten tiz bir ses de eklendi. Birkaç metre ötemizdeki görüş alanımızda olan diskten gelen ve diğerlerinden daha güçlü ve daha zarar verici bir nesne gözlerimizi aldı. Durumu tam anlamıyla ifade edemediğimden sadece sezgileri anlatıyorum. Ama diskin dalgalardan biraz yükselip güverteyle aynı hizaya geldiği ve üzerimizden veya aramızdan geçtiği de kesindi. Disk üzerimizde iken, artık şekil olarak bir diskten çok havayı döven bir nesne, sesli bir titreşimdi. Dayanılmaz bir durumdu. Sanki iki ayrı nesne çarpışma halindeydi—neyseki çok uzun sürmedi. Gözlerimi alan ve sanki vücut dokularımın en ince ayrıntılarına işlemiş olan ışık (ya da ses) ten kurtulup gevşediğimde, hala sağ olup olmadığını görmek için en yakınımda duran George'a baktım. Fakat yoktu. Onun ve diğerlerinin nerede olduğunu görmek için dehşet içinde döndüm, hiç kimse yoktu. Hiç kimse. Hiçbir şey. Yeniden kristalleşen ve geminin öbür tarafında dalgaların üstünde sallanan disk gökyüzüne doğru kalkıyordu. Bütün arkadaşlarımı alıp götürmüş ya da yiyip bitirmiş veya emmiş beni yapayalnız bırakmıştı. Gemi tamamen boştu. Güverteler bomboştu. Dehşet içindeydim. Berbattım. Asırlar boyu böylesine gemiyle döne döne dolaşıp durmanın sebebi bir gün "Onlar"la karşılaşmaktan başka birşey değildi ve işte şimdi sonunda gerçekten aynı atmosferdeydik ama ben geride bırakılmıştım. Parmaklıklara doğru koşup sıkıca tuttum, bağırmak üzere ağzımı açtım. Fakat çok alçak bir sesle bağırabildim ya da zayıf bir ses çıkardım, ancak kime ve neye bağırıyordum? Gökyüzüne yükselirken gümüş gibi parlayan ve saydam olması gerektiği halde olmayan bir cisme mi? Beni görecek gözü, bağırmama karşılık verecek ağzı hiçbirşeyi yoktu. Hiçbirşeyi. Ve içinde kendimden daha iyi tanıdığım onbir arkadaşım vardı. Çünkü biz dostlarımızı kendimizi tanıdığımızdan daha iyi tanırız. Daha sonra, orada durup çalkalanan, su zerrecikleri saçan, sallanan, dans eden ve göz kamaştıran

hava ve denizin birbirine girdiği mavi beyaz karışımı gümüşi manzaraya bakarken aslında hiçbirşeye bakmadığımı fakrettim. Disk gözden kaybolmuştu ve artık gözbebeğimde bir hücreden başka birşey değildi. Hiçbirşey.

Onların bana karşı bu kayıtsızlıkları ve çekip gitmeleri beni hasta etti. Arkadaşlarımı almak ve beni bırakmak, hiç olacak şey miydi? Onca yolculuk yapmıştık ama hiç böylesine kedi köpek yavruları gibi alınıp götürüleceğimizi tahmin bile etmemiştik. Talimat ya da yardım istediğimiz olmuştu, bu sonsuz dönüp durmadan nasıl kurtulup da güney akıntısına girebileceğimiz konusunda bilgi almamız gerekmişti. Fakat şimdi bunların hiçbiri olmadı, talimat ve bilgi verilmedi, sadece bir çeşit kaçırılmaydı ve ben; kör bir şekilde, yalnız olarak bir sepetin dibindeki battaniye kıvrımları arasında saklanan, arkadaşlarını kaybettiği için miyavlayan küçük bir kedi yavrusu duygusuyla onların soğukluk ve zalimliklerine karşı haykırmak istedim.

Güvertenin kenarında durdum. Bu arada geminin idare edilmesi, yelkenlerin açılması gerekiyordu ve bildiğim kadarıyla zaten gemiyi harekete geçirmiştik ama ben bu gemiyle tek başıma başa çıkamazdım. Şunu da biliyorum ki ya gemiyi terk etmeliydim ya da küçük bir olasılık da olsa diskin arkadaşlarımı aldığı gibi geri getireceğini düşünerek tek başıma gemide yaşamaya devam edecektim. Fakat bunun olacağını pek sanmıyordum ve kalmaktan korkuyordum.

Şu disk ya da kristalin gemiden ve benden hızla geçişi sanki geminin atmosferini ve beni değiştirmişti. Soğuk bir korkuyla sallanıyor, titriyor ve güçlükle ayakta durabiliyordum, bir ipe sıkıca tutundum. Tam titremem durmuşken ve dişlerimi sıkarak hayatın tatlı sıcaklığının gelmesini beklerken, tekrar sıtma nöbeti gibi bir titreme başladı. Gerçi ateşim yoktu ama bu bir çeşit halsizliğin sonucuydu. Gemideki herşey bana düşman gibiydi. Diskin soluğu sanki bir çürüme başlatmıştı. Dehşete düşmüş ve hâlâ da dehşet içinde olduğumu söylemek çok basit kalır. Hayır. Bir yabancılık duygusuna kapılmıştım, dayanılmaz bir hava solumuştum. Artık ben ben olmaktan çıktım ve yeni nefretim şimdi bir gemi korkusundan çok hastalığa dönüşmüştü. Bu arada, yelkenler sallanıyor,

çırpınıyor, şişiyor ve öylece tepemde asılı duruyorlardı. Gemi de titriyor, düzensiz bir şekilde değişen rüzgarın her hareketiyle sallanıyordu. Saldırılıp ölüme terkedilmiş bir yaratık gibiydi.

Marangoz deposundaki keresteyi kullanarak bir sal yapmaya başladım. Bir an önce kaçabilmek isteği ile harıl harıl çalışıyordum. Korkum bu denli kuvvetliyken gemide kalmak aklımdan bile geçmedi. Ama bir sal üzerinde yalnız başıma yola çıkmanın gemide kalmaktan daha tehlikeli olduğunu da biliyordum. Gemide batana ya da bir kayaya çarpana kadar yetecek su, yiyecek ve sığınak vardı. O ana kadar güvenlikte olabilirdim. Ama kalamazdım. Sanki bütün arkadaşlarımdan ayrı hiçe sayılmış, geride bırakılmıştım ve bu tamamen bir talihsizlikti. Artık istesem de istemesem de geminin bir parçası olmuştum.

Saatlerce çalıştım. Gün batınca direğe bir fırtına feneri bağlayıp gece boyunca da çalışmaya devam ettim. Balsa* odunu sırıklarından onikiye onikilik bir sal yaptım. Ona yiyecek dolu bir kutu, bir varil su bağladım. Salın ortasındaki direğe bir yelken yerleştirdim. Üç çift kürek aldım, iki çift yedek küreği de salın arka tahtasına sıkı sıkı bağladım. Salın tam orta yerine yaklaşık bir metre genişliğinde tahta bir platform yaptım. Bütün bu zaman boyunca ölesiye bir korkuyla ve aralıklarla hücum eden titreme nöbetleriyle çalışıyordum, öyle bir an geliyordu ki kramp girmiş gibi ikiye katlanıyor, titrememek için bir desteğe tutunmak zorunda kalıyordum.

Şafak sökerken salım hazırdı. Sallanan gemide dikilip ileriye bakarken, gökyüzü yüzümde kırmızılaşıyordu, bu arada geminin Gine Akıntısı'na kapılıp Kamerun ya da Kongo'ya doğru döndüğünü farkettim. Gemiyi olabildiğince çabuk terketmek ve bu sahil boyunca süren çok tehlikeli akıntıdan kürek çekerek kurtulup bir kere daha Ekvatoral Akıntı'ya dönebileceğime inanmaktan başka çarem yoktu. Bulabildiğim tüm giysileri giydim. Salı denize indirdim, mantar gibi yüzüyordu. Gökyüzü alev alev yanarken ve güneş olgunlaşan bir şeftalinin içi gibi doğarken dalgaların üzerinde sallanan sala bir ip sarkıtıp kendimi bıraktım. Sıçrayan su damlalarından biraz etkilenmeme rağmen yine de fazla ıslanmadan sala

* Hafif olduğu için sal ya da model uçak yapımında kullanılan bir tropikal Amerikan ağacı.

ulaştım ve hemen sırtım güneşe dönük olarak kürek çekmeye başladım. Sanki güvenliğime ya da sağlam bir gemiye doğru gidiyor gibiydim. Bu sırada güneş güzel bir yaz sabahının puslu gökyüzünde, ufuktan üç-dört karış kadar yükseldi. Geride bıraktığım gemimizin yelkenleri tam arkamda dalgaların üzerinde oturmuş kelebek kümesi gibi basık bir beyazlık oluştururken, ben dosdoğru batıya gidiyordum. Tekrar kafamı çevirip baktığımda gördüklerimin yelkenlerin beyazlıkları mı yoksa uzaktaki kabaran köpükler mi olduğunu söylemek zordu. O kadar uzaklaşmıştım ki artık deniz de değişmiş, sakinleşmişti. Böyle bir denizde bütün gün ve gecenin büyük bir bölümünde kolaylıkla kürek çekebildim. Kollarım kopana kadar çektim de çektim. Artık kollarım irademdışında gidip gidip geliyordu. Sonra bir gün —sanırım gemimin yelkenlerinin doğuda gözden kayboluşunu görüşümden üç gün sonraydı— ani bir kasırga çıktı, giysilerim ıslandı ve yedek kürek lerimi yitirdim. Bundan iki gün sonra kabaran deniz son küreklerimi de çekip alınca batıya ve kuzeye kavis yapan akıntılara kendimi bıraktım. Artık bundan böyle aynı gemide, aynı akıntıda sanki arkadaşlarımla birlikteymişim gibi döne döne ilerlediğimi, Batı Hint Adaları'nı ilk görüşümü, zavallı Charlie'nin Nancy'sini ve şarkısını düşlemek zorundaydım. Eskiden olduğu gibi, kadınların şarkısından sonra, döne döne, döne döne Sargasso Denizi'ni, Gulf Stream'i, Portekiz ve İspanya kıyılarındaki deniz hareketlerini gözümde canlandırmalıydım. Fakat şimdi beyaz kelebekler gibi yelkenleri olan büyük gemimizde değil, yalnız başıma küçücük bir salda dönüyor, dönüyor, dönüyorum. Sadece umudumda küçük ama kötüye doğru giden değişimler dışında herşey aynı: "Onlar" ya da disk ya da kristal Nesne, her ne ise bir sonraki inişinde benim denizde bir nokta gibi kalan salımı görebilecek mi? Acaba beni görüp bir selam verme lütfunda bulunacaklar mı ya da "Bu akıntıdan nasıl kurtulabilirim" feryadıma cevap verecekler mi? Arkadaşlar, yalvarırım beni uygun bir sahile ulaştırın!

İçimdeki daha önce hiç tatmadığım soğuk bir korkuya rağmen yine de onları çağıracağım, evet. Birinin kokmuş battaniyesinin kıvrımları arasında saklanmış kör bir köpek ya da uyuyan bir kedi yavrusunu farkedememesi gibi beni farkedemeyeceklerini bugüne

kadar aklımın ucundan bile geçirmemiştim. Bu engin denizde küçücük bir nokta gibi olan salı nasıl farketsinler ki? Ama ne yazık ki, böyle, küreksiz, dümensiz, uykusuz, bitkin bir halde devam etmekten başka çare yoktu. Herşeye rağmen bildiğim birşey var ki o da, Nancy'nin olduğu sahile gidip, ona Charlie'nin sonunda "Onlar"la karşılaştığını söylemek incelik olurdu. Ama kimlerle karşılaşmıştı ki? Düşünüyorum da Nancy'e bütün söyleyebileceklerim bu kadardı, çünkü o parlayan şey tarafından götürülürken neler hissettiğini bile bilmiyordum. Acaba salımla sürüklenip geçerken Nancy benim için şarkı söyleyecek mi, kadınlar yaz bahçelerinin duvarına dizilip şarkılar söyleyecekler mi, ben de onlara aşk için zamanın nasıl geçtiğini söyleyebilecek miyim? Sonra da George'un arkadaşına kadar sürüklenip bağırarak George'un nasıl da— ne? Nerede? Ve rahibe elbiseleri içinde Conchita'yı görene kadar gitmeye devam edeceğim.

Büyük bir ağaç gibidir insan
İncinir fırtınadan.
Kollar, dizler, eller,
Aşka karşı çok sert,
Ağacın rüzgara direnişi gibi.
Ama uyanır yavaşça,
Ve karanlık ormanda
Yapraklarıdağıtırrüzgar
Ve kara yaratık çıkar mağarasından.
Sevgilim sen söylerken:
"İşte fırtına,
İşte o,
İşte efsane yaratık,"
Yine söyler misin?
İlk nasıl öpüştüğümüzü, korkarak, dudaklar kapalı,
Ve nasıl elele tutuştuğumuzu, ürkek,
Bir kuş varmış gibi aralarında.
Söyler misin?
"Küçük bir kuştu beni kandıran."

Döne döne her geçişimde o, hep bu şarkıyı söyler.

Doktor X : Peki, bugün nasılsın?
Hasta : Döne döne, döne döne, döne döne ...
Doktor X : Bu durumundan istediğin zaman kurtulabileceğine inandığımı bilmeni isterim.
Hasta : Döne döne, döne döne, döne döne ...
Doktor X : Doktor Y bu hafta sonu burada olmadığından sana yeni bir ilaç vereceğim. Bakalım etkisi ne olacak.
Hasta : İçeri dışarı, dışarı içeri. İçeri dışarı, dışarı içeri.
Doktor X : Benim adım Doktor X. Senin adın ne?
Hasta : Döne döne ...

Onun 11-12 yaşına döndüğünü sanıyorum. O yaş benim deniz hikayelerinden hoşlandığım yaştı. Bana göre çok daha kötü durumda, gerçek şu ki benim burada olduğumu kabul etmiyor. Doktor Y kendisine tepki verdiğini iddia ediyor.

Doktor X. 24 Ağustos

Doktor Y : Bugün adın ne?
Hasta : Odysseus olabilir?
Doktor Y : Atlantik kesinlikle onun denizi değil?
Hasta : Ama bundan sonra olabilir, değil mi?
Doktor Y : Peki, ya sonra?
Hasta : Belki de Jamaika. Her zamankinden daha güneydeyim.
Doktor Y : Günlerdir hiç durmadan konuşuyorsun, bunu biliyor muydun?
Hasta : Bana konuşmamı sen söyledin. Konuşmak yerine düşünebilirim de.
Doktor Y : İyi, ne yaparsan yap ama şunu unutma: Atlantik'te bir salda değilsin. Arkadaşlarını da bir uçan dairenin kollarında kaybetmedin. Sen hiçbir zaman bir denizci olmadın.
Hasta : Öyleyse nedendenizci olduğumu sanıyorum?

Doktor Y : Gerçek adın ne?
Hasta : Crafty.
Doktor Y : Nerede oturuyorsun?
Hasta : Burada.
Doktor Y : Karının adı ne?
Hasta : Benim karım var mı? Adı nedir?
Doktor Y : Neden Doktor X ile hiç konuşmadığını söyler misin? Buna çok kırılıyor. Ben de olsam kırılırdım.
Hasta : Söyledim ya, onu göremiyorum.
Doktor Y : İyi ama biz senin için çok endişeleniyoruz. Ne yapacağımızı bilemiyoruz. Buraya geleli neredeyse iki hafta oluyor. Polis de senin kim olduğunu bilmiyor. Hakkında kesin olarak bildiğimiz birşey varsa o da senin amatör ya da profesyonel bir denizci olmadığındır. Söyler misin çocukken denizcilikle ilgili çok mu hikaye okudun?
Hasta : Adam ve çocuk.
Doktor Y : George'un soyadı nedir? Ya Charlie'ninki?
Hasta : Tuhaf, onları düşünemiyorum ... Evet, tabii, hepimiz aynı adı taşıyorduk. Geminin adıydı.
Doktor Y : Geminin adı neydi?
Hasta : Hatırlayamıyorum. Çok uzun süre önce battı ve parçalandı. Ve salın da adı yoktu. Salı insan gibi isimlendiremezsiniz.
Doktor Y : Neden olmasın? Ona şimdi bir isim koy.
Hasta : Ben kendi adımı bile bilmiyorken sala nasıl isim koyabilirim. Benim adım ... ne? Beni kim çağırır? Ne? Niçin? Sen Doktor Niçin'sin ve ben de Niçin'im— hepsi bu. Kim'i kaygan salda yalnız bırakıp Gine Akıntısı'nda batan Niçin iyi bir gemiydi ve ...
Doktor Y : Bir dakika. Dört-beş günlüğüne gidiyorum. Ben dönünceye kadar Doktor X seninle ilgilenecek. Döner dönmez seni görmeye geleceğim.
Hasta : İçeri dışarı, dışarı içeri, içeri dışarı ...

Yeni tedavi. Librium. Günde üç kez üçer Tofronil.

Doktor X. 29 Ağustos.

Deniz eskisinden de dalgalıydı. Sal dalgalardan burnunu çıkardığında balıkların başımın üstünde halkalar çizdiğini görüyor ve dalgalar üzerime doğru geldiğinde, balıklar ve yosunlar başımdan aşağı kayıp denize akıyordu. Salım dalganın en tepesine çıktığında, dalgaların oluşturduğu su duvarından balıklarla gözgöze gelebiliyordum. Bu balıklar yüzüme çarpıp omuzlarımdan aşağı dökülürlerken tenime dokunduklarında kaygan ve ıslak oluşlarından ben onların deniz yaratıkları olduklarını düşünüyordum, onlar da beni dalgaların üzerinde havada gördüklerinden hava yaratığı olduğumu düşünüyorlardı. Dalgalar öylesine yüksek kıvrımlar çizerek düşüyordu ki, ta derinlerden gökyüzünü görmek için gelen üç derin su balığını da beraberlerinde getiriyordu. Bu arada ancak küçük havuzlara ya da akvaryumlara yaraşır minicik balıklar da bu dalgalara ayak uyduruyordu. Eğer insanlar hava yaratıkları, küçük veya büyük balık türleri de deniz yaratıkları ise ateş yaratıkları hangileridir? Ah, evet biliyorum, beni görmedin, önemsemedin, arkadaşlarımı kapıp giderken beni böyle kokmuş bir battaniyenin kıvrımları arasında çığlıklarımla bıraktın. Onlar neredeler, arkadaşlarım? Tanrı aşkına, acaba onlar, parlak alevler arasında benimle gözgöze gelen ateş kıvılcımları mıdırlar? Bak, bizim su solumamız gibi, sarı alev soluyan hava yaratığı biri diye düşünürler. Bu soluyan ağızda birşey var derler —George? Zavallı Charlie?— hatırlanmayı hakediyor. Onlar şimdi havanın çok ötesindeler ve ateşin birer parçasıdırlar. Alev saçanlardır. Ateş fırtınalarıdır. Sizce adelet gerçekten iyi birşey midir? Hayır, yıkar, devirir, biçer. Dalgalar öyle yüksek, öyle hızlı ve öfkeli çarpıyor ki, üstünden çok altındayım o dalgaların. Bu dalgalar öğreticidir, insanlara balık solungaçlarına sahip olmayı ve su solumayı öğretirler. Eğer sudan derin bir nefes alırsam, ciğer dokularım buna uyum sağlayıp, "Evet, evet, sen yukardaki, sen denizci, derin solu, seni havada olduğu gibi suda da taşırız" diye bağıracaklar mı? Fakat "Onlar", arkadaşlarım George,

Charles, James ve ötekilere ciğer dolusu ateş solumayı öğretmek zorunda kalmışlardır. Kristal girdap beni diğerleriyle birlikte sardığında soluduğumuz havanın normal bir hava olduğunu söyleyemezsiniz, hayır, o ılımlı bir ateş, güneşin soluğu, rüzgarıydı, ama insanlara bağlanan ciğerler ana rahmindeki bebek kadar hareketsiz duruyor ve yelkenler gibi, güneş rüzgarlarının kendilerini doldurmalarını bekliyorlar. Hava için hava ciğerleri, ama, bana aşkımı getirecek olan güneş rüzgarları içinse, şarkı söyleyen ışıktan ve kristal sesten oluşan organlar gerekir. Ah, dalgalar ne kadar yükseliyor, gittikçe süzülerek büyüyor ve adeta şaha kalkıyor, üstünden çok altındayım dalgaların. Salım kabaran denizde bir nokta kadar küçük kalıyor ve ben hastayım, dalgaların çarpıp fırlatmasından öyle hastayım ki, benim zavallı başım ve ciğerlerim. Bu kalın, ağır ve kabuk bağlamış, zorlanan ve gıcırdayan salda daha fazla kalırsam, kalbim yerinden fırlayacak ve ben denizin derinliklerini boylayacağım.

Ah, hayır, hayır, hayır, güzelim gemim Niçin'i terkettim ve yeni yatağım olan bu sert sala limpet* gibi yapıştım. Şimdi bunu nasıl terkedebilirim, hasta bir kuşun ormana dalışı gibi, kayarak denizin derinliklerine yuvarlanmaz mıyım? Ama ya bir kaya veya küçük bir adacık bulursam? Aptal, Ekvator'un 45 derece uzağında, bu koskoca Atlantik Okyanusu'nun ortasında ne kaya, ne adacık, ne ada ne de sığınacak liman olur. Fakat sal neredeyse parçalanıyor. Elimde sadece bu balsa direklerini ya yana ya da çapraz bağlayabilecek sıradan hayatlar var, okyanusun ortasında bu hantal tahta yığınını doğru dürüst biraraya getirecek ipi nereden bulayım? Bu bir fırtına. Bir tayfun. Sarı haleli bulutlu gökyüzü kapkara, dalgalar Stephen karası ve bir kilise kulesinden bile daha yüksek, her yer sırılsıklam ve soğuk, kulaklarım uğulduyor. Ve işte altımdaki salım çöp öğütücüsündeki saman çöpleri gibi parçalanıyor. İşte o da gidiyor ve ben kırılmış parçalara ve hatta belki bir balık kılçığına tutunmaya çalışarak tamamen suyun altındayım, boğuluyorum. Üşüyorum, iliklerime kadar üşüyorum, içimdeki yaşam ısını kaybetmemeliyim, ama orası da soğuk, ay kadar soğuk. Dibe doğru kayıyorum ve de-

* Kayalara yapışık duran konik kabuklu bir deniz hayvanı

niz beni tekrar ışığa doğru kaldırıyor. İşte elimin altında bir kaya, fırtınada bir liman, beliriveriyor. Benden önce hiçbir gemicinin uğramadığı, hiçbir haritanın göstermediği, eteklerindeki sallantılı ormanda buffalo sürüsünün gezip otladığı iki-üç kilometre yüksekliğindeki koca bir dağın en uç noktası olan bir tek, kara bazalt kaya. Fırtına geçip de ortalık tekrar aydınlanana kadar ona sıkı sıkı tutunacağım. İşte sonunda sabit durabiliyorum, milyonlarca yıldan beri okyanusun dibinden yükselen ve Atlantik'in fırtınalarına bunca süre dayanan bu kaya da sabit. Kayada bir çatlak, bir yarık var, sabaha kadar oraya yerleşirim. Ah, işte yine kara yaratığı oldum. Sakin ve rahat bir uykuyu hakediyorum. Ben ve dağın ucu olan bu kaya tek parçayız. Artık deniz oynaşıyor. Sakin. Durgun. Fırtına dindi ve güneş, sanki kendisini parçalamak istiyormuşçasına uçuşmaktan vazgeçip sakince sallanan, sütliman denizin üzerinde ışıldıyor. Şarkı söyleyen, tuzlu, sıcak deniz, sabit kayanın üzerinde bana dokunmadan, Batıya doğru akarak Hint Adaları'nın bir sonraki durağına gitti. Sabit Uykuda. Sabit. Uykuda.

Hemşire : Uyan. Kalk canım. Haydi. Hayır, tamam. Dik otur. Tamam seni tutuyorum.

Hasta : Neden? Ne için?

Hemşire : Birşeyler yemelisin. Tamam, bir dakika sonra tekrar uyursun, uyuyabilirsin değil mi?

Hasta : Eğer beni uyandıracaksan neden uyutuyorsun?

Hemşire : Bu kadar çok uyumanı istememiştik. Biz dinlenip sakinleşmeni beklerken sen uyuyorsun.

Hasta : Kim bekliyor? Bana hapları kim verdi?

Hemşire : Evet, ama— neyse boşver. Bunu iç.

Hasta : Bu iğrenç birşey.

Hemşire : Çorba. Güzel sıcak bir çorba.

Hasta : Beni yalnız bırak. Bana ilaç veriyorsun, sonra da uyandırıyorsun.

Hemşire : Uyandırmak mı? Hayır. Bir kayayı uyandırmaya benziyor. Üşüyor musun?

Hasta : Güneş çıkıyor, güneş ...

Kim uzanmamıştır aç, sıcak kayalarda,
Suyun gevşek ve tembel sesine yaslanmamıştır,
Bir deniz kabuğundan akan suların ya da
İnsanın içindeki kanın mağaralar boyunca,
Duyarak sesini gömülmemiştir suya .
Batan bir adam gibi güneşe tutunarak,
Uzak güneşe ya da çağıran seslere?

Hemşire : Biraz daha lütfen.
Hasta : Aç değilim. Su solumayı öğrendim. Plankton* dolu, bilirsin. Mideni beklediğin gibi ciğerlerini de bekleyebilirsin.
Hemşire : Öyle mi canım? Peki ama fazla uzatma yine hava solumak zorundasın.
Hasta : Şimdi hava soluyorum. Görüyorsun kayanın üzerindeyim.

Gör öyleyse onu, kuşun göreceği gibi,
Ilık hoyrat havada kanatlı gemi gibi sallananı,
Rüzgarlı tarlalardan çıkıp
Bu kükreyen dalga üstüne dalga kabaran okyanusa geleni
İnatçı karaya karşı sabırlı ve yavaş,
Sağlamaya çalışarak bu korkunç doğumun
Çağların içinden garip değişimini
Doğarken belirdi otlekelibacağı,
Bir başve sonunda bedenikaranın,
Aşınmış ve yıpranmış hep
Anne deniz tarafından
Bir kıskanç deniz ki eski acısına aşık.

Hemşire : Neden gidip biraz gündüz odasında oturmuyorsun? Devamlı yatakta kalmaktan yorulmadın mı?
Hasta : Aşık kıskançlık. Onun acısı.
Hemşire : Acın mı var? Nerede?
Hasta : Benim değil. Senin. Aşk kıskançlığı ve hemşirelik acısı.
Hemşire : İnanki acım falan yok.

* Sularda bulunan mikrobik canlıların bütünü.

Kilometrelerce köpük üzerinden tembel kanatlarda kayar,
Ve orada, aşağıda küçük gerilmiş şekliyle
Boğulan adam gibi kara kayaya yapışarak,
Tepesindeki büyük kuşu hisseden
Sesi, kanatları ve yarı zgarı olmadığını bilen
Uyutulmuş gibi camsı uçurumlardan yuvarlanan
Kulak uğultusunu akıntının sildiği adam.

Hemşire : Haydi şu ilaçları al canım. Hepsi bu kadar.

Boğulan adamın batışı gibi kim batmamış,
Bardaktaki ışık misali ışık saçan tembel
Dalgalar arasındaki günışığı içine
Ki orada süslü bir balık kuş gibi kayar,
Ve sonra orman derinlikleri gibi loş
Işık yayan derinliklere.
Düşer de düşer
Endişeli kollardan, keskin dişlerden ve ölümün hain tuzağından
Okyanusun dibine kadar.
Burada taşlar yanık eğrelti otuyla kaplanmış.
Otların arasından fosforlu titreyişlerle bir balık yüzer,
Göz gibi ışıldayarak, ışık kümesi yüzer,

Burada gecenin görülmemiş hükmü vardır.

Yoksa bu tatlı kadın saç telinde mi yüzüyor?

Deniz bitleri kara kurbağalar gibi yosunlu soluk taşta zıplar.
Yoksa uyanar-döner birtenin parıltısı mıdır?
Büyük midye kabukları, katlanan beyaz kapılar gibi kapanır.
Kloroforma tutulmuş bir yüz gibi titrek ve gergin,
Uzun süredir gülmeyi unutmuş bir yüzün
Eski aşkı ıslak otların arasındaki ince ay gibi yükselir,
Ve ay giderken akçıl gözlü balık geçer.

Derin denizkayıtsızlığıyla donanmış
Etle beslenen deniz yosunlarına alışkın yüzer,
Ki orada beyaz örümcek kümesi gibi titrek

İskeletler oluşturur mağara çatılarını.
Yosun bağlamış aletler çökerken dibe,
Pistonları ve sütun gövdeleri yeşilliklerde sallanır...

Hemşire : Haydi canım. Aman tanrım, perişansın değil mi? Herkesin kötü günleri olur, herkes ara sıra üzülür. Benim de oldu. Bunu böyle düşün.

Hasta : Hiç kimsenin bilmediği bu derinlikler
Denizin sayılamayacak siyah kuyuları
Ki her günışığı yukarılarda ölür
Ve durgun su yavaş yoğun ve kirlidir

Hemşire : Hapları tükürmenin bir yararı yok.
Hasta : Kirli, kirlenmiş, kirlilik, herşey bozulmuş.
Hemşire : Kocaman bir yutkunma yeter, işe yarar.
Hasta : Beni uyandırıyorsun ve uyutuyorsun. Beni uyandırıp aşağı itiyorsun. Artık uyanığım. Uyanık kalmak istiyorum.
Hemşire : Dik otur öyleyse.
Hasta : Bu saçmalık nedir, bu ilaçlar, nasıl uyanık kalabilirim ki se sen ... beni kim aşağı itiyor, boğulmuş adamın batması gibi kim beni batırıyor ve ...
Hemşire : Doktor X bu tedavinin sana yarayacağını söylüyor.
Hasta : Öteki kavga eden adam nerede?
Hemşire : Doktor Y'yi kastediyorsan yakında gelecek.
Hasta : Denizin dibinden yukarı gelmeliyim. Denize, fırtınalara meydan okumalıyım ya da hayır, çünkü "Onlar" beni aşağıda göremezler. "Onlar"ın, bizim ağır, dumanlı, pis havamıza gelmelerini beklemek pek doğru olmaz, ama bütün bu batık gemilerle dolu denizin dibinde beklemek de mantıklı değil, hayır. Hayır, yukarı çıkıp "Onlar"a beni orada sıcak kayadaki boşlukta görme şansını vermeliyim.
Hemşire : Evet, güzel, tamam. Ama tanrı aşkına böyle çırpı-

nıp durma.

Hasta : Tanrı aşkı başka birşey. Uyanık kalmalıyım. Mecburum. Nöbete devam etmeliyim. Aksi halde asla kurtulup kaçamam.

Hemşire : Gerçekten anlayamıyorum. Belki de bu tedavi sana yaramıyor. Uzansan iyi olacak. Arkanı dön. Kıvrıl. Tamam. Sus. Suss. Sss.

Hasta : Ninni bebeğim
Fırtına seni yatıştırdı
Eğer onu incitmezsen
O da seni incitmez

Duygularımı yitirdim. Çaresiz bırakıldım. Sürekli bir gel-git arasında kaldım. Güzel gemi Lollipop'tayken deniz ve rüzgarla oraya fırlatıldım. Saldayken orada benden başka kimse yoktu. Şimdi bu kayada sabit duruyorum. Tutunmuş. Tutunmaktan başka yapacak birşeyim yok. Ve beklemek. Ya da bir balığın bağırsağı kadar karanlık olan okyanusun dibine bir dalgıç gibi dalmak, yukarıdan başka gidilecek yer yok. Bir seçeneğim daha var, evet. Yardım isteyebilirim değil mi? Bir balığa ya da bir kuşun kuyruk tüyüne yapışabilirim. Köpekler insanların dostuysa bir denizcinin dostları kimlerdir? Yunus balıkları. Onlar bizi severler. Yunusun bir insanı öldürdüğü görülmüş müdür, ama biz insanlar onları av ya da yemek için değil sadece merakımızı gidermek için bile öldürüyoruz. Bir yunus beni aşkıma götürecek. Sevgi dolu gözleri, uzun ağzı ile, kaygan sırtlı, parlak, kara, şarkı söyleyen bir yunus. İnsanoğlunun bağırsaklarından akan pis kokularla dolu, kafasındaki öldürücü fikirlerle kirletilmiş zehirli denizinde dur yunus, ölme, dayan, beni tut ve bu donmuş ezici Kuzey akıntısından beni kurtarıp, güneye akan yumuşak akıntıya, özlenen sahillere götür. Şimdi, oraya götür. Mecbur kalırsam denizaltında su soluyabilirim, ama eğer başarabilirsen denizin üzerinden gidelim ki bir ateş okuna ya da ışık beneğine dönüşmüş arkadaşımı selamlayabileyim. Orada hafif miyim, yunus? Uysal bir yaratık mıyım? Uysal ve dost? Beni güneye götür, daha sıcak akıntılara götür, ah işte deniz yine dalgalı. Salımın saman gibi dağıldığı o büyük fırtınada olduğu gibi inip inip

kalkıyor, çarpıyoruz. Ama biliyorum, bu kez kötü değil, ah o ne korkunç bir baskı, ne gerginlikti ve şimdi dışarı, evet dışarı artık dışardayız, hâlâ batıya yüzüyoruz, ama güney batıya, saatin ters yönünde, oysaki daha önce saat yönünde batıya gitmiştik, Batı Hint Adaları'ndan, Florida'dan, Sargasso Denizi, Gulf Stream, West Wind Drift ve Kanarya Adaları'ndan başka gidecek yer yoktu, döne döne, döne döne, ama şimdi, ah yunus, bu mavi-yeşil ve gökkuşağı renkleri saçan nefis sabun köpüğünde kuzeye doğru giden hava ve deniz zaman yönünde sağa sola girdap gibi dönerken, büyük esinti, ışık ve su kıvrımlarıyla, şimdi doğru yoldayız. Ah yunus, şarkı söyleyen dostum sonunda sen beni o kumsala ulaştırana kadar sabırla senin sabrının son demine dört elle sarılacağım, sağlam olmalı ve beni oraya götürmelisin, beni güvenilir bir şekilde karaya çıkarmalısın, kafamdaki Brezilya akıntısında sürüklenerek güneye çok uzağa gitmeme izin vermemelisin, hayır, Brezilya Dağları'nın mavi yeşil doruklarının yükseldiği Brezilya kumsalının gümüş kumuna beni yavaşça indir. Orası, işte orası benim gideceğim yer ve beni aşkım orada, onun için yönünü iyi tayin etmelisin.

Ve şimdi, işte sahil. Artık rotamıza her zamankinden daha çok dikkat etmeliyiz. Burada, nazik burnunu incitecek ya da kaygan kara sırtını yolacak, kaya, sığlık ya da resifler yok, sadece ışıltılı bir sahil ve güney akıntısının tehlikeleri var, bu daha da kötü. Eğer orada olmayı arzulayarak bu güzel sahile böyle bakmaya devam edersek, döne döne, döne döne gitmekten vazgeçtiğimiz bu seferimizde, akıntı bizi tekrar güneyin buzlu Afrika'sına sürüklemeye devam edecek. Bu yüzden yunus dayan ve aklını işine, bana, karaya ulaşmama ver, asla gümüş kumsalı ve oradaki derin ormanları düşleme, eğer düşlersen güçten düşer ve bir ölü ya da can çekişen balık gibi güneye doğru kayarsın.

Orada. Evet. İşte buradayız, çok yakınız ve çatlayan dalgaların sesi içimizde. Aına sen kulaklarını kapat yunus, dinleme ve bakma, tüm düşüncelerin amacımız için yoğunlaşmalı. İçeri. Ve içeri. Güneye çeken akıntının soğuk dalgaları sol kanadında. İçeri. Evet, ben de artık bakmıyorum, sevgili yunus, çünkü o sahile şimdi varamazsam ve tekrar güneye kayarak düşmek zorunda kalırsak, sen de bana insanların size davrandığı gibi davran ve sadece merak uğruna

beni parçalara ayır. Ama orada, daha yakın. Evet, daha yakın. Şimdi öyle yakınız ki, kumsalın ağaçları ve ötesindeki tepeler, sakin bir nehir kenarındaki ağaçların nehre sarkışı gibi üzerimize sarkıyorlar ve oradayız. Yumuşak, yağlı, parlak kara kuyruğunu ayırıp yürüyebilmek için bacak yaparak benimle oradaki yükseklere tırmanır mısın? Hayır, peki öyleyse, hoşçakal yunus hoşçakal, sen denizine geri dön ve tüm canlılara saldıran pis insan seni yüzerken bulup öldürene kadar orada mutlu ol, yaşa ve nefes al. Ve şimdi dost sırtından iniyorum, teşekkürler, sana teşekkür ederim dost balık ve artık dalgaların ayaklarımı yıkayıp serinlettiği kumsalda ayakta durabiliyorum.

Ve şimdi, yüzyıllardır döne döne dolaşıp durduğum denizi terk ederken, ağaç gövdelerine yığılan yıllar ya da deniz kabuklarındaki tortular gibi, zihnim zaman ile kuşatıldı. Islak bir köpek gibi titreyen bedenimle tuzlu kuru kuma adım attım.

Sabah on suları olmalıydı. Sabah güneşi tüm parlaklığıyla sırtıma vuruyordu. Bulutsuz gökyüzünde derin bir mavilik vardı. Taşlı buruna varmadan önce her iki tarafa da birkaç kilometre uzayan beyaz kumlu geniş bir plajda duruyordum. Önümde, kumsal kıyısına kadar inen sık bir orman vardı. Denizden hafif hafif esen meltem, dalları neşeyle oynatıyordu. Yapraklar parıldıyordu. Deniz de öyle. Kumlar ışıldıyordu. Tam anlamıyla sakin, rahatlatıcı ve zengin bir manzaraydı ama aynı zamanda da bir ışık karmaşası vardı. Kumsalın göz alıcı ışığından ağaçların serinliğine kavuşmaktan memnundum. Ağaçlar arasındaki otlar kısaydı ve yürümek kolaydı. Kumsaldan sonra arazinin sanki bir taş platosu gibi yükselmiş olduğunu gördüm. Ulu ağaçların altında batıya doğru yürürken kendime bir patika arıyordum. Sonunda yüksek tepelere doğru gittiğini sandığım kumlu bir yol buldum. Sakin, dinlendirici bir yürüyüştü. Köpüklü dalgaların kıyıya vuruşu burada ağır bir sessizlik oluşturuyordu. Yukarıda dallar binlerce kuş tarafından güçlendirilen bir sessizlik taşıyordu. Kısa bir süre sonra, hemen önümde beş-altı kilometre geride bıraktığım dalgaların gürültüsü kadar güçlü bir gürültü duydum. İleride ışıltılarla denize dökülen alçak ve ge-

niş bir akıntıya doğru, kayalar arasından çağlayan bir nehir kıyısındaydım. Yol akıntının kenarından yukarı doğru gidiyor ve şelalenin yanında, kayaların arasında, dar bir patika haline geliyordu. Yürürken çağlayandan serpilen suyla sırılsıklam oldum. Bu su denizin acı tuzunu yüzümden temizliyordu. Çağlayanın zirvesine ulaşıp geriye baktığımda, tüm sahil boyunca süren keskin bir yokuşu farkettim. Irmak, çılgın inişinden sonra, şimdi durduğum yerden birkaç kilometre ötede genişleyip sakinleşiyordu. İçinden geçtiğim ormanın tepesinden, kilometrelerce uzayan kuzey ve güneyi görebiliyordum ve ormanın ötesinde göğün köpükleri gibi görünen kabarık beyaz bulut kümesinde, okyanusun maviliği göğün maviliğine karışıyordu. Öbür tarafa döndüğümde kumsaldan gördüğüm burunlar, orta seviyede çıkıntılar oldukları halde, yine de önümde yüce dağlar gibi duruyorlardı. Ve ben katır tırnağına benzer bitkilerin bulunduğu, aşağıya doğru sanki zorla giren yüksek bir tepedeki daha yüksek bir ormandaydım. Kuşlarla ve gevezelik eden maymun sürüleriyle dolu olan bu ormanın öncekine oranla daha sevimli ve ılımlı bir havası vardı. Daha önce hiç görmediğim bir ağaçtan yoğun bir koku geliyordu. Daha çok bir hindistan cevizini andırıyordu ama manolyalar gibi büyük pembemsi çiçekleri vardı ve hafif meltem bu kokuyu öylesine yayıyordu ki sanki bu koku her ağaçtan, her ottan geliyor gibiydi. Bana karşı düşmanca bir tutum içinde değillerdi. Tam aksine çok iyi karşılandım. Sanki burası düşmanlık ve nefretin henüz doğmadığı bir yerdi. Kısa bir süre sonra yolu sabırla tırmanırken leopar gibi geniş benekli bir hayvan bambu kümesi arasındaki önüme sıçradı ve anlamlı anlamlı bana baktı. Sonra patikanın kenarına çöküp ne yapacağımı merak ediyormuşçasına beni seyretti. Tehlikeye karşı tetikte ama iyi niyetliydi, yeşil gözlerini kırpmıyordu. Bana hiç de ondan korkmam gerekiyormuş gibi gelmedi. Onunla aynı hizaya gelene kadar yürümeye devam ettim. Beş-altı adım ötemdeydi, çok büyük ve güçlü görünüyordu. Çömeldiğinde aynı boydaydık. Gülümsemenin pek etkili olmayacağını düşündüğümden bir tür başeğme ile hayvanın yüzüne baktım ve sonra, kıpırdayamayacak kadar tembel ya da gururlu olan bu leopar, puma ya da her neyse, varlığımızı ve dostluğumuzu onaylamak isteyen bir ev kedisi gibi sadece gözlerini kısıp mırıldandı. Yü-

rümeye devam ettim. Hayvan bir süre beni seyretti, birkaç adım izledi ve sonra, titreyen, yüzlerce örümcek ağına yakalanmış gökkuşağı gibi ışıldayan ırmağın kıyısındaki çalılıklarda gözden kayboldu. Yoluma devam ettim. Bu arada akşamüstü olmuştu, güneş ileride rahatsız edici bir şekilde gözümün içine doğru parlıyordu. Geriye bakınca, bana hedefim olan taşlı yayla ile sahil arasındaki mesafenin yarısını katetmişim gibi geldi ama şelalelerin yanından tırmandığım yarık ve bayırlar artık görünmüyordu. Sadece suyun nereye döküldüğünü gösteren kül rengi buğularıyla, uzun, durağan bir yol gibiydi. Arazideki iniş çıkışlar, daha çok, hâlâ duyulan şelalenin gürültüsünden anlaşılıyordu. Eğer bizzat tırmanıp da bu yarığı görmemiş olsaydım varlığına asla inanmazdım. Kimbilir belki de önümde bu ormanın sakladığı daha ne güzel şelaleler ve yarıklar vardı. Irmak, yüksek bayırlar arasında koyu yeşil bir kıvrım gibi yanımdan akıp gidiyordu. Kuşlar ve maymunlar için bir cennetti. Hem dinlenmek hem de gözlerimi güneş ışıklarından korumak için ağaçların altında bir süre durduğumda karşı kıyıdaki beyaz kum uzantısında su içmek için nehre inen küçük geyikler gördüm. Burada dinlenmeye karar verdim. Güneşin hafif hafif kıpırdayan yaprakların arasından göründüğü çimenli bir bayır buldum ve benekli bir ışık altında uyuyakaldım. Uyandığımda altın benekli hayvanı yanımda yatarken buldum. Ağaçların altında hava kararıyordu. Düşündüğümden daha çok uyumuştum. Büyük kedi dostumun yanımda kalıp beni koruyacağını da düşünerek gece burada kalmaya karar verdim. Daha çok eriğe benzer morumsu bir meyveyle yüklü bir ağaç bulunca yemişini kendime akşam yemeği yaptım. Bunca uzun süreden sonra ilk kara yiyeceğini yemek, hayatım boyunca ilk defa meyve yemek gibi birşeydi, ağız dolusu bir lezzet deneyimi. Sonra ışık azalırken tekrar oturup bekledim. Batan güneş yüzünden doğada her şey üzgündü. Sarı hayvan bana doğru yaklaştı, bir kol boyu uzağımda kocaman başı ön pençelerinin üzerinde uzandı ve yeşil gözlerini ırmağın karşı kıyısına dikti. Dünyanın bu yanını güneş terkedip gece denizden yukarı tırmanırken, ben onun misafirliğimden memnun olduğunu hissettim. Manzara ağır ağır kaybolurken orada beraber oturduk. Önce derin derin akan ırmak, sonra uzak kıyıdaki yüksek dalları uzun süre ışığı gö-

rebilen ağaçlar, daha sonra yakındaki çalılıklar ve en nihayet, sanki gecenin ağır ağır inişi böyle küçük şeylerle engellenebilirmiş gibi, yol işareti olarak düşündüğüm ve şekillerini aklımda tutmaya çalıştığım her bir ot karanlığa gömüldü. Karanlıkta bütün ağırlığıyla bir sessizlik çöktü. Ama kilometrelerce uzaktaki kumsalın gürültüsü derinden derine sessizliği bozuyor, etrafa su sıçratan ırmak yatağında kıvrımlar çizerek sessizce akıyordu ve gece kuşları başımın üstündeki alçak dallarda oynaşıp ötüşmeye başladılar. Sarı hayvan başını kaldırıp kükredi ve sesi ağır ekolar halinde yamaçlara ve göremediğim dik kayalara çarpıp geri geldi. Arkamdaki çalılarda bir kıpırtı duydum. Dostumun avlanmaya ya da dolaşmaya gitmiş olabileceğini düşündüm fakat yoğun ama hoş kokulu karanlığa baktığımda az ilerde yanyana uzanmış iki hayvan gördüm. Yeni gelen, hafif hafif ses çıkaran dostumun yüzünü yumuşak bir şekilde yalıyordu.

Karanlık ağır ağır çöktü ama soğuk değildi. Havada tuzla dolmuş ciğerlerime iyice çektiğim nemli bir sıcaklık vardı. İşte şimdi solumak, bir deniz yaratığından çok bir dünyalının soluması olmuştu. Sonra karanlık gizli bir ışıkla parıldadı ve kafamı sola çevirip baktığımda ormanın ayışığı ile dolmuş olduğunu gördüm ve ırmak hareketli ışık çizgileri halinde akışını gösteriyordu. Ay henüz pek belli değildi. Fakat kısa sürede ağaçların üzerinden yükseldi. Oturduğum yerden çimenler gökyüzüne çok yakınmış gibi görünüyordu. Yıldızlar sanki aşağıda parıldayan suda kendilerini göstermek istiyorlarmışçasına çıktılar ve ormanın içindeki açıklık sakin bir ışıkla doldu. Artık sarı değil de siluetleri çiğle ıslanmış toprakta kara ışık lekeleri gibi görünen iki hayvan birbirlerini yalıyor ve mırıldanıyor sanki heyecanla oynaşmak istiyorlardı. Bunu seyrederken yolculuğuma gece devam etmeye karar verdim. Çünkü hava yeterince sıcaktı ve akıntı boyunca süren yol taşsız, düz ve kumluydu. Her şey aydınlık ve parlaktı. Ayağa kalktım, güzel kokulu ormanımdan istemeyerek ayrılıp tepelere doğru yürümeye devam ettim. Yeşil gözleri ay ışığında parıldayan iki büyük kedi beni birkaç adım izledi; hala orada olduklarından emin olmak için dönüp baktım. Çok sessiz hareket ettiklerinden sanki iki gümüşi gölge tarafından izleniyor gibiydim.

Gece çok kısaydı. Sanki güneşin doğuşundan hemen önce, batıdaki ay donuk ışığıyla gözlerimi doldurdu. Kafamın içi ay ışığıyla yanıyor gibiydi. Daha sonra geriye dönüp baktığımda sabahın, denizin üzerinde gökyüzünü pembe ve altın rengine boyadığını gördüm. Ne yazık ki iki dost hayvan gitmişlerdi. İşte yine yalnızdım. Güneşin doğuşundan önceki alaca karanlıkta gri olan solumdaki nehir artık eskisi gibi parlak değildi ama daha geniş ve sığdı. Kayalar nehirde küçük şelaleler ve adacıklar oluşturuyordu. Sular ilerde daha geniş bir şelaleden akıyordu. Üzerinde bulunduğum patika sürekli yağmurlarla toprağı incelmiş dik ve bayırda dağ havasında yaşamak zorunda bırakılmışlara özgü inatçı bir cesarete bürünmüş ağaçlar arasında dikine tırmanıyordu. Artık çok yorulmuştum ama güneş tekrar yükselip de yüzümde ve gözümde parlayana kadar yürümeye devam etmenin daha iyi olacağını düşündüm. Yürümeye devam ettim. Ama yol nehirden aldığı suyla kayganlaşıp doğru dürüst adım atmanın zorlaştığı bir patika haline geldiği için artık yürümem yavaşlamıştı. Her yönden eserek nefes almamı zorlaştıran iğrenç bir rüzgar ve yüzüme çarpan su damlalarından dolayı yarı sersemlemiş halde yukarı doğru tırmanmaya devam ettim. Ama şimdi bu havanın canlılığı ve ciğerlerimi doldurabilme telaşı beni keyiflendirdi. Böylece berrak zihnim ve gündoğuşunun tatlı ışığı sayesinde benim için herşey daha da farklılaştı. Platonun kenarında kümelenmiş taşlar, üzerimde öylesine yakın duruyordu ki sanki rüzgar onları tepeme yuvarlayacak ya da dağ eteklerindeki toprak kayması gibi bütün kütle üzerime yığılacaktı. Fakat dallara, çalılara hatta el ve kollarımı kesen kamış öbeklerine tutunarak yürümeye devam ettim. Eğer rüzgar kafamdaki bütün güzel düşünceleri alıp götürmemiş olsaydı daha fazla devam etmeye cesaret edemezdim ama gördüklerim içimi kötü önsezilerle doldurduğu halde yine de bir robot gibi ilerledim. Şurası da açıktı ki önümde çıkışı çok tehlikeli olabilecek dar bir yarık, üstüne üstlük üzerine ulaşmam gereken dik ve yüzeyi cam gibi düz olan kayalar vardı. Yarığın çevresinde başka bir yol da görünmüyordu. Aşağı doğru gürleyip akan nehri yaran yalçın kayanın bir tarafında su, taş yatağından çok havadan akıyordu. O tarafta görebildiğim tek şey etrafa saçılarak akan koskoca bir su kütlesiydi. Karşı tarafında ise

altı uçurum olan sarp bir kayalık vardı. Bu yoldan devam etmeme olanak yoktu. Çünkü üzerine küçük bir taş atsan sesini ormanın derinliklerinden duyabileceğim bir heyelan başlardı. Birinin ya da birşeyin daha önce geçmiş olduğu bu yol, ta aşağılardan buraya kadar ırmağı takip ediyor ve sanırım önümdeki kayanın yarığında son buluyordu. Bu nedenle o yarığa girene kadar tırmanmaya devam ettim. Sabah güneşi başımın üzerinde, mavi gökyüzünde parlıyordu. Yarı karanlıkta yarasa kokuları içinde kalakaldım. Ayaklarım bir duvarda, sırtım ve omuzlarım karşı duvarda yukarıya doğru hareket etmek zorundaydım. Yavaş ve acı verici bir tırmanmaydı ama sonunda cama benzer son duvarın karşısındaki dar çıkıntıya tutunmayı başardım. Aşağı bakınca, içinden parlayan yeşil bir nehrin geçtiği muhteşem bir orman manzarası, onun ötesinde kıvrılan beyaz kum çizgisi ve daha da ilerde deniz ufku görünüyordu. Burada, yukarda, aşağıdaki ormanın çiçeklerinden ve köpükler saçarak akan nehirden gelen keskin bir koku vardı. Az önce geçtiğim berbat kokulu mağaranın yolculuğumda gerçek bir yeri yok gibiydi, sanki karanlık ve sıkıcılığı buradaki temiz havaya çok yabancıydı. Ama bu duygum uzun sürmedi, kendimi onu hatırlamaya zorladım, çünkü eğer o acıyı yaşamamış olsaydım şu anda burada olamazdım. Yol yukarı devam etmiyordu ya da öyle görünüyordu. Yapacak başka birşey olmadığı için tırmanmak zorundaydım, ama tırmanamadım. Üzerinde durduğum yaklaşık bir metre genişliğindeki taş çıkıntısının kenarlarını incelediğimde kolaylıkla ufalanabileceğini farkettim. Burnumun dibinde denizdeyken boğuştuğum dalgalar gibi parlayan, cama benzer düzgün siyah bir kaya duruyordu. Ama tek fark, burada, gözünü bana dikip bakan balıkların olmamasıydı, sadece haftalardır tıraşsız kalmış karmakarışık bir yüzün solgun görüntüsü vardı. Ve şimdi ne yapacağımı bilmez bir haldeydim. Bu cam gibi taşa tırmanmak olanaksızdı. Yaklaşık 7-8 metre yüksekliğindeydi ve yüzeyinde çatlak ve pürüz yoktu. Oturdum, doğudaki sabah güneşine, geldiğim yola baktım, herhangi bir yerde olabileceği gibi bu yerde ölebileceğimi düşündüm. Daha sonra yarıkta bir kıpırtı duydum ve yukarı doğru dikkatle tırmanan sarı hayvanın başını gördüm. Benim için geniş ama onun için çok dar olan yarıktan tırmanışı ustacaydı. Arkasından da

eşi ya da arkadaşı, her neyse, o da geldi. Taş çıkıntısının kenarında durabilmeleri için kocaman hayvanlara yer açmaya çalıştım ama onlar yanımda kalmadılar. Önce biri sonra da diğeri yeşil gözlerini bana dikti. Gökyüzünün koyu maviliğinde, iri, dörtköşe tepeli sarı kafalarının silüeti göründü— ve daha sonra önce biri sonra da diğeri sarp, cam gibi kayaya çok kolay bir şekilde sıçrayıp çıktılar. Mavi gökyüzünde yedi-sekiz metrelik kayaların üzerinden bana bakan iki baş silüeti gördüm. Kalkıp az önce hayvanların sıçradıkları yere gittim gözlerime inanamadım, düzgün, cam gibi kayanın yüzeyinde, sadece ışık belli bir açıdan çarptığında örülebilen patikaya benzer pürüzlü bir yol duruyordu. Bu, kalın kabuklu bir ağacın pürüzü gibi değil, aksine rüzgarın oyduğu granit pürüzü gibiydi. Bu iki hayvanın örneği olmasaydı hiçbir zaman bu kaygan kayanın kenarına bir sinek gibi tırmanmaya yeltenemezdim bile ama şimdi parmaklarımla tutanarak mümkün olduğu kadar yükseğe çıkmaya çalışıyordum. Böylelikle birşeyin ne kadar zor ve tehlikeli olduğunu düşünmeden yapmaya kalkışırsam onu yapabileceğimi gördüm. Parmaklarım ve ayaklarım kayanın bu pürüzlü yüzeyine yapıştı, bu aşılmaz ayna gibi kayanın tepesine geldiğimi anladım. Sonunda, kayaların arasındaki istediğim o platoya varmıştım. Önceki gün plaja ayak bastığımdan beri hedefim olan bu yükseklik, yaklaşık altmış-yetmiş kilometre ötedeki bir ufukta batıya doğru uzanan yüksek dağların düzlüğüydü. Çıktığım patikanın tepesinden aşağıya bakınca, hiç de o kadar korkunç gibi görünmüyordu. Üstesinden gelmenin olanaksız olduğunu düşündüğüm keskin cam gibi zirve herhangi birinin kolayca çıkabileceği bir yerden daha tehlikeli sayılmazdı. Geniş nehir parlayan gümüş bir çizgiydi. Aşağıya doğru keskin bir şekilde inen bütün ormanlık arazinin on-onbeş kilometre uzağındaki küçük şelale, karşıda, ağaçların tepesinde gölgeli bir çizgiden başka birşey değildi ve ormanın üzerindeki alçak bulut kilometrelerce uzunluğundaki bir şelale gibiydi. Damlacıkları neredeyse tepeye kadar sıçrayan sarp kayanın altındaki yüksek şelale, akan suyun görünmemesinden dolayı sadece bir sesten ibaretti.

Şimdi, tüm sahil arkasındaki mavi okyanusla önümde uzanıyordu. Bu dünyada benden başka kimse yoktu sanki. Ne denizde

bir gemi ne de nehirde kanoya benzer birşey vardı, uçsuz bucaksız bir orman aşağıda bomboş yatıyordu. Bu geniş arazide yaşanıldığına dair en ufak bir işaret bile yoktu.

Üzerinde durduğum bu platoda bitki örtüsü çok farklıydı. Burası, kısa sürede altın sarısına dönüşecek uzun yeşil çimleri ve savana ağaçlarıyla aydınlık ve canlı bir yerdi. Batıya, kışın doruklarında kar yığınları olması gereken bu yaz mavisi dağlara doğru dönünce, solumdan hala su sesi geliyordu. Yaklaşık yediyüz-sekizyüz metre güneyde oldukça düz bir zemin üzerinde bu sesin kaynağını buldum. Denizden buraya kadar takip ettiğim nehir taşlı, sığ bir yatak boyunca akıyordu. Bu, geniş, kuş sesi gibi cıvıltılı derede, bir çocuğun rahatlıkla oynayabileceği zarif koylar ve sahiller vardı. Fakat bu dere öncekiler gibi, öyle yüksek bir yamaçtan gürültülerle akmıyordu. Aşağıdaki pürüzsüz kıyılar sanki zamanla su tarafından düzeltilmişti. Ama hayır uçurumun kenarından yaklaşık altıyüz-yediyüz metre ilerideki nehir yatağında, birkaç yüz metre genişliğinde bir kanyon vardı. Kanyonun içine sessiz sedasız akan bu su toprağın içinde kayboldu. Binlerce ya da milyonlarca yıl önce nehir yatağının nereden geçtiğini görmek mümkündü. Çünkü suyun toprağa karıştığı yerin öbür yanında, bir zamanlar akmış olduğu uçuruma doğru genişleyen sığ ama geniş bir kanal halinde, şimdi çalı, çimen ve taşlarla kaplı, eski bir nehir yatağı hâlâ duruyordu. Bir o kıyıya bir bu kıyıya çarparak spiraller çizip yatağında döne döne akan ırmak suyunun kuvveti doğal olarak burada azalıyordu. Su, kendisine kavis çizerek boşuna engel olmaya çalışan önündeki uçurumu hiçe sayıyor, kenardan gümbürtüyle akıyordu. Orada durup aşağıya baktığımda, çıkılmasının olanaksız olduğunu düşündüğüm camsı tepenin altında taş yığınlarının arasından görülebilen şelaleleşmiş su yolunu farkettim. Su, üç metre aşağıda kayanın içindeki uzun ve karanlık geçidinden çıkıp aniden beliriverdi. Tıpkı yukarda olduğu gibi köpükler saçarak ve gürültülü bir şekilde yeraltının havasını tatmadan dışarı çıkıyordu. Çıktıktan sonra, sabahleyin yukarı tırmanırken de gördüğüm gibi gümbürdüyor, ileri atılıyor, kükrüyor ve parçalanıyordu.

Irmağın, deliğe akan banyo suyu gibi aktığı mağaraya bakmak için ovaya geri döndüğümde o büyük kanyonun üzerinde suyun

gökkuşağı rengindeki zerrecikleriyle dönerek aktığını gördüm. Bu arada, batıda batan güneşe bakınca gece uyumak için bir yer bulmak zorunda olduğumu düşündüm. Geçirdiğim gün ve geceleri düşününce, ne zaman şöyle güzel bir uyku çektiğimi hatırlayamadım. Bu dost sahile ayak bastıktan sonra, güneş batarken ya da sarı hayvan beni seyrederken yaptığım yarım saatlik kestirmeleri hariç tutuyorum. Tabii yunusun sırtında, kayanın tepesinde ve saldakileri de saymıyorum. Zaman kah parlak, göz kamaştırıcı kah tehlikeli ve eğer içindeki keskin karanlık dilimleri çıkarırsak bazen de tekdüze geçip gitmişti. Normal olarak katettiğimiz yola şöyle bir geri dönüp bakarsak, içinde güneş ya da ayışığının yanı sıra, düzenli keskin kara gölgelerin yattığını görürüz. Artık uyku gereksinimini bırakan bir yaratık olduğuma inanmaya başlamıştım. Bu da beni sevindirdi.

Geçilemez bir cam bardakta nasıl tırmanılacağını bana öğreten, renkli, iri arkadaşlarımın yanında gecenin inişini seyrederek, gün batımına boyanmış bu dünyada başıboş dolaşmaya karar vermiştim. Ama ne yazık ki dostlarım yoktu. Hava yine güneş batışının yalnızlığıyla dolmuştu. Bir battaniyenin altına başımı sokup ağlayarak, hüznümle aydınlıktan karanlıklara gömülecek kadar melankoliktim. Şu da bir gerçekti ki, güneş uzak mavi tepelerin arkasında batarken ve karanlık önce denizin sonra ormanların üzerine düşüp, bulunduğum yere doğru ağır ağır sokulurken manzara şahaneydi. Gece meltemi başladığında, sırtımı kıpırtısını hissedebildiğim küçük ve esnek bir ağacın gövdesine dayamış oturuyordum. Bu akşam her zamankinden daha yüksekte olduğum için ayın doğuşunu seyredebiliyordum. Önce, doğuda, gökyüzünün karanlığında berrak gümüş aydınlığını sonra uzak okyanusun üzerinde ışıldayan gümüş parıltısını ve daha sonra da ay, suyun üzerinden yavaşça yukarı doğru kayarken, ilk gümüş dilimini gördüm. Yine bir önceki kadar ılık ve aydınlık bir geceydi. Oturup gecenin geçişini seyrederken arkadaşlarımı bekliyordum. Fakat gelmediler. Gelmediler! Ve gelmeyeceklerdi. Bazen kayalık platonun kenarında durup, ağaçların tepesinden aşağılara baktığımda lekeli karanlıkta sarı bir kıpırtı gördüğümü sanıyordum. Bazen de ırmağın kenarından dolaşan mavi yeşil yolda sarı bir nokta gibi çömelmiş su içen

bir hayvan hayal ediyordum. Ama onları bir daha hiç görmedim. Ara sıra bir hayvanın yüksek sesle öksürmesi ya da şelalelerin sesini bastıracak kadar gür bir kükreme bana onları hatırlatırken, onların, bu şahane kumsala ilk kez çıkacak olan bir başka yolcuya yardım edecekleri umudunu da verdi.

Yine gece kısaydı. Herhalde biraz uyumuştum ama öyle olduysa bile, bu, gözkapaklarıma düşen sabah ışıklarıyla göz kamaştıran bir uykuydu ve güneş batımından bende kalan serin, ferahlatıcı, berrak, geniş bir zaman boşluğuydu. Güneş tamamen doğunca uzak dağlara doğru yoluma devam etmem gerektiğini düşündüm ama güneş doğup küçük dünya kendi etrafında döndüğünde üzerinde bulunduğum patika güneşle yüzyüze geldi ve ben bütün gece dayanmış olduğum küçük ağacın büyük, düz bir kayaya dönüştüğünü gördüm ki ...

Şimdi aklımı başıma toplamam gerekiyordu. Bir merdivenden düşüşte olduğu gibi aniden değişen bir durumda, zaman daha ağır ilerlerken, düşünmek için çok kısa bir süreniz olur. Benim de vardı tam o anda, merdivenden omurgamı o sivri uca çarpmamak için havada yavaşça dönmek zorundaydım. Siz de hem havada dönüp hem de düşünebilirsiniz. Bu düşüş beni fena incitebilir, evde bana yardım edebilecek biri ya da birşey var mı? Normaldir ki zaman boşluğundaki bu an düşünmek için çok kısadır. Fakat düşünce mekanizmasını zamandan ayırmakla hata ederiz, çünkü ikisi aynı şeylerdir. Sadece böylesine önemli anlarda bu gerçeği farkederiz. Kenarlarında insan izlerine rastladığım, özellikle düzenlenmiş bu kayaya bakarken, mantığımı kullanabilmek için düşüncelerim hızlandı. Ne olduysa oldu ve ben birdenbire çok uyanık ve atik bir hal aldım; farkında bile olmadan ayağa kalkıp çevreme bakarak yükselmeye başladım. Etrafımdaki birkaç yüz metrelik taze yeşil çimenlerin üzerinde, açık alanda yükselmiş bir ev, tapınak ya da bir çeşit kamu binasına bakıyordum. Fakat dün, yüksek ağaçların arasında serpilmiştim. Ama şu anda, viran bina çok netti. Sanki göreceklerimi yaratmıştı. Dün o inanılmaz kayaya tırmandıktan sonra artık, insanlarla dolu bir şehirden tutun da, alınlarının ortasında tek gözü olan insanlara kadar herşeye inanmaya hazırdım. Ama hayatımda hiçbirşeyi bu kadar net görmemiştim. Bu şehir, kasaba

ya da kale taştandı. Etrafımdaki bütün katlar ve binalar çok netti. Her yer direkleri sütunlar, eşik taşlarıyla doluydu. Bir süre kuzeye yürüdüm fakat bu tarafta bir zamanlar birilerinin yaşadığına dair bir iz yoktu. Batıya yürüdüm —şehir yorulup da güneye döndüğüm yerin ilerisine doğru uzuyordu. O büyük taşın parçaları ve katları dün yürüyüşte hiçbirşey görmediğim ırmak boyunca devam ederek uçurumun tam kenarına kadar yayılıyordu. Herhalde bir zamanlar burada, bu dik kayanın kenarında, denizi ve ormanları gören geniş ve güzel bir şehir vardı.

Artık benim için buradan ayrılmak imkansızdı. Güneş doğmadan önce, dağlara doğru yoluma devam etmeye niyetliydim ama şimdi bu eski yer beni çekiyordu. Ayrılamıyordum. Fakat sığınabileceğim bir yer yok gibiydi. Güney mavi yeşil okyanusun üzerinde hızla yükselirken bir süre ileri geri yürüdüm. Kafamda yağmur yağdığında ya da rüzgar sert estiğinde beni koruyabilecek bir ev, oda ya da herhangi birşey bulabileceğim düşüncesi vardı. Öyle de oldu. Yürüdüğüm —ya da bunca gidip gelmelerin içinde artık tam olarak nereye gittiğimi anlamak çok zor olduğundan yürüdüğümü sandığım— ama kesinlikle dikkatle baktığım yerde bir zamanlar çok geniş bir ev toplantı salonu ya da depo olarak kullanılmış taş yığınını gördüm. Belki 15-16 metre yüksekliğinde olan kuru taş duvarlar sağlamdı. İnsanın içine sıcaklık veren toprak sarısı renginde zamanla sertleşmiş kil taşın işçiliğin süslü stili çok güzeldi. Sarımsı toprakla ve molozlarla hafifçe örtülü zemin ise mavi-yeşil ve altın sarısı bir mozaikti. Kapıları alçak duvarlı daha küçük odalara açılan büyük bir orta odadaydım. Tavan ya da çatı yoktu. Duvarlar arasında ileri geri yürüdüm, şimdi yerini ışıklar saçan berrak bir mavinin ve aşağı doğru akan güneşin aldığı tavan hariç tutulursa bina bir bütündü. Binanın içi pürüzsüz kara gölgeler ve altın güneş ışığıyla yıkanıyordu. Ne duvardan bir taş düşmüş ne de zeminden bir parça mozaik eksilmişti. Nasıl olmuştu da yeşillikler ortasında duran bu binayı daha önce görmemiştim, kapıya doğru yürüdüm ve dışarı baktım, bu yüksek, taş yığınları arasından görebileceğim kadar uzayan taş şehrin harabeleriyle kuşatılmış olduğumu görmek artık beni şaşırtmıyordu. Binalar arasında, sanki görünmeyen insanlarca düzenlenmiş yükselen ağaçlar, bir za-

manlar her çeşit çiçek ve kokan bitkilerin doldurduğu bahçeler, evden eve uzanan ve soğuk, taş yatakları hâlâ sağlam su kanalları vardı. Şu anda kendime ev olarak seçebileceğim çok bina vardı, ama çoğunun çatısı yoktu. Acaba zamanında hepsinin üstleri örtülmüş müydü? İnsanlar çatı niyetine, zamanla büyüyüp kamışlaşan körpe çimenleri mi kullanmışlardı? Bir zamanlar içinde dost ve çalışkan hayaletlerin yaşadığı izlenimini veren bu şehir nasıl oluyordu da çatısız olduğu halde böyle sağlam kalmıştı? Bu büyüklükteki muhteşem bir taş sehrin üzeri nasıl kapatılabilirdi ki?

Kendime, kapalı ve açık kanallarla her tarafına su akan ve bir gül bahçesi olan, hepsinden daha küçük bir ev seçtim. Ev dik bir kayanın kenarındaydı, oradan karşıdaki denizi ve gökyüzünü net bir şekilde görebiliyordum. Cam gibi tepenin altındaki taşlı bayırdan, koyu gölgeli ormanlara, şelaleden akan suya, kumsallara okyanusa, gökyüzüne bir göz gezdirdim ve daha sonra güneşin tam tepeye gelene kadar izlediği yola baktım, yakıcı pırıltılardan kamaşan gözlerimi uçurumun kenarındaki ayaklarıma diktim.

Yeni evimi nasıl örtebilirdim? Acaba önceki sakinler çatı olarak ne kullanmışlardı? Bu soru ilk sorumun cevabı olmuştu, toprak. Eski binalar ve taş kanallar arasındaki zemin topraktı. Üzerine su serpince, bu toprak avucumda şekillendi. Bir zamanlar bu topraktan yapılmış kiremitler bu şehrin çatısını oluşturuyor olmalıydı. Herhalde, taşa oranla daha dayanıksız olan bu kiremitler şiddetli yağmurlar ve fırtınalardan dolayı çözülüp dağılmışlardı. Kimseler yoktu. İnsanlar neredeydiler? Niçin bütün şehir terkedilmiş ve boştu? Bir toplumun kurulması için çok mükemmel olan bu yer niçin bomboştu? Oysaki, el altında bina yapmaya elverişli malzeme, çatıları olmasa da güzel evler, her türlü sebze ve çiçeğin yetişmesine uygun bir iklim ve çok temiz bir su vardı. Acaba, buranın bütün sakinleri bir gün bulaşıcı bir hastalıktan mı ölmüştü? Bir deprem tehdidinden mi korkup kaçmışlardı? Yoksa bir savaşta mı ölmüşlerdi?

Bunu öğrenmenin olanaksız olduğuna inanarak fazla düşünmemeye karar verdim. Bir süre burada kalacaktım. Evime çatı yapmayı kendime problem etmedim. Duvarlar beni güneşten yeterince koruyordu. Şimdilik mevsim yağışlı değildi ama olsaydı da bu

yükseklikte bütün su süzülürdü, burası öyle pek ıslak ya da soğuk alacak bir yer değildi.

Mavi sakız ağacı gibi ama daha güzel kokulu yaprakları olan bir ağaç buldum. Kucak dolusu yaprak toplayıp duvarın kenarına taşıdım ve kendime, gece soğuk olursa içine gömülebileceğim bir yatak yaptım. Su kanalının üzerine doğru eğilmiş şeftaliye benzer görünümde olan pembe, tatlı meyvalar topladım. Su içtim ve hayvansal ihtiyaçlarımın karşılandığını anladım. Pembe meyveler toplama ve yatağımın yaprakları çürüdüğünde onları değiştirmekten başka birşey yapmam gerekmiyordu. Bunun dışında, uçurumun kenarına oturup denizin üzerinde toplanan bulutları, ayın doğuşunu ve batışını seyrediyor, uyku düzenimi günün kararması gecenin ağarmasına göre ayarlıyordum.

Kendimi yalnız hissetmiyordum, çünkü daha önce de sözünü ettiğim gibi, sanki bu şehirde birileri oturuyordu. Dahası, sanki bu şehir kendi başına bir kişi, ruh ya da bir varlıktı. Beni tanıyor gibiydi. Yanından geçtiğim duvarlar varlığımı onaylıyordu. Buraya geleli daha üç gün olduğu halde caddelerde ve taş meydanlarda sanki dostlar arasındaymışım gibi dolaşıyordum.

Ayın dağlardan inmesinden çok sonra, nefis kokulu yapraklardan oluşan yatağıma uzandım ve bir süre uyudum. Uyandırılma telaşı duymadığım rahat ve güzel bir uykuydu. Eski gemi arkadaşlarım George, Charlie, James, Stephan, Miles ve diğerleriyle konuşuyordum, bu sohbete şarkılar söyleyip gülen Conchita ve Nancy de katıldılar. Güneş maviyeşil denizden ışıldayarak doğduğu zaman uyandığımda yapılacak birşeylerin olduğunu biliyordum. Arkadaşlarım çevremdeydiler, biliyordum ki bir anlamda bu taşlar ve havanın kendisi benim arkadaşlarımdı ama burada böyle yaşayıp havayı solumak bana yetmiyordu. Yapacak işlerim olduğu düşüncesiyle uyanıp gerindim ve en yakın su kanalına, elimi yüzümü yıkamaya gittim. Denizci sakalıma, tuzla kaplı koyu kahverengi kollarıma ve yüzüme hayran kaldım. Şeftalimsi meyvelerden biraz daha yedim ve birşeyler bulabilmek umuduyla gökyüzü çatılı evler arasında dolaşmaya çıktım... Daha önce dikkat etmediğim gerçekten ilginç birşeydi; orta yerde, evlerin arasında, çiçeklerin ve su kanallarının bölmediği geniş, düzgün bir taş sanki eski şehrin merkezi

olarak kullanılmıştı. Yaklaşık olarak yetmiş-seksen metre genişliğindeki taş meydanın ortasında kırkbeş metre genişliğinde bir göbek vardı. Bu göbek altındaki toprakta çimenlerin büyüdüğü küçük bir yarıktı, ama hemen hemen düz gibiydi ve yapmam gereken şeyler için beni bekliyordu. Şimdi onun ne olduğunu biliyordum. Çimlerini yolup temizleyerek bu göbeği hazırlamam gerekiyordu. Bu düşünceyle işe koyuldum. Gerektiğinden uzun sürdü, çünkü hiç aletim yoktu. Kalın bir dal bulup onu süpürge olarak kullandım. Pisliği temizleyip çimenleri yolduktan sonra yakındaki kanaldan avuçlarımla su taşıyıp içine serptim. Fakat böyle çok uzun süreceğinden, zamanında tahıl dövmek için bir havan gibi kullanılan içi oyuk bir taş bulana dek araştırdım ve su taşımak için bunu kullandım. Gün boyu ve hatta geceleri ay ışığında çalışarak, şehrin orta yerindeki bu alanı temizleyip hazırlamak bir haftamı aldı. Güneşin batışı ve aynı çıkışı arasındaki zamanda dinlenip ay ışığında çalışıyordum, sabaha doğru ay kaybolup güneş çıkana kadar yine dinleniyor ondan sonra gün boyu çalışıyordum.

Yorgun değildim. İş beni hiç de yormamıştı. Herhangi bir beklentim de yoktu. Bildiğim tek şey bunu yapmam gerektiğiydi, arkadaşlarımı hayal ettiğimden beri onların bana bunu yapmam gerektiğini söylemiş olduklarını varsayıyordum.

Şimdi ay son çeyreğindeydi; güneş, yeryüzü ve ay bir üçgen oluşturuyordu. Oysaki bu sahile ilk geldiğimde ay dolunaydı sırtımı güneşe dönüp ayın yuvarlak yüzüne bakarken güneş de dünyadan benimle birlikte ayı seyrediyordu. Yeryüzü, güneş ve ayın altında kayarken büyüleyici şekillerde kabaran toprak ve denize güneş ve ayın çekimi, düşmanlığı ve gerilimi yansıyordu. Artık güneşin gerilimi bu üçgeni, daraltıyor, okyanus alçalıyordu. Daha soluk, daha mavi bir ayışığı ve ışıldayan yıldızlarla gökyüzü pırıl pırıldı. Neden böyle düşündüğümü bilmiyorum ama aslında beklediğim şeyin yaklaşan dolunay olduğuna inanmıştım.

Kuru yaprak yığınımı alanın ortasındaki göbeğin kenarına taşıdım. Gökyüzündeki hareketlerin bir yansıması gibi çiçekleri ve bir bahçeyi andıran geometrik şekilleriyle bütün taşlık alan yıkanmış ve tertemiz olmuştu. Yaprak yığınımın üzerinde dirseğime dayanmış uzanırken, cılızlaşan ayışığının altında dahi şekiller ha-

yal gibi beliriyordu. Gece boyunca donuklaşan ayışığı altında uzanırken, çimenleri yalayan rüzgarı, kanalında görümez bir şekilde akan suyun şırıltısını ve bazen de yatağımdan düşen kuru bir yaprağın taş zemin üzerinden kayarken çıkardığı sesi, yanılmış olabilirim düşüncesiyle, defalarca dinledim ve bu esnada solan ayışığında kristal yere indi. Uykum geldiği zaman, bir kolum günün tüm ılıklığını taşıyan taşın üzerinde, sırtüstü uzanıp ay ve yıldızlardan gelen ışığın yüzümü yalayışını hissettim. Uykumu ayın hareketleri belirliyordu. Onun doğuşu, batışı ve özellikle de dünya etrafında vahşi, çılgın ve kararsız dönüşü bende saplantı olmuştu. Öyle ki, bazen kuzeye daha yakın duruyor, bazen onbeş derece güneyde tepemde dönüyor, bazen daha da alçalıyor ve ben, başım kuzeyde ayaklarım güneyde yatarken, ay dizlerimin seviyesindeymiş gibi duruyordu. Uzayın karanlığında, sanki alev alev beyaz bir gaz yanıyor ve çevresinde parıldayan parçacıklar uçuşuyordu, alevin merkezinden uzakta olan parçacıklar ise sıvılaşmış gaz ya da sis bulutu halinde yörüngelerinde dönüyor, daha küçük parçacıklar ve buhar zerrecikleri de bunların etrafında göz kamaştırıcı bir şekilde dönüp dans ediyordu. Uzaydan bakan biri, bu yanan büyük ışığı ve yörüngesindeki tek bir birim olarak görürdü, ama eğer bu ziyaretçi Kaşif'in farklı bir algılama sistemi varsa o zaman, bu birimi yani güneş ve etrafındakileri ışık ve ateş halkalarıyla sarılmış gösterişli bir merkez sarabilirdi. Böyle olunca da, bu tür bir algılamadan dolayı bu Kutsal Seyyah'ın dünyayı ve uydusunu, tıpkı bir ressamın tek bir fırça darbesinden çıkan iki çizgi gibi, bir bütün, bir çift gezegen olarak görmesi de olasıydı. Bu Seyyah, dışarıya doğru doğru akan güneş rüzgarının ölçülü hareketlerini, akıntılar ve gizli tireşimlerden etkilenerek sürekli bir değişim gösteren güneşin yörüngesindeki zerrecik veya parçacıkların çekim ve gerilimleri de görebilirdi. Hatta bu Seyyah, ay ve güneşin birbirlerini doğru açıda kestiği dönemde meydana gelen çekme ve itmelerini, dünya üzerinde, deniz, toprak ve atmosferin kabarıp açılması yoluyla farkedebilirdi.

Uyuma ve uyanmalarımı yani aslında uyanıp sonra hayale dalmalarımı, ay, gözlerime direk baskı yaparak yönlendiriyor ve böylelikle bana adeta hakim olup benimle oynuyordu, ay ve ben tek bir

vücut olarak soluyor gibiydik. Varlığını bana farkettirecek şekilde yavaş yavaş solan güneş arasına girip, iki günlük karanlığına gömülen ay, aydınlık yüzünü güneşe çevirip sırtını tamamen bize döndü, böylelikle kocaman güneş ile küçücük ay doğrudan birbirlerine baktılar. Güneş ışığı ve onun aya akseden pırıltıları güneşin geniş yüzüne geri dönüyor, dünya iki taraftan, hem direk güneşten hem de ayın yansımasından doğacak ışınlarla yıkanamıyordu. Ay çekip giden bir dost gibi bize arkasını döndü. Onun karanlıklara gömülüpte dünyanın sadece güneş ışıklarıyla aydınlanabildiği birkaç gün boyunca bunalıma ve amaçsızlık boşluğuna düştüm. Gündüzleri şehrin çatısız evleri arasında dolaşıp gölgelerin uzayıp kısalmasında dünyanın dönüşünü seyrediyor ve geceleri de yıldızların ışığında bile zayıf da olsa parlayan büyük meydan taşının kenarında oturuyordum. Ayın geri gelip güneşin ışınlarını bize yansıtacağı yerde tekrar dönmeye başlamasını bekliyordum.

Platonun son yokuşunu tırmanırken, kafam akan suyun gürültüsüyle ve dağlardan gelen rüzgarın darbeleriyle öylesine doluydu ki düşünemiyor, bilinçsizce tırmanıyordum. Oysa şimdi kafam aydan gelen karanlık ve aydınlıkla, onun — ne yazık ki artık gerisin geri güneşe yansıyan— beyaz ışıltısıyla doluydu, düşüncelerim ve hareketlerim insanlığın babası ve yaratıcısı olan güneş tarafından değil de ay tarafından ayarlanıyordu, evet onun tarafından ve ben ay dünyanın etrafında vahşi dansını yaparken aklımı ondan alamıyordum.

Delirmiştim. Ay-çılgınıydım. Dolunayı görebilmek için, denizde olduğu gibi, hayallerimde uzaya çıktım ve yüksek platonun üzerinden bana ve güneşe karanlık sırtını çevirmiş olan ayı arkam güneşe dönük olarak dikkatle seyrediyordum.

Ayın beni tanıdığını hayal etmeye başlamıştım. Aramızda ince sevgi hatları bir aşağı bir yukarı gelip gidiyordu. Ayın ne düşündüğünü merak etmeye başlamıştım. Sokakta yürüyen bir kadın ya da adam onun ne düşündüğü hakkında bir fikir veremez. Düşünceleri etrafını çevreleyen ince akıntılarda kımıldaşır ama hiçbir sıradan insan bu ince düşünce kıpırtılarını göremez. Olsa olsa onu elbise giyen yüzü sarkmış bir hayvana benzetir. Çünkü anlamsız

bakan göz sadece varlığını görür. Eğer aya ve güneşe sokaktaki insana baktığımız gibi bakarsak, onları sadece bir madde, toprak ve ateş olarak görürüz. Düşünce yapılarını farkedemeyiz. Ne taş, ne ağaç, ne köpek, ne de insan; dünyada hiçbir şey bilinçsiz değildir. Bir aynaya veya yuvarlanan bir dalganın cilalı yüzüne ya da suyun düzleştirdiği cam gibi bir taşa bakınca, dış yüzeyleri görürüz, sadece zamandaki dış yüzeyleri, fakat yüzü, bedeni, elleri, ayakları görebilen bilinç, aynı zaman ölçeğinin içinde değildir. Leopar yada maymun gibi bir yaratık su içmek için bir su birikintisine eğildiğinde gördüğü şey sadece yüz ve bedenin yansıması, zaman içinde hareket eden nesnedir. Bu maddeyi gören hafıza ve beklentilerdir, hafıza kendi başına bir başka zaman safhasıdır. Bu yüzden yürüyen, oturan ve uyuyan bizler, yumurtanın akı ve sarısı gibi sarılmış iki zaman ölçeğiyizdir. Ne zamanki, ruhuyla hisseden bir çocuk, hayvani dürtülerden önce hiçbirşey düşünmeyen bir yetişkin, aşık bir delikanlı ya da ölümle yüzyüze gelen bir yaşlı, hatta bir filozof veya gökbilimci —siz ya da ben, bütün hayatımızı kastederek "Ben neyim?" "Zaman nedir?" "Bir güz yaprağı gibi ölüme mahkum olmayan zamanın sırrı nedir" diye sorsak, cevap: "Bu sorunun sahibi bu zamanın ötesinde." Bu yüzden geceleri genişleyen, güneş yansıtıcı dilimiyle karanlık bir küre olan ay kütlesine baktım ve tıpkı karanlıkta sırtını hâlâ güneşin sıcaklığını taşıyan kayaya dayayıp uzanan bu adamın, yani benim olduğu gibi onun da kendi düşünceleri eğer deyiş yerindeyse hisleri ve varlığından haberi olduğunu anladım.

Biçimsiz ay
Zalim
Birçıkmazdadönüpduran
Sıcağıyansıtan
Soğuğuyansıtan
Niçinburadanbaşkabirgezegeneuçmuyorsun?
Belki Venüs'e, hatta Mars'a?
Dengesiz dünya
Dönüyorvekabarıyor
Vahşicedönüyor
Hangisikamçıhangisizirvedir?

Birbirimizle arkadaş olmaktan başka seçeneğimiz yok
Döne döne döne döne döne döne döne döne döne döne...

Ayın düşünceleri soğuk ve yavandır şimdi bunu anlıyorum, fakat o zamanlar etkilenmiş ve saplantılı bir şekilde onu özlemiştim. Sadece uzandım ve sarhoş oldum. Çevremizde böyle vahşice dönüp vals yapan bu soğuk yaratık insanlığın düşüncelerini kendinde toplar. İlk çeyreğe kadar yani ay dünya etrafındaki yolculuğunun dörtte birini tamamlamış olduğunda, dolunaya ve beklenen kristal ziyaretçimin gelmesine bir hafta kala, gerçekten delirmiştim. Uyumadım, ah hayır uyuyamadım, yürüdüm uzandım, diz çöktüm, oturdum, kafamı boyun kaslarıma gömüp yukarı, yukarı hep yukarı bakmaktan gözbebeklerimin hücreleri, ateşli birinin kulakları gibi ışıkla çınladı.

Bu ses tizleşip, büyüdü ve bir gece geç vakit disk tam tepedeyken, dünyadan gelen bir başka sesle karıştı, bu ses neydi bilmiyordum ama şehrin harabelerin çok ilerisindeki ova ile uzak dağların arasından geldiği kesindi. Önceleri benimle çok samimi ve yakınmış gibi görünen viran evlerin arasından yürüdüm, fakat şimdi nedense kendilerini benden çekmiş, yüz çevirmişlerdi. Bir duvar çıkıntısına ya da bina köşesine veya bir gölgeliğe geldiğimde, ellerim sıkıca birbirine kenetlendi ve gözlerim yuvalarından ok gibi fırlayıp düşmanın gizlenebileceği her yeri aradılar. Oysa bu karaya çıkışımdan beri bir kez olsun düşmanları ya da tehlikeyi düşünmemiştim.

Ayak seslerimin yankılandığı taş döşeli, geniş bir caddede yürüyerek şehrin sonuna vardığımda parlak yıldızların ve ayışığının altında ovada otlayan bir sığır sürüsü gördüm. Binlerceydiler, hepsi de bu ışık altında süt beyaz ya da tatlı altın sarısı renkte, kocaman, besili ve rahat hayvanlardı ve onları güden hiç kimse yoktu. Bütün büyüklüğüyle ova onların yuvasıydı ve hepsi tek bir dürtü, tek bir düşünce içinde hep birlikte hareket ediyorlar, bazen giderlerken otlamak için başlarını eğiyor bazen de böğürüyorlardı. Beni şehrin merkezinden buraya kadar getiren işte bu sesti. Orada dikilip seyrederken bu hayal gibi sürünün hemen yanında ani bir kıpırtı oldu ve önce bir harabeden şehrin içine doğru koşan sonra da ye-

re çömelen bir gölge gördüm. Daha sonra hayvanlardan biri düşüp öldü ve havada mide bulandırıcı güçlü bir kan kokusu duydum, daha önce hiç bu kokuyu duymadığım halde bunun kan kokusu olduğundan emindim.

Ve yalnızca üç hafta önce ayak bastığım öldürmek nedir bilmeyen bu karaya kendimden kaçarak geldiğimi şimdi anlamıştım. Günahtan arınmış, tuzla ovulmuş ve masum olarak geldiğimi biliyordum fakat o günden bu zamana kadar çevreme ve kendime uğursuzluk getirmiştim. O yayı gerip oku fırlatan ve o parıldayan süt beyaz hayvanın ölümüne neden olan sanki benim ellerimdi. Ürken sürü alarm olmuş halde böğürerek, çığlıklar atarak ve zaman zaman da durup kendilerine dehşet ve cinayetin mesajlarını gönderen havayı koklamak için kafalarını kaldırarak yıldırım hızıyla uzaklaşıp gözden kaybolurken dizlerimin üzerine yığıldım.

Orada, donuk ayışığı altında, leşe doğru yürüyüp oku çıkarmak için başında dikilen gece bir oğlan veya belki de erkek kılığına girmiş bir kızla yalnız kalmıştım. Yeterince yaklaşırsam tanıyabileceğimden emin olduğum halde kim olduğuna bakmadan ve hatta beni görmüş olup olmadığını bile düşünmeden yüzü koyun toprağa uzanıp ağladım. Ah, böyle bir acıyı ve kederi bir daha asla yaşamayacağım, hayır buna dayanamam. Yaşama arzum yok, ne yaptığımın, ne olduğumun ve ne olmam gerektiğinin hatırlatılmasını istemiyorum, hayır, hayır, hayır, hayır, döne döne döne döne döne döne...

Bu tedavinin ona yaramadığını belirtmem gerek. Yarasaydı hastanın şimdiye kadar gelişme belirtileri göstermesi gerekirdi. Hemen hemen sürekli uyumasının nedeninin uyku gereksinimi olduğunu da kabul etmiyorum. Bu tedavinin kesilmesi ve diğer alternatiflerin tartışılmasından yanayım.

Doktor Y.

Doktor Y : Evet, bugün nasılsın? Epeyce uyudun değil mi?
Hasta : Hayatımda hiç bu kadar az uyumamıştım.

Doktor Y : Artık iyice dinlenmiş olmalısın. Eğer mümkünse kendine gelmeye çalışmanı istiyorum. Kendince bazı şeyler yapı örneğin oturup diğer hastalarla konuş.

Hasta : Temizleyip hazırlamak zorundayım.

Doktor Y : Hayır, hayır. Bizim temizlik işlerine bakan personelimiz var. Senin işin iyileşmek.

Hasta : İyileşmiştim. Sanırım. Ama şimdi kötüyüm. Ay, görüyorsunuz. Bütün çıplaklığıyla ortada.

Doktor Y : Ah, evet, peki. Tekrar uyuyacaksın herhalde?

Hasta : Uyumuyorum, sana anlatıyorum.

Doktor Y : Peki, iyi geceler!

Hasta : Sen aptalsın. Hemşire şunu dışarı çıkar. Onu burada istemiyorum. Aptal. Hiçbirşeyi anlamıyor.

Aksine hasta gözle görülür bir şekilde iyileşiyor. Daha az rahatsızlık belirtileri gösteriyor. Rengi ve genel görünümü daha iyi. Bu ilaçla ilgili önemli deneyimlerim var. Hastanın tedavinin etkisiyle uyuması ilk kez olmuyor. Etkili bir sonuç vermesi üç hafta kadar sürebilir. Henüz tedaviye başlayalı bir hafta oldu. Devam etmek şart.

Doktor X.

Hayvanın kesilmesini görmek için beklemedim. Tekrar taşımın kenarına koşup gözyaşlarımı uykuya gömmeye çalıştım. Neden korktuğumu bilmiyordum. Fakat korktuğum gerçeği artık başka bir şekilde ortaya çıkıyordu, bu benim için yeni bir durumdu. Kendimdeki farkı hissedebiliyordum. Şimdi, ayın yükselip hızla dolunay haline gelmesinden korkuyordum. Kristalin, temizlenen süslenmiş taşın üzerine inceği —ki bundan çok emindim— dolunay gecesine kadar kalıcı bir gün ışığında bir yerlere saklanmak istedim. Fakat günışığı saklanmak için uygun bir zaman değildi. Kafamı dallarla örtüp, gözlerim kapalı, yüzükoyun uzandım ve uykuya hiç ihtiyacım olmadığı halde kendimi uyumaya zorladım ama

uykum öyle sıradan birinin uykusu değildi. Başka bir yer ya da ülkede yaşamak gibiydi; karada bir denizcininkinden çok farklı bir başka hayatı yaşadığımı biliyordum ve bu yaşam benim için öylesine ağır, kasvetli ve yabancıydı ki uyumak hapisane hücresine girmek gibiydi, ama yine de benim büyük gece korkum ve onun haince göz alan emici ışığı, ayışığında acemi denizci hayatını tercih etmem için yeterliydi. İstemediğim halde uyandım ve "İniş" için gökyüzünü seyrederek olduğum yerde oturmaya karar vermişken ayağa kalkıp bu alaylı ve yabancı şehirde yürümekten kendimi alamadım. Bu kez kuzeye doğru gittim, şehrin ilerisinde büyük ağaçlar ve ağaçların altında bir yerlerde kırmızı bir ışık pırıltısı gördüm. Ormanın ayışığında gölge yamalı düzlüklerinde, açık açık, saklanmadan ya da sessiz olmaya çalışmadan yürüdüm, sonra porsuk ağaçları, çoban püskülleri ve karaağaçlarla çevrelenmiş bir çukura gelince durdum. Orada onları gördüm. Yaklaşık elli metre ileride yediler, aramızdaki boşluk ise sivri kara gölgeleri ve göz alıcı ayışığı pırıltıları olan bir yerdi ve sürgün koşan ateş gölgeleri çevrelerinde oynuyordu, bu yüzden net olarak göremiyordum. Öne doğru eğilip gözlerimi ışık-gölge karmaşasına göre ayarlayınca, ateş üzerinde et kızartırken şarkı söyleyip gülen üç yetişkin ve birkaç gençten oluşan bir grup gördüm iğrenç bir meraka kapıldım - fakat bu, acıyan yaraya parmak sokmak gibi bir meraktı. Geçmiş uzun yaşantımda bu insanları nerede görmüş olabileceğim konusundaki kesin bilgiler kafamda kazındığı ve hafızamda büyük bir uçurum oluştuğu halde kim olduklarını ya da nasıl yüzlerle karşılaşabileceğimi iyi biliyordum. Ayak seslerimi duyunca döndüler, birbirine benzeyen üç kadın çenelerine bulaşmış kanla, beni görünce gülüp çılgınca sevindiler. Benimle yakından ilgilenen bu üç kadın şu anda hatırlayamadığım bir nedenle kızkardeş gibi bana bağlıydılar. Ve üç oğlan vardı, evet, oğlanlar da oradaydı ve içki aleminde bir kenarda unutulduğu açıkça görülen bir bebek. Yüzü al al olmuş, sıkı sargılar içinde debelenip ağlıyordu. Onu düşmanca adımlarla basılan bu yerden çekip almak için atılıp tam sitemde bulunmak için ağzımı açtığımda Felicity hafifçe kazarmış ama hâlâ çiğ ve kanlı bir et parçasını ağzıma tıktı. Ateş yakıldığında bükülerek etin alevlere yaklaşmasını sağlayan sırıklarla, ateşin üzerine

dayandırılmış kanlı et parçalarına hep birlikte saldırdık. Bütün orman yanmış et kokuyordu. Parçaları bütün bütün yutuyor aynı anda da üç kadınla beraber gülüp şarkı söylüyorduk:

Elimin altında
çiçeklerin teni,
Elimin altında
ılık manzara
Dünyamı geri ver bana,
Senin içinde soluk alır dünya, benim elimin altında...
Şimdi varıyoruz, şimdi şimdi,
Şimdi varıyoruz, şimdi şimdi şimdi,
Şimdi varıyoruz, şimdi şimdi şimdi
Şimdi varıyoruz, şimdi
Şimdi şimdi şimdi şimdi şimdi şimdi...

Anneleri kadar çılgın ve zil zurna sarhoş üç oğlan, oğulların ayak vurarak dans ediyor.

Şimdi varıyoruz, şimdi şimdi

kısmını tekrar tekrar söylüyorlardı. Hepsi bana hain bir hazla gülüyorlardı, çünkü ben de bu kanlı şölene katılmıştım, daha sonra şölen bitti ve kadınlar kokan kanlı et parçalarını hâlâ yanan ateşin bir kenarında bırakıp ölçülü adımlarla çekip gittiler. Bebeği aradım ama orada yoktu. Sonra onu gördüm, ölmüştü ve ormanın orta yerinde, ertesi gecenin şölenini bekleyen etrafın, kırmızı, kanayan et yığınının üzerine fırlatılmıştı. Yeni doğmuş, küçük, kanlı, çıplak erkek bebeğin büyük üreme organı, bu yığının tepesinde açığa çıkmıştı. O sırada ben de çıplak olduğumu farkettim. Gemiden ayrılırken üzerimde olan giyeceklerimi ne zaman kaybettiğimi hatırlayamadım. Herhalde yunusun sırtından sahile çıplak inmiştim ama çıplak olduğumu bir kere bile düşünmemiştim, oysa şimdi örtünmem gerekiyordu. Kadınların ve çocukların parçalarını bir tarafa attıkları ölü sığırın kanlı postu orada duruyordu. Koştum. Hâlâ ıslak ve çiğ olan posta sarınmak üzereyken tesadüfen yukarı baktığımda hain ayın gitmiş olduğunu ve ağaçların üzerinde gü-

neşin doğduğunu gördüm. Ateş, kanlı et parçaları, ölü bebek, herşey gitmişti. Geceki kanlı danstan hiçbir iz yoktu.

Şimdi sabah ışığıyla aydınlanmış ormana geri döndüm ve çimenliği geçip boş harabe şehrin banliyösünden, merkezdeki meydana vardım, geçen geceden etkilenip etkilenmediğini görmek için merakla onu inceledim. Hayır etkilenmemişti. Temiz günışığı altında, huzurlu ve sakin duruyordu, görünmeyen suyun akışından ve kuşların şarkılarından başka ses de yoktu.

Yarın geceden, gülen katil kadınlardan ve şarkılarından çok korkuyordum. Gece ay yükselince onun zehirlerine karşı çaresiz kalacağımın farkındaydım. Kendimi tutmanın, bağlamanın, ayışığına karşı bağışık yapmanın yollarını düşünmeye çalıştım. Fakat insanın kendini öldürmedikçe çözülemeyecek bağlarla bağlaması olanaksızdır, olamaz.

İnsanın kendi içinde zaman zaman oluşan bir başka kişiliği kendi kişiliğinden soyutlaması olanaksızdır, ama kimin daha güçlü, hangisinin "öz ben", hangisinin kendim, hangisinin çapkın benliğim olduğundan artık kuşku duymaya başlamıştım.

Sonunda bir çözüm bulmuştum: Eğer gece ay yükselene kadar hızla yürüyüp şehirden uzaklaşabilirsem, geri döndüğümde sabah olmuş, güneş, cadıları ve şölenlerini silmiş olacaktı. Bu yüzden de, bütün sıcak gün süresince güneyden, büyük kanyon ile uçurumun arasındaki nehir boyunca kuru ırmak yatağını, savan ağaçlarını hızlı adımlarla yürüyüp geçtim, ay doğduğunda yaklaşık otuz kilometre uzaktaki bodur ve kurumuş birkaç ağacın olduğu yüksek bir yerdeydim. Aşağıda hayvan sürülerinin otladığı ovaya baktım ancak bu kadar uzaktan hayvanlar, yeşil çimenler üzerinde kıpırdaşan küçük ışık kümeleri gibi görünüyorlardı. Daha uzakta, kadınların olması gerektiği ormanın küçük karanlık parçasını da görüyordum. Dolunaya üç gün vardı. Keder içindeydim. Ormanın çekiminden uzaklaşıp dosdoğru gitmeye devam etmemin daha iyi olacağını biliyordum. Fakat devam etmedim. Geri döndüm. Havanın temiz ve ılık olduğu bu çorak tepeden aşağı indim, bu sırada ay hemen solumdaki alçak dağların üzerine çıkmıştı. Şehrin içine girmeden dış varoşlarında manyak gibi koştum, çünkü beni bekleyen tertemiz taşımın sitemlerini duymak istemi-

yordum. Daha sonra üç kadın, üç oğlan ve et yığını üzerinde çürüyen ölü bebeğin bulunduğu ormana daldım. Ancak geç kalmıştım. Ay kaybolmuş neredeyse güneş doğuyordu. Kadınlar gitmek üzereydiler. Aksi yöne hızla yürüyüp kendimi korumuştum. Hepsi de bana bakmadan ağaçların arasına daldılar, oğlanlardan biri boynuzlarından bağladığı genç bir boğanın sırtında ateşin közlerini tekmeleyip et yığınlarını ve bebeğin cesedini etrafa dağıttı. Sonra hayvan bağırıp çığlık atarken dört nala gitti. Ormandaki düzlük sabah güneşinde yine boş ve temizdi.

Kendimi korumaktan memnun şehrin meydanına geri döndüm. Ama yaklaşan şölenin ikinci gecesinden kaçmak için yürüyemeyecek kadar yorgundum. Daha dolunaya kadar iki gece vardı, meydanın kenarına uzanıp uyudum ve o gece ağaçların altındaki kanlı ziyafete katıldım. Bu sefer genç boğayı öldürmüşlerdi, bütün orman kan, bağırsak ve cinayet kokuyordu. Artık bu törene bir kez daha katılmak istemiyordum. Bu yüzden şölende yediğim etten ve gündüz uykumdan da güç alarak, son gün, daha önce de yaptığım gibi güneye doğru otuz kilometre yürüdüm, ay yükselirken —dolunay olmasına çok az kala— koşmadan ve ormana girmeyi düşünmeden geri döndüm. Şehre vardığımda çok geçti. Güneş okyanusun üzerindeki kızıllıkta ortaya çıkmıştı ve bu, dolunay gecesinin sabahıydı. Yorgundum. Gerçekten çok yorgundum. Yaklaşık altmış kilometre yürümüş ve hiçbirşey yememiştim. Belime kadar gelen su kanalına girerek yıkandım. Saçımı ve sakalım parmaklarımla olabildiğince taradım ve çıkan kirin suda akışını seyrettim. Önceki gece yediğim kanlı etin içimdeki ağırlığından kurtulmayı umarak içebildiğim kadar su içtim. Dinlenmek için uzanıp, bekledim. Yapabileceğim çok şey olduğu halde günün sıcağında ağır ve derin bir uykuya dalmıştım rüyalarım, her dakikası, her saati ağır bir çalışma temposu ile dolu, nemli ve güneşsiz ülkedeki yaşamıma aitti. Daha önce uyanmak isteğim halde, uyandığımda ay yükselmiş gece yarısı olmuştu. Kristalin inişini kaçırmıştım, çünkü o artık buradaydı.

Ama onu göremedim.

Kötü birşey olacağı önsezisi ve korkulu ağır bir uykuyla kenarına oturduğum taş zeminli meydanın ve boş şehrin üzerini yoğun

beyaz bir ayışığı kaplıyordu. Meydandaki taşım son birkaç günlük ihmalimde üzerine dağılmış yapraklara rağmen hâlâ temiz ve renkliydi. Kristal oradaydı. Çok yakın. Birkaç metre ötede. Bana göre bu kesindi. Çünkü ... biliyordum. Oydu. Baktığımda sanki ışık daha ağır yayılmıştı — hayır, hayır bir ağırlık ya da yük değil bir yoğunluktu. Orada, göbekte, ışığın yoğunluğundan karşı taraftaki binaları görmek kolay değildi —ama olanaksız da değildi, kızgın kumlardan yükselen sıcak hava titreşimlerindeki taşlar gibi havada titrek ve asılı duruyorlardı. Orada olduklarını görüntüden çok sesten anlamıştım. Öyle keskin sesle bağırıp şarkı söylüyorlardı ki, bu sesten kurtulmak için kafamı sağa sola sallamak zorunda kaldım. Dayanılamayacak kadar tiz ve yüksek bir sesti. Eğer köpek olsaydım ulur kaçardım. Gözlerimi dikip bakmak benim için çok zordu, kendiliğinden kapanıyorlardı, çünkü o her neyse, tam olarak göremiyordum ama oradaydı. Gözlerim varlığını görebilecek kadar açılmıyordu, dahası da bütün bedenim ve ruhum acı çekiyordu. Nesneden gelen ince dalgalar bana saldırıyordu çünkü ben onlara uyum sağlayamıyordum. Birden geminin güvertesinde durup hem inanılmaz bir hızla yatay helezonlar çizip hem de durağan görünebilen kristal diski seyredişimi hatırladım. Bütün bedenimde acı veren bir burkulma hissetmiştim. Aynı şeyi şimdi de hissettim. Kendimi hasta, halsiz, sarsılmış hissediyor ve gerçekte göremediğim şeyi görmek, duyamadığım şeyi duymak için çaba harcıyordum. Güçlükle ayağa kalkıp sendeleyerek merkeze doğru yürüdüm. Yaklaştıkça ses daha da tizleşti, gözlerim yuvalarından fırladı ve yandı, bütün vücudumu harap ve boş hissettim. Yaptığım herşeyin boş olduğunu anladım, ikinci kez fırsatı kaçırmıştım. İlkinde, eski geminin güvertesinde kristal arkadaşlarımı alıp beni oracıkta bırakmıştı. Ama; başarının işareti ve koşulu olan güvenin rahatlığı olmadığı için boş bir girişim olduğunu bildiğim halde yine de yapmak zorundaydım. Boşluk içimde, her tarafımdaydı. Gözlerimi biraz dinlendirmek için bakışlarımı orada öylece sakin duran çatısız evlere çevirdim ve öncelikle güven veren bekleyişlerini gördüm. Çılgın açlığımdan çok farklı bir boşluktu. Yapılar ruhlarının derinliklerine gömüldüler; şehir, insanın üzerine çöküp onu yöneten, herşeyini değiştiren bir düşünce gibi, üzerine çöküp

içinden geçen bu hareket yoğunluğuyla aslına döndü. Evlere şöyle bir bakıp merkezde dönen varlığa bir göz gezdirdikten sonra ancak ona ondört-onbeş metre kadar yaklaşabildim, daha fazla gidemedim. Yine durup soluduğum havanın beni sarışı gibi yaratıkları saran doğal parlak tabaka ya da duvara yakından baktım. Bu kadar yakından ve direkt olarak bakmadan, astrologların yıldızları çapraz ince ışıklar olarak görmeleri gibi, ben de içindeki yaratıklarla birlikte onu bir ışık demeti halinde gördüm. (Bu tam olarak bir görme değil, bir sezme, bilme ve tanımaydı) Ateş duvarında akan alev gölgeleri, şelalede kırılan suyun yansımalarına benzeyen bu hareketli ışığın içindeki doğal kristalleşmeyi farkettim. Havada insandan on-onbeş santimetre uzaktaki bir su duvarında ayrı duran balıklar gibi benden ayrı kalmışlardı. Onların farkındaydım, onları biliyordum, değişik düşünerek dönen titreşimleri soluyarak herhangi bir şekilde oraya koymam gerektiğini hissediyordum. Fakat koyamadım çünkü kızgın güneş altında bir köpek gibi uyumam ve kan içen kadınların olduğu ormana kendimi bırakmam beni halsiz düşürmüştü. Ağırlığım beni geri çektiği halde yine de oraya gitmeye çabaladım. Kendimi ayakta duramayacak kadar halsiz hissediyordum. Boş ve yanlış olduğunu bildiğim bu son çabalamadan sonra düşüp bayılmışım, gözlerimin parlaklığı karanlıklara gömülmüştü. Yeniden kendime geldiğimde sabah olmuş, kızgın güneş ışıkları her tarafı sarmıştı. Kristalin gitmiş olduğunu anladım. Meydan ve içindeki göbek bomboştu. Hastaydım, burnum kanıyordu. Kan ve kusmuk içinde yatıyordum. Yattığım yer iğrenç kokuyordu. Yerimde doğrulup berbat durumumu gözden geçirdiğimde aynen gemi güvertesinde beyaz ışığın bütün arkadaşları alıp gittiğinde hissettiklerimi hissettim. Yine geride bırakılmıştım. Beni götürmemişlerdi. Kendi hatam yüzünden korkunç bir başarısızlığa uğramıştım. Dolunay zamanını bekleyip kendimi tetikte, hazır ve uyanık tutmaktan başka yapacak birşeyim yoktu. Ama yapmadım.

Ayağa kalktım ve nasıl olduğunu söyleyemem ama değişmiş gibi görünen şehre baktım. Yeni bir havası vardı, huzur ve sessizliği gitmişti. Anlamsız ve sarhoş gibi duruyordu. Eğer bir kasaba, bina ya da taşın kıkırdamasından sözediliyorsa bu onun kaba, aptal

ve çocuk gibi sessizce kıkırdaması anlamına gelir. Bu, ağaçların altındaki ateş ışığında, kadınların bana dönüp kana bulanmış çenelerini göstererek sanki bana ve onlara hiçbirşey olmamış gibi güldükleri ana benziyordu.

Yıkanıp rahatlamak için kendimi nehre attım. Bu arada, taş meydana adım atan bir -ama ne olduğunu bilmiyordum. Önce, bir insan olabileceğini düşündüm, çünkü insan boyundaydı ve biraz çarpık ve şekilsiz de olsa omuzları, kol ve bacakları vardı. Fakat kafası .... yoksa bu, taş meydanın ortasına doğru sürünerek yürüyen bir maymun muydu? Çömeldi ve etrafına bakındı. Bütün vücudu, köpeğinki gibi parlak kahverengi, sık ve ince bir deriyle kaplıydı, kafası da dik kulakları ve ağız kısmıyla köpeğe benziyordu. Fakat yüzünde fareye benzer bir ifade vardı, kuyruğu da fareninki gibi uzun ve pulluydu. Korktum. Benden daha büyük ve güçlüydü. Gelip bana saldırabileceğini düşündüm. Yine de ona doğru yürüdüm o ise bana ilgisiz baktı. Dün gece kristalin parlayarak ve titreyerek durduğu yerde öylece çömelen bu yaratığa saldırıp öldürmem gerektiğini düşünüyordum, çünkü bana çok iğrenç ve çirkin gelmişti. Ama eğer onu öldürürsem, o zaman şehrin tekrar temizlenmesi gerekecekti. Yaklaştım. Bana tembel tembel bakıp kafasını çevirdi, kaşındı, köpek ya da fareye benzer sivri burnuyla havayı kokladı. Büyük olasılıkla beni görmediğini ya da gördüyse bile onu hiç mi hiç ilgilendirmediğimi anladım.

Olduğum yerde, kaldım, o da öyle. Herşeyinden nefret ediyordum, her yönüyle bana yabancı bir yaratıktı. Fakat, yüz metre uzaktan rastgele bakan biri, bizi aynı türden sanabilirdi çünkü hemen hemen aynı boydaydık, kafalarımız aynı yerdeydi, kol ve bacaklarımız da ana hatlarıyla benziyordu. Eğer bu kişi yakınımıza gelirse, bu yaratığın postunu benimse tüysüz olduğumu görecekti... Yok, pek de o kadar tüysüz değildim. Şimdi, omuzlarıma kadar kıvırcık sık kahverengi saçlarım, göbeğime kadar uzun kıvırcık kahverengi sakalım, göğsümde ve karnımdan pantolon ağına kadar sık koyu renk kıllarım vardı. Derimin üzerindeki koyu kahverengi kıllar güneşten ve rüzgardan yanmıştı. Ben örtünmüş ve edepliydim! Oysa bu hayvan... Orada durup kendimi parça parça bu yaratıkla karşılaştırmaktan yorgun düşüp meydandan ayrıldı-

ğımda yaratık yüksek bir cıyaklamayla haykırmaya başladı ve haykırışına yarı havlama yarı fare çığlığı şeklinde karşılıklar aldı ve bir düzine ya da daha fazla benzer yaratık ayaklarını sürüyerek aceleyle koşup meydana geldiler. Hepsi de erkekti. Köpeğinki gibi üreme organları, cinsel heyecan içindeymişler izlemini veren büyük küre şeklinde testisleri ve sopa gibi penisleri vardı. Daha sonra gördüm ki doğal durumları da aşağı yukarı böyleydi. Ayağa kalktıklarında arka ayakları üzerinde durdurulan sık tüylü köpeklere benziyorlardı. Bellerinin alt kısmı üreme organıydı. Meydanın göbeğinde grup halinde yüzleri dışarıya dönük dikiliyorlardı. Arka bacakları üzerindeydiler. Ellerinde sopalar ve taşlarla bir çeşit nöbet tutuyorlardı. Sonra kalabalık topluluklar halinde gelen diğerlerini de gördüm. Dik kayaların kenarına kadar koştum, kendimi yere atıp yaşlı sık ormanların içinden geçip mavi okyanusa doğru alçalan arazinin tepesinden dikkatle seyrettim. Tepeden vuran güneş altında oracıkta yattım, ayın tekrar dolunay olacağı bir ay sonrasına kadar beklemem gerektiğini ve yalnız yaşamış olduğum bu şehrin artık bu köpek-fare benzeri hayvanlarla dolu olduğunu biliyordum. Şehrin dört bir yanında havlayıp ıslık çalarak gezindiklerini duyabiliyordum.

Bunlarla birlikte, orada yaşamaya dayanamayacağımı hissettim. Tekrar sahile geri dönüp karaya sürüklenmiş odunlardan kendime sal yapmak, dağlara gidip orada yeni bir iniş alanı kurmak, kristalin insafa gelip oraya inmesini beklemek ya da zaman zaman yaşıyormuş gibi göründüğüm o soğuk nemli ülkeye geri dönmek, kristalden ümidi keserek kendimi çalışmaya vermek konusunda pek çok olmayacak planlar yaptım... Fakat burada kalacağımı da çok iyi biliyordum. Mecburdum. Sonunda bundan başka alternatifimin olmadığını bilerek, fare-köpek karışımı yaratıklara görünmeden dikkatle nehre gidip yıkandım. Biraz meyve topladım. Şehrin huzursuz, gürültülü sakinlerini de kollayarak, koruk çalılardan taze dallar kesip dik kayanın kenarında yere serdim. Uyumuşum. Uyandığımda, ben uyurken bir ya da birkaçının beni incelemeye gelmiş olduklarını, gördüğüm iz ve pisliklerden anladım. Ama bana zarar vermemişlerdi. Halbuki rüyamda kendimi onların tutsağı olarak görmüş, ağlamış ve mücadele etmiştim.

Ayın kölesi haline gelmeden, ormandaki kanlı törene katılmaya zorlanmadan, benim olduğunu sandığım bu şehirdeki istilacıların meraklarının kurbanı olmadan bir ayı tamamlayabilmiş olmamı dikkatli davranmama borçluyum.

Dolunay halinden sonra ayın giderek küçüldüğü üç ya da dört günboyunca, gittikçe daha fazla faremsi-köpek şehre geldi. Bana zarar vermedikleri için aralarında dolaşıp onları gözlemlemeye karar verdim. Özel bir yaşam biçimleri yok gibi görünüyordu. Bazıları, genç-yaşlı, dişi-erkek karışık grup veya sürüler halinde dolaşıyorlardı. Grupta dişi ya da erkek birisinin baskın olma eğilimi vardı ama sürekli olarak değil. Boyuna tartışıyor, kavga ediyor ve teker teker diğer gruplara geçiyorlardı, bu yüzden de sürekli olan içindeki bireyler değil gruptu. Bazıları, çiftleşen bir ikilinin oluşturduğu daha küçük gruplara ayrılıyor ve bunlar evlerde ayrı odalar alıyorlardı. Bir kısmı da yalnız yaşıyor, büyük ya da küçük herhangi bir grupta özel bir görev almıyorlardı, gruplara ya da çiftlere katılmaya kalkışınca ara sıra bir süre için hoş görülseler de, çoğunlukla dışlanıp küçümseniyorlardı. Bu yalnız yaşayanlar bazen yalnızlıklarından kurutulabilme çabasıyla biraraya gelip ikili üçlü gruplar halinde oturarak daha büyük grupları seyrediyorlarsa da çoğunlukla etrafta yalnız dolaşıyorlardı. Bu, benim yaşamımın hiç de hoş olmayan bir aynasıydı ve onların umutsuz, üzgün duruşlarında sertçe eleştiren ama arzulu gözlerinde onlara nasıl bir izlenim verdiğimin farkına varıyordum -tabii eğer bana bir kere bile baktılarsa. Fakat bunlar bütün gün fazlasıyla hareketli meşgul ve kendileriyle ilgili görünüyorlardı. Meyve taşlayıp yiyerek, bir odadan bir odaya, bir evden bir eve gidip gelerek, birinde bazen bir gün ya da bir saat kalıp sonra giderek, boğuk ciyaklamalar şeklinde konuşarak sürekli hareket ediyor, asla durmuyorlardı. Sanki fazla enerjilerini atmak, itişmek, döğüşmek ve cinsel aktivite için bu kadar çok konuşuyorlardı. Bu hayvanlar fazlasıyla cinsel gibi görünüyorlardı, belki de bunun nedeni sürekli sergilenen üreme organlarıydı. Tarif ettiklerim erkek olanlardı. Dişilerinse anüslerinden karınlarına kadar kırmızı kenarlı çizgileri vardı. Herhangi bir yaştaki bir dişi yaklaştığında erkekler tahrik oluyordu ve dişiler de hemen hemen o kadar duyarlıydılar. Zamanlarının büyük bir bölümünü cinsel ilişkiyle,

bir birlerinin ilgisini çekip eşlerini alarak ve diğer hayvanların cinsel tavırlarını seyrederek geçiriyorlardı. Bir çift biraraya gelip de çiftleşmeye karar verince, biraz gizli bir çiftleşme için bir duvarın ya da çalının arkasına gidiyorlardı. Çiftleşme biçimleri insanlarınkine benziyordu. Diğerleri onları seyretmeye geliyor, heyecan çığlıkları atıyor, tahrik olup birbirlerinin üzerlerine atlıyor ve yakındaki çalılıklara veya kapalı yerlere gidiyorlardı. Böylece bir çiftleşme yarım gün sürebilecek bir kudurganlık başlatıyordu. Bu cinsellik ay dolunaya yaklaşırken güçleniyor, gece kararırken de azalıyordu. Çiftleşme gündüzleri de yaygındı. Sanki bu hayvanlar karanlıktan korkuyorlar ve gece çöktükçe daha çok biraraya toplanıyorlardı, bu korkuları yüzünden ilk kez onlara karşı acıma ve sevgi duymuştum, çünkü, güneş batmaya başladığında genç hayvanları taşlayıp yüksek duvarlara dikerlerken, omuzları üzerinden korku dolu bakışlar atıp dolaşırken çok perişan görünüyorlardı. Fakat etrafta herhangi bir düşman göremiyordum. Onlarla aynı şeyi hissettiğimi anladım ve onları daha sempatik görmeye başladım, nefretim de azaldı. Son günlerde bu hayvanların arka ayakları üzerinde yürümeye başlamış oldukları dikkatimi çekti. Bu durum onların sendelemelerine ve her adımda dengelerini kaybetmelerine neden oluyordu, aynı arka ayağı üzerinde yürümeye zorlanan büyük bir köpekte olduğu gibi. Bu da acınası ve tipik hareketlerinin nedeniydi. Fare ya da köpek gibi dört ayak üstünde durdukları zaman gözleri tavuk gözleri gibi yanda burunlarını işaret ediyormuş gibi bakmakta, arka ayakları üzerinde dik durduklarında ise, berrak bir görüntü sağlamak için gözleri iki tarafta şaşılaşarak bakmaktaydı. Sendeleye sendeleye yürürken, boyun kaslarını zorlayarak başlarını önce bir yana sonra öbür yana eğiyorlardı. Kendimi onların yerine koyunca, dünyayı her bir tarafta birer tane olmak üzere iki ayrı yarım küre olarak görüyor olabileceklerini anladım. Arkalarında gözleri olmadığı için daha çok yatay bir eksen üzerinde kafalarını sürekli olarak bir sağa bir sola çevirerek bakmak zorunda kalan ama yine de etraftaki görüntünün üçte ikisini alamayan insanoğlunun tersine bu hayvanlar yukarıya gökyüzüne doğru yan taraftan bakıyorlardı. Bu eksikliği gidermek için de baş ve boyun hareketleri çok hızlanıyor ve kafalarının bu sürekli sıçrayışı da genel

huzursuz görünümlerini güçlendiyordu. Bu kadar hızla dikey ve yatay hareket ederek geniş bir alanı görmelerini sağlayan, körpe ve esnekleşmiş kaslarıydı. Bu baş hareketleri yeterince hızlı olmayan eski film ya da çizgi film karelerinin akışına benziyordu.

Yorgun olduklarında ya da yalnız olduklarına inandıkları zaman dört ayak üzerinde bir süre oraya buraya koşuşturuyorlardı. Öyle hızlı ve hünerli koşuyorlardi ki vücutları sanki bu hareketliliğe göre yaratılmıştı. Fakat ne zaman biri ya da bir grup bu durumu biraz uzatsa, diğerleri sinirli hareketler yapmaya başlıyor, yüksek sesle azarlanıp, eleştiriliyorlardı. Sanıklar kendilerini asi ve suçlu hissedince derhal eski dik hallerine dönüyorlardı.

Gece ay yokken, çatısız odalarında ya da meydan taşının üzerinde toplandıkları zaman, köpekler ya da maymunlar gibi çömelip ön bacaklarını destek yaparak oturuyorlar, oturmak istemeyenler karanlık olduğu için dört ayak üzerinde dolaşabiliyorlardı. Arka bacakları üzerinde yarı sendeleyerek, biçimsiz, hantal, aptal ama azametli ve kendini beğenmiş biçimde dururken değişik, dört ayakları üzerinde hızla koşup seğirtirken değişik duran bu hayvanlar gerçekten iki farklı durumda çok değişik görünüyorlardı. Ben onları bilinçsizce böyle algılıyor olmalıydım ki —çok iyi hatırlıyorum, maymunlar ilk ortaya çıktıklarında paniğe kapılmıştım— aksine fare-köpek karışımı yaratıkların üçüncü bir hareket tarzı geliştirdiklerini düşünmüştüm.

Bu maymunlar, biz insanlara benzer bir cinsti. Bir tür şempanzeydi, fakat bizim hayvanat bahçelerinde sergilediklerimizden daha büyüktüler. Şehre, ağaçlara ve duvarlara asılıp sallanarak geldiklerinde fare-köpek karışımı yaratıkları görünce gösterdikleri tepkiyi ilk önce yorumlayamadım. Hareketsiz durup toplandıkları halde, ne tam olarak korkmuş ne de memnun görünüyorlardı. Birkaç yüz tanesi ya da daha fazlası şehrin kuzey bölümünde toplanıp görüşmeler yaptılar. Bu arada fare-köpek karışımı yaratıklar şaşırarak gözlerini o tarafa, yeni gelenlere doğru çevirerek biraraya geldiler. Maymunlar yaklaşırken herhangi bir saldırgan eylemde bulunmadılar, işgal edilmemiş bir oda ya da köşe bulabilmek için bütün şehirde koşuşturdular. Yeni gelenler, onların bulundukları yerlere yerleşmeye kalkışınca büyük bir azar ve yakınma fırtınası

esmesine rağmen iki cins de birbirlerine aynı yerde yaşama hakkı tanımış gibi görünüyordu. Gitgide daha çok maymun, gruplar halinde geldiler. Şehir hayvanlarla tıklım tıklım doldu. Sanki ilk gelenler, yani fare-köpek karışımı olanlar maymunları ikinci sınıf yaratıklar olarak görüyor, onlar da bu durumu kabulleniyor ya da kabullenmeye hazırmış gibi görünüyorlardı. Sendeleyen büyük hayvanlara bazı küçük hizmetlerde bulunuyor ve yollarında çekilme eğilimi gösteriyorlardı. Maymunlar bana yani insana karşı daha hoş ve sempatiktiler, bunun nedeni belki de onlara benziyor olmamdı. Gitgide büyüyen acıma hissime rağmen, bu fare-köpek karışımı yaratıklara karşı duyduğum antipatiyi maymunlara karşı duymuyordum. Diğerleri gibi maymunlar da beni genellikle önemsemiyorlardı. Bana yaklaşmak ya da saldırmak için herhangi bir girişimde bulunmadıkları gibi sanki gözlerinde sempati ve anlayış vardı. Maymunların hüzünlü ve zeki gözleri insanlarınkiyle konuşabilen gözlerdir. Onları insan gözleriymiş gibi hissedebiliriz. Bu ne dalkavukluktur? Çoğu insanın gözleri fare-köpek yaratıklarınki gibi keskin, bilgiç, zeki ve kibirlidir. Oysa maymunların gözlerindeki derinlik pek çok insanda yoktur. Büyük fare-köpek yaratıklardan olabildiğince kaçınıp insana çok benzeyen maymunlara güvenerek, kalabalık, gürültülü, itişli kakışlı, kirletilmiş şehirde geziniyordum. İki türle gitgide dolan şehirde günler geçip gidiyordu. Dünyadan, önce ayın aydınlık yüzünün sadece yarısı ve daha sonra aydınlık yüzünden çok karanlık sırtı görünüyordu. Karanlık, her taraf zifiri karanlıktı, çok yakında, belki de iki haftadan daha az bir süre, sonra inecek kristal için hazır olmam gerektiğini biliyordum. Fakat, uzun önce belki de toplanan, konuşan, takas yapan insanların doldurduğu bu meydan artık hayvanlarla doluydu ve her santimetrekaresi meyve kabukları, pislik, taş dal ya da sopa parçaları ve uçuşan yapraklarla karmakarışık olmuştu. Burayı temizlemiş olamazdım.

Hilalin karanlığı, şehri, ılık kötü kokulu havasızlığa gömdü. Ağaçlara duvarlara, her yere nöbetçi diken hayvanlar, gökyüzündeki ince ışık orağını seyrederek toplanıyorlardı. Normalden daha sakindiler. Bu iyiye işaret değildi. Büyük meydanda daha çok fare-köpek karışımı yaratıklar ve onlara hizmet edip eğlendirmek için

seçilmiş birkaç maymun vardı. Bir akşam güneş batarken büyük bir cesaretle meydana gittim. Her bir yaratığın düşünceli göründüğü bu durgun saatlerde belki beni dinlemeye ve anlamaya hazır olabileceklerini düşünmüştüm. Orada aptal gibi dikilip kendi dilimle: "Arkadaşlar, sadece ondört günümüz var. Sahip olduğumuz tek şey iki hafta, çünkü geliyorlar, bu meydanın ortasındaki göbeğe inecekler. Fakat böyle pisletilmiş ve darına dağınık olmuş bir alana inmezler, bu yüzden, lütfen benim ve sizin, bu zavallı hasta dünyada yaşayan bütün yaratıkların aşkı için, bu alanı temizleyelim, dallarla süpürdükten sonra, su getirip pislikleri yıkayalım." Sesimi sabit tutmaya çalışarak gülümsedim ve yapmamız gerekenleri mimiklerle göstermeye çalıştım fakat ben konuşurken onlar kıpırdanıp sivri burunlarını yana çevirerek beni görebildiler ve hizmetkar maymunlar beni anlamaya çalışarak yanıma hopladılar - fakat tabii ki anlayamadılar. Nasıl anlayabilirlerdi ki? Belki kelimelerimin anlamları bu farklı düzenlenmiş beyinlere kendi kendilerini ifade edebilirler diye ümit ediyordum, çünkü durumum çok ümitsizdi.

Okyanus ve ormandan gelen karanlık, ovayı ve kalabalık şehri hızla kapladı, dik kayanın kenarına gidip oturdum, yıldızları seyrederek arkamdaki hayvanlardan gelen kısık sesleri dinledim. Onlar da ince bir çizgi halindeki ışığıyla ayın karanlık sırtının bulunduğu gökyüzünü seyrediyorlardı.

Belki karanlık korkuları onların coşkun hareketlerini ve seslerini kesmiş, belki de dışa vuramadıkları enerjiyle hareketsiz ve sessiz kalmışlardı. Fakat şehir onların sakin davranamayacakları kadar kalabalıklaşmış olmalıydı ki gece kavga başlatmıştı. Bunu önce kokudan —şu ana kadar çok iyi öğrendiğim kan kokusundan— sonra da yüksek sesli bağırmalar, çığlıklar, itiş-kakışlardan anladım. Bu bana ormandaki ateşin etrafına toplanan çılgın kadınları hatırlattı. Uzun, boğucu gecenin sabahında şehre gittiğimde, merkezdeki meydanda ve evleri arasında oraya buraya yayılmış leşler gördüm. Birkaçı fare, köpek yaratıklara ait olsa da leşlerin çoğu maymunlarındı. Büyük hayvanlara hizmetkar olarak seçilmiş birkaç maymun hariç tutulursa iki cins birbirlerinden ayrılmış, şehir de ikiye bölünmüştü, ağaç ve duvarların üstündeki nöbetçiler ar-

tık içeriye dönmüş birbirlerini seyrediyorlardı.

Sabah, bu yeni, sıcak, şüpheli atmosfer içinde ağır ağır geçti. Yeni bir kavga çıkmadı, güneş tam tepeye çıktığında, duyduğum fakat anlayamadığım havlamalarla, çığlık ve bağırtılarla ateşkes ilan edilmiş gibi görünüyordu. Her bir ordu temsilciler göndermiş ve leşler toplatılmıştı. Bunlar gömülmemiş, şehrin içinden çekilerek sürüklenip, suyun toprağa karıştığı yerdeki büyük çukura atılmıştı. Onlara temiz nehri ve denizi kirletmemeleri için hayır, hayır, hayır diye bağırdım ama hemen sonra da insanların bütün okyanusları ve ırmakları nasıl zehirlediklerini hatırladım. Hayvanlar ve balıklar ölüyordu. Kendimi hasta ve ümitsiz hissederek uzaklaştım. Leşlerin karanlık nehir kanallarından çıkıp şelalelerden ve büyük çağlayanlardan geçerek oradan geniş nehirlere ve en sonunda da denize doğru yollarını bulabileceklerini düşündüm —en azından insanların denize attıkları öldürücü pislikten daha temiz olacaklardı.

Geceye doğru kırmızı çizgili gökyüzünün hüznünde ışık azalırken kavga yeniden patlak verdi, bütün gece dövüştüler, bense uçurumun kenarına oturup sesleri duymamaya ve katliamı hayalimde yakından izlemeye çalıştım. Dolunaya onüç gün kalmıştı. Eğer bir mucize olup de hayvanlar geldikleri gibi aniden çekip gitmezlerse şehrin temizlenmesi ve kristalin inişi konusunda hiç umut olmadığını biliyordum.

Ertesi sabah ölüler yığınlar halinde duruyor, bütün şehir kan kokuyordu. Şimdiye kadar sadece meyve yeyip su içen bu hayvanlar leş yığınlarının etrafında toplanıp, kıllı et parçalarını koparıp yediler. Bakmak için yaklaşınca, ilk kez bu yaratıklardan korktuğumu hissettim. Birbirlerini olduğu gibi beni de yiyebilirlerdi. Yirmi metreden daha yakında olduğum halde beni görmezlikten geldiler, aniden içlerinden üç tanesi varlığımı farketti ve kana bulanmış keskin dişli ağızlarıyla bana doğru döndüler. Daha önce kadınlarda olduğu gibi onların da ağızlarından kan damlıyordu. Deniz kıyısına geri döndüm ve büyük bir umutsuzluk hissettim. Ümidi kestim. Bu kavganın devam edeceğini biliyordum. Daha da beter olacaktı. Artık yemek için öldürüyorlardı. Tehlikede olduğumu biliyor ama aldırmıyordum. Bu gibi ruh hallerinde ümitsizliğin erdemini savu-

nacak pek çok sebep bulunabilir. Ümitsizliği savunmak için insanlığın bulduğu avukatlar her zaman diğer küçük seslerden daha güçlü olmuşlardır. Dik kayanın kenarına uzanıp büyümeleri yüzyıllar sürmüş olan sık ormanlara baktım. Güzelim sarı hayvanların, benim kadar kısa ömürlü güneş batımı veya tanyeri gibi parlak renkli kuşlar orada olmalıydılar. Sonra uyumuşum. Son çabuk gelsin diye zamanı uyuyup silmek istedim.

Uyandığımda geç olmuştu. Neredeyse akşamdı ama güneş ışıkları hâlâ aşağımdaki uzak okyanusun üzerinde parıldıyordu. Kavga devam ediyordu. Birkaç kilometre ötedeki evlerin içinde hayvanların birbirlerini kovaladıklarını duyabiliyordum. Kafamı çevirip bakmak istemedim çünkü faremsi hayvanın yuvarlanıp, ciyaklayarak, toz bulutu içinde yaşam savaşı verdiğini gözümün ucuyla görebiliyordum. Tekrar ileriye, içinde jagor, papağan ve kertenkelenin ışık saçtığı yüzyıllık ormana baktım, sonra tam önümde normal düzeninde uçup gitmek yerine havada duran büyük, beyaz kanatlı bir kuş gördüm, son anda döndü, kocaman kanatlarıyla dengesini sağlayarak yanımda, uçurumun kenarına tünedi. Bildiğim bir kuş türü değildi. Oturduğunda yaklaşık yüzyirmi santimetre boyunda ve beyaz tüylüydü, kendisine ciddi bir görüntü veren sarı çizgili bir gagası vardı. Bir yüzücünün ılık kayadan denizin girdabına kayışı gibi, akşam havasının ılık dalgalarına bir anda kendini nasıl bıraktığına gıptayla baktım. Tam bunu düşünürken döndü ve yusyuvarlak altın gözlerle sabit bir şekilde bana baktı. Ona doğru gittim, yumurtasının üzerine koruyucu kanatlarını geren bir tavuk gibi çömeldi, sırtına kayarak emniyetli bir şekilde oturur oturmaz havada süzülerek uçtu ve taşlı kaygan, tepenin, şelalenin, gecenin yaklaşmasıyla sessiz duran sık ormanın üzerinden akıp gidiyorduk. Kuşun sırtı, iki kanadı arasındaki mesafe üç — üçbuçuk metre genişliğindeydi. Bir avuç tüye tutunarak oturuyordum fakat denizden esen rüzgar beni aşağı-yukarı savunarak neredeyse ağaçların üstüne yuvarlayacaktı, bu yüzden yüzükoyun uzanıp, ellerim kuşun iki yanında kanatların birleştiği yerden tuttum. Beyaz tüyleri hâlâ güneş sıcağı, kaygan, temiz kokulu ve taze bir tavuk yumurtası kadar sıhhiydi. Gözlerimin tam altında, karlardan yansıyan güneş gibi, beyaz tüylerden ışık yansıdı, yüzümü

öbür tarafa çevirip kuşun boynunu ve omuzlarını seyrettim. Denizin üzerinden geçtik, sakın dalga tepeleri boyunca hızlandık, sahille ovanın kenarına kadar olan tüm alan karanlıklara gömüldüğü halde, batan güneşten parıltı geliyordu. Güneş, altındaki şehirde hâlâ süren katliamla yarışırcasına, kızıl gökyüzünde kıpkırmızı duruyordu. Kilometrelerce öteden, aşağıdaki şehrin beyaz duvar ve sütunlarını, karanlığı delen minyatürler olarak görüyordum. Dalgaların üzerinden devam ettik, ciğerlerimi kan ve kirden temizleyen soğuk tuzlu havadan derin soluklar alıyordum. Sahil ve ötesindeki kara iyice daralıp, alevlenmiş bulutlarla kat kat olan gökyüzüne karşı küçük bir karanlık haline gelene kadar uçtuk. Kuşum bir kanadı aşağıda tam dalış yapacakken ben "Hayır, daha değil, devam et" diye bağırıyordum, kuş hızlanıyor, rüzgar soğuktan yanan kulaklarımdan ıslık çalarak geçiyordu. Dudaklarımda ve sakalımdaki tuz serpintisini tadabiliyordum. Devam edip gittik, dikkatle sırtüstü dönüp, kollarını geriye doğru bükerek, çırpılan ve dalgalanan kanatlarının altındaki ılık boşluklardaki ince tüylerden sıkıca tutundum. Yukarıda, yıldız serpintili gökyüzünde bana hüznümü ve başarısızlığımı anımsatan ay dünkünden bir parmak daha genişlemiş olarak duruyordu. Şimdi önümüzde Portekiz sahili ve burunun üzerinde denizi gözleyen Conchita vardı. Arkasında yeni banliyönün kırmızı lekeleri kızamık gibi yayılmıştı. Ve aşağıda deniz çalkalanıyor zıplayıp oynuyordu. Conchita yarı konuşuyor, yarı şarkı söylüyordu. Duraksayan, bölünen, üzücü şarkısını:

"Haydi bağır" dedi madeni güneş,
Renkli deniz mavileşti, hindi kırmızılara büründü
Güneş ve deniz "Gel!" diye meydan okudu
Toprak bağırdı, ben ise dilsizdim.
Ayaklarım yavaş yavaş kum tepelerine batıyor,
Eski deniz şarkılarını hatırlatan kıvrılmışkabuklar
Kanayan ayaklarını kesiyor.
"Dans edemeyenler kanamalıdır," dediler.
Ne maymun ne tanrı idi ağaçtan ağaca sallanan,
Ya da denize korkumdan uzak olmasını emreden
Bölünmüş, bodur, sallantıda bir acemi,
Gökyüzünün yanışını, çimenlerin koyu yeşil parlayışını seyrettim.

Söyle! Söyle! Parlayan zamanı sıkıştır
Elimdeki ılık meyve gibi! Sonra
Dalgaları, özgürlük darbelerini almasını ona söyle
Denizi tanıyan ayakların üzerinde dans et.

Kan ve sinir uzun süredir gergin
Şarkıda tatlı bir rahatlama bulmalıyım
Kuşlar kadar özgür şarkı söyleyemem
Boğazımın insan kelimeleri için düzenlenmiştir.

Denizi şarkı söyleyen kumları reddet
Huzurum gevşek ayak ve ellerle sağlanmaz
Beyne acı veren aşkı teni parlatır.

Conchita, Conchita diye bağırdım ama beni duymaz, denizi gözlüyordu. Kuşum etrafı şöyle bir tarayıp geri döndü ve kısa sürede, karaya ayak bastığım deniz kenarına, sonra ormanların üzerine ve tekrar uçurumun kenarına geldik. Bu koskocaman beyaz kuşun konuşu sık çalılıkların arasında saklanmış olan bir sürü maymunu ürküttü. Bağrışarak kaçtılar ve ben her zamanki gibi yerime oturdum, kuş da bir süre benimle sessiz oturdu sonra beyaz kanatlarıyla tekrar gecenin karanlığına daldı.

Böylece arkamda devam eden kavganın sesleri ve çığlıkları arasında gece geçti. Artık daha az etkileniyordum, çünkü bütün düşüncelerimi kuşun güneş sıcağı sırtında yaptığım uzun serin uçuşa ve kendi sahilinde benden ayrı duraksayarak şarkı söyleyen eski aşkım Conchita'ya vermiştim.

Üç gün şehir merkezine hiç gitmedim. Tekrar kuşu görmeyi umarak uçurumun kenarında oturdum. Ama gelmedi. Sonunda tehlikeyi göze aldım. Kavga hâlâ devam ediyordu, o kadar çok ölen vardı ki her yer hiç el sürmedikleri leş yığınlarıyla dolmuştu. Bütün hayvanlar uzun kavgadan bitkin düşmüşlerdi. Savaşları daha korkunç, ümitsiz ve mekanik bir hal almıştı. Çılgın gibiydiler, gözleri kan çanağına dönmüş, kürkleri ve postları kabarmış, kirlenmişti. Fare-köpek karışımı yaratıklar artık dik durmaya yeltenmiyorlar, dört ayak üzerinde dolaşıp, keskin azı dişleriyle maymunları rastgele ısırarak öldürüyorlardı. Bir hafta kadar bir sürenin kal-

dığı dolunay için meydanı nasıl hazırlayabileceğime bir bakmak için gittiğimde, yine beni pek farketmediler. Umut verici hiçbirşey yoktu. Yeniden yerime döndüm. Artık meydanı iniş için hazırlama hayalinden vazgeçtim; denize dönüp kendini havaya bırakan kuş gibi, kendimi diri tuzun içine bırakmayı düşlemeye başladım. Günler ve geceler boyu orada oturdum, kuşun sırtından şifa veren denize kayıp, bir tahta, direk, balık ya da midye gibi yapışabileceğim yüzen bir nesne bulup, sonunda kristal bana acıyıp da gelip alana kadar orada beklemeyi dileyerek uzak okyanuslara bakakaldım. Dolunaya üç gün kala saba yerimde oturup acaba bu kaygan taştan aşağı denize ulaşabilecek miyim diye düşünürken, beyaz kuş, sarı dost gözleriyle beni selamlayarak gelip yanıma kondu. Üzerine tırmanabilmem için çömeldi, tırmanır tırmanmaz da önceden olduğu gibi havada hızlanıp ormanlardan denize doğru uçtu, kırılan dalgaların üzerinde daireler çizdi. Ancak kuşun neden geri gelip beni aldığını şimdi anlıyordum. Artık deniz önceki kadar deri, tuzlu, soğuk ve sağlıklı değildi. Sanki kalınlaşmış gibi hareketlerinde bir ağırlaşma olmuştu. Ağır bir çürüme kokusu vardı. Dalgaların üzerinde aşağı-yukarı gidip gelirken, ovadaki savaştan büyük kanyona atılan ve akıntıya kapılıp şelalelerin, çağlayanların üzerinden deniz kenarına kadar gelen yüzlerce leş gördüm, suyun yüzü sırtüstü yatan, balık ve deniz yaratıklarıyla doluydu, deniz madeni kokulu yağ ile yama yama olmuştu. Denizin üzeri gizli bir çürüme görüntüye çıkmış gibi soluk fosforlu lekelerle doluydu. İnsanoğlunun denizin derinliklerine gömdüğü kutulardan zehirli gazlar sızıyor, fabrikalardan ve atelyelerden gelen ince elektrik kablosu gibi radyoaktif ışık tabakaları, sahile, okyanusa, kıtalara yayılıyordu. Kuş, denizin ölüşünü göstererek kızgın güneş altında, okyanustan kilometrelerce ötede, beni ileri geri götürüp getiriyordu. Denizin yüzeyi ölümle, ölü balıklar deniz yosunları, midyeler, yunuslar, balinalar, büyüklü küçüklü balıklar, deniz kuşları, deniz yılanları ve foklarla kaplanmıştı —sonra güzelim beyaz kuşum beni yukarı, ta yukarı, gökyüzüne yükseltti, ağaçların ve ovanın üzerine geri döndü, evleri çatısız şehrin üzerinde daireler çizdi, savaşın altındaki şehri ve içindeki her bir evi nasıl kirlettiğini, her yere yığılan leşleri, her sokakta grup grup dövüşen hayvanları gösterdi. Hay-

vanlar artık öylesine bıkkın ve çıldırmışlardı ki, kürkün ya da postun farklılığına, ağız-burun ya da gözün şekline bakmadan kendi türleriyle bile savaşıyorlardı. Maymun maymuna, fare-köpek karışımı yaratık kendi cinsine saldırıyordu. Kavganın nedeni artık bizzat kavganın kendisi olmuştu ve durduramıyorlardı. Her çalının altında ve her evin köşesinde yaralarını yalayan, inleyen hayvanlar yatıyordu, uçurumun kenarından yirmi adım kadar yükseğe geldiğimizde, parlak kahverengi postu yaralı ve kanlı sırtını duvara dayamış oturan bir dişi fare-köpek yaratık gördüm, aynı anda hem iki erkek fare-köpek hayvanı ısırıyor hem de doğum yapıyordu. O yaşam savaşı verirken, yavrular fışkıran kan ve doku içinde kırmızı yarıktan çıkıyorlardı. Göğsünün üzerinde memesi olan iki yumru, şişmiş ve parçalanmıştı, kan ve süt birlikte akıyordu. Sivri ağzından kıllı deri sarkıyordu, kendisine saldıran iki büyük erkek yaratıkla mücadele ederken korkudan ve yavrularına yardım edebilme telaşından öyle çılgına dönmüştü ki, hiç durmaksızın bir düşmanlarını bir yavrularını öldüresiye ısırıyor, bir düşmanına bir önündeki yavrusuna rastgele vuruyordu, sanki en az onun kadar, uzun kavgadan deliye dönen düşmandan çok yavrularıyla dövüşüyor gibiydi. İki yaratık onu öldürmeye çalışıyor (ya da en azından ona, kendisini savunmak zorunda kalacağı şekilde davranıyorlardı) ve başarıyorlardı da. Kendi kanının içine çöküp kaldığında öbür ikisinin cinsel organları heyecandan şişmiş ve içlerinden biri ölürken bile ona tecavüz etmeye kalkışmıştı. Ölüm kadar doğurmadan da kaynaklanan bir kasılma içinde öldü.

Kuşun ılık sırtından uçurumun kenarına atladım ve yüzükoyun uzanıp ağladım. Artık herşeyin bittiğine, insan ya da hayvanlar için hiç umudun olmadığına inandım.

Fakat kalktığımda beyaz kuş hâlâ oradaydı. Altın gözleriyle bana bakıyor, sarı çizgili gagası ciddi ama nazik bir şekilde bana doğru eğilmişti. Sanki benden ilgi bekliyor gibiydi. Tamamen kendime gelip ayağa kalkınca evlerin arasından şehrin merkezine doğru yürümeye başladı. Bu sırada yukarı baktım, neredeyse dolunay haline gelen ayı gördüm. Denizin üzerinde ayın tam yükseleceği yerde, gökyüzüne doğru çıkan gümüşi bir tabaka vardı. Savaşan yaratıkları bu şahane yaratığı öldürmelerinden korktuğum için kuşa

durmasını söyledim. Fakat onlar da daha sakin gibi görünüyorlardı. Savaş, yavaş yavaş son buluyordu ama itişme ve dalaşma sürüyor, çiftler ya da küçük gruplar dövüşüyorlardı. Maymun ve fare-köpek karışımı yaratık sürüleri sızlanıp inleyerek kendilerini yalıyorlardı. Günlerdir birbirleriyle ölesiye savaşmış olmalarına rağmen, şimdi birbirlerinin varlığına kayıtsız gibi görünüyor, maymunlar öteki türün yaralarını yalarken, onlar da bunu itaat ve hürmet olarak kabul ediyorlardı.

Kuş kanatlarını açıp, toprağın üzerinde alçaldı, caddeler boyunca uçup meydana geldi. Onu izledim. Kanatlarını toplayıp, sarı gagasını her zamanki gibi dimdik indirerek orada dikildi. Öldürülebileceği korkusuyla kalbim çarparken, bütün hayvanların ondan korktuklarını gördüm. Taş saha üzerindeki hayvanlar, hemen orayı boşalttılar. Maymunlar surat asıp çabuk ve anlaşılmaz bir şekilde konuşarak gerilerken, fare-köpek karışımı yaratıkları da tekrar ayakları üzerine kalkıp önce bir yandaki sonra diğer yandaki gözlerini yere dikerek kendilerini güven içinde hissedecekleri yere kadar geri yürüdüler hemen sonra dört ayakları üzerine düşüp kaçtılar.

Kuş, göbeğin ortasında sakin bir şekilde duruyordu. Şimdi anlıyorum ki o, beni korumak için oradaydı. Leşleri sürükleyip olabildiğince uzağa götürmeye başladım. Ben bunu yaparken, iki cins hayvan da leş yığınına yaklaşıp ölülerini aldılar, belki de nehrin kanyona aktığı yere taşıyorlardı, sanki her zamanki yiyecekleri değil de yeni bir tatmış gibi tekrar meyve yemeye başladıkları için et yeme zevklerini kaybetmiş gibi görünüyorlarsa da belki son bir şölen için götürüyor da olabilirlerdi. Yapacak çok işim olduğu için daha fazla seyredemedim. Alan yeniden hayvan ölülerinden, temizlendiğinde, dallar koparıp oraları süpürdüm. Daha sonra yaprak, hayvan pisliği ve kirle dolmuş olan kanalı da temizlemek zorunda kaldım. Sonunda yine bir zamanlar hayvan olan oyuk taşla su taşıyıp, her yere döktüm ve güzel kokulu dallarla, süpürdüm. Bütün gece parıldayan ay, ertesi gün de güneşin kuru sıcağı altında çalıştım. Tetikteki altın gözleri ve bana dönük ciddi sarı gagasıyla, sıcakkanlı, beyaz, parlak kuş orada oturuyordu. İlk başta hayvanlar meydanı geri istemeye kararlı bir şekilde yaklaşmışlar fakat kuşu

görünce geri çekilmişlerdi. Sonunda görünürlerde olmadıklarını farkettim, sesleri de duyulmuyordu. Hep beraber şehrin merkezinden gitmişlerdi. Belki de şehri terketmişlerdi. O günün sonunda, meydan ve içindeki güzel şekilli, renkli göbek tertemizdi, hava, su ve kokulu yaprak kokuyordu. Ben akşam karanlığında sessizce dururken, ayaklarımın altındaki taş kanalda akan suyu duyabiliyordum. Hava nefis çiçek kokularıyla doluydu. Bir gece kuşu meydanın yakınındaki bir ağacın üzerinde şakıyordu.

Dolunay, denizden dik olarak yükseldi ve deniz kıyısından dağların yüksekliklerine kadar olan yeryüzünü gümüşi bir aydınlığa boğdu. Ay yıldızların arasında ilerlerken beyaz kuş kanatlarını açıp yükseldi, yükseldi ta aya kadar çıktı.

Bu ilacın durumu için uygun olmadığının kabul edilmesini umuyorum. Boşa giden beş günden sonra, hastadaki kötüleşme beni şaşırttı. Bu sabah onu gördüğümde gerçeği kavrama yeteneğinin geldiğinden daha az olduğunu farkettim. Hemşirenin dediklerinden hastanın uzun bir süredir komada olduğu sonucunu çıkarıyorum.

Doktor Y.

Bu konu Perşembe günü sizin katılmadığınız bir konferansta enine boyuna tartışıldı. Daha önce de açıklamaya çalıştığım gibi, ilaç üç haftadan önce etkisini göstermez. Oysa hasta bunu oniki gündür kullanıyor.

Doktor X.

Beni kuş şakımasının sakin girdabında döndüren bir sessizlik baskısı vardı. Toz bulutu ve yapraklardan oluşan hortum ya da bir banyo küvetinde dönerek hızla akan su girdabı gibi, tüm duyguların toplanmasından oluşan kristalin içindeydim. Oradan dışarı bakınca, geride hiçbirşey kalmamıştı —ya da ilk bakışta öyle görünüyordu, çünkü kristalin içine çekilişim ağır ağır dengeleyebildiğim duygu canlılığı ile birleşen bir zihin karanlığıydı. Kristal benim gövdemi çekerken zorlanıyor gibi görünüyordu. İlk birkaç dakika bende ve onda bu mücadele sürdü. "Birkaç dakika" diyorum.

Fakat, farkına vardığım ilk şey zamanın vites değiştirip farklı bir şekilde ilerliyor olmasıydı ve bu da alışkan olduğum tarza vurulan ilk darbeydi. Sanki, bana berrak bir cam dünyada ya da daha açıkçası kristalleşmiş bir buğu içindeymişim gibi geliyordu. Beni tamamen zorladığında farkına varmadığım ama azalmaya başlayınca anladığım bir bulantı hissettim. Tıpkı normal havayı solurken ciğerlerimizin hava denilen (diğer yaratıklar ve bazen de bizim için zehirli olabilen) zehirli gazı farkına varmadan soluması gibi. Bulantı beni ona karşı gerilime sokan bir mengene gibiydi. Sonunda geçti ve üzerime tatlı bir hafiflik çöktü. Çekimin verdiği acı dinmişti. Bu duygu, koruyucu kuşun kanatları arasında yatarak uçmak kadar özgür ve tatlıydı. Hâlâ bir bedenim vardı. Fakat, şeklen bir değişiklik olmadığı halde, daha hafifti, ince, narin, farklı bir maddeden yapılmıştı. Yavaş yavaş duyularım, yeni duyularım sabitleşti. Hafif renkli bir parlaklık içindeydim, yeni vücudum ve bu parlaklık, ateşin alevi gibi, kristal girdabının bir parçasıydı ve meydanın ortasındaki göbeğin merkezinde görünmez bir şekilde dans ediyormuş gibi yanıyordu. Ana hatlarını görebiliyordum ama aslında bu ana hatların kendisi değil, hayaletiydi. Önsezime ya da daha çok duygularıma dayanarak görüntüye hareket verdim. Belki de ışık yayılırken hayalimde onun genişlemesini sağladım demek daha doğru olur ve sonra yeni boyutları ya da düzeyi ile ovadaki şehrin gerçekten varolduğunu gördüm. Vücudum kristilin maddesi kadar ince muhteşem olmamakla beraber bir ışık şeklindeydi, şehir de öyle: içinde gölgeler ya da ekolar olan ve gitgide azalan sis gibi taştan ve külden oluşan bu şehir de ardında hayali bir ışık şehri bırakarak yok oluyordu. Çok iyi bildiğim şehirle aynı yapıya sahip olan, çevremde yükselen bu şehir daha ince ve seyrekti. Burası daha incelikle şekillendirilmiş ve yukarı kaldırılmış bir yerdi. Fakat, donmuş pencere üzerindeki altıgen ya da yıldız şekiller gibi incelikle planlanmış evlerin ya da binaların bir taş şehrinkinden daha yumuşak ve belirsiz olduğu anlamına gelmez ama gölgeli, bu şehirdeki binalar gerçek çekirdeklerden daha seyrekti. Dışarıdaki şehrin bir şeması, anahtarı ve kopyası gibi duran bu narin şehir sadece belirli bölgeleri, açık alanları ve tek tek binalarıyla dışarıdaki şehre uymaktaydı. İnce yapılı bu şehir daha çok bazı kamu binaları ve özel

evler için uygundu. Seyrek binaların arasında kalan sisli alanlarda hiçbir yapı yoktu. Ve artık çok iyi biliyordum ki o şehrin —her tarafını gezip dolaştığım, seyrettiğim ve haftalar boyu içinde oturduğum— taştan yapılmış evleri, binaları olan çok iyi tanıdığım o "gerçek" şehrin— bu yeni şehir planında yeri yoktu. Yeni hayali şeklimle dururken, kendisini taşıyacak kadar güçlü olmayan şehrin alanlarını oluşturan maddenin çok ağır ve hava geçirmez olduğunu anladım. Halbuki planda yansıyan o şehrin bölümleri aslında ince ışık parçalarından oluşmuştu.

Şu da benim için açıktı ki; o taş şehirde normal halimle dolaşıp, birçok insan gibi, o ya da bu evin, salonun ya da kamu binasının güzel havasını bilinçli olarak algılarken bu şehrin kendine özgü hareketli düşünceleri olduğunu farketmiştim.

Düşünce...düşünüyordum... Kristal dönerek hareket eden bir düşünceydi. İlgim arttı, zihnim berraklaştı ve şehrin dış kısımlarında hareketli noktalar, ışık damlaları gördüm. Bunlar gruplar ve lekeler halinde şehirden uzaklaşıyorlardı. Uzaklaşan bu şeylerin fare-köpek karışımı yaratıklar ve maymunlar olduğunu farkettim, ama onlar da o narin şehrin gerçeğinden daha ince ve seyrek olması gibi hatırladığımdan daha azdılar. Yani, bu iç atmosferde sadece bazı hayvanlar yansıtılmıştı. Bazıları ince havayı solurken, çoğu bunu bile yapamayan, tuzağa düşürülmüş bu zavallı hayvanların arasında zihnim kanatlarını açmış bir kuş gibi dolaşıyordu. Pek çoğu, çok büyük bir taş ve içinde hava kabarcıkları olmayan toprak kadar kalın, ağır ve bağımlıydılar. Fakat bazılarının içinde ışık vardı. Bunlar grup veya sürüye hiç benzemiyorlardı. Diğerleri kadar parlak olmayan hafif hareketli küçük bir ışık damlası tanıdığım bir hayvana ait —ve hepsinin en hareketli, enerjik ve vahşi olanıydı; aynı özellikteki bir diğeri ise soytarılık yapan hizmetkar maymunun-kiydi. İkisinden de oldukça farklı bir maymun şekli daha vardı, bu, yıldızı diğer iki eril kadar parlak olmayan, durmadan dırdır eden, huysuz ve daha çok da ikiz yavrularıyla ilgilenen bir dişiydi. Bu kıpırtılı ışık kümesi ya da ışık damlaları aydınlık bir sis girdabındaki loş olarak parlayan ışık küresi gibi, dışarıya ve ileriye hareket ettiler. Eğer şimdi dışarıya, oraya, normal yerçekiminde ayaklarımın üzerinde hareket etmek zorunda kalırsam, şehrin yeniden açık ve

net olacağını anladım. Savaşan ve öldüren hayvanlar, şehrin dış mahallelerinin ötesine ve hatta sefil kadınları gördüğüm ormanın da ilerisine çekilmişlerdi. Yeni duygularımla bu ormanı gözlemlediğimde, yaprak ve dalları ışıkla çevrelenmiş bir bitki cenneti gördüm. Etraftaki manzara; hep buğulu, canlı ve sevimli bir yeşil karmaşası içinde görmeye alışkın olduğumuz ormanın, lapa lapa yağan kardan sonra ışıltılı beyazlara gömülmüş hali gibiydi. Bu cennet ormanda Felicity, Constance ve Vera'ya yer yoktu, fakat düşüncelerim oradaki hatıralara takıldığında, içimde onlara karşı bir zorlama, bir baskı, bir arzu gelişti: Bu, yokluklardan doğan bir tutkuydu. Dolunayın altında kadınlarla birlikte kan içip çiğ et yediğimiz o gecenin anıları yeni belleğimi doldurdu. Anılarımı tazelerken kafamda bir dönme ve canlanma oldu, halbuki şu ana kadar bu düşünceler aklımda bile yoktu, ama şimdi kadınlar yine beynime, yeni beynime yerleştiler, şehir merkezinden katil kadınlara itildiğim o korkunç gecelerin, yolculuğumun bu döneminde —o kadar çok şey yaşamıştım ki, o zamanlar pek çok şey bulanıktı— pasaportumda bir yaprak olduğunu biliyordum. Bu düşünce oluştuğunda bir başkası daha oluştu— daha önce de söylediğim gibi birinin başlangıcı hepsinin başlangıcı olmuştu— renkli ışığın pırıltıları, bal peteğinde hücrelerin oluşması gibi kadınlar zihnimde oluştu ve kristalin büyük beyaz alevi içinde titreme yanma ve kaymaların gördüğüm arkadaşlarımla ben birbirimize hayal gibi göründük. Bunu kristal beni içine çekince anlamıştım ve bu yüzden de onlar için yaptığım araştırmamı unutmuştum. Bu boyutla, fikirler yanyana dizildi, sürüdeki balıklar, bal peteğinde gözeler, ateşte alazlar gibi birlikte öyle bir bütün oluşturmuştuk ki, nerede Charles'in başladığını, nerede John, Miles, Felicity ve Constance'ın bittiğini söylemeye olanak yoktu. Hepimiz bir bütündük. Anlayışa geçmeleri hafızamda yer alırken, dışarıya doğru kavrayışın içine bir hareket sadece arkadaşım, dostlarım, aşklarım ve ortaklarımla bir bütünlük sağlamam koşuluyla mümkün olabilecekti, çünkü bütün bir mozaik içinde renkli bir cam parçası gibiydim— bu kez yakınlarda bir yerlerde büyük bir soğuk kütlesi vardı. Her zaman bu ağırlığın, bu dondurucu soğuk baskının olduğunu anlamıştım ama başlangıçta beni saran bulantıyı farkedemediğim gibi bunun da farkına

varmamıştım. Bu bir bütündü benden ayrı düşünülemezdi. İşte soğuk belası böyle birşeydi. Bu, ilk farkettiğimde böyleydi ya da öyle olduğunu sanıyordum. Daha önce de söylediğim gibi, yeni hislerimi ilk keşfedişimden sonra düşüncelerimin başlayış kökenini araştırabildim. Fakat o zamanlar bu bilincin kesinlikle bende olduğuna şüphe yoktu: Soğuk ağırlık, bir zorlama, bir gereklilik, bir tehdit, insanlık tarafından hep uzak tutulmuş ama hep vardı, timsahın çenesi hep oradaydı, tam suyun altında. Korku ve keder benim için çok eskiydi, tüm yaşamımın özüne hükmeden bir acıydı. Onu selamlayıp geçtim çünkü her yanımı kaplayan bulantı gibi bu da hayatımın bir parçasıydı, hücrelerime işlemişti soluk almak gibi bir gereksinim halini almıştı: Bu soğuk, bu ağırlık, bu çekim, sürtünme ve zorlama. Herhangi birisinin uzak kalması mümkün olmayan ya da tam olarak bilinmeyen ve bir yerlere yerleştirilemeyen bir mıknatıstı. Ve oradadır.

Dünya, incelikle hafiften renklendirilmiş, ışıktan sabun köpükleri gibi fırıl fırıl dönüyordu. Gördüğüm insanlığın zihniydi, fakat her yerde onunla birlikte ve bir bütün halinde olan hayvan zihninden ayrı tutulamazdı. Bu bir üstünlük ya da aşağılık olma meselesi değildi, tıpkı benim zavallı kadınlarla çiğ et yiyişim ve kan içip sarhoş oluşumun bir kapı, bir anahtar ve bir açılış olması gibi. Çünkü yapılması gereken buydu. İpleri birbirine geçirilmiş bir ağı bir kartalın fareye saldırışı, farenin korkusu, kartalın sevincinde olduğu gibi bu birleşim doğada bir eşleşmeydi. Bütün varlıkların doğal olarak kendi sınırları içinde tuttukları, sürekli değişen, hareket eden, kontrollü tahrik edici danslarını, dönmelerini seyrettim. Işığın iç kısmı ile taş, yaprak, et ve normal ışıktan oluşan dış dünyanın birbiriyle kenetlenmesi, bu gerekliliğin bir parçasıydı.

Alevler, tonlar, ses çıkaran, alçak ya da yüksek perdeden şarkı söyleyen ışığın titreşimleri bu sürekli değişen ışığın büyük, örtücü ağında hareketlendiler; böylelikle de benim görebildiğim ne ışık ne de ses, iki kişiliğin bütünleştiği bir yer ya da alandı. Işığın ya da sesin darbeli topu, çevresini kuşattığı toprak dünya ile denkleştirildi ve daha önce şehrin binalarında, harab eden zavallı hayvan sürülerinde de gözlemlemiş olduğum gibi; küçükleri besleyen büyük kanalları meydana getirecek ince zaman ya da ışık dar-

belerinin, çatlakların ve tabakaların, toprak dünyada her yana yayıldığını gördüm. Bir beyaz kuşun büyük kanatlarındaymışım gibi uzay boşluğunda uzanırken, ince bir tüpten üflenince çıkan sabun köpüğünün arasından bakan birinin görebileceği gibi, ben de fırıl fırıl dönen renkli zarın arasından, denizleri, toprağı, dağları ve çölleriyle, o bildiğimiz renkli dünyanın nasıl bir baskı girdabında döndüğünü gördüm. Uzay boşluğunda asılı duran ince dış zarıyla bu varlık ilk uzun bakışta boş gibiydi, çünkü yarıklara ve kıvrımlara yerleşmiş bitler gibi dizilen şehirlerin, yığınların, çalışanların bulundukları yere iyice yaklaşmadan insanoğlunu görebilmek mümkün olamazdı. İnsanoğlu, yerkürede, şurada burada duran minicik gri bir kırıntıydı. Sabit, hareketsiz görünen lekelerin içinde, minicik zerrecikler kıpırdıyordu. Fakat bu kırıntının, en küçük kum, toz ya da çiçek tozundan daha da küçük olan bir parçasına bakınca şeklin içinde, bir grubun, bir kıtadan ötekine yaptığı yolculuğun oluşturduğu kavis bile, büyük salınımlar ve titreşimler ağı içindeki minik bir salınım titreşimi gibi görünüyordu.

Orada burada hafif renkleriyle dünya kendi ağırlığında asılı duruyordu. Suyun mavimsi renkteki bölümleri ... büyük okyanuslar, kürenin bazı kısımlarını kaplayan ince bir tabakadan başka birşey değildi. Evet, hâlâ bilinmeyen ve gizemli yaşamını koruyan, fırtınalar kükreten, huzursuz dalgaları parçalayan ve ayın oluşturduğu gelgitleriyle koyu mavi okyanusların canlılığı, sert dokunmuş küre üzerinde ince bir kaygan tabaka haline gelmişti. İnsan, kuş, sürüngen, böcek yani hayvan yaşamı —bütün bunlar bu küre kabuğu üzerindeki çeşitlemelerdi. Toz taneleri, mikroplardı. İnce ışığın örtücü ağı en çok burada yerküreye dokunmaktaydı, çoğunlukla da insanlığın zerrecikleri içindi. Işık ağından bakıldığında (içerden ya da dışardan, nereden bakılması tercih edilirse) insanlığın küçük parçaları kendi kendilerini gören bireysel varlık sorunu değil, bütünler sorunudur, yani büyük-küçük, grup, küme, süre, kalabalıklar varlıklarıydı. Bütünleri oluşturur, bütünler olarak işlev yaparlar. Bu ışık örtüsünün doğası olan zeka ağına eğilip bakınca, ışık, renk, yapı, hafif ya da güçlü ışık darbelerinin sadece benzerlik değil özdeşlik olduğunu görebildim. Birey gruplarını birbirine bağlayan bu darbeler ve hatlar, kürenin her tarafına yayılmıştı— bu

grupların uluslar ya da ülkeler olması şart değildi. Bir renk (ya da ses) patlamasında ayırdedici özelliklerin nasıl alevlendiğini gördüm ve bu bir sivil savaş ya da ulusal heyecan patlamasıydı, fakat daha çok, bir renk alanı kendi şarkılarını söyleyerek hareket edip toplandığında kendi ana gruplarından ayrılıp farklılaşan ulusları ya da ülkeleri oluşturuyordu. Bunlar birbirleriyle savaş halindeydiler ve iki parçanın biraraya gelip öfkeli küçücük bir bölgeyi nasıl oluşturdukları dikkat çekiyor sonra aynı renk, aynı sese dönüşüyorlardı. Fakat bu kürenin her yanına dağılmış ve saçılmış olan en uyumlu darbeler ve hatlar savaş öfkelileri değildi, bunların her biri ayrı mesleklerdendi, dünyanın kanun yapıcıları sadece "aynı dalga boyu üzerinde" değil, bizzat aynıydı, aynı aletin ya da işlevin parçalarıydılar; savaşan ya da muhalif ülkelerde bile öyleydi, bu yüzden hakimler, çiftçiler, devlet memurları, askerler, politikacılar, para babaları, yazarlar— bu kategorilerin hepsi birdi. Bu bakış açısından değerlendirilince, bu tutkulu nefret, rekabet ve yarışmanın hep birlikte ortadan kalktığını görmek çok eğlenceliydi, çünkü bu kategorilerin her birimi tekti, her bir ayrı darbeyi ya da ışık (renk, ses) noktasını oluşturan en küçük bölümler dahi tekti, bu yüzden de hakimler değil hakim, askerler değil asker, sanatçılar değil sanatçı vardı, onlar kendilerini anlaşmazlık içinde görseler bile. Ve gülünç bir şekilde kendilerine önem veren büyük sayıdaki kişilerin nasıl aza indirgendiğini gösteren bu harita ya da plan başkaydı, farklıydı. Bazı yerlerde ise diğerleri gibi çeşitlere, hareketli ve değişen ama direk bağlanan daha güçlü ve nadir ışığın (ya da sesin) eşleşen modeli, dış (ya da iç, kişinin nasıl baktığına bağlı) düşünce ve duygu ağı ile insanın topraklı, sulu, sert küresi arasında bir bağlantı, köprü ya da besleme kanalı oluştururlardı. İnsanlığın bu yönü yağmura açık kanallar gibi açık olduğundan, bu sadece bir köprü ya da bağlantı değil, zevkli sıvının titrek ağının bir parçasıydı. Bu yüzden de insanlığın telaşlı, aceleci, dövüşen, huzursuz, nefret dolu, arzulayan parçacıkları yerküre üzerinde orada burada büyüyen mantar ya da likenler, denizin çocukları, titreyen dış ağdan uzak oldukları halde yine de daima onunla bağlantılıydılar, çünkü her dakika şarkı söyleyen ışığın parıltılı gerilimi, kendi ince neşe ve yaradılış darbeleriyle onların ve topraktan ibaret kürenin içine akardı. Mü-

zikli ışığın da ağı topraktan oluşan iç ağı yarattı ve onu kendi gerilim hareketinde tuttu. Ve insanın dağılışı, dünya üzerinde her yere dağılan onların ışık ağları, ince havanın toprağa girerek onu besleyip canlı tuttuğu kanallardır. Diğer darbe şekillerinden yararlanan bu ince ağ gözünün, insanlığın erdemi ya da kuralları, sürü ahlakı ile hiçbir ilişkisi yoktur. Bu yüzden bu daha yüksek, daha hızlı darbe bazen bir askerin, bazen bir şairin, bazen de bir politikacının, bazen yıldızları seyredip haritalarını yapan birinin, bazen insanların yıldızlara uzak olduğu kadar, insanlığın kalıplarını oluşturan atomlardan uzak olan atomu oluşturan çok küçük zerreciklerin haritasını çizen birinin içinde şarkı söylerdi. Ve bu bağlayıcı, besleyici ağın bölümleri (insanlığın elektrik şebekesi gibi) tekti, tıpkı "askerler" değil "asker", "memurlar" değil "memur" "bahçıvan", "öğretmen" örneklerindeki gibi. Çünkü herhangi bir yerdeki herhangi bir kategori kendi ses/ışığının dalga boyunda atardı. Bu besleyici ağda bireyler yoktu. Hepsi birlikte büyük bir hareketle tek bir darbe, şarkıdaki bir nota olarak şekillenmişlerdi. Her yerde ve her düzeyde, küçük bireyler bütünleri, küçük birimleri, rengin tonlarını, meydana getirdiler. Her düzeyde: Ben, kristalin içine çekip bütünleştirdiği arkadaşlarım, kadınların, çocukların, hayatım boyunca tanıdığım herkes— sokaktan geçerken bir kerelik gülümseyen biri bile, tüm bunlar bir değer taşır, bir bütünü oluştururlardı. Tamamen anlamsız olan bu toz zerrelerine kendi anlamlarını verdikleri bir gerçekti: Büyük şarkılı dansta herşey birbirine bağlıydı, birlikte hareket ediyordu. Hafızam bir bütün hafızanın bileşik gözelerinden biriydi, tıpkı bal peteğinin gözeleri gibi. Hafızamı karanlıkta sessiz, sakin, ışık için bir ayna olarak bıraktığımda, bir zamanlar zavallı, Charlie, Felicity, James ya da Thomas olarak tanımış olduğum bireylerin darbesini hisseder, duyumsar ya da hatırlardım. Bu zihin darbeleri benim küçük darbemin yanında atarak dururdu, hep beraber bir bütünü oluştururdu, bu bütünlük insanların kendi yaşamlarını oluşturan ve her soluk alışlarında sürekli olarak şekillenen farklı binlerce bütünlükleriyle birleşirdi. Taş şehirde toprağı aynı düzeye getirebilecek güçteki insanlar tarafından taştan yapılmış kanallar arasından her yere akan su gibi bu ağın ya da ağların arasından ince bir darbe geçerdi.

Fakat bunu gözlediğimde, hissettiğimde ve en sonunda anladığımda, hep o eski, çok eski ağırlığın bu yeni yere çekilişimden sonra, o ilk olarak anlamış olduğum acı soğuğun farkına vardım. Gözden uzakta, eziyet edici ve öldürücü bir biçimde orada duruyordu; darbesi o soğuk ağırlığınkinden olduğu için sevindirici bir denge sağlıyordu. Oradaydı, yakında —şimdi herşey benim için açık olduğundan onu kabulleniyordum ve köpüklerdeki bir baloncuk ya da bir kuşun gergin kanatları arasında yatıyormuşum gibi incelikle yüzdüm.

Yerküre, bir bağırışı ya da selamı iletebilecek kadar uzaklıkta, yuvarlak bir kütük gibi, düzensiz bir şekilde dönüp duruyor, ağır ağır dönerken kötü bir şekilde sallanıyordu. Bu dönme, kürenin yüzeyinde görülen kahverengi, mavi, beyaz bir çizgiler sistemi oluşturuyordu. Bu çizgilerin hareket halindeki denizler, kıtalar ve buzullar olduğunu biliyordum. Küre, kıpırtılı ışığı tarafından çevrelenmişti ve ben bunu sanki ışıkları renk renk yansıtan ince bir bulutun arasından bakıyormuşum gibi görebiliyordum. Bu dönüşü, insanlığa ait olmayan bir zamanda seyrediyordum. Arkamda bir yerlerde ya da bir kenarda güneşin geniş beyaz pırıltıları vardı, dünya da bu durağan parıltılar içinde dönüyordu. Ben, güneşin önemsiz küçücük bir gezegeni, hareketsiz duruyor, dönmekte olan dünyayı seyrediyordum. Gece ve gündüz yumuşak bir leke şeklinde görülebiliyordu, mevsimleri oluşturan sert dönüşler ise göz açıp kapayana kadar geçen düz yeşillikler ve Kuzey ve Güney kutuplarında beyaz çizgilerin bir anlık kalınlaşması gibiydi. Bütün bu hız içinde tek görebildiğim kendi ekseni etrafında bir vızıltı ve güneş etrafında bir fırıldaktı —ve soğuk acının ağırlığı, bir zorlama burada da vardı fakat şimdi buna aldırmıyordum, gezegenin hızını düşünüyordum, yavaşlamaya başlamıştı, bir kara ve su şekli dönüp, gözden kaybolmadan önce içine girebilmem için gerekenden daha yavaş dönüyordu. Şimdi eskisinden daha ilerde olduğum için daha az detay görmeme rağmen dünyayı çevreleyen aydınlığın dansı içinde nasıl titreyip, kızardığını, değiştiğini ve hareket ettiğini daha iyi bir açıdan görebiliyordum. Ilık bir yaz sabahının beyaz sisi gibi dünyanın yüzeyine yapışan bu örtünün nasıl alttaki alanlarla birleştiğini ve konuştuğunu net olarak seçebiliyordum.

Bir kıtanın da aynı incelikte ışık yaydığını gördüm —tabi ki her yerinde tamamen aynı olmasa da diğer akıntıların uyumlu hareketlerini ayırdedebilmek için yeterliydi. Birşey var gibiydi ama neyin ve kimin yaptığını göremiyordum, diyelim Rusya, Avrupa Rusyası diye adlandırdığımız kara kütlesi değişmeyen bir parlaklık yayıyordu, bu renk Asya dediğimiz kütlenin yaydığı renkten farklıydı ve bu ikisi dünyanın diğer bölgelerininkilerden tamamen ayrıydı. Küre yüzeyinin her bölümünün kendi ayırdedici fiziksel rengi vardı, bu bitki örtüsüydü (ya da bitkisiz çıplak olmasıydı). Orman, çöl, bataklık ve dağ kadar farkedilebilir olan bitki örtüsü her yönüyle hava haritasında bir ışık oluşturuyordu. Bu haritada zihin akıntılarının, ülkelerin —yani ulusların— planı çizilmiş, onlar için gereken ve uygun olan şeyler gösterilmişti ve bir "ulus" kavramının alttaki bir bölgeyle eşleşmesi bu haritada önem taşıyordu, bunlar birbirleriyle anlaşmazlık içinde olduklarında seste ve ışıkta bir uyuşmazlık oluyordu. Benim şöyle bir eski inancım vardı; ne hükümet değişikliği olursa olsun ya da ulusların organizasyon sistemine ne isim verilirse verilsin, o yerde, bölgede ya da ülkede, bulunduğum yerden görülebilen hep aynı gerçek ya da özellik sabit kalıyordu. Burada zaman öyle hızlı geçiyordu ki, küredeki esaslı bir değişiklik bir insanın ağır soluğu gibiydi, insanın bir karınca yuvasının bir saat içindeki değişimini, gelişimini ve ani yıkımını seyretmesi gibi, ben de insan olaylarının büyük hareketlerini kısa bir süre içinde seyredebiliyordum. Hızla geçip giderken kısa bir an yakalayıp küçük İngiltere'ye bir baktım, bir renk, bir durum, bir ses notası olan darbesini nasıl koruduğunu gördüm —çünkü bütün ülkeler, herkes, her kalıp kırıntısı ya da insan parçası, değiştirmeyecekleri ya da bozamayacakları yasalara sahiptiler. Şimdiye kadar kuşkulanmadıkları fiziki güçlerle yukarıdan (ya da aşağıdan) idare ediliyorlardı— ya da şimdilik kuşkulanmadıkları, çünkü bu küçük bir organizmanın sürekli keşfedip unutma özelliğinin bir parçasıydı— şu an onların unutmuş oldukları ve tekrar keşfetmek üzere bulundukları andı. Fakat onların korkunç esareti, onları kavrayan zorunluluk zincirleri acının ve soğuğun iğrenç soluğunu getiriyordu.

Dünyanın önceki kadar olmasa da biraz hızlanmasını istediği-

mi düşünürken, güneş etrafındaki bir yıllık turun bir madeni paranın dönüşü gibi göründüğünde, dünya hızlandı— artık koyulaşan ve soluklaşan, birleşen, ayrılan, hareket eden diğer ışık ve renk şekillerini görüyordum. Bütün bu şekillerin daha önce gördüğüm yavaş birey ve akıntı darbelerinin bir karışımından başka birşey olmadığını düşünürken, bunlar dünyanın örtüsü olan pırıltılı renkli bir sis oluşturuyorlardı. Dünyanın, dünyamızın ritmini onun ayarladığı gibi, dünyayı saran parıltılı örtü başka birşey tarafından düzenlenip tutuluyormuş gibi geldi bana, zihnimde başka bir fikir daha oluştu, şimdi, zorlama sevgi ve düşmanlık hatlarının ve akıntılarının, güneş etrafındaki gezegenler sistemi olan ağda nasıl dans ettiklerini görüyordum. Güneş parçası olan pırıltılı madde boşlukta duruyor, gezegenler sanki güneş rüzgarlarının yoğunluğu, sertleşmiş ya da billurlaşmış, buharlaşmış gibi onları sıkı sıkı tutuyordu. Ve bu ağ, kendisini zorla kabul ettiren kuvvet, korkunç, bir zorunluluktu.

Dünya hızlı fakat değişimleri, gelişimleri ve şekillerin yavaş yavaş yok oluşlarını görebildiğim bir hızla dönerken gezegenlerin kendi güçlerini kullanarak nasıl hareket ettiklerini, birbirlerine geçtiklerini, değiştiklerini, birbirlerine yaklaşıp tekrar uzaklaştıklarını seyrediyordum. Dünya üzerindeki küçük kırıntılar, yani insanlar, insanlık değişti ve hareket etti. Sular, okyanuslar (büyük kürenin üzerindeki küçük sıvı tabakası) güneşin ve ayın zorlaması altında hareketlendi ve savruldular. İnsan hayatı da zorunluluk ağında, gezegenlerin yaşamı içindeki yerlerinde salınıyordu. Dünya dediğimiz, güneşin soluğunun kalınlaşıp görünür hale geldiği yüzeyde minicik bir kırıntıydı. İnsanlık, değişen ışık veya ses çeşitlerinin büyük beyaz patlamalarında yanarak duran güneşin yaşamında bir darbeydi. Bu ışıkların ve seslerin kimisi daha güçlü kimisi daha zayıf, bazısı da hafifti. Sıvı, tüm bu kırıntıları, damlaları, küçük alevleri bir dans içinde tutarak her yanı sarıyordu —ve onları orada, dönen, kıvrılan dansları içinde tutan güç güneşti. Güneşin enerjisiydi. Güneş onları kontrol eden idareciydi, onun gücü yanında bütün yan kurallar ve zorunluluklar hiç kalırdı. Bu küçük güneş sisteminin yeri, ruhu, kalbi, merkezi, herşeyi, Güneşin ışığı, darbesi, şarkısıydı; güneş kraldı. Bu merkezi güç ağımızın bu haş-

metli özü, merkezden ilerde ya da dışarda zavallı karanlık Plüton'un olduğu yere kadar bütün sistemin esası olduğu halde, belki gezegenlerin çekimi ve baskıları daha geçerli gibi görünüyor olabilir; belki de dışarda ya da ileride, güneşin hâlâ tüm varlıkların temelini oluşturan büyük bir organ olduğu unutulmuştur. Çok yakındaki çarpık, üzgün ve soğuk ağırlığıyla dertlenmiş olarak dönen dünyadan bile daha çok unutulmuş. Belki öyleydi belki de ben güneşin ve etrafındakilerin dansını gördüğüm için öyle düşünmüştüm, güneşin en yakınında duran arkadaşı Merkür, durağan olabilen güneşin temel oluşturan şarkısının, gereksiniminin, niyetinin farkında olabilen tek gezegendi. Thoth, Enoch, Buddha, İdris, Hermes ve dünya tarihinde yer alan daha pek çok isimlere de sahip olan Merkür, güneşten haber ve bilgi taşıyan, tanrı katından kural getiren habercidir.

Evet, fakat öte yandan çarpık bir şekilde dönen üçüncü gezegen için büyük güneşin akıllılığını ve sadeliğini taşıdığını söylemek biraz zordur, aslında dünya zarafetten çok uzaktır, dünyadaki ve diğer gezegenlerdeki olayların meydana gelişini net olarak seyretmem için uygun bir tempoda döndüğünden, savaşları, kıtlığı, depremleri, felaketleri, selleri, dehşeti, salgın hastalıkları, böcek ve farelerden kaynaklanan vebayı gezegenler, güneş —ve ayın birleşiminden doğan baskılara göre gelip giden uçan nesneleri görebiliyordum. Bir çekirge sürüsü, virüslerin yayılması— insan hayatı gibi başka yere yönlendirilebilir. Bir dalganın geniş yüzeyini kıvrımlandıran ışıltılı bir balık sürüsünün üzerinde hızlı bir araştırma yapan kuş gibi, aşağıya, yakına gelmeden gözükmeyen insanların, o küçük kırıntının yaşamı, darbenin şiddeti, boyutu ve sağlığı, Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Plüton ve onların hareketleri ile hepsini besleyen ışık merkezi tarafından ayarlanırdı. İnsanlık, yani sayıca azalıp çoğalan yaşam titreşimleri barışsever ve esaretle öldürücü olabiliyorlardı. Küre üzerindeki dünya yığınlarının yarısının katıldığı bir savaş patlak verdiğinde ya da bilinen tarihte ilk kez bir avuçluk yıl süresinde insan nüfusu iki katına çıktığında veya insanın yaşadığı her yerde insanlar ayaklanıp, dövüşüp, itişip, feryat edip, öldürdüklerinde ve kaderlerine sızlandıklarında bunun nedeni gezegenlerin dengesinin değişmiş olması

ya da bir kuyruklu yıldızın yakına gelmesi —veya ayın soğuğu, zorlamayı belirterek konuşmuş olmasıydı. Cesaret edebildiğim kadar yakına eğilip bakınca, dünyanın ve uydusunun nasıl döndüklerini, daireler çizdiklerini dünya üzerindeki toprak ve su atıp, şişip, titrerken, soğuk ay, soğuk ölü ay üzerindeki maddenin de nasıl şişip, hareketlenip, titrediğini gördüm. Ilık dünyanın soğuk kardeşi, üvey çocuğu, yaşamak istediği için ılık toprağı emen, kavrayan korkunç ay, ay yaşayacaktı, ay, zavallı ölü doğmuş bir bebek gibiydi ama bebek yaşayacaktı, yaşamak için mücadele veriyordu. Tavuğun kemiklerinden kireci çeken yumurtalar gibi ceninler de annelerinden yaşam çekerler. Emici ay da ihtiyaç çeken mıknatıs gibiydi, gezegenlerin dansında, dünyanın ilk metronomu, yoksun, yarı aç ikizi, dünyanın diğeri, gereklilikti. Kristalin içine ilk çekildiğimden beri zihnimin köşesinde duran hüznün korkunç, soğuk ağırlığı vardı burada -ayın ve ihtiyacın bilinci. Ay o kadar yakındı ki, dünyanın bir parçasıydı -daima berabar hareket eden iki kardeş gibi oldukları bu kadar yakın mesafeden bile görülebiliyordu. Küçücük insan beyni sebepler ve cevaplar araştırdığında kolayca gözden kaçabilen ama hep varolan bir güç olan ay çok ama çok yakındı. Uzağa bakmak çok kolaydı -ta uzağa, hatta en uzaktaki Uranüs ve Plüton yörüngelerine, daha dışarıda Riga'ya, uzaktaki Andromeda'ya* ve ötesindeki...

Ah evet, en kolay yaptığı şey budur; fakat tam burada, bu kadar yakında, günde iki kez gel-gitlerle suları ve toprağı hareketlendiren, damarlarımızda ve atardamarlarımızda sallanan, zihnimizdeke düşüncelerde gel-gitler yapan bir dans içinde bizimle kenetlenirler -yakın, etimizin eti, düşüncelerimizin düşüncesi, dünyanın üvey çocuğu kişiliğimizi gelişmemizi ayarlayan, arzularımızı tatmin eden ay. Dünyaya bu kadar yakın dönerek bitkileri ve hayvanları bu boyutlarında yapan aydır ve ay kaybolarak ya da ufalarak ve başıboş dolaşarak hayvanları, bitkileri gel-gitlerin yüksekliğini, kara ve buz parçalarının hareketlerini değiştirir, çöle yağan ani sağanağın bir gecede herşeyi değiştireceği gibi, yaşamı aniden değiştirir. İlahi gözlere mikroskop altındaki köpüklü su gibi görünen mikroplar her zaman savaşta ve yıkımdadır. Bu mikrop kümesi

* Andromeda takım yıldızı.

düşünür, kendi kendisini yavaş yavaş tek hissetmeye başlar, bir fonksiyondur, uyumda bir birimdir, bu onun işi ve işlevidir, köpüklü tabakanın kendini aştığı yerde, buradaı ve yalnızca burada fakat asla mikropların ben, ben, ben, ben, ben dedikleri yerde değil, çünkü ben, ben, ben, ben, ben demek onların delilikleridir. Burası onların aptallaştığı, ay-delisi oldukları, çılgınlaşıp sapıttıkları yerdir, bu mikroplar bir bütün olduklarından bir birim oluşturmuşlardır, tek bir düşünceleri, varlıkları vardır ve onların ilahi seyircileri kahkahadan kırmadan veya üzüntüden ağlatmadan hiçbir zaman ben, ben diyemezler. Mikropların koruyucularında alay ve şefkat olduğunu kabul etmekte özgür olduğumuzu sanıyorum ya da en azından başka şey hayal etmeme özgürlüğüne sahibiz -şefkat ve eğlence bizim niteliğimizdir. O ince havada ne tür bir kahkaha ve gözyaşı rengi ya da sesi yarattığını kim bilebilir?

"Ben" ve "biz" arasındaki insan yarışının patikasında bir yerlerde bir çeşit ayrılma vardır, korkunç bir ayrılma ve ben (aslında "ben" olmayan diğer insanlardan meydana gelen bütünün bir parçası olan) sanki büyük beyaz bir kuşun kanatları arasındaymışım gibi hissediyorum; (belki de ileri gidiyorumdur, kimbilir?) evet, bir korku girdabında geri dönmek, ters yönde bir felakete doğru giden bir kuş gibi, evet, bu olay, mikroplar, küçük yığın yani insanlık, duygusuz bırakıldığı zamanlardı, gerçek anlayışlarından uzak bırakıldıklarındaydı, ben, ben, ben, ben, ben dediğimden beri Biz diyemiyorum.

Evet, fakat bu ne korkunç saldırı ya da vuruştur? Bizi merkezden kim uzaklaştırdı, bizin akıllığından bizi kim ayrı bıraktı? Geri çekiliyorum, banyo küvetinin girdabında ya da değirmen deresinde dönen küçük bir zerre gibi geri geri ve sonra çarpma! Kuyruklu yıldız; uzayın karanlığından hızla fırlayarak geliyor, dünyanın diyaframına bir rüzgar veriyor, rotasını saptırıyor ve biraz havayı da beraberinde alarak tekrar karanlığa dalıyor, dünyayı eskisi gibi akıllı ve düzgün değil de topaç gibi dönerken, ileri geri yalpalarken bırakıyor, çarpık bir şekilde, işte o zaman mevsimler doğdu, şairlerin sevdiği mevsimler, fakat daha beteri hava değişti, göksel bedende gelişen organı anlayarak ve severek Biz diyen ve onları sağlıklı, akıllı tutan soludukları hava değişti. Akıl ve şefkat anlayışını bes-

leyen hava ölümcül bir zehire dönüştü, zavallı küçük hayvanların ciğerleri uğraştı, değişti ve alıştılar, zavallı beyinleri de öyle, tümü karıştı , çalışamayacak kadar sersemledi, çarpık bir makine gibi kötü çalışmaya başladı, biraz bocalama devresinden sonra zehirlendiler, bozuldular, düşünemez hale geldiler ve sevmek yerine birbirlerinden nefret ettiler. Kazazede dünya tüm kusurlarıyla öyle asılı duruyordu ama kısa sürede unuttular -yeni zehirli hava onların normal havası oldu —ki birden doğan bir unutma ve ... fakat Çarpma, bak felaketin eşiğindeyim, önündeyim. "Arkasında" da diyebilirdim, bu sizin nasıl baktığınıza— ilerisinde mi gerisinde mi- nerede olduğunuza göre değişir. İnsan gibi, mikrop gibi felaketin önündeyim, uyumla çınlayan sevimli, serin, tatlı bir havanın içindeyim, uyum, evet, uyum, işte buradayım, yolcu, Odysseus, sonunda eve gidiyorum. Arayan, kinci Neptün galip geldi ve Jüpiter'in kızı, benim arkadaşım ve rehberim.

Herkes gözleri için gölgeden mağaralar yapar
Şapkalarla, ellerle, boşluklarla, kirpiklerle, gözkapaklarıyla,
Böylelikle nazik gözbebekleri ışığa bakmaya cesaret ederler.

Işığın gölgesiz olduğu Kuzey bölgelerde de
Bir adam gözlerini korumak için elini kaldıracak
Bunun güçlü ayışığında da yapıldığını gördüm.

Çok kızgın bir alevde koruyucu el
Görevini yapar, karanlık sağlar:
Geceyle büyüyüp yumuşayan kedi ve insan gözleri gibi.

Hâlâ görmek için kullanılmamış yeni gözlerdir onlar,
Görüntüde oluşan birey,
Onları yuvarlak ve doğru kullanmaktan başka
yeteneği olmayan

Düşün: Biz dörtçayak üzerindeki hayvanlardık, alçakta
Yatay bakışlarla o göz yakıcı, parlak
Alev darbelerinden korunan.

Ama o kaçınılmaz gün gelmek zorundaydı

Küçük cesur hayvan pençesini dala kaldırdı
Kendini yukarı çekti -ve ağırlığında asallandı.

Yavrularımız bize nasıl olduğunu gösterdi.
Onlar yukarı tırmanırlar; biz, uyanıklar
Bırakırız onları, korkularının gereksizliğini
öğrensinler diye.

Bu ilk rizikoda, ışık selamlamak için durdu,
Tıpatıp zihindeki bir titremegibi,
Ve hayvan onu "melek" sanmıştı -aslında
biz de öyle sanabilirdik

Bir pençe topraktan kurtulup kaygan dalı
sıkıca kavradı
Diğeri de kurtuldu ve bekledi, gözler
En sonunda uçmakta olan kuşlara ve bulutlara
kalkınca.

Ve orada denge sağladı hayvan, dimdik,
Ve melek onun güçlükle kazandığı şeyi koruyarak
Boş elini onun görüşünü sağlamak için kaldırdı
Yapılan, o çok yaygın hareketti.
İnsan güneşin direk bakamaz.

Sizinle konuşurken kelimeleri kullanmak zorundayım. Kullanmak zorunda olduğum kelimeler dizisi, farklı bir açıdan görülen edebiyatın tanımıdır.

Bach'daki bir duygu gibi ağla örtülmüş, bir denizanası kadar incelikle renklendirilmiş bir disk parçası ; ki bu disk güneşten, gezegenlerden, yavru gezegenlerden ve eklerinden oluşan bir girdap ya da spiraldir. Andromeda, galaksi ve ay zamanında çevrelenmiş (ah ne yazik ki) dünya zamanından başka bir değişim de dahil olmak üzere Satürn'ün Jüpiter'e olan bir etki değişimi olasıdır ve mesajını bulabilmesi (bizim zamanımızla) yüzyıllar alabilir: Jüpiter Satürn ile (Zeus ya da Chronus) kıyasıya bir ölüm kalım savaşında mücadele verdi, onu öldürmedi ama yendi, sonra da dünya'nın tanrısı oldu. Burada bir düşünce var, ama ilk değil —şüphesiz düşünce-

ler hiçbir zaman ilk olmaz— neden tanrı? Işınları, dünyayı adalet ve ılımlılık (öyle diyorlar) içinde saran, insanlığın belli kısımlarına yani mücadeleci yeşil köpükler içinde yaşam mücadelesi veren ve diğer kısımlardan daha özellikle olan gri kalıplara dokunan en büyük, en muhteşem ve gezegenlerin en şefkatlisidir. (Öyle diyorlar). Olimpus Dağı, Jove yani Jüpiter'e meydan okudu, onu yardımcı tanrıların efendisi yaptı. Fakat neden baba? Neden tanrıların ve insanoğlunun babası? Öyleyse bizim babamız kimdir? Kim? Diğerlerinin temelini oluşturan güneşten başkası değil, Baba Güneş, Hıristiyanların dua ettikleri gibi Amin, Amin. Olimpus Efendisi Jove, Jüpiter ya da Zeus gibi neden Baba Güneş tanrı olmasın? Çünkü bu dağda Phoebus Apollo* diğerleri gibi —diğerlerinin içinde— bir tanrıdır— çok garip. Şüphesiz, insan Güneş'e doğrudan doğruya bakamaz. Eskiden ateş dikmeleri —güç tarlaları, dalga boyları, varlıklar oldukları ya da olabilecekleri gibi tanrılar şimdi bile kılık değiştirirler. Güneş'in de diğer hükümdarlar gibi yardımcıya ihtiyaç duyması olasıdır ve bunun için Güneş'e karşı tutarlı küçük bir ayna gibi olan, tıpkı Güneş gibi renkli bir gaz girdabı ve yine Güneş gibi küçük gezegenler takımına sahip olan Jüpiter'den uygun kim olabilir? Hepsinden öte Güneş, göksel kümede, diğer yıldızlarla eşit düzeyde bir varlıktı, onlara uyum sağlıyor, onlarla iş görüyordu —demokratlar gibi ancak hiyerarşik bir evren içinde onun bir parçası olarak vardır. Herhangi bir ölümlüye bu düşünce zor da gelse, Güneş incelenebilir, farklı bir zaman —diğer eşit atomlarla iletişim içinde olan bir atom gibi, Güneş de incelenebilir; insanların gezegenlerle kaynaşması gibi güneşler de galaksilerle aynı düzeyde kaynaşmıştır. Rus bebekleri, Çin kutuları— ve bu yüzdendir ki Büyük Güneş'in Jüpiter'e: "Vekilim ol oğlum! Eşit haklara sahip grubumla yapacağım başka önemli işlerim var!" demesini hayal etmek mantıksız değildir.

Niye Jüpiter Satürn'ün bir zamanlar sahip olduğu yere hiç sahip olmadı? —ya da en azından eski mitolojiler böyle öne sürüyor. Fakat gerçekte yıldız olan gezegenlerin —insanlar gibi— karakter değiştirmelerini varsaymak neden mantıksız olsun ki; itibarlı ve sorumlu bir gezegen olgunluk döneminde gençlik döneminden daha

* Eski Yunan Tanrısı (sağlık, müzik, erkek güzelliği ve güneş tanrısı)

değişik bir görünüm taşıyabilir. Jüpiter tanrıların efendisi (evin hanımı ve beyi evde olmadığı zaman kahyaların hizmetkarların efendisi oluşu gibi) tanrı vekili olduğunda, Satürn bu pozisyona sinirlendi. Sonra çocuklarını yedi. Satürn'ün etrafındaki çemberlerin daha önceki gezegenlerin kalıntıları olduğu söylenir.

Belki de bizim küçük sistemimizi ziyaret eden kuyruklu yıldızlara ve ara sıra gelen değişik cinsteki ziyaretçilere karşı hassas olan, şanssız biridir kimbilir? Belki de bütün yıldızlar, gezegenler, gezegenin gezegenleri, insanlar kadar ani felaketle yüzyüzedir; bir yıldızın, gezegenin ya da aslında, galaksi ve güneşlerinin doğru hükmetmesi ve yönetmesi, olasılıkların ve olayların akıllıca bir dengeyle idare edilmesi demektir. Bahçe içinde yerleri değiştirilen ya da beklenen soğuklar geldiğinde içeri alınan bitkiler gibi, bunların gezegenler arasında şu veya bu şekilde yerlerinin değiştirilmediğini kim bilebilir? Kuyruklu yıldız ta Plüton'un arkasındaki karanlıktan kanatlanıp gelerek zavallı dünyaya güm diye çarpmadan, Jüpiter'den (ya da eğer onun etki alanı içindeyse Satürn'den) —'Dünya, dikkat et!'— mesajı gönderilmiş olabilir belki de. Hatta belki de: "Zavallı Dünya, sakinlerinden bazılarını bu talihsiz çarpmanın etkileri geçene kadar, yüz ya da daha fazla kuşak için, bizimle yaşasınlar diye göndermek ister misin? Tabii bizim üzerimizde değil: Çünkü biz babamız Güneş gibi yanan gazız, saf aleviz —fakat gezegenlerimizden biri sizin biraz değişmenizle bu hizmeti memnuniyetle yerine getirecektir," der. Bence bütün gezegenler, kanlı ağızlarını, kendi cinsiyle yaptığı savaşlardaki bitkinliğini ve sefaletlerini haykırmak için donuk gökyüzüne kaldıran zavallı canavar insanoğlundan daha nazik ve insancıldır.

Ve bu mesajları kim taşıyacaktı? (Bizimle konuşurken kelimeler kullanmak zorundadır.) Hermes ya da Merkür'ün (Thoth veya Buddha) yani Babamız Güneşe en yakın olan gezegenin, diğer gezegenlerin değişen ve birbirlerine geçen pozisyonları sayesinde (bazı zamanlar) dünyanın duyularına güneş zerreleri kadar görünmez nesneler yayarak tanrılardan mesajlar taşıyabileceği hayal edilebilir. Fakat niçin Merkür —neden Merkür Jüpiter'e haber taşır ... burada bir ikilem sözkonusudur, bir yer değiştirme, Jüpiter'in güneş ile ikamesi gibi. Athene ve Minerva gözönüne alındığında bunlar

da, güneşin en yakın çocuğu Merkür kadar habercidir. Bu fikirle oynayabiliriz —neden olmasın? Sivrisinekler krallara. Şarkı söyleyebilirler ve şarkıları tahmin oyunları olmalıdır. Sivrisinekler yaşamlarının son saniyeleri için birkaç fikirleri olduğundan emindirler. Fakat belki Minerva'nın, Jüpiter'in kızının, Jüpiter ile Merkür'ün Güneş ile olduğu gibi yüzyüze bir duruşları vardır. Bizim büyük, soğuk, camsı, yuvarlak ay topağımız, gezegenimizle birlikte varolan gezegen, bizimle yeterince yakın ilişkiler içindedir ya Jüpiter'in ilişkisi kendisininkilerle nasıldır— şimdi oniki tane yardımcısı mı var? Belki en büyükleri, sağlıklı, zıplayan, oldukça becerikli ve pırıltılı mavi gözleriyle yeterince güzel kız, babasının ayakişleri için koşuşturuyor. Jüpiter'in çocuğundan, mekanizmasından, gezegenlerden, onun gezegenlerinden dünyaya doğru fırlatılan darbe, insanların zihinlerinde düşüncelere dönüşen bir dürtü oluşturur.

Kelimeler, darbeleri, dürtüleri, fırlatmaları, etkileri yıldız-uydularını, yıldız-rüzgarlarını gerçek anlamda yerine getirmek için kullanılmak zorundadır. Sorumlu büyük kızı kalkıp Jüpiter'e der ki: "Baba, kötü durumdaki zavallı insancağıza verdiğin sözü tutmanın zamanı gelmedi mi, büyücü kadının kolları arasında sıkışıp kalan zavallı Odysseus sadece eve gitmeyi arzulamaktadır. Onu yeterince cezalandırmadın mı?"

"Ben mi" der babası. "Sen hep çok kişisel düşünürsün ve çok duygusalsındır, canım. Ben kozmik kurallara herkesten daha çok bağlanmışım bu bir ikincisi, bildiğin gibi ondan nefret eden ben değildim Neptün'dü. Senin sevdiğin denize ihanet etti."

Neptün de kim, Homer ne zaman yaşadı ve şarkı söyledi. Ah, deniz, tabi ...fakat o zaman şimdi de olduğu gibi denizlerin diğer güçler ve varlıklar gibi sevimli gezegenleri vardı. Neptün yeni keşfedilmiş bir gezegendir, en azından biz öyle düşünüyoruz. Böyle olsa bile, Odysseus, cesur gezgin, ayın peşisıra giden, ay-delisi, zehirlenmiş okyanusun nefretini kazanmıştı. Odysseus'un kızdırdığı, uyum içinde olmadığı Okyanus'ta ayımızın yaratığı ve kölesi olan okyanus.

Neptün o zamanlar keşfedilmemişti, biz, yani modern insanlar tarafından keşfedildi. Bu nedenle biz biliyoruz hem de kesinlikle.

Yüz ya da daha fazla yıl önce (dünya zamanına göre) her çeşit ilahiyatçı, tarihçi ve antikacı kategori olarak, dünyanın 4000 küsur yıl önce yaratıldığını ifade ettiler, bu teze katılmayanlar da çok sıkıntı çektiler, çünkü o dönemin tutanakları, biyografileri ve tarih kitapları yeterince açık değildir. Bu kadar kısa süre içinde doğru düşünceye ve akıllılığa doğru atılan adım ne büyük bir gelişmeydi: Şimdi, dünyanın fiziksel yaşının bundan daha uzun olduğunu kabul edecekler —ah, belki de milyonlarca yıl. Yüzyıllık bir akademik düşünce dünyanın yaşı konusunda milyonlarca yıl geriye uzandı. Fakat aynı ilahiyatçılar, antikacılar ve bilim adamları, konu uygarlıkların yaşına gelince yüzyıl önceki gibi düşünüyorlar; uygarlıkların çok eski tarihi olabileceğini kabul bile edemiyorlar. Dünyanın milyonlar yaşında olduğu kabul ediliyor ama arkeolojik çalışmalara ve uygarlığın tanımına bakılırsa, uygarlığın doğuşu MÖ. 4000-2000 yılları arasında bir yerlerde başlıyor. Biz şimdi uygarlığız, insanlığın en ileri aşamasıyız, en önceleri hedeflenen doruğuz. Çağımızın insanı, ilk barbarların sahip olmadığı bilgeliğe sahip olan yaratıktır: Doruktaki insanoğlu barbarlığa ve hatta ötesindeki maymun devrine geri dönüş yapıyor. Derler ki yazı MÖ üçüncü bin yılda icad edildi; tarım da o kadar eski; matematik de; astronominin tarihi de o kadar eskilere dayanır, o zamanlar bilim haline gelen astronomi, astroloji ve batıl inançtan ayrıldı. Herşeyin tarihi nesnelerin parçalarına göre saptanır ve bilinir: Değerlerine ve sahip oldukları şeylere düşkün olan bir toplumun çocukları, önceki uygarlıkları bu yolla düşünmek zorundadır: Kendi geçmişinin kölesi olanlar bilirler ki barbarlar da kendi geçmişlerine köleydiler.

Her yeni bir şehir kazıldığında, zamanın sınırları istemeye istemeye değiştirilmiştir —belki de 500 yıl kadar. Türkiye'deki bir plato üzerinde, bir şehrin o bin yıl geriye giden insan yaşamının (uygarlık denilemez) özelliklerini taşıyan üst katmanı sade bir şekilde durmaktadır. Ve bu katmanın altında hâlâ kazılmamış başka katmanlar da vardır ...fakat uzmanlar: "İnsanlık tarihi hakkında henüz bir bildirimde bulunamıyoruz çünkü bilgilerimiz (ya da tahminlerimiz) son kazdığımız (kısmen) şehirle sınırlıdır" mı diyorlar? Hayır, hayır, demiyorlar çünkü ellerindeki bilgi onların bu işe başlamaları için yeterlidir, öyle de olmak zorundadır, düşünceleri bu şekilde

yönlendirilmiştir.

Onbin, yirmibin, hatta otuzbin yıl önceki gökbilimcilerin çağımızdakileri kadar akıllı olmaları mümkündür; bunun kanıtını da kolaylıkla kazılan şehirlerde bulmak olasıdır —zamanımızın önyargılarından daha az etkilenmiş insanlarda bu görüş vardır.

Eski gökbilimcilerin dünyanın onların zamanından 4000 küsur yıl önce, bizzat tanrı tarafından bir günde yaratıldığına inanmak zorunda olmadıklarını düşünebiliriz. Kelimelerin kendi çıkarları için kullanıldığını— ve neyin sembolü olduğunu anlamışlardı.

Roma tanrıları, Yunan tanrıları, Mısır tanrıları, Peru tanrıları ve Babil tanrılarından çok önce gökbilimciler Jüpiter'i ve ailesi yada Satürn'ü dinlediler ve Thoth'un (o zamanlar öyle adlandırılıyordu) Baba'ya hizmet ettiğini anladılar. (Thoth dünyayı bir kelime ile yarattığı için yine burada onun vekil olduğu fikrini ediniyoruz); gezegenler, güneşler, yıldızlar, toprak kırıntıları, ateş parçaları ve su damlaları için isimler vardı; şekilleri, renkleri, sesleri yorumladı, zamanlar ve olaylar hakkında bilgi verici hikayeler anlatıldı —neden olmasın? Çünkü dünyanın büyük çöllerinin kumu altında ne olduğunu kimse bilemez. Zavallı Dünya'nın kuyruklu yıldız rüzgarıyla kaç kez sallandığını, uydularını kaybedip bulduğunu, havasını ve doğasını değiştirdiğini kimse bilemez. Yeniden düzelmeden önce neler olduğunu kim bilebilir? İnsan düşüncesinin, bedeninin, yaşamının ve hareketlerinin, yıldız maddesi, güneş maddesi, gezegen maddesinden yapıldığı insanoğlunun anladığı ve tekrar unuttuğu konusunda yüzlerce kanıt vardır. Gezegenlerin birbirlerine geçmelerinin sonucunda ne gibi olaylar beklenebilir— ve insan kaynaklarının, zihinleri ilahi dansı kaydeden araçlar olan kişiler tarafından idareli kullanılması çok usta ve duyarlı tasarılara bağlı olarak etkilenebilir.

"Baba," der Jüpiter'in etkili ve sözü geçen kızı "Neden zehirlenmiş odasında zor durumda kalan zavallı yolcuya yardım etmesi için Merkür'ü aşağıya göndermiyorsun? Neptün'den birazcık yumuşamasını isteyebilirdi. Biliyorsun bu ne haktır ne de adalet."

"İyi öyleyse sen ilgilen kızım," der Jüpiter, derin düşüncelere dalan meşgul bir ev kadını ve anne gibi, bağımlı çocukları olan, Güneş'in vekili, meşgul adam." Ne yapabileceğini kendin gör, fakat

dikkat et, unutma ki biz, Jüpiter, yolcunun seyahatindeki tek etki değiliz. Hayır, bu bir uyumdur, bu bir şekildir, iyi kötü herşeyin sırası vardır. Fakat evet, Merkür'ü ziyaret etmenin zamanıdır. Tam sırasıdır, bana hatırlattığın için teşekkürler."

'Zamanlama herşeydir," diye mırıldanır parlayan gözlü minerva ve Thoth ya da Hermes'i bulmak çin fırlar. Onu Güneş etrafındaki göz kamaştırıcı, canlı, neşeli, hepsinden de öte çok kenarlı bir yörüngede hızla dönerken bulur ve ona ayak uydurmanın çok zor olduğunu anlar.

"Ah" der Thoth "yine zamanı geldi değil mi? Zamanıdır diye düşünüyordum."

"İsteksiz görünüyorsun" dedi Minerva.

"Şimdi Venüs'ü ziyarete gidiyordum."

"Herkes en çok onu sever" der Minerva alaylı. "Herkesin bildiği gibi onunla geçinemiyoruz. O çok aptal —dayanamadığım şey işte bu. İnsanlar benim kıskanç olduğumu söylüyorlar— hiç de değil. Bu hoşgöremediğim kahrolası sinsi bir sahtekarlıktır —korkunç bir ikiyüzlülük. Zeki insanların buna nasıl dayandıklarını hiç anlayamıyorum—fakat sen de onlardan birisin. Ben buraya Afrodit hakkında konuşmaya gelmedim. Zavallı dünya, zavallı yolcu için buradayım!"

"İyi kalbin sana saygınlık getiriyor. Fakat unutmak bu biraz da onların hatasıydı."

"Ateşi çalmak mı?"

"Tabii. O adam ateşi çalmamış olsaydı ne berbat bir durumda olduklarını anlamayacaklardı."

"Sen Merkür, edebiyat, müzik ve bir anlamda gelişmenin tanrısı, bundan mı yakınıyorsun! Onların bu karanlık ve ilkel durumda kalmalarını istemezsin değil mi?"

"Onu nasıl kullanacaklarını bilmiyorlar."

"Bakalım göreceğiz."

"Bütün söylemek istediğim bu bilginin beraberinde ceza getireceği —kuşkusuz bu onun açıkgözlülüğüydü adı neydi, Jason, Prometheus, o adam— onun yerinde olsam ben de aynı şeyi yapardım. Bana da yememem söylenseydi, meyveyi yerdim..."

"Ateşi çalmak," der Minerva ukalalığa kaçan bir tavırla.

"Yapma, o kadar da kuralcı olma, bu onlar gibi olmak demektir," der Merkür.

"Birşey daha var," der Minerva sert bir şekilde —onun ses tonundan Merkür rahatsız olmuştu Minerva edebiyatla da biraz ilgilendiği için, (felsefi olarak kendilerini ilerlemiş gören bazı tanrılar tarafından çocuksu bulunan) adalet ve centilmenlik duyguları genellikle onu erkeklerin kendilerini beğenmişlikleri ve kadın hakları konusuna götürürdü.

"Peki," der Merkür, "anlaşıldı."

"Öyle mi yani" der Minerva ciddi bir şekilde. "Annesi kesinlikle topraktı, ama babası kimdi? Evet?"

"Ah yine başlama lütfen," der Merkür.

"Bunlardan bahsettiğinde gerçekten çok sıkıcı olduğunu biliyorsun."

"Adalet" der. "Centilmenlik. Ben babamın kızıyım. Peki onun babası kimdi? Damarlarındaki bu ateş gibi kanla, Işığın var olduğunu bilip de ona ulaşamadın, dünyada bir köstebek gibi yaşaması beklenemezdi."

"Her zaman, içinde olduğuna inanmak için neden var" der Merkür. "Bahçede tanrı ile birlikte yürüdü."

"Ve yememesi gereken şeyi yedi. Elmayı çaldı, sevgili hırsızlar tanrısı. Ve bedelini ödedi."

"Kısacası, herşey tam beklendiği gibi bizim de yardımımızla plana göre gidiyor."

"Gelişmelerin yapılabilmesi için görülmesi gerekir."

"Pekala, zamanı gelince gitmeye hazırım."

"Emirden iyice emin misin?"

"Sevgili Minerva! Bu sefer farlı mı ki?"

"Kuşkusuz her zaman aynı mesajdır..."

"Evet. Bir uyum var, başarmak istiyorlarsa yasalarına ayak uydurup itaat etmek zorundalar. Başka yolu yok."

"Fakat bu sefer herşey daha da kötü. Rotalarındaki yıldızlar, biliyorsun..."

"Adaletten yana mücadele et."

"Uzun mücadalede evet. Fakat onlar için çok uzun bir mücadele gibi görünüyor, zavallılar."

"Kısmen kendi hataları yüzünden."

"Bugün çok sert görünüyorsun. Bazen rollerimizi biraz değiştirmiş gibi görünüyoruz. Unutmamalısın ki sen hırsızlar tanrısısın. Çünkü, ateş çalma, yasak meyvayı yeme ya da Cennet ve tanrılara ulaşmak için kuleler inşa etme gibi eylemler için, kışkırtıcılık yapmasan bile bir arzu ve merak uyandırıyorsun. Tüm bunlar cezalandırılması gereken eylemler. Aslında zaten cezalandırılmış eylemler."

"Belki yavrularımızın sorumluluğunu almak her zaman kolay olmaz. Değil mi sevgili Minerva? Çünkü eylemler kendi çocuklarımız olabilir... Söyle bana, eşinizin dostunuzun aslında sizin etkilemenizin sonuçları olan haklı eylemlerini kabullenmek baban ya da senin için kolay olur mu —sen yapmışsın gibi sorumlu olabilir misin? Satın alacak parası olmadığından kitap çalan bir hırsızı hapse gönderme kararında hak yine haktır. Böyle bir oyunda ikimiz de rol alabiliriz— ve hangimizin daha cazip görüneceği konusunda hiç kuşku yoktur. Benim ilahi rolümü senin rolünden daha cazip bulmadığına emin misin? İşte bu, benim kuşkusuz çok değer verdiğim işinin hesabını veriyor."

"Bunu bilmem gerekirdi"der Minerva. "Ancak bir aptal, kelimeler efendisi ile tartışmaya girer. Herşey bu kadar kötüyken sana eğlenceli bir ziyaret dileyemem."

"Fakat insan kendisi için kötü şeyden çok iyi şeyler umuyor ve bekliyor, denge bu şekilde sağlanmış oluyor."

"Hep seni rahatsız eden şeyler söylüyorum sevgili haberci. Ama sen haklısın. Gezegenlerin bu özel birleşimleri gerçekten çok güçlü olacak, on yıllık bir süre içinde birkaç yüzyıllık evrime eşit olacak. Eğer kaygı var dersem emirleri aşmış olmam herhalde, hepsinden öte, karanlık ya da sağduyu ile ayırdedildiklerini kimse söyleyemezdi."

"Kaygının onaylandığından eminim. Fakat her zamanki azınlığın dinleyeceğini sanıyorum. Bu yeterli."

"Öyleyse herkesin hatırı için ümidimizi kesmemeliyiz."

"Ve eğer işler kötüye giderse onlarsız da yapabiliriz. İlahi bahçıvan bir dalı budayıp başkasını aşılamak zorunda kalacak."

"Çok güzel bir örnek! Bu şekilde ortaya koyman neredeyse ger-

çekten güven tazeledi! Bu gezegen zaten öyle çok belaya uğradı ki. Haberciler tekrar tekrar gönderildi. Bizim babamızın saygınlığı (kuşkusuz babamın, Vekil'in sayesinde bize geçiyor) uzun tarihimiz tarafından kesinlikle ifade ediliyor. Bir anlaşma vardı ona sürekli olarak saygısızlık etmeleri, hep beraber yüz çevirmeleri için yeterli sebep değildir. Hepsinden öte herşey söylenip yapıldığında..."

"Yine saygınlık konularına nazikçe değiniyorsun. Kısa sürede beklenen ilahi yıldız kümesinin doğası ve insanların doğru yoldan sapmaları ne kadar şiddetli ve sert olursa olsun yine de inmek üzere olduğum gerçeği (evet, bunu bir parça iç çekme ile söylediğimi kabul ediyorum) saygıdeğer babalarımızın bizim durumumuzdan haberdar olduklarını gösterir. Üstelik sonuçta güven var."

"Bu kadar iyi kalpli olduğuna sevindim."

"Sevgili Minerva ağzındaki baklayı çıkar. Bana öğüt vermek istiyorsun öyle mi?"

"Evet tam olarak öyle, biz Jüpiter'in çocukları bir düzine ya da daha fazlayız, bu genişleyen bir ailedir ve bazılarımız Dünya'ya benziyor. Sen de kabul edersin ki en büyük kardeş olarak benim çok deneyimim var..."

"Sevgili canım Minerva."

"Aslında seni huzursuz etmek istemedim. Öyleyse seni yalnız bırakıyorum."

"Evet iyi olur. Hoşçakal."

Ve Minerva uçup gider.

Haberci Merkür ise kendisini kolaylıkla bir düzine ya da daha fazla parçaya böler, bu parçalar yavaşça havadan Dünya üzerine düşer ve Öncü Müfrezeler kavga için güçlendirilir.

Ah evet herşey çok komik. Evet aslında çağdaş yöntem daha çok tercih edilmelidir, bu nedenle Dünya Güneş'e en yakın olan gezegenler, güneşten çıkan spirallerin kollarına en yakın gezegenden dürtü şekilleri alır. Sonuç olarak Dünya üzerindeki personel güçlendiriliyor ve KONFERANS Venüs'te yapıldı ve Neptün, Plüton kadar uzak gezegenlerden delegeler geldi ve bunlar normal olarak kendilerine toplantı bildirisinin gönderilmesini istediler. Fakat bu kez güneş sistemindeki herkes etkilenmiş olacaktı. Güneş kendi kendisini temsil etti. Onun orada bulunması genel ve kapsamlıydı:

İlerlemenin belli bir noktasında ışık daha güçlü bir şekilde parladı ve bir anlık sessizlik çöktü, hepsi buydu. Fakat herkes bunun ne kadar nadir bir olay olduğunu biliyordu ve aciliyet duygusu derinleşti.

Minna Erve koltukta oturuyordu. Özellikle çekici gözleriyle güçlü ve canlı bir kadın olan Minna Erve, Baş Vekil'in en büyük kızı olma durumundan dolayı kesin tercihti.

Konferans neredeyse bitmek üzereydi. Açıklamanın yapılmasına pek birşey kalmamıştı. "İniş" yapmayacak olanlar toparlanmaya başlamışlardı bile.

Minna Erve hâlâ konuşuyordu. "Kısacası, bu şimdiye kadar olanların en kötüsüdür. Bilgisayarlar defalarca kontrol ettiler. Bu yüksek'ten gelen bir tavsiyeye göre yapıldı" —burada ışık bir onaylama ile güçlendi— "Fakat doğruluğundan hiç kuşku yoktur. Gezegenler güçlerin dengesi yaklaşık on-onbeş yıl içinde zirveye ulaşacak güçlü zıt baskılar göstermektedir. Onların hesabına göre yıl tabii. Siz ayrılmadan önce ikinci film olan Tasarı'yı (Detay) seyretmenizi istiyorum."

Delegeler birbirlerine bakış fırlatıp yerlerine oturdular. Minna aşırı vicdan sahibi olmalıydı. Onların buraya gelip konferansın atmosferi altına girinceye kadar olayın olduğunu kabul etmemiş oldukları açık seçik ortadaydı.

Dünya'nın güneş sistemi içindeki kendi yerinde bir nesne olduğunu gösteren "Tasarı" filmini de seyretmişlerdi. Dünya diğer gezegenlerle beklenen duruma geldiğinde baskı altına girdiğini öncelikle yüzeyinde artan hareketlilikle göstermişti. Bu başlangıç için pek önemli değildi fakat depremler, gel-git dalgaları, herşeyin aşırı hareketlenmesi gitgide dikkat çekici bir hal aldı. O gezegende yaşam için uygun olmayan hava daha da kötüleşti. Buzulların yavaş yavaş erimesi sahil boylarında hasara yol açtı. Kuyruklu yıldız, Dünya ile komşuları arasında zaten ince olan dengeye kendi rahatsız ediciliğini de kattı. Mars ve Venüs'ün temsilcileri asık suratlı bir şekilde oturdular. Sistemde herhangi bir yerde (ve tabii daha ötelerinde) meydana gelen şeyler herkesi etkiledi, fakat yakın komşular bunu ilk hissedenlerdi geçen sefer Dünya bir krizdeydi hem Mars hem de Venüs bundan etkilenmişti ve o zamandan kalan izler hâlâ

güçlüydü. Hiçbir delege için hatta Plüton ve Neptün'den gelen ve Dünya'nın sakinlerine tamamen yabancı olanlar için bile "Tasarı" filminin sonunu seyretmeye olanak yoktu.

Fakat bu "Tasarı"(Detay) idi; dünya ay olmadan kendi kendine sıkışmıştı. Dünya ile Ay'ı bir molekülün atomu olarak gösteren önceki film, Dünya'daki mevsimlere, iklimlere, kabuk hareketlerine ve bitki örtüsüne bir değişiklik getirmişti. Bu film, ormanlar, bitki ve hayvan yaşamının azalışı, çöllerin yayılışı buna karşın korkunç nüfus artışını ağır ve küçük ölçekte gösteriyordu. Çünkü hayvan ve kuş yaşamı yavaş yavaş azalırken dengeyi sağlamak için insanlar parçası oldukları canlı yaşamı tahrip edip yok ettiklerinde kendi çoğalmaları dengeyi sağladı. Fakat saldırganlıkları ve mantıksızlıkları düzenli bir şekilde arttı. Normal olarak bu bir bütün gelişmeydi —ip ve yumak birbirlerinden ayrılmazlardı. İnsanların saldırganlıkları ve sorumsuzlukları nüfus patlaması yüzünden değildi, bu nüfus patlamasının nedeni gezegensel hareketlerdi— bütün bunlar tek bir gelişmenin elemanlarıydı.

Delegeler önceleri sınırlı olan ama sonra genişleyip kötüleşen savaşları gitgide artan bir gaddarlıkla seyrettiler. Sonlara doğru sözde bir anlaşma sağlamak için olsa bile yıkım durduruldu. Önceleri düşman olan uluslar on yıl içinde birbirleriyle dost oldular. Bütün teknik kaynakları karşılıklı katliam için kullanan düşmanlar birdenbire dost oldular. Fakat teknik araçlar kontrolsüzdü; toplu katliamın ve yıkımın aletleri idareyi ele geçirdi. Gezegenler sistemin her yerinde şimdi BİRİNCİ SINIF TEHLİKE diye adlandırılan duruma gelince, Dünya'nın gitgide zehirlenen atmosferi yani toplu ölümle kordudan arta kalanlar geriye yansıyıp öncelikle Mars'ı ve Venüs'ü etkiledi; bunların dengesizlikleri öteki gezegenlere de yayıldı. Güneş'in kendi varlığıyla meydana gelen bu yayılma yine Güneş'in kendisini etkiledi.

Gezegenler TEHLİKE durumundan çıkar çıkmaz şimdi milyonlarca laboratuvarda bilgisayarların tahminlerle uğraştığı sistemin her parçasında değişiklikler meydana gelmeliydi.

"Tasarı"(Detay) tarafından gösterilen sondan bir önceki sahne son sahneden daha beterdi. Yeryüzü sallandı, ıslık çaldı, kabardı, bölgesel olarak taşlarla, alevlerle, kızgın sıvılarla sağanağa tutul-

du, şiddetli zelzeleler oldu. İnsanoğlu dövüştü ve mücadele etti. Küçük hayvanların, böceklerin, çekirgelerin, farelerin, sıçanların toplu hareketleri görüldü. Ani bulaşıcı hastalıklar çıktı. Zehirli hava ve su gezegenlerin her yerine yayılınca bütün uluslar bu salgın hastalıktan öldü. Bu kadar çok insan ve hayvan ölünce küre sanki sessizliğe ve sakinliğe gömülmüştü. Bu korkunç boşluk son sahneyi ayırdı. Sanki geride hiç yaşam kalmamıştı. Fakat bu zehir kazanı köpürdüğünde bile bir başka şeklin başlayışını görmek olasıydı. Bazı insanlar kendilerine meşgul olacak farklı şeyler buldular. Yeryüzünün sarsıntıları azalmaya başladığında gezegensel tehlike bitti, insanlar yeniden inşa etmeye başladılar. Gitgide artan anlamlı hareketlerinden açıkça görülüyordu ki kriz, gezegende yeni bir nesil doğurmuştu. Bu bir dönüşümdü. Görüntü olarak öncekilerden farklı olmasalar da "yeni" insanoğlu algılama güçlerini arttırdı ve değişik bir zihinsel yapı geliştirdi. Eskinin kalıntıları ya da yeni neslin başlangıcı insan ırkının bütün birikmiş deneyimlerini miras olarak devraldı, artı bu kez onu kullanacak zihinsel donanıma da sahipti.

"Tasarı" (Detay) bitti. Delegeler ayrıldılar. "İniş" takımından yüz ya da daha fazla kişi ile Minna Erve —Güneş gitmek isteyebilir diye— Güneş'in ayrılmasını nazikçe beklediler. Fakat yayılmış altın ışık yerinden ayrılmadı. Bazıları onun biraz parladığını sandılar ve bundan bir parça cesaret alarak bunun hepsinin yapmak için gönüllü olduğu şeyi başarma güçlerine bir inanç ve umut mesajı olduğunu düşündüler.

Platform üzerinde Merkür Minna Erve'nin yanına geldi.

Minna "Merk Kendine gel, zamanın akıp gittiğini sana hatırlatmam gerek."

Merk: "Teşekkürler Minna. Aslında zaten bunu senin başarıyla yaptığın ana noktalarla sınırlamaya karar vermiştim.

"Birinci, ikinci ve üçüncü noktalar budur: Güçlükleri küçümsememelisiniz. Bu odadaki herkes bu sistem içinde fazlasıyla yolculuk yaptı —bazılarınız belki de dışına bile çıktı— o yerin tarifini duymanın görmekle aynı şey olmadığını size söylemeye gerek yok. Sözü kısa kesmemin bir başka sebebi de bu.

"Muhtemelen hepiniz biliyorsunuz ki atmosferi değiştiren ilk krizden sonra Dünya'da hayat olup olmadağı konusunda önceleri bir şüphe vardı. Fakat doğa, yokluklardan erdem yaratacak sonsuz kaynaklarla doludur. Biz bu fırtınalı, patlayan, sallanan, kazaya eğilimli gezegende hiçbir canlının yaşayamayacağını düşünmüştük. Aslında bazı yaşam formları uyum sağladı ama çoğu sadece yeryüzünde ki belirli kuru bölgelerde ve ısının aşağı yukarı pek değişmediği yerlerde yaşayabiliyorlar. Gezegenin çoğu yerleri çok soğuk, çok sıcak, ıslak, donmuş, dağlık veya kurudur. Fakat siz gelişmiş olan, egemen yaratığı tanıyorsunuz ve onun en göze çarpan fiziksel özelliği hava ve sıvı pompalama sistemidir. Diğer bir deyişle, özellikle zorlu ve zehirli bir havada yaşamak için geliştirdiği organlarıyla dikkati çekmektedir. Fakat bu yetersiz bir uyumdur ve yaratığın zihinsel işlevleri eksiktir.

"Dünya üzerindeki personelin hep tek bir temel görevi olmuştur o da nasıl olursa olsun yaşamaktır. İnsanoğlu, yaratıkları, hayvanları, bitkileriyle bir bütünü oluşturur, bir birimdir ve bütün bir sistem içinde bir organ ya da organizma olarak işlevleri vardır. Bizim personelimizin görevi ise daima çok daha zordur. Bu insanoğlunun, yeni yaratılmış varlıklar olarak ana özellikleri, kendi enerjileri ve işlevleri dışında bir yolla hissetmek ya da birbirlerini onlamak konusundaki yetersizlikleridir. Bir bütünün parçaları alarak kendi bireysel anlayışlarında henüz bir gelişme kaydedemediler. Öncelikle insanoğlu, yani kendi özel cinsleri, insanlık bilincinin gelişimini doğaya bırakıyor; bitkiler, hayvanlar, kuşlar, böcekler, sürüngenler, hepsi beraber kozmik uyumda küçük bir düzen meydana getirirler."

Burada kontrollü, hafif ve hep aynı tempoda olmayan bir alkış oldu. Çünkü Merk edebi bir dönüş yapmıştı. Merk bunu duyunca hafifçe gülümsedi. Oradakilerden bazılarının bir teknisyen olarak onun başka şeylerle ilgilenmemesi gerektiğine inandıklarını oldukça iyi biliyordu. Bazılarının arasında bozuk şive, küçümsenen dil kullanmak ve konuşmalar ciddileşirken kendilerini canlı bir şakacılığa bırakmak arzusu vardı.

"Bu cinsin her bireyi kendi zihnine, kişisel deneyimine hapsedilir ya da ahlaki, dini vs sistemlerinin büyük bir bölümü hatta "en so-

nuncusu en güçlüdür" durumundaki en son dinleri bile bir yaşam birliği ifade ederken, o, bilim diye çağrıldığında, yaşam tektir gerçeğini kavrama konusunda düzensiz ve yetersiz pırıltılarına sahip olduğuna inanır. Aslında bu yeni dinin ayırdedici özelliği ve neden bu kadar yetersiz olduğunu kanıtlaması, bölmede, ayırmada ve sınıflandırmada ısrarcı olmasıdır ve bu belirtilerden en üzücü olanı da kelimelerle olan beceriksizliği ve kuşkusudur." Burada oldukça sevimli bir şekilde gülümsedi. Birkaç kişi daha gülümsedi.

"Bu ifadeleri özetlemek gerekirse: Bizim görevimiz yeni personelinki sadece bir seferde bir tek şeyi yüzeysel olarak görebilme yetenekleri, en büyük eksikliklerini örtbas etme özellikleri ve içten olmayan tavırları ile bu yaratıklara gerçeği aşılamak ve daima sürdürmektir. Gerçek şudur ki biz —delegeler ve vekiller olarak konuşurken tabii— ve burada her tarafa yayılan ışık sanki vekilliklerini onaylıyormuşçasına bir an için parladı, "Biz onlara sadece sistemlerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yönergelere uydukları, işlerini ve komünal yaşamlarını idare edebildikleri sürece hoşgörü gösterebiliriz. Fakat defalarca söylendiği halde onlar bu çok basit gerçeği uzun süre koruyabilecek gibi gürünmüyorlar, bunun sebebi de düşünce sistemlerinin bir başka en güçlü özelliğidir; onlara ne söylenirse herşey kendi kişisel ya da grup eğilimlerine uygun olarak değiştiriliyor ve herşeyin üzerinde tuttukları yarıdoğrular yığınına bir çakıltaşı gibi ekleniyor. Bu yüzden de biz güvenle bekleyebiliriz —ya da güneş rüzgarı değişiminin etkisi altında bu büyük atılımdan önce, eskiden bekleyebilirdi— (tekrar edebiyata kaydığım için beni bağışlayın), burada ışık parladı ve adeta güldü, evet söylemek zorunda olduğumuz herşeyin çok az kişi tarafından çok kısa bir süre için esas formunda korunacağını bekleyebiliriz, çünkü nesnelerin doğasında ya da daha çok onların doğalarında basit gerçek —uyumun bir parçası olarak insanın görevi— deli bir köpek gibi kaçmak, kendinden kaçıp kurtulmak olacaktır ve herbiri kendi uydurdukları alternatiflerin doğru olduğunu iddia eden yüz kadar savaşan mezhebin malı haline gelişim olacak. Fakat zaman geçti ya da geçmek üzere. Nesneleri çeşit çeşit ilişkilerini içinde olduğu gibi görme yeteneği —bir başka deyişle gerçek— insanlığın yakında gelişecek olan yeni donanımının parçası olacaktır. Tabii ki

bu, bizim sayemizde değil fakat..."

Işık yoğunlaştı ve öyle kaldı. Herkes, ana noktaya, merkezi çıkış yerine ulaşılmış olduğu konusunda Merkür ile aynı fikirde olduğunu gösterdi. Bireysel havalarında, atmosferlerinde, güç alanlarında genel bir parlama ve sürekli bir durgunluk vardı.

"Buradaki herkesin bileceği gibi gönüllü oldukları sürece onlara tekrar tekrar söylenerek hatırlamaları sağlanabilir. Bu, o zehirli cehenneme inip etkilenmeden kalabilme problemi değildir. Herkes yaşamını elinde tutar. Bu yaratıklar genellikle doğuştan kötü niyetli ve öldürücü oldukları için ancak kendilerine benzedikleri sürece diğerlerine hoşgörü ile bakarlar, renklerindeki ve görünüşlerindeki küçücük bir farklılıktan dolayı birbirlerini öldürebilirler. Kendileri gibi düşünmeyenlere de hoşgürü ile bakmazlar. Her tarafına yerleşilmiş kürenin yüzeyinin, her biri kendi dinsel ve bilimsel inançları olan binlerce bölgeye ayrılmış olduğunu kuramsal olarak çok iyi bildikleri ve bazı bireylerin şu ya da bu bölgede, şu ya da bu inancın olduğu yerde tamamen şans eseri olarak doğduğunu bildikleri halde, bu kuramsal bilgi onların kendi özel küçük bölgelerindeki yabancılardan nefret etmelerini ve zarar vermeseler de kendilerini her yönden onlardan soyutlamalarını engellememektedir. Bu demektir ki biz kendimizi onlara uyduramazsak onlar bize, ekip üyelerine saldıracaklar. Buna hazırlıklı olmalıyız. Bunun da ötesinde, şuna da hazırlıklı olmayılız ki, önceki İnişler'in sonucu olan koloniler —ya da çoğu— diğerleriyle aynı ölçüde ayrılıkçılık, uyumsuzluk ve düşmanlık duyguları edinecekler. Ya da etkilenmelerine izin vermemeleri koşuluyla hava dedikleri bu zehirli mayada kalarak, tüm enerjilerini bir zamanlar görevi onları zinde tutmak olan fakat artık kendi mazeretleri haline gelen sistemleri geliştirmeye adarlar.

"Şimdi, bildiğimiz gibi bu benim ilk İniş'im olmayacak."

Yine herkes birbirine baktı. Bu seferki bakışlar karşılıklı destek ve rahatlama içindi. Çünkü aralarında önceki İnişler'in dramatik hikayesinden haberdar olmayan kimse yoktu. Dünya'nın sakinleri öğrenmesin diye çoğu belgelenmemişti. Değişik İnişler'in hikayeleri çoğunluk duyana kadar Güneş sistemi boyunca bir efsane gibi tekrar tekrar anlatıldı. Fakat tamamen haklı olduğunu zanneden ba-

zıları ise duyunca surat astılar. Babaları tarafından onlara, sistemin çocuklarına sunulan ilk kanun birbirlerini sevmeleri —yani uyumun kurallarına saygı göstermeleriydi. Buna karşılık enerjilerini aynı enerji, darbeleri aynı darbe olan çok yakınlarındaki komşuları Dünya idi ve bu Dünya'nın sakinleri sadece kanuna uymamakla kalmıyor, kendilerine bunu hatırlatmaya gelen insanları, eğer ciddiye alırlarsa, eziyet edip öldürüyorlardı. Yakın komşularından bu denli uzaklaşmaları ve doğru yoldan sapmaları onların zihin sağlığı ve güvenliklerinin sürekliliğini belirsizliğe soktu— hepsinden öte, kazaların her yerde olabileceğini ve gezegensel ev sahipliği ile toprak idaresinin Güneş sisteminin kinden çok kanunun yapısına bağlı olduğunu, olması gerektiğini herkes çok iyi bilirdi. Kısaca onlar da kurban olabilirlerdi; fakat ışıkın merhametiyle gittiler.

Merk devam etti: "Zaman'ı gelince, aramızda neyin peşinden gittilerini unutmuş olanları uyandırmak ve Dünya'nın uygun olan sakinlerini —yani akılcı yaratıklar olmaya uygun olanları— düzeltmek bizim görevimiz olacaktır. Ayrıca Dünya üzerindeki kolonilerimizi görevleri için güçlendirmek ve korumak da bizim işimizdir. Bu her zaman böyle olmuştur kuşkusuz. Ama bu kez bu kadar değil. Yaklaşan gezegensel tehlikede yaşamları son bulabilecek Dünya insanlarına yardım etmek de gerekecektir. Zaten buna Konferans'ın başında da değinmiştik.

"Sizi sıkmak pahasına da olsa korkarım tekrarlamak zorundayım ki —tekrarlamak yeniden vurgulamak— bütün problem sadece buradan ayrılıp Dünya gezegenine varmanız değildir. Eski varlığınıza ait hemen hemen tüm hatıraları unutacaksınız. Her biriniz kendinize geleceksiniz, belki yalnız, belki de birbirinizin eşliğinde ama görevinizin gerçekte ne olduğu size söylendiğinde sadece bulanık bir hatırlama duygusu ile ilgisi kesilmiş zihni karışmış, hasta, cesareti kırılmış, inançsız bir durumda olacaksınız. Uyanacaksınız ama uyanırken hastalıktan kalkmak ya da zehirli havadan temiz havaya geçmek gibi bir süreç geçirmiş gibi olacaksınız. Uyanmak bu denli acı verici olduğu için bazılarınız uyanmamayı seçebilirsiniz, sizin ve Dünya'nın koşulları öylesine acı verici olacak ki ilaç bağımlıları gibi hissedeceksiniz: Farkında olmadan soluk almayı tercih edebilirsiniz. Uyanma sürecine girdiğinizi ve birşeyler yapmak

zorunda olduğunuzu anladığınız anda Dünya insanın güvenilmez, hırçın, kinci, kuşkucu özelliklerini kendinizde toplamış olacaksınız. Paniğin korkusu içinde öyle vahşice hareket edeceksiniz ki boğulurken kurtarıcısını boğan bir adama benzeyeceksiniz.

"Ve gerçek durumunuzun bilincine varıp, batmış olduğunuz derinliği görmenin sıkıntısından ya da utancından kurtulduktan sonra başkalarını uyandırma görevine başlayacaksınız ve boğulan adamın kurtarıcısını ya da deliliğin salgın olduğu bir şehrin doktoru pozisyonunda olduğunuzu göreceksiniz. Boğulan kişi kurtarılmak ister fakat çabalamaktan da kendini alamaz. Delinin gelip geçici akıllı davranışları olur ama bu akılcı davranışlar arasındaki dönemde doktorunu düşmanı gibi görür.

"Ve bu yüzdendir ki arkadaşlar —bu böyledir. Size mesajım budur. Her anı tam düşündüğünüz kadar zor olacaktır.

"Bu beni sonuç noktasına getiriyor. Bunun bir açıklaması yoktur. Nasıl olabilir ki? Şimdi burada duyduğunuz her kelimeyi unutmak zorundasınız. Hayır, mühürlü emirler taşıyacaksınız."

Bu sırada bazıları inanmazlık içinde bilinçsizce etrafa bakındılar. Merk dalga geçti: "Haydi haydi, ne bekliyordunuz? Bir rulo mikrofilm mi? Belki de tehlike anında çiğneyip yutabileceğiniz bir çeşit yazı? Hayır, kuşkusuz değil. Bana biraz güvenin, tabii ki beyin baskısı."

Bunun üzerine herkes biraz rahatladı ve güven duymaya başladı. "Beyin baskısı" sonunda yapacağını yapmıştı.

"Aslına bakarsanız baskı işlemi tamamlandı bile, bu olay için minnettar olduğumuz..."

Işık bir an için parladı —parladı ve parlaması artmaya devam etti.

"Evet. Beyin baskısı tekniğimizin mümkün olan en iyi kalitede olduğuna tam bir güvenimiz var. İhtiyaç duyduğunuzda onu orada bulacaksınız..." Parlama derinleşti, onları yüreklendirme ve sakinleştirme etkisine sahip ve bazılarının baskı işleminin son aşaması olduğuna inandıkları devamlı titreyen bir vızıltı başladı. Şimdi herkes "Zaman'ı" geldiğini anlamıştı. Gözü yaşlı Minna Erve onlarla kalmayı çok istediği halde Merkür platformdan aşağı inip salonda diğerleriyle otururken açıkça vedalaşmadan gizlice uzaklaştı. Her-

kes sessiz oturuyor ve solunum aletlerini ayarlıyordu. Güçlü vızıltının altında derin tatlı bir sessizlik vardı. Herkes bir tek şey düşünüyordu. Unutma, bu anı hep hatırla daima hatırla... fakat o anın altın fırıldağı, onların işgal ettikleri her yeri içinde küçük zerreler gibi durdukları bir Işık girdabına çevirdi. Basınç arttı. Ses yükselen bir flüt gibiydi. Artık ışık kırmızıya dönüşen bir turuncu patlamasıydı. Darbe vurdu ve çarptı. Sesin yüksek başdöndürücü vınlaması koyu kızıllığın sürekli darbesinde emilmişti. Her biri, koyu kırmızı darbenin sürekli olarak attığı kulakları içinde emilen düşenceleri ve bilinçleriyle yalnızdı.

Sese emildi, denize emildi, sallanan bir deniz, buum, şşşş, buum, şşşş, buuum... pat, pat, pat, pat, pat, pat, pat, pat, , içeri ve dışarı, içeri ve dışarı, evet, hayır, evet, hayır, evet hayır. Siyah ve beyaz, gelen ve giden, dışarı ve içeri, yukarı ve aşağı, hayır, evet, hayır, evet, hayır, evet, bir iki, bir, iki, bir, iki, ve üçte ben varım, üç benim, ÜÇ BENİM, ben karanlıkta, ben vurucu karanlıkta, büzülmüş, sıkıca kavrayarak tutunuyorum, buuum, şşşş, buuum, şşşş, sallanmış, sallanan, kapının arkasında bir yerlerde, kapının önünde bir yerlerde ve koyu kırmızı pıhtılaşan ışık ve basınç ve acı DIŞARI nesnelerin parlayıp ışıldadığı ve şekillerin hareket ettikleri beyaz tekdüze bir ışığın içine.

O iyi bir bebek, rahat bir doğumdu
ve hemen uykuya daldı

Ah, hasta ve midesi bulanmış, herşey ağız ve hasta kokusu, bebek sallanırken sallanan bir mide, ah çok hasta ve çok dolu ve çok boş ve aç ve ıslak ve kokuyor, ah kokuyor ve karanlık ve aydınlık, karanlık ve aydınlık, bir ve iki, üç benim. Ve.

O iyi bir bebek, hep uyuyor.

Hasta mideden kurtulmak için mücadele ediyorum, hasta kokusu, dövüşüyorum ve kavrıyorum ve yuvarlanıyorum ve bir istek cehennemine dalmış kükrüyorum, yapmalıyım, yapmalıyım, yapmalıyım, ah o zaman iki ayağının üzerine kalk, kalkıp yürümeli-

yim, istiyorum fakat beni sallıyorlar, şşşş, bana şarkı mırıldanıyorlar, şşşş, uyku hapları, sakinleştiriciler, şuruplar, haplar ve ilaçlarla beni kafa üstü deviriyorlar.

İyi bir çocuk ol bebeğim ve uyu

Aşağıda, hepsi şişmiş ve ıslak, kokan, asalak koza sıcaklığıyla sarmalanmış ölüler arasında uyuyorum, uyanmalıyım, uyanmalıyım, biliyorum bundan daha uyanık birşey var, uyanık olmak zorundayım, fakat

İyi bir bebek ol, uyuman için seni sallayacağım,
O iyi bir bebek, hep çok uyur,
O iyi bir bebek, hiç sorun çıkarmaz,
O iyi bir bebek ve hep geceyi uyuyarak geçirdi.

Koşuyorum ve sürünüyorum ve bütün dünya benim istiridyem, ellerim ve parmağımla dokunurum ve koklarım ve tadarım ve zemindeki bir toz çizgisi bir mucizedir ve derimdeki günışığı kıtadır ve ışık da öyle ve karanlık da öyle ve kanlık hatıra içindir. Arkasında bir kapı var, oradan içeri girdim, darbe vuruyor, darbe vuuruuuyor, bir, iki ve ben üç ediyoruz ve şimdi gün değişirken milyonarca ışık örgüsü değişiyor, ışık mucizedir, karanlıktan gelen ışık ve ah bırakın koklayayım, büyüyeyim, bulayım ve dövüşeyi fakat

İyi bir bebek ol ve sakin ol
Öyle canlı bir bebek ki beni adamakıllı yoruyor,
Uyu bebek tanrı aşkına!
Sakin olamaz mısın?
Eskiden iyi bir bebektin.

Çıkmaya çalışırken tekrar uykuya itildim, onlar bir eniği boğarken ben itildim ya da bir çocuk uyanmaya çalışırken sesler, ninniler, öcülerle geri itildi, ses tonları ve sessizlikle cezalandırıldı, şuruplarla, ilaçlarla uyuşturucularla, emziklerle uyumaya zorlandı.

Buna rağmen dövüşüyorum, umutsuz, düştüğü kaygan çinko

kovadan yukarı tırmanmaya çalışan bir enik gibi, istenmeyen ihtiyaç duyulmayan bir kedinin boğulması, yaşamaktansa ölmek, uyanık olmaktansa uyumak fakat ben mücadele ediyorum, yukarı ve hep yukarı, ışığa doğru, farklı bir kara, farklı bir doku, ışıkın farklı bir durumu olan karanlığı selamlıyorum, karanlıkta uzanıp geceyi hatırlıyorum fakat

Uyu çocuk, neden uyanıksın?
Bana sorun yaratıyor hiç uyumak istemiyorsun.

Fakat kalktım, ayaklarımın üzerindeyim, koşuyorum ve tonların keşfi ve ışıkın sesleri benim uykulu bir günümdür, yatak beni aşağı, aşağı, aşağı çekiyor ve gündüz diyorlar, yorgunluktan huzursuz ve hırçın olduğum anda düşman keşfin, merakın ve zevkin üstesinden geliyor.

Uzan ve uyu, uzan ve dinlen
Şimdi iyi bir çocuk ol ve biraz uyu.

Ve gece olup da ben tekrar öfkeye kapılınca bu yorgunlak beni mahvediyor tekrar ya da hiddete kapılıyorum çünkü hâlâ uyanığım, hâlâ gidilecek uzun yolum var, bir yaprak üzerindeki bir ışıltı sinyaldir ve yağmur damlası güçlü bir davul.

Ah uyu şimdi bebek, uyuma vakti
Tanrı aşkına bana huzur ve sessizlik ver,
İsa aşkına uyu.

Ve karanlıkta yalnızım, yolumu kaybetmiş bağırıyorum, kollarımı sallıyorum ve en sonunda beni sevsinler diye uyuyorum, uyumayı öğreniyorum.

Öyle iyi bir çocuk ki, çok güzel uyuyor,
Artık hiç sorun yaratmıyor
Uyanık kalmaya son verdi.
Tanrıya şükür uyuyor.

Şimdi okullarına gidiyorum, iyi olmayı öğreneceğim.
Şimdi bir çocuğum sakin ve iyiyim
Bir artı bir iki eder.
Ve üçüncüsü BENİM

Benim karanlığa yenik düşen, sakinleştirilen, düzenlenen, programlanan, uslanan bir başbelası, benim itaatkar uyuyor.

Fakat zihnimin derinliklerindeki karanlığın gerisinde çok iyi bildiğim bir yerde bir kapı var, geri ya da ileri yukarı ya da aşağı, buuum'un ötesinde şşşş, sonsuz bir bumlama, darbe, vuruş, bir ve iki, bir ve iki, orada, kim bilir hangisi veya nerede —ben bilirim. Ben bilirim. Hatırlıyorum. Hatırlıyor muyum? Evet hatırlıyorum. Hatırlıyorum. Orada. Nerede?

Küçük beyaz günler gitgide hızla titreşir, titre, titre, titre, içeri ve dışarı, yaşanacak günler ile uyanacak geceler arasındaki karanlık dilimleriyle beyaz.

İyi uyuyamıyor doktor, ilaca ihtiyacı var.

Küçük günler titrer ve geceler haplar ile öldürülür. Fakat iyi uyuyor, sağlıklı ve düzenli ve iyi.

Ve şimdi en büyük uyku ilacı tatlı rüyalar, tatlı gece rüyaları ve daha tatlı gündüz rüyaları açık kahverengi saçları ve seven kollar gibi açık bacaklarıyla Jeannie'yi düşünüyorum.

Ve şimdi büyümüş, mahfolmuş, çalışıyorum, düzenlenmiş emirlerle, toplumda ve doğrularla oynuyorum. Şimdi bu çok kısa mutlu zaman süresinde uyuyorum, hayatımda hiç uyumadığım kadar az, şu yatağın uzaklarında aile, ben şu tüy yatağa dönüşmeden önce aile ve ben gencim, rüyalarım ve yaşantım hepsi bir, boynumun etrafında beyaz kollar ve boğuluyorum, boğuluyorum, o ve ben, o ve ben, ölülerin arasında, aşağıda. Aşağıda.

Ah doktor, beni uyutacak bir hap verir misin? Ah çok çalışıyorum, ah evliliğim konusunda endişeliyim ve işim konusunda endişeliyim, ah düşündüğüm şeye dayanamıyorum. Ah bana bir hap, bir içki ver, bir sigara ver, bir uyuşturucu ver, beni aptallaştıracak kadar yiyecek ver bebekken sahip olduğum herşeyi ver, konuşamadığım ve yürümediğim zamanlar bana ihtiyaç duymayı öğrettiğin herşeyi ver, istediğin herşeyi ver, kapının bir zamanlar olduğu

(ama hâlâ orada mı?) yerdeki karanlıkta uyumama izin ver çünkü orası canlı olmaya dayanabildiğim tek yer. Uyanık yaşamayı öğrenmedim. Uyumak için eğitildim. Uyumama ve hayatımı uykuda geçirmeme izin ver. Ve eğer gerçeklerin baskısı beni ihtiyaç duymamdan önce uyandırırsa, eğer uykumda yapmak zorunda olduğum şeyin aciliyeti beni uyandırırsa, o zaman tanrı aşkına doktor, iyilikler aşkına, bana uyuşturucu ver ve beni tekrar rüyalarıma geri gönder.

Ve şimdi yaşam inceliyor ve sona varırken uyuşturucular inceliyor, aşk için daha az yaşam, yiyecek için daha az yer, içmek için daha az mide ve uykuya varma daha zor, uyumak artık kara kuyuda bir damla değil, çalarsaate kadar unutulmuş, hayır, uyumak incedir ve aralıklıdır, hatıralarla, hatırlatıcılarla doludur, karanlık artık yeterince karanlık değildir ve

Bana hap ver, daha çok hap ver. UYUMALIYIM.

Hayır, gecelerimi okuyarak, düşünerek, konuşarak, sadece canlı kalarak geçirmeyi sevmiyorum, hayır, uyumak istiyorum, uyumak zorundayım.

Uzun dar bir koğuşta, bağışlanmış pijamalar içinde altmış yaşlı adam çocuklar gibi, kurum hemşireleri tarafından saat 9'da yatağa konmuş. Hemşire 60 doz uyku ile etrafta dolaşır.

İYİ UYU.

Ayakta tedavi eden milyonlarca hastanede, milyonlarca doktorun konsiltrasyon odalarında, milyonlarca ve milyonlarca el uzatırlır.

Doktor beni uyutacak haplar ver.

İYİ UYU

Dünya yarısı daima karanlıkta dönerken karanlık yarıdan ağlamalar duyulur, ah uyuyamıyorum, uyumak istiyorum, yeterince uyumuyorum, beni uyutacak haplar ver, beni uyutacak içki ver, beni uyutacak seks ver.

İYİ UYU

Sağlığı bozulmuş milyonlarca insanın çatlaklar yaptığı en sonunda ışığın parlayabildiği milyonlarca akıl hastanesinde ilaçlar tavukların yiyecek yapıcılarından fırlatılmış yemek hapları gibidir, UYU, iğneler uzatılmış kolların içine kayar, UYU, kolları saran las-

tik tüpler damlar, UYU.

UYU, çünkü daha ölmedin.

Uyanmalıyım.

Uyanmak zorundayım.

Sanki sürüklenen kalın bir suda bir mil derine batırılıyormuşum gibi kendimi mücadele ediyor ve dövüşüyor gibi hissediyorum fakat başımın çok yukarılarında yüzey sığlıklarında parıltılı balıkların dansedip yüzdükleri yerde güneş mızraklı dalgaları görebiliyorum, ah bırak yükseleyim, mantar ya da ışığa zıplayan yunus gibi su yüzüne çıkayım. Bırak uçan bir balık, ışık balığı gibi uçayım.

Beni aşağıda tutuyorlar, sallıyorlar, susuyorlar ve şarkı mırıldanıyorlar, UYU, yakında iyileşeceksin.

Kalkmaya çalışıyorum, sanki ağır, hırçın, kara dünyanın bir mil altındaymışım gibi mücadele ediyorum ve toprağın üzerinde taş dilimleri, çok çetin bir kavga veriyorum ve bağırıyorum, Hayır, hayır, hayır, hayır, yapmayın, uyumayacağım, istemiyorum, uyandırın beni, kalkmalıyım, fakat şşşş, sus, UYU, iğne derenlere batar ve aşağıya, kara, soğuk, koyu derinliklere dalarım, denizin dibi aşınan karadan gelen iskelet kırıntıları ve molozlardan, balık kılçıklarından, ölü bitkilerden oluşmuş yeni büyüyen topraktır. Fakat ben değil, ben büyümüyorum, filizlenmiyorum, ceset ya da boğulmuş enik gibi uzanıyorum, ben batarken başım sarkıyor, kara dalgalar beni yıkıyor, kara ve ağır.

İyi uyuyor doktor, evet, iyice dinleniyor, evet,

Çok sakin, evet, artık problem yaratmıyor.

Fakat uyanmalıyım.

Ama ellerimden ve ayaklarımdan bağlıyım. Sargasso Denizi'nden gelen denizatlarıyla her tarafımdan sarılmışım ve okyanusun dibinde ölülerin arasında çaresiz yuvarlanıyorum ve gözlerim kararmış, uyku içimdeki uyanma ve dövüşme isteğinden daha ağır.

Uyanmalıyım.

Şimdi çok güçsüz doktor. Evet, darbeler arasında huzursuz. Evet, şaşkın, aklı karışmış, kendisini beslemekten aciz gibi görünüyor, uyumak istiyor, uyanmak istemiyor, "Uyanman gerektiğini düşünüyoruz" dediğimde kızıyor.

Hemşire sen beni sustururken nasıl uyanabilirim, sustur beni, sustur beni, şşşşş, aşağıda ölülerin arasındayım, tatlı uyku gün ışığının hiç tanımadığı rüyalara sahip, rüyaların ziyarete gelebileceği bir yerde uyumak daha iyidir, tatlı vaadedeci rüyalar, oradan gelen arkasında (ya da önünde) ve aşağıda (ya da yukarıda) inanılmaz ziyaretçiler, günışığına açılan kapı olduğunu bilen ve söyleyen.

Pekala kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
Hissetmek?
Nasıl olduğunuzu bilmek istiyoruz?
Olduğunuzu?
İyice uyudunuz, kim olduğunuzu hatırlayabilecek kadar dinlendiniz.

Kimsiniz?
Ben Doktor Y.
Bu isimde kimseyi tanımıyorum.
Beni hatırlamıyor musunuz?
Hatırlamak zorunda olduğum şey bu değil.
Hayır. Eğer istemiyorsanız tabii ki değil. Fakat siz kimsiniz?
Neden? Beni göremiyor musunuz?
Aslında sizi gayet iyi görüyorum.
Öyleyse oradasınız.
Belki şimdi isminizi hatırlıyorsunuzdur?
İsmim! Ama öyle çok ismim var ki.
Hakkınızda biraz birşeyler öğrendik ama siz kendiniz hatırlasanız daha iyi olacak. Dener misiniz?
Denerim.
Evet öyleyse?
Yapmam gereken birşey var, bunu biliyorum. Evet bunu biliyorum.
Nedir?
Bu değil, burada değil. Orada.
Orada mı? Nerede? Hatırlayabiliyor musunuz?
Evet, hatırlamak.

Ne?

Hayır, kim?

Evet, demek istediğim bu.

Oradaydı, biliyorum oradaydı. Mecburuz. Hatırlamaya mecburuz.

Biz?

Tanrının kanunu.

Ah anlıyorum. Peki, peki. Şimdi biraz dinlenin. Gerçekten uyanık olarak bu ilk denemeniz hiç de fena değil.

Ah ama bundan daha uyanıktım. Bu uyanıklık sayılmaz.

Ah güzel güzel.

Bu bilinç, Uyum. Tanrı kuralı. İşte bu. Bırakın.... bırakın... mecburum... bırakın kalkayım.

Şimdi, şimdi, şşşş, bu kadar heyacanlanmayın, burada iyi bir dost var. Hemşire, bir dakika gelir misiniz lütfen? Güzel. Sizi yarın göreceğim Profesör.

Yarın mı? Hayır çok geç, kalkmalıyım.

Uyucanım. Tamam uyu. İyi bir çocuk ol.

Profesör Charles Watkins, Eski Yunan ve Latin Edebiyatı, Cambridge. Evli, iki oğlu var. Elli yaşında, Parliament Meydanı'nda bir caddede içinde bir aile fotoğrafından başka birşey olmayan bir cüzdan bulundu. Polis fotoğrafı, götürüldüğü gece merkezde çekilen fotoğrafla karşılaştırdı. Eşine kocasının burada olduğu söylendi. Onunla telefonda konuştu. Eşine onun kim olduğunu hatırlayana kadar beklemesi önerildi. Bunu makul karşıladı. Fakat acaba neden kocasının kayıp olduğunu bildirmemişti? Bunu araştırdım ama birşey elde edemedim. Hastayı bu sabah gördüm. Dinlenmiş olduğu açık, artık kendi kendine konuşmuyor; kısaca daha iyi ismiyle çağırdığımızda tepki vermedi. Yarım düzine elektroşok tedavi denenmesini öneriyorum.

DoktorX.

Tedavinin hastaya yararı olup olmadığı konusunda güçlü birkuşkum olduğu için elektrik şokunu birkaç gün ertelemeyi uygun buluyorum. Bayan Watkins'e mektup yazıldı. Telefon konuşmasında söylenebileceklerden daha çok şey bilmesi gerekiyor.

Doktor Y.

Peki bugün nasılsınız?

Bugün bu gün mü?

Bugün 15 Eylül Pazartesi.

Birşey yapıyor olmalıyım. Yapmam gerek.

Bir konferans? Bir ders? Bir hitap?

Evet, evet, evet. Tamam. Bana söylediler. Olacağını söylediler. Fakat ben-ben kalkmalıyım.

Henüz yeterince güçlü değilsiniz.

Öyleyse hastayım?

Fikizsel olarak değil.

Öyleyse neden yeterince güçlü değilim? Zayıf mıyım?

Profesör Watkins siz hafızanızı kaybettiniz.

Profesör Watkins de kim? Başka birinin adı mı?

Hayır, sizin isminiz.

Benim mi? Ah, hayır!

Evet, öyle.

Ne eğitimi veriyorum.

Yunanca. Latince. Bu alanda.

Hiçbirşey öğretmiyorum. Alan mı? Bu uygun kelime değil! Benim olmam gereken...olmak zorunda olduğum... söyle bana, sen de orada mıydın?

Nerede Profesör?

Konferansta? Açıklama toplantısında?

Ah, öyleyse size açıklama yapıldı?

Evet, evet. Hatırlıyorum.

Orada kimler vardı?

Ben. Ve O tabi ve ... ve kim? Pek çoğumuz, evet...

Devam edin.

Işın. Evet. Işık. Evet oydu tabii. Tanrı Baba, Amin, amin, amin, Ve biz vardık, evet onlar biz olduğumuz için ben buradayım, ama ben yolumu kaybettim.

Siz hafızanızı kaybettiniz Profesör ve nehrin kenarında avare avare dolaşırken bulundunuz.

Aman tanrım, umarım şimdiye kadar kendi kendisini temizlemiştir yine temiz akıyordur inşallah.

Temiz değil miydi?

Biliyorsunuz leşlerle doluydu.

Ah eminim ki değildi. Thames belki nehirlerin en temizi olmayabilir ama leşleri toplamaz.

Thames mi? Thames mi?

Evet, set üzerindeydiniz polis sizi buldu.

Bu konuda hiçbirşey hatırlayamıyorum.

Pekala ben size yardımcı olacağım. Uzun süredir yatakta değilmişsiniz gibi görünüyorsunuz—

Tabii ki değildim!

Tok fakat çok yorgun olduğunuzu düşünmüşlerdi..

Tok, aman tanrım evet, ah, ah hayır—

Ve ay yeni...

Tam tersine dolunaydı.

Peki peki.

Thames diyorsunuz. O gel-gitli bir nehirdir. Ötekiler gibi değil. Nehir gelir gider, gel-git, bir ve iki, bir de ben üç ederiz. Üç. Gelgitli bir nehir bir soluk soluk alma, karayı balıkla beslemek gibidir ve ... Kim? Kim?

Profesör lütfen. Düşünün. Yine sayıklamaya başlamayın. Lütfen hatırlamaya çalışın.

Sanırım tanrı. Seninle konuşurken kelimeleri kullanmak zorundayım Eliot. Kelimeleri kullanmak zorundayım. Ama eğer tanrı değilse nedir?

Öyleyse siz de tanrısınız öyle mi?

Siz de öyle.

Gözüm o kadar yükseklerde değil. Sizi temin edirim.

Aptal! Seçme şansın yok.

Peki peki, güzelce dinlenin. Doktor X'e iyiye gittiğinizi düşün-

düğümü söyleyeceğim. Sizi yarın göreceğim. Birkaç gün size nezaret edeceğim. Doktor X tatile çıkıyor.

Doktor X?

Dün sizi görmeye geldi. Onu gördüğünüzü söylediniz.

Siz onu göremezsiniz. Size söyledim. Orada değil.

Siz beni görebiliyorsunuz değil mi?

Ah evet çok net.

Fakat Doktor X'i değil?

Hayır tamamen yoğun. Işıksız bir hayvan. Işıksız. Tanrısız. Güneşsiz.

Öyle demedim, biliyorsunuz.

Biliyor musunuz? Görebiliyor musunuz? Oradan, ışığın olduğu yerden? Oradan Doktor X görülemez. Işık ülkesinden ancak ışıklı olanlar görülebilir. Siz görülebilirdiniz, evet. Sizin ışığınız yanıyor, küçük durağan bir ışık.

Ne ışığı?

Yıldız ışığı.

Peki teşekkürler. Fakat sanırım zavallı Doktor X'e haksızlık ediyorsunuz. Size yardımcı olmaya çalışıyor. Elinden geldiğince.

İşte tamam söylemek istediğim bu. Ne dediği ya da yaptığı önemli değil. O yok. Çok zorlamazsam onu göremiyorum.

Pekala öyleyse sizinle yarın görüşürüz.

Hastanın dini hayalleri var. Paranoyak. ilgisi kesik. Bununla birlikte bence biraz daha tutarlı. Henüz Bayan Watkins'ten haber yok.

Doktor Y.

Sevgili Doktor Y.,

Kocam hakkında bana yazma ve açıklama yapma nezaketiniz için teşekkür ederim. Doktor X'in telefonundan sonra çok üzüldüm. Çünkü zihin sağlığıyla ilgili pek fazla bilgim yok ve o da bana pek birşey söylemedi. Ama eğer kocam hafızasını kaybettiyse söyleyecek çok şey olmadığını biliyorum. Kocamın ortaya koyduğunuz gibi "stres altında" olması için özel bir neden bilmiyorum. Alı-

şılmış şeylerin dışında birşey olmadı. Fakat bunu bilecek tek kişi ben değilim. Ben kocamın işlerine burnumu sokmam. Bu yüzden de onu üzen birşeyin olup olmadığını bilemem. Ondan haber alamadığım zaman polise başvurmamamın sebebine gelince, o herşeyi tek başına halleder ve ben karışınca da sinirlenir. Sanırım Jeremy Thorne'a sorsanız daha iyi olacak :122 Rose Cad. Küçük Minchener, Cambridge. Çünkü o kocamın planları hakkında benden daha çok şey bilir. Fakat yaz tatili için İtalya'daydı. Henüz döndüğünü sanmıyorum. Yakında dönerler.

Saygılarımla
Felicity Watkins

NOT: Kocamı ve çocuklarımı sormuşsunuz. O burada olduğu zamanlar çok mutlu bir aileyiz. Onu üzebilecek mektup olup olmadığını soruyorsunuz. O Londra'ya gitmeden az önce gelen mektuplar var ama şart değilse ben açmasam daha iyi olur. Yararı dokunacağını düşünüyorsanız onları size gönderebilirim.

Peki Profesör çok daha iyi görünüyorsunuz. Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Neden bırakmıyorsunuz uyuyayım. Sürekli beni uyandırıyorsunuz.

Dün sizi uyuttuğumuz için bize kızdınız.

Öylemi?

Evet, bize sayıp döktünüz ve sizi sersemletmeye çalıştığımızı söylediniz.

Sersemlemiş. Sersemmmmlemiş. Sersemmlemiş, Ser... bu kelime demek istediğini diyor. Bu çok garip. Kelimeler... sesler. Can sıkıcı ağır bir kelime. Ser. Mer. Mer, mer, mer, mer, mer, mer, mer, ser, ser, ser, ser. Bunun rengi Ne? Biliyordum. Ama şimdi bilmiyorum. Ses-bu önemli... evet..

Sanırım daha iyisiniz. Renginiz güzel, çok daha güçlüsünüz ve gözleriniz parlak.

Gökmavisi gözler. Parlayan gözlü. Ah hayır, onların oldukları yerde tekrar uyumalıyım. Uyanıklık uyumaktır.

Hayır Profesör. Oturun. Korkarım tekrar uyumanıza izin vere-

meyiz. Yeterince uyudunuz.

Neden beni ısrarla profesör diye çağırıyorsunuz?

Profesör Charles Watkins. 15 Acacia Cad. , Brink, Cambridge yakınları.

Ama ben bunu istemiyorum. Bunu asla kabul etmeyeceğim.

Korkarım seçme şansınız yok profesör. Sizin bu olduğunuzu biliyoruz.

Fakat ben olmadığımı biliyorum.

Yoksa kabul etmek istemeyişiniz hatırlamaya başladığınız anlamına mı geliyor?

Neden "yoksa" diyorsunuz? "Ve" bunun için daha uygun. Ne komik yeni farkettim. İnsanlar, Ya Ya Da bu ya da şu, mer mer yüzünden ser ser, içeri ya da dışarı, siyah ve beyaz, evet ve hayır, bir ve iki diyorlar, ya-ya da buradan geliyor, tempo, sersemin ser'i. Fakat bu "ya-ya da" değil, bu ve, ve, ve, ve, ve, ve,.

Profesör, bu ne olursa olsun, siz kim olduğunuzu kabul etmek zorundasınız. Ben size gerçeği söylüyorum. Bunu kabul edin ve buradan devam edin.

Ama eğer devam etseydim, bu başlamışım anlamına gelirdi. Bunların benim için hiçbir anlamı yok. O ben değilim. Bu bir rüya.

Sevgili profesör, bu sizin yaşamınız.

Bir yaşamın rüyası. Rüya olan bir yaşam. Bir rüya...

Hayır korkarım şimdilik uyumanıza izin vermeyeceğim.

Ah uyumalıyım. İstiyorum. Burada değil. Orada. Şimdi bildiklerimi bilmiş olsaydım söyleyeceğim şeyler daha önce söylediğim şeyler olmazdı. Hayatımı uyuyarak geçiremem. Evet. Hayatımızı uyuyarak geçiriyoruz. Evet. Siz de öyle.

Profesör Watkins tam bir aydır burada olduğunuzun farkında mısınız? Bu hastanede? Burası Yatılı Merkez Hastanesi. Geldiğiniz zaman şoktaydınız. Polis sizi set üzerinde bulduğu zaman avare avare dolaşıyordunuz. Tutarsız ve şaşkındınız, kendi kendinize konuşuyordunuz. Biz sizi sakinleştirdik. Sonra, daha iyi göründüğünüz zaman kim olduğunuzu hatırlamanıza yardımcı olacak bir ilaç denedik, bu genellikle insanları gevşetir fakat sizi gerçekten uyuttu. Bunun iyi birşey olup olmadığı düşünceye bağlı. Fakat gerçek şu ki, unutmayın diye tekrar söylüyorum, bir aydır bu hastane-

desiniz. Adınızı, mesleğinizi, adresinizi ve durumunuzu henüz öğrendik. Bildiğimiz birşey daha var eğer duymak istiyorsanız... Evet? Haydi, deneyin.

Söylediğiniz sadece bildiğinizdir. Siz bana öyle olduğunu söylüyorsunuz. Ama ben bildiklerimi söylediğimde kabul etmiyorsunuz.

Öyleyse siz bildiklerinizi söyleyin. Peki şimdi neden gülüyorsunuz? Daha önce hiç gülmediğinizi biliyor muydunuz? İlk kez güldüğünüzü görüyorum.

Doktor sizinle konuşamam. Bunu anlıyor musunuz? Söylediğiniz bütün kelimeler bir girdaba düşüyor, onlar ben ya da siz değiller, siz değiller. Ben sizi görebiliyorum. Küçük bir ışıksınız. Fakat iyi bir ışık. Tanrı içinizda doktor. Siz bu kelimeler değilsiniz.

Peki peki, öyleyse dinlenin. Uzanın ve dinlenin. Fakat uyumadan önce hatırlamaya çalışın. Siz Charles Watkins'siniz. Yıllardır Cambridge'de yaşıyor ve çalışıyorsunuz. Klasik öğretiyorsunuz. Konferanslar veriyorsunuz. Hiçbir suretle de yalnız yaşamıyorsunuz. Sizi yarın göreceğim.

Bugün nasılsınız? Ah şimdi sakinsiniz, rüya görüyordunuz değil mi?

Şimdi rüya görüyorum.

Hayır şu anda uyanıksınız. Benimle, Doktor Y ile konuşuyorsunuz.

Farketmez. Bir rüya gibi.

Ah hayır farklı. Bu gerçek. Öteki bir rüya.

Nereden biliyorsunuz?

Korkarım ki söylediklerime inanmak zorundasınız.

İnanmak zorunda kalsaydım ben korkacaktım. Hiçbirşey için söylenenlere inanamam. Kelimeler ağzınızdan çıkıp yere düşüyorlar. Kelimeler neyin karşılığı? Bu o mu? Rüyalarınız ya da yaşamınız. Fakat bu "ya da" değil, işte konu bu. Bu bir "ve". Herşey. Rüyalarınız ve yaşamınız. Orada konuşabilirsiniz. Ne yaparsam hayal ediyorum, yatmayı ya da uyanmayı.

Peki peki profesör. Yarın görüşürüz. Belki de yeni bir tedavi denemeliyiz.

Hasta geçen hafta bırakıldığından daha iyi değil. Elektro şok tedavisinden başka çare göremiyorum.

Doktor X

Onu eşiyle ya da bulabilirsek bazı arkadaşlarıyla karşılaştırmayı öneriyorum.

Doktor Y.

Önümüzdeki iki-üç gün içinde değişiklik olmazsa onu Higginhill'e nakletmeliyiz. Bunun da yatılı olduğunu size hatırlatmalıyım.

Doktor X.

Altı haftayı dokuz haftaya çıkarmak görülmemiş birşey değil. Öyle yapmanızı öneriyorum.

Doktor Y.

Tek koşulla eğer elektro şok tedavi konusunda uyuşursak. Uzatmanın sebebi ancak bu olabilir.

Doktor X.

Elektoşok tedaviye karşı değilim. Fakat geçici bir teklif olarak uyku ilaçları da dahil bütün ilaçları keselim ve bakalım ne olacak.

Doktor Y.

Pekala.

Doktor X.

Bugün nasılsınız Profesör?
Gördüğünüz gibi.
Çok daha canlı görünüyorsunuz.
Yirmidört saattir hiç ilaç verilmedi.

Hatırlamanıza yardımcı olabileceğini düşündük.

Hemşire geldiğimden beri ilaç verildiğini söyledi.

Size söyledim, sizi pek çok yolla sakinleştirmeye çalıştık. Sonra kişisel bir şekilde tepki gösterdiğiniz bir tedavi denedik, neredeyse sürekli uyudunuz, biz de ilaç daha bitmeden tedaviyi durdurduk.

Daha berrak düşünüyorum. Doktor Y?

Profesör!

Size çok önemli bir soru sormak zorundayım.

Lütfen buyrun.

Bana karşı yaklaşımınız şöyle: Hakkında doğru olması gerektiğini bildiğim şeyi ona hatırlatmak zorundayım.

Evet öyle. Hiç kuşkusuz.

Fakat bu beni ciddiye almıyorsunuz demektir. Beni bir kere bile ciddiye almadınız.

Buna cevap olarak söyleyebileceğim tek şey: Aylardır hiçbir hastanın almadığı kadar çok özel zamanımı ve dikkatimi almış olduğunuzdur.

Hayır bunu demek istemedim. Size olduğumu söylediğiniz kişi olmadığımı söylüyorum. Bunu biliyorum. Ben profesör Charles — adı her neyse— değilim. Ya da ad olarak öyleysem bile asıl nokta bu değil. Fakat siz hiç durmadan bu konuda ısrar ediyorsunuz.

Devam edin, açıklayın. Dinliyorum.

Başka birşey olabilirim. Ben...

Ne? Belki de tanrı?

Bunu kim söyledi?

Siz söylediniz.

Savaşta ölmüş olabilirdim.

Ah, yani savaştaydınız.

Herkes savaştaydı.

Bazıları diğerlerinden daha çok.

Hepimiz oradaydık.

Savaşta ne yapıyordunuz?

Öğrettiğim şeyin ne olduğunu bildiğiniz halde kimlerle savaştığımı bilmiyorsunuz, öyle mi?

Hayır, eşiniz bundan sözetmedi. Ona sormalıyım.

Eşim mi var?

Evet. Adı Felicity.. bu komik değil mi?

Ha, ha, ha, kendimi Felicity'den ayırdım ben. Ha, ha, ha.

Ben de evli bir adamım.

Felicity.

Ve iki oğlunuz var.

Eğer bir profesörsem bir karım olabilir ama benim bildiğim aynı zamanda Batı Hint Adaları'nda bir karısı olan bir denizci de olduğum. Onun adı Nancy.

Ah yani yine denizcisiniz öyle mi? Savaşta denizci miydiniz?

Hayır, ben seyirciydim ve sonra kristal geldi. Onlar savaştılar. Birbirlerini yediler.

Ah. Şimdi bana bu konuda yardım etmenizi istiyorum. Eğer Charles Watkins değilseniz kimsiniz?

Sanırım ben arkadaşlarımım. Ve onlar, kristalin adınalar. Evet. Bir birim. Bütünlük.

Adınız kristal mi?

Bu kristal temiz. Ha, ha, ha, ha.

Bu sabah çok neşelisiniz.

Kelimeler öyle komik ki. Mutlu bir şekilde komik.

Anlıyorum. Pekala yarın sohbet etmek için uğrarım. Size artık sakinleştirici ya da ilaç vermeyeceğiz. Hiçbir şekilde. Büyük olasılıkla biraz zor uyuyacaksınız. Fakat dayanmaya çalışın. Ve belki de ailenizle ilgili birşeyler hatırlamaya çalışmak istersiniz. İki çocuk. İki erkek.

Oğlum öldü.

Hiçbirisinin ölmediği konusunda size garanti verebilirim. Dipdiriler. Fotoğraflarını gördüm. Görmek ister misiniz? Yarın getiririm.

Sevgili Doktor Y.

Mektubunuz için teşekkürler.

Hafızasını kaybetmeden kısa bir süre önce giydiği bir ceketin cebinde bulduğum iki mektubu size göndermeye karar verdim. Yararı olur mu bilemiyorum. Birini kendisi yazmış ama nedense postalamamış. Kocamın hayatında hiç ruhen çöküntüye uğradığını sanmıyorum. Fakat aslında ruhen çöküntünün ne olduğunu da bilmiyorum.

Sanırım o ruhen çöküntüye uğrayan bir kişinin tam tersi bir kişiliğe sahip. Hep çok enerjik olmuştur ve pek çok şey yapar. Daima çoğu insandan çok daha az uyur. İlk evlendiğimizde endişelenirdim ama artık alıştım. Bazen haftalar boyu gecede dört-beş saat uyur bazen de sadece iki-üç saat. Fakat yazları durum budur. Kışın biraz daha fazla uyur. "Hayvanların kış uykusuna ihtiyaçaları var" der. Bu sene her zamankinden daha çok çalıştığını sanmam. Her zaman çok çalışır. Bu onun doğası. Sene başında hep zorlanır çünkü sınav zamanıdır. İlkbaharda çok kötü bir şekilde kekeliyordu, bu yeni birşeydi fakat aile doktorumuz ona sakinleştirici verdi ve kekeleme kesildi ama vereceği konferansları iptal etmesi gerektiği için çok kötü olmuştu.

Saygılarımla
Felicity Watkins

Sevgili Profesör Watkins

Size yazmam gerektiği konusunda fikir birliğine varıldı. Siz beni ya da aslında ismimi bilmezsiniz. Konferansınızdan sonra kısa bir süre görüşmüştük. Hatırlayacağınızı ümit ediyorum çünkü bütün bunları başlatan sizin söylediklerinizdi. Bir başlangıca dokunan bir katalizatör ya da onun gibi birşey miydi? Neydi? Hiçbirşey belli ve açık değil. İşte size yazmamın sebebi de bu. Bu fiziksel varlığı olmayan birşey. Hatırlamasanız bile o gece söylediklerinizin bende gözle görülür bir ilerleme başlattığı doğrudur ve benzer bir ilerleme yakın bir arkadaşımda da aynı anda başladı —ve aynı şeyi bize yakın olan birkaç kişide de görmeye başladık. Fakat bunu tanımlamak gerçekten zor. Benimki kesinlikle sizin konuşmanızı dinlememden kaynaklandı. Hatırlamamanız mümkün mü diye merak ediyoruz. Bir maya maya olduğunu bilmiyor olabilir mi? Sanırım öyle. Ya da belki hiç de öyle değildir —platforma çıkıp etkilenmiş bir ruh hali içinde konuşan bir adam, hakkında pek birşey bilmediği bir konuda belirli bir beklentisi olmadan dinlemeye gelmiş biriyle uyuşabilir. Fakat size yazarken, bu oturup kelimeleri yanyana koyma eyleminde onların sizin o gece kullandıklarınız kadar güçlü olacakları umudu var. Bu tıpkı yayılan bir mayanın ya da bir yerde baş-

layan kimyasal bir işlemin dağılıp, besleyip körükledikten sonra başladığı yere tekrar geri dönmesi gibi. Bu mektup kuyruğunu yutan bir yılana benziyor. Görüyorsunuz ki şu ana kadar beni tanımamanız sorun değil çünkü ben birey olarak önemli değilim. Tabii siz de öyle. Size ben yazıyorum çünkü benim arkadaşlarımdan daha çok vaktim var. Ben emekliyim. Çocuklarım yetişkin ve dulum. Belki de o gece orada bulunuşum ve geri dönüşüm sanki bir hülyadan ansızın çekilip alınmış gibi olmamdan dolayı bu mektubu ben yazmak zorundaydım. O gece orada olan diğerlerini de merak ediyorum. Aralarından bazıları sanki kendilerine yeni bir zeka aşılanmış gibi hissederek mi gittiler? Yoksa yalnız ben mi öyleydim. Siz bilmiyor olabilirsiniz. Fakat bence inanması çok güç. Çok konferanslarda bulundum —yazık ki. Hatta konferans bile verdim. Bir konferansın ya da konferans verenin kalitesinin kullanılan kelimelerle ilgisi olması gerekmediği de benim için yeni bir düşünce değil. Hayır, demogog ya da etkileyici konuşmacıya hayranım demek istemedim, hiç de değil. Fakat bir başka nitelik var. O gece sizde de olan birşey. Söylediklerinizin oldukça monoton bir şekilde dinlendiğini düşünmek mümkün. Kelimeler ilginçti, evet. Fakat mesele bu değil. O odada o gece olanların ve öğrendiklerimin esası şudur: Yan odada rasgele konuşulmuş kelimeler, belli bir ilgiyle duyulan bir müzik, birinin normal olarak alelade diye değerlendirebileceği bir kitaptan bir paragraf— hatta yağmurun dallarındaki sesi ya da gece göğünde çakan şimşek, her günkü kadar sıradan olan sesler ve görüntüler, benim için çok değerli olduğunu şimdi anladığım bu kaliteyi sağlıyor olabilir. Diğerleri için de öyle.

Ve eğer siz neden sözettiğimi bilmiyorsanız —o halde biz, sadece kuşun, şimşeğin, müziğin, yağmurun, bir çocuk şarkısının sözleri:

Babil'e kaç mil var?
Seksen mil ve on.

Oraya mum ışığında varabilir miyiz?
Evet ve tekrar döneriz.

değil oldukça çirkin bir konferans salonunda konuşan bir adamın inanılmaz etkilerinin farkında olmadan bu kaliteyle yüklendiğini doğru kabul edebiliriz. Bir kuş bütün yaz boyunca şarkı söylerken çıkardığı seslerin, bir çocuğun kulaklarında bir yaşam boyu kalacağını asla bilemez.

Eğer söylediklerimi bilmiyor ve hiçbirşey hatırlamıyorsanız öyleyse...

Bu yılın bahar başlarındaydı. Hafta sonunu Cambridge yakınlarında eski öğrencilerim olan arkadaşlarla geçiriyordum. Küçük çocukları vardı. Yeni bir okulun planlarıyla dopdolu olduklarından çok heyacanlıydılar —hayır, devletin sağladığı eğitimin yerine konan birşey değil, ona ek bir eğitimdi. Alışılmamış bireysel eğitim veren bir çeşit hafta sonu okulu. Yazarken kendimi bitkin ve sıkkın hissettiğimin farkındayım— eskiden olduğu gibi şimdi de bu fikirler beni çekiyor. Bu yüzdendir ki sık sık o fikirlere kapılırım.

Siz düzinelerle anne-babaya hitap etmek zorundaydınız. Çünkü siz de zaman zaman benzer entrikalara karıştırılmıştınız. Bütün akşamı bir konferans salonunda geçirme fikriyle az kalsın evden çıkmıyordum, fakat eğitmek, canlandırmak ve teşvik etmek için böyle bireysel çabaların önemli olduğuna inanırım, böyle çabaları olmayan bir ülke daldaki bir armut kadar hareketsiz durur. Dahası her türlü demokrasi de onlara bağlıdır. Gittim ve kendimi tam düşündüğüm gibi dikdörtgen, hâlâ kurumamış gri sıvıyla kaplı yeni bir salonda buldum. Soğuktu. Bir uçta konuşmacının(sizin) duracağı tahta bir platform vardı. Önünüzde sıra sıra sandalyeler hazırolda bekliyordu. Sandalyeler sert tahtalardandı. Böyle bir ortam daha iyi bir dünya için kurduğumuz hayalleri tartışmak ve sonuçlandırmak için hiç de etkileyici değildir. Köy binası. Yerel bina. Kilise binası. Biz onu öylece kabulleniyoruz kuşkusuz. Bir adam ya da kadın alçak bir platfom üzerinde durur, yanında, üstünde bir bardak su ve belki de bir mikrofon olan bir masa ve önünde de onunla yüzyüze oturan ve söyleyeceklerini dinleyen bir insan topluluğu vardır. Bu sürecin sonucunda daha iyi okullar, hastaneler, yeni bir toplum çıkacaktır. Biz bunu öyle kabulleniriz ama dışarıdan nasıl görünüyordur acaba? Çok acaiptir eminim. Her neyse o gece siz, orta yaşlı, platformalarda durmaya alışkın, seyircilerinizi

rahatsız etmeyecek ve hayal kırıklığına uğratmayacak, başarılı ve rahat tavırlarınızla, tektiniz. Belki öyle görünüyordur ama bu bir eleştiri değil. Siz konuşmaya başladığınızda orada durup doktorların hastalarına karşı mükemmel oluşları gibi sizin de seyircilere karşı çok mükemmel olduğunuzu düşündüğümü hatırlıyorum.

Sebepsiz yere olağanüstü huzursuz ve sinirliydim. Böyle olduğum için de kendime kızıyordum. Söylenenleri sevdim. Bu genç anne-babaların çocuklarını sıradan bir okul sisteminin yapamayacağı ya da yapmayacağı yollarla eğitmek için zaman ve masraf açısından zahmete girme çabaları beni çok sevindirdi. Anlatış tarzınızın profesyonelliği ardındaki kişiliğinizi görmek mümkün olduğu için konuşmacıyı, yani sizi, sevmiştim. Fakat başkaldırı ve coşkuyla köpürüyordum —neden insanın tartışılan fikirleri duymak için daima niteliksiz bir salonda sert sandalyede oturması gerekir, neden; kişi bir vatandaş olup diğerleri gibi davranmak isteğinde bu daima böyle mi olmak zorundadır— neden daima olaylar böyledir, insanlar toplum tarafından sağlanan şeylerden bıkkın ve hoşnutsuzdur, neden daima böyle kabulleniriz, işte böyle "daima" vardı, "daima" hep böyleydi ve böyle olmalıydı. Neden hep olanlar ve sağlananlar, sokaktaki sıradan bir insanın olabilir ve istenir olarak hayal ettiği şeylerle karşılaştırılınca böyle can sıkıcı, tekdüze ve önemsizdir, oldukça eğitimli bu profesyonel genç anne-babaları rahat bırakın. Yirmi yıl önce ben de çocuklarım uğruna böyle genç bir anne-baba grubunun içindeydim. Bu kez de arkadaşlarımın çocukları uğruna. Fakat orada hayal ettiğimiz sonra tartıştığımız daha sonra planladığımız ve sonunda eyleme dökmeye çalıştığımız şeyler gerçekte düşlediğimiz şeyler değildi. Yakınından bile geçmiyordu... Alınan sonuçların mümkün olduğunu bildiğimiz şeylerle hiç ilgisi yoktu. Neden? Yolunda, gitmeyen neydi? Hep yolunda gitmeyen neydi?

Beni derinden sarsan şeyi söylediğinizde, ev sahibim ile eşi arasında kızgınlık, isyan ve sabırsızlık gibi bir emekli müdireye hiç de yakışmayan duygularla sızıldayarak oturuyordum. Tam olarak söylediklerinizi hatırlayabiliyorum çünkü fiziksel rahatsızlığıma rağmen söylediklerinize dikkatle konsantre olmuştum.

"Bu odadaki herkes bilmeden ya da belki formüle etmeden yedi-

sekiz yaşlarına kadar çocukların bizden ayrı bir tür olduğuna inanır veya en azından inanıyormuş gibi davranır. Çocuklarımızı kendimizi bozan ve kıstıran şeylerle kıstırılıp bozulması gereken yaratıklar olarak görürüz. Onlara karşı hemen hemen akıl almaz olayları gerçekleştirebilecekmişiz gibi konuşuruz ve davranırız. Hepimizden daha üstün yaratıklar olacaklarmış gibi sözederiz onlardan. Bu duygu herkeste vardır. Eğitim alanının böylesine acı ve savaşa hazır bir durumda olmasının nedeni budur, bu nedenle bir ülkedeki hiçkimse çocukları için sunulanlarla tatmin olmaz. Çocukların gelecekleri devletin ihtiyaçlarına göre ayarlanmış olan diktatörlükler hariç tabi. Fakat hepimiz buna alışmışızdır; ne kadar olağanüstü olduğunu ve söylediği gerçekleri farkedemeyiz. Gençliğe ayakta kalmayı, büyüklerinin yeteneklerine yaklaşabilmeyi geçerli teknik becerileri öğretmek yeterli olmalıdır. Her kuşak sanki ihanete uğramış, satılmış, ucuza satılmış, keder çığlıkları atıyor gibidir, gençleri için daha iyi şeyleri hayal eder, gençliğin yetişkinliğe çıkışını çok derin ve gizli bir hayal kırıklığı ile karşılar, bu çocuklar her yönden toplumun görüş açısına göre kusursuzluk ve erdem örneği olsalar bile. Bunun nedeni de birşeyin kendisinden daha iyi olmasının mümkün olacağı gibi güçlü fakat kabul edilemez bir inançtan kaynaklanmaktadır. Sanki insanlığın genç yaratıkları yetişkinliğe doğru, her tarafı tehlikelerle kuşatılmış bir çeşit engelli yarış içinde geçerler, bu yarışta yetişkinler boşuboşuna fakat cesaretle daha iyi şeyler sağlamaya çabalarlar. Yetişkinliğe ulaşılır ulaşılmaz henüz gelişmekte olanlar daha yaşlılara, geri dönüp kendi çocuklarına bakan anne-babalar arasına katılırlar. Onlar da kendi çocuklarının çocuklarını aynı boş acıyla seyrederler. Bu çocukların bizim olduğumuz gibi kıstırılıp bozulmalarını engelleyebilir miyiz, ne yapabiliriz...? Aranızda hiç genç bir çocuğun gözüne bir kere bile bakıp oradaki eleştiriyi düşmanlığı, bir mahkumun zeki somurtkanlığını görmeyen var mı? Bu çok gençken olur, genç çocuk annebabası gibi olmaya zorlanmadan, kendi kişiliği, anne-babasının olması gerektiğini söylediği şeyle örtülmeden öncedir. "Bu doğrudur, bu yanlıştır, herşeyi benim gibi gör." Bu gece daha iyi şeyler, daha iyi bir "eğitim" sağlamaya çalışan anne-babaları biraraya getiren bu toplantı her kuşakta tekrarlanan bu olaylar ne fazla ne de az-

dır. Orada önünüzdeki sert sandalyelerde oturan herkes kendi beklentilerinin tatmin edilmemiş olduğunu hissetti. Birşeyler yolunda gitmemişti. Bazı acı veren yanlış işler tamamlanmış onlara bırakılmıştı ve pahalı bir eğitime rağmen —oradakilerin çoğu orta tabaka insanıydı— çarpıtılmamış olsa da yarım ve tatmin edilmemişti. Ve böylelikle her kuşak ne yapmışsa biz de sadece onu yapıyorduk; çocuklarımıza —onlara verilecek doğru "eğitimi" düşünebilirdiysek— sanki bizden çok farklı varlıklar olmak zorundalarmış gibi bakıyorduk. Daha iyi, daha cesur ve neşeli olabilirlerdi. Ah, fazlası çok daha fazlası, onların sanki özgür, korkusuz bambaşka bir cinsin güçlü, herkesçe kabul edilebilecek kadar kaliteli gençleri olduğunu düşünüyorduk, her ne kadar henüz tanımlanmadıysa da tüm yetişkinlerin yitirdikleri ve yitirdiklerini bildikleri kalitedeki gençler."

Bunlar sizin söylediğiniz şeylerdi ve dahası.

Konuşurken nasıl göründüğünüzü çok zorlukla hatırlayabilmem biraz garip. Yeterince uyanık olduğumu biliyorum —fakat böyle olduğu halde söylediklerinizi kavrayacak, kendi huzursuzluğumu yatıştıracak ve sizi yakından izleyecek yeterli enerjim yoktu. Fakat enerji, canlılık ve ilgiden karıncalandığım bir geceydi— çünkü tekrar orada bulunmaktan dolayı (eğer bu kelime yerindeyse) sinirliydim. Söylediklerinizi, aynılık, yinelik duygularını açıklıyordu. Kullandığınız kelimeler onlara yüklediğiniz anlam, onlar için neler hissettiğiniz bizim de hissettiklerimizdi. Çünkü annebabalar heyecanlı ve uyanıktılar, görmek ve dinlemek için sandalyelerinde öne doğru eğildiklerinde birbirlerine hatta pek tanımadıkları kişilere bile bakış atmayı ihmal etmiyorlar, başla onaylayıp sanki: Evet, evet, işte bu o, maalesef doğru, başarısızlığa uğramamalıyız bu kez başarmak zorundayız... der gibi gülümsüyorlardı; salondaki duygu ve onay ansızın hepimizi canlandırdı. Aynılık giderildi. "Eğitim sadece bu demektir —çocukların korkusuz canlı merakları teşvik edilmeli ve canlı tutulmalıdır— işte budur eğitim" dediğinizde bile günlük yaşantımızdan bir an olsun uzaklaşmıştık. Ve canlı, uyanık, korkusuz bir şekilde dinliyorduk. Herbirimiz tam o anda bu nitelikle doldurulmuştuk. Arkadaşlarım ve ben uyarılmış bir halde onların evine gittik. Konferansa giderken bıraktığımız dumanlı ve sıcak oturma odasına tekrar döndüğümüzde hepi-

miz esnemeye başladık. Uyarılmışlığımız geçmişti. Çocuklardan birisi uykusunda ağladı, anne onu doktora götürmesi gerektiğini çünkü kötü uyuduğunu, huzursuz ve kötü rüyalar gördüğünü söylediği sırada baba yukarı çıktı. Şu anda olanlarla —babanın yukarıya çıkması annenin doktor ve ilaçlardan sözetmesi— yarım saat ya da birkaç dakika önce arabada aynı anne-babanın duyguları ve planları arasında hiçbir bağlantı olmadığını anladım. Herşey bitmişti. Uyanık, duygulu ve enerjik olma zamanı geçmişti! Zaten fazla enerjimiz yoktur. Kelimeleriniz —ya da aslında kelimelere yüklediğiniz şeyler— bizi tatmin etti, uyandırdı, normalde içimizde saklı yönleri ortaya çıkardı ve bu böyleydi. Gece başladığı gibi bitti, oturma odasındaki yetişkinler konuşuyorlar, içki ve sigara içiyorlar, çocuklar için hafta sonu eğitimi projesini, bu onlar için çok büyük bir yük ve sorumlulukmuş gibi tartışıyorlardı.

Fakat ben uyanıktım. Sanki diken üstündeydim. Uyumadım. Pencerenin kenarına oturdum gece boyu düşündüm: "Gitmesine izin verme, unutma." Olağanüstü birşey oldu. O gece o kenar mahallede, evin bahçesini seyrederek otururken, kendimi talihsizlikler içinde büyüyen birinden oldukça farklı dört-beş yaşlarında bir çocuk gibi hissettim. Küçük bir çocukken nasıl olduğumu kesinlikle hatırlayabiliyordum. Yıllardır unutmuş olduğum şeyleri hatırladım. Ta o "hapsedici gölgeler" gelmeden, tuzaklar kapanmadan önceki günleri.

Londra'daki daireme döndüğümde de o benimle kaldı. Ne kaldı? Bende kalan sizin kullandığınız kelimeler değil, söylediklerinizin niteliğiydi. Sanki çok iyi bildiğim birşey bana hatırlatılmıştı. Çocukluk dönemimdeki halim bir yana —tekrar unutacağım bir korkuyla yüklendim. Bu, birisinin kendisi ya da bir arkadaşı için önem taşıdığına inandığı güçlü bir rüyadan uyandıktan sonraki duygularıyla aynıydı. Rüyanın yapısını, tadını korumak için mücadele ederek uyanırsınız. Fakat uyanışın birkaç dakikasında, rüya ülkesi gitmiş, tadı da sıradan hayatın içinde kaybolmuştu. Sizden kalan tek şey bir grup kelimeyle ifade ettiğiniz zekice yorumlarınızdır. Hatırlamak istersiniz. Hatırlamaya çalışırsınız. Arkadaşlarınıza söylediğiniz ya da kendinize tekrarlayacağınız bir grup kelimeniz vardır. Fakat gerçek uçup gitmiştir.

Ama ben hatırlıyordum. Siz, çocuklar ve tümümüz hakkında konuşurken, o rüyamı canlandırmak istediğim an ile bulunduğum an arasında sanki bir köprü oluşmuştu. Yaşamın diğer dilimlerindeki o kaliteyi bulabilmek için bilinçli bir şekilde etrafıma bakmaya başladım: Bir metali diğeriyle test etmek, bir maddeyi ona hiç benzemeyen başka bir maddeyle kaplamak gibiydi. O gece boyunca diken üzerindeydim, artık huzursuz ve sinirliydim, güzel bir rüyanın parlaklığı gibi kayıp gider ve beni yine hareketsiz bir ölü gibi bırakır diye telaş içindeydim.

Haftalar sonra birşey daha oldu. Yazacağım, ama kelimeler dizmekten fazlasını yapamıyorum. Bu bir başka kabullenme, memnuniyet, "evet işte bu" diyebilme süreciydi ve yine bu eşleştirme kalitesi, biraraya getirme, uyum içinde olan maddeler.burada, bu olaydaydı, tıpkı sizin çocukları canlı ve uyanık bir durumda tutmaktan sözeden ve aynı zamanda bir oda dolusu insanı canlılık ve uyanıklıkla besleyen konuşmanızın ilk yirmi-otuz dakikasında olduğu gibi. Keşke bu birkaç dakika sürseydi.

Daha önce söylediğim gibi, yarı bilinçsiz halde bakıyor, seyrediyor, tekrar o "kaliteyi" bulmaya çalışıyordum. "Dalga boyu" adını verdiğim o kaliteyi. Çünkü bu sanki bir yüksek gerilim hattına dokunmaya benziyordu. Bu olduğu anda hemen tanıyamadım çünkü belki de konferans salonunda o anda yapmış olduğunuz şeye fazlasıyla bağlanmıştım, aynı şeyin olmasını istiyordum. Olduğunda ise sıradandı, monoton bir konferansta eğitim hakkında konuştuğunuz zaman olduğu gibi. Beklediğimden önce başladığı içim tüm dikkatimi vermemiş olsaydım hepsini kaçırmış olacaktım.

Ve yine, yazdığım zaman pek birşey ifade etmeyeceğini sanıyorum. Bazen bir kitabı ya da hikayeyi okurken ölüdür, onu bırakmak ya da bitirmek için mücadele edersiniz, dikkatiniz dağılır. Başka sefer aynı kitap ya da hikaye anlam doludur, her cümle, her cümlecik ya da kelimeler bile fikirler ve mesajlar verir, okumak adrenalin almak gibidir.

Sıradan günlük olaylar da böyle olabilir.

Londra Üniversitesi'nin önündeki bir caddede yürüyordum. Akşamüstüydü. Sanırım Mayıstı; her neyse ama yaz değildi. Yağmur yağıyordu. Sokak lambaları ışıldıyordu. Siz de öyle düşünü-

yor musunuz bilmem ama güneş batarken dünya daha parlak ve daha hararetli olur ve bazen de çok üzgün, özellikle yağmur yağdığı zamanlar. Bu havaların ve görüntünün bazılarını çok etkilemesine rağmen bazılarına vız geldiği biliyorum. Isınmak için canlı bir şekilde yürüyordum; bu İngiltere'de tipik bir bahar günüydü, kış kadar soğuktu! Orada yaşadığım için çok sık geçtiğim üniversite girişinin dışındaki büyük sütunlara ve giriş kapısının ihtişamına bir göz attım ve bir kişinin bir öğretim yerinin —okul, üniversite, kolej— resmiyetini ancak bu şekilde tanımlayabileceğini düşünüyordum. Bu atmosfer orada eğitim görecek bir insan için gerekli koşulları kendi başına yaratıyor olmalıydı. Merdivenlerden inen bir adam gördüm, fakat bu saat insanların eve gidiş saatiydi. Kapılara doğru gelen bir insan seli vardı. Oraya amaçsızca bakarken onlara hizmet verdiği düşünülen bu soğuk binaların yanında insanların ne kadar önemsiz göründüklerini düşünüyordum. Orada eğitim gören hiçbir genç binaların insanlardan daha değersiz olduğuna asla inanmazdı. Kelimeler, öğretmenler, okul kitapları bir tek şey söylerdi: "Binalar bunun aksini savunurlar."

Bu adamı belirli bir nedenle seyrediyor ve orada hareketsiz dururken üşüdüğümü düşünüyordum. Bu benim en güçlü düşüncemdi —üşüyor olduğum. Aynı anda bu adamı tanıdığımı da düşündüm. Bir anda bende onu tanıdığım duygusu kabardı— hayır sadece bir arkadaşlık değil, altmış yaşında olduğumu ve hiç de romantik bir kız olmadığımı hatırlıyorum. Bundan fazlasını söyleyemem. Hiç kimseyle bu kadar güçlü bir yakınlık hissetmemiştim, sanki birşeyi gerçekten tamamen tanıyor ve ona derin bir bağ ile bağlanmış gibiydim. Bu duygu beni oldukça şaşkın bırakarak azaldığında onu kesin olarak tanıdığımı anladım: O Frederick Larson idi. Belki bu ismi biliyorsunuz? Hayır çok tanınan biri değil. Fakat hiç de aptalca bir soru olduğunu sanmıyorum. Öncelikle, birisi bir arkadaşına ya da dostuna bir başkası hakkında şu şu kişiyi tanıyor musun diye sorsa karşısındakinin tanıması mümkün müdür — hayır. Fakat bu durum biraz farklı. Biz— "biz" kavramını az sonra açıklayacağım —birbirimizle karşılaşıp etkilerken, aslında aynı yörüngedeyiz demektir, eğer bunu böyle ortaya koymam gerekirse. Birbirimizi tanırız ya da ortak arkadaşlarımız vardır. Karşılaş-

ma olayı, zaten var olan bir bağın kurulmasıdır. Her neyse— Frederick isminizi ve işinizi biliyor, aslında sizinle karşılaştığını söylüylor fakat orada başkaları da varmış —başka bir konferans— o zaman ismini duymuş olsanız bile hatırlayabileceğiniz biraz şüphelidir.

Kapıya gelip beni dikilirken gördüğünde gülümseyerek : "Şimdi bana kendinizden sözedin" dedi.

Açıklayacağım. Eski bir şakadır. Yirmibeş yıl önce, kardeşim Marjorie'den onun hakkında bazı şeyler duymuştum. İlk kocasıyla Yunanistan'daydı. Kocası arkeologtu. Ölmeden çok önce bir kan hastalığına yakalanmıştı. Bu süre boyunca Frederick Larson, ki onun eski bir arkadaşıydı, ona ve Marjorie'ye refakat etti. O da bir arkeologtu. Ölmeden önce arkadaşıyla yani kız kardeşimin kocasıyla biraraya gelmek için çok uzun yol katetmişti. Kardeşim yalnızdı ve kötüydü. Haftada iki-üç uzun mektup yazardı. Bana ölüm döşeğindeki kocasının mükemmel arkadaşından, iyiliğinden, sabrından ve şefkatinden sözederdi. Onun gençliğini, mücadalesini, eğitimini herşeyini anlattı. Kısacası ben onun, o benim hakkımda herşeyi biliyorduk. Bu yüzden de karşılaşmamızı gerektiren hiç sebep yoktu. Uzun bir hikayenin karakterleri gibi birbirimize benziyorduk, fakat bu hikaye başkası tarafından yazılıyor. Birbirimiz hakkındaki en özel şeyleri biliyorduk. Hiç karşılaşmadığım insanlarla olan böyle bir ilişkim ne ilk ne de sondu. Fakat şimdi başkasım vasıtasıyla sağlanan bu olağanüstü samimiyet acaba bir gün karşılaşacağız anlamına mı geliyor? Bir gün bir partide, hiç karşılaşmadığım ama bana tanıdıkmış gibi gelen bir Amerikalı ile yanyanaydım. Tanıştırıldığımızda adını duyamamıştım. O da benim için aynı şeyleri hisseti. İsim vermeden şakayla karışık birbirimiz hakkında bildiğimiz şeyleri konuşmaya başladık. Birbirimizi çok iyi tanıyorduk, birbirimiz hakkında her gün birbirleriyle karşılaşan insanlardan dah çok şey biliyorduk. En sonunda isimlerimizi ağzımızdan kaçırdık ve herşey açıklandı. Güzel bir arkadaşlığın başlangıcı mıydı? Henüz değil. O bir kazı için Türkiye'ye gidecekti, ben ise çocuklardan birini tatile çıkaracaktım, yaşam biçimimiz çok farklıydı. Arkadaş olmamız için hiçbir neden yoktu çünkü bilmemiz gereken herşeyi biliyorduk, yeni hiçbirşey olmayacaktı. Sonraları sokakta,

arkadaşların evinde sık sık karşılaştık. Kuşkusuz o hep yurtdışındaydı. Çocuklarımız biraz büyüdüklerinde onları yalnız başlarına seyahate gönderebiliyorduk. Bir keresinde yolculuğa çıkmadan önce bir yerlerde Frederick ile karşılaşacağımız konusunda kocamla şakadan bir iddiaya girdik. Bunu birçok kere yaptık. Karşılaştığımızda ikimizden biri "Şimdi bana kendinizden sözedin" diyecekti. Çoğu zaman biliyorduk ki arkadaş olan kişiler benzer hikayeler yaşarlardı.

Bu sefer, durduğum yere geldiğinde döndü ve küçücük insanların aceleyle büyük binadan çıktıkları avluya baktı —fakat avlu denemeyecek kadar büyüktü— Benim gördüğümü görmüş olmalıydı ki "Ebat olarak bu kadar büyük merdivenleri olan bu kadar geniş binalar vardır" dedi.

Anlamadım.

"Örneğin Peru'da bir bina var. O binanın merdivenleri bizim ölçümüzdeki insanlar tarafından kullanılamaz. Öyle bir bina düşün ki orada, merdivenleri bir adam boyudur. Bu binanın dikkatimizi bu şekilde çekmesinin nedeni merdivenlerin ve binanın kendisinin çok büyük olmasıdır. Ebat olarak çok büyüktür."

"O zaman bu devler için yapılmış bir binadır" dedim.

Gülerek ekledi: "Zaten o günlerde devler vardı."

Çok üşüyordum ve yapmam gereken bir ziyaret için geç kalmıştım. Ben bunu düşünürken "Peki tekrar karşılaşmayı umuyorum" dedi.

Hoşçakal deyip döndüm. Ayrılışımız bir panik, bir uyarı, kaybedilen olanaklar ve yokolan fırsatlar duygusuydu. O sıkıcı platformdaki konuşmanızı hatırladım. Birkaç adım gittikten sonra döndüğümde Frederick'in de dönmüş olduğunu gördüm.

"Geçen yazı Türkiye'de bir bölgede çalışarak geçirdim. Yarım hektarlık bir şehir ortaya çıkarıldı. Birkaç kilometre genişliğinde olmalıydı. Üst katmanın altında başka katmanlar da var gibi görünüyordu. İnsanlar o bölgede binlerce yıl yaşamışlar. Muhtemelen iklim o dönemde değişti ve bitki örtüsünü, hayvanları, insanlar da değiştirdi. Yarım hektarlık alanı ortaya çıkardığımız bu yaz çalışmasına dayanarak o uygarlık hakkında herşeyi öğrendik — inançlarını, dini adetlerini, alışkanlıklarını, tarımını. Düzinelerce

rapor hazırlanıyor. Sadece kendi başıma üç tanesini ben yazdım. Dün kendimi pek iyi hissetmiyordum, evden çıkmadım ve dört ile yedi arası televizyon seyrettim. Seyrettiklerime dayanarak, 1969'da İngiltere'de başlatılan bu uygarlık hakkındaki çalışmayı bitirmek için hazırlandım. Olağanüstü bir uygarlığın göze çarpan ilk özelliği: Bütün olaylar eşit önemdedir; savaş, oyun, iklim, bitkilerin büyüme özellikleri, moda, polis teşkilatı.

"Bizim için inanılmaz olan bir başka özellik ise birbirine zıt bir sürü inancı barındırabilme yeteneğidir. Onlar teknik olarak çok gelişmiş bir toplumdur. Fakat cadılara, perilere, süpermenlere, her çeşit büyüye de inanırlar ve bu tür inançları bilimsel teknikle içiçe olan çocuklarına aşılamakta zorluk çekiyorlar.

"Aynı zamanda yardımcı tanrılardan üstün olan bir tanrıları var, fakat bu tanrı onlardan daha geride ve daha güçsüzdür — çünkü Süpermen gibi ikinci derece tanrılar gerçekte uçma ve uzay da yolculuk gibi modern teknikleri kullanıyorlar. En büyük tanrıya, incelikle dekore edilmiş ama eski ve modası geçmiş bir binada, çok süslü elbiseler giyen vaizlerin önünde özel bir törenin bir parçası olarak, ilahilerle yakarılır. Bu vaizler muhtemelen büyük inançların bir parçasıdır ve her türlü monoton sesi kullanırlar.

"Ses kullanımları bir meydan okuma ve şaşırtmacadır. Birbirleriyle kelimeler ve genellikle de vaazlar aracılığıyla iletişim kurarlarken — bir adam ya da kadın belirgin bir konu üzerinde uzun uzadıya konuşurken— kendileri sözlerin etkilerine pek inanmıyor olacaklar ki konuşmaları, vaazları genellikle müzikal seslerle ortaya konur, eşlik edilir, bölünür ve tamamlanır. Eğer doğru anlayabildiysek bu yolla müziği kullanmaları sanırım bu kültürün bir anahtarıdır. Muhtemelen bunun telkin ve beyin yıkama ile bir ilgisi var. Bence bu eşlik eden ve yüksek sesli müziğin tamamıyla keyfi, raslantısal ve bölümlü doğasının halkı kontrol eden teknik olarak üstün sınıf ya da gizli bir ermiş tarafından kullanılan tekniğin bir parçası olduğundan başka bir açıklaması yoktu. Eğer bu açıklama doğruysa, o zaman bu kültür bazı yönlerden geri kalmış olsa bile birçok yönden gelişmiştir. Bunların, hayvanların ve bitkilerin insan ve bazen büyülü karakterleri olduğuna inanan derin bir ruh kültürü olduğuna değinmiş miydim?... Evet, dedi ve devam etti.

"Seni temin ederim ki bu Türkiye, Afrika ya da herhangi bir yerdeki metodlarımıza oldukça paraleldir. Saat sekiz ile oniki arasında televizyon seyretmiş olsaydım varacağım sonuçlar oldukça farklı fakat kuşkusuz bir o kadar da etkili olacaktı..."

Yakınlardaki bir birahaneye gittik. Oradan, beni bekleyen kişiye telefon edip gelemeyeceğimi bildirerek özür diledim. Daha sonra Frederick'ten ayrılamadım. Gerçekten huzursuz bir durumdaydı. Sanırım geçen birkaç hafta boyunca onunla aynı şeyi yaşamıştık. Kendi adına bütün bunların tam olarak ne zaman başladığını bilemiyordu. "Benim için herşey bir akşam soğuk bir konferans salonunda oturup eğitim hakkında heyecanla konuşan birini dinlerken başladı" diyemiyordu. Hayır, fakat bir gün değişik bir durumda ya da ruh halinde olduğunu farketmişti. Ama bu ruh halini tanımlayamıyordu. Çok sevdiği ve herşeyden üstün tuttuğu —hatta eşinden ve ailesinden bile üstün tuttuğunu itiraf ettiği— işi monotonlaştı, yapılması zorunlu birşey haline geldi. Hasta olabileceğini düşündü. Hatta doktora gitti ve kendisine güç verici bir ilaç verildi. Çok kötü uyuyordu. Uykusunu sanki erkenden yolculuğa çıkacak birinin uyuyup kalmamak için tilki uykusuna yatması olarak tanımlıyordu. Sudan'da bir bölgede çalışması için ona bir şans verildi ve yine Afrika'da çalışmak istemiş olduğu halde hayır dedi. Fakat bunun aptallık olduğunu ve sonradan pişmanlık duyacağı bir karar olduğunu biliyordu.

Sonunda birazcık deli olduğunu kendi kendine itiraf etti ve belki de bu orta yaşa geldiğini keşfetmesinden kaynaklanıyordu. Fakat nedenleri ve niçinleri bir kenara bıraktı. Herşeyin hareketlenip canlandığını söyledi. Bu aşık olmak gibi birşeydi, öyle ki bu durum saatler, günler, haftalar sürerdi, herşey başka kişilerin kişilikleriyle yoğrulurdu, fakat o aşık değildi.

Ve başka kimse de yoktu. Sanki öyle bir durumdu ki herşey — kişi, yer, ağaç, bitki, bina— servet ve vaat ile doluydu ama o yaklaştıkça, her biri geri kaçıyordu. "Sanki bir aynaya bakıyordum ama ayna boştu" dedi. Bu duyguyu iyi bilirim. Ya sen? Ona (şimdi benim için bir sembol ve slogan haline gelen) "çocuklar gecesi" deneyimimi anlattım. Birahane kapanana kadar konuşmaya devam ettik. Daha sonra evime gittik çünkü ikimizde de aynı duygular vardı —

birbirimiz için olanaklarla dolu bir kavanozduk, fakat kapalı, mühürlü bir kavanoz. Yeterince uzun konuşmuş olsaydık, karanlık kalan bazı noktalar yani ipuçları açığa çıkacaktı.

Hayatımızın birbirinden çok farklı olması bir sorundu çünkü o, her zaman yolculuğa çıkıyor, yeni yerler ve şehirler keşfediyordu. Ben ise nadiren İngiltere'den ayrılan bir öğretmen, bir ev kadını, bir anne idim. Fakat devamlı uyanık kalmak sorunu ikimizin de ortak noktasıydı. Başka insanların tepkileri ağır kalıyordu. Yarı uykuda gibi görünüyorlardı. Bu durum da bir sorundu çünkü bu bir gerginlik ve zorlanmaydı, bu karşı konulması zor bir meydan okumaydı.

Frederick'le bu karşılaşmamızı ayrıntılarıyla yazdım çünkü bu "çocukların gecesi" gibiydi. Şimdi anlattıklarımı özetleyip düzenlemeye çalışacağım.

Frederick ve ben hemen hemen her gün buluşurduk —şimdi yazın başlarındayız. Mayıs sonu, Haziran başı. Söylediğim gibi ben emekli olmuştum, o da kendini boşluğa bırakmıştı. O enerjik biridir ve aylaklığı sevmez. Türkiye'deki o yer hakkında birkaç konferans için kendini hazırladı. Pek çok konferans vermişti. Bir gece saat on civarında bana geldi ve konuşmaya başlamadan birkaç saat önce sanki ilk konuşmasıymış gibi kekelemeye başladığını söyledi. Edebi olarak kelimeleri yanyana getiremiyordu. Çok fazla çalışmış olduğu gibi bahanelerle kızarıp bozararak özür dilemişti. En ufak bir korku olmaksızın, şaşırmış, şoka girmiş bir halde beni görmeye geldi. Tekrar hasta olacağı düşüncesine kapılmıştı. Fakat iki cümleyi ardarda getirememesine rağmen —bir kelimeyi bile kekelemeden söyleyemiyordu— benimle konuşurken kekelemiyordu. Her zamanki gibiydi. Aynı şeyin ona on yıl önce de olduğunu birdenbire hatırladı. Fakat durum o kadar kötüydü ki kafasından uzak tutuyordu. "O kadar konuşkan ve akıcı olduğum bir anda bu garip durumu kendime yakıştıramıyordum. Gerçekten bu başkalarının da başına gelebilir gibi geldi bana" dedi. Bir Yunan adasındaki bir bölgede bir yıllık çalışmasını tamamlamıştı. Kendisinin ve arkadaşlarının ortaya çıkardığı kesin bilgiler çerçevesinde İlliada ve Odyssey Destanı hakkında bir konferans veriyordu. Kekelemeye başladı, devam etmeye çalıştı çünkü bu daha önce başına gelen

birşey değildi. Fakat birkaç dakika sonra devam etmesini engelleyen çok kötü bir kekeleme onu sardığında konferansa son vermek zorunda kaldı. Dilinin sanki uyuşmuş veya donmuş gibi olduğunu söylüyordu.

Eve gitti ve konuşmacılara vermeye niyet ettiği konferansı orada yüksek sesle bitirdi. Normal akıcılığında bunu çok kolay yaptı. Fakat konuşurken bir başka kelimeler dizisinin gerçekte kullandığı kelimeler dizisine paralel gittiği dikkatini çekti ve bu paralel dizinin ifade ettiği fikirler kendi kullandıklarınınkilere tamamen zıt değildi, tıpkı bir eko veya ayna görüntüsü gibi —Frederick bunun bir çeşit psikolojik anlamı olduğunu söylüyordu— fakat fikirler değişmişti ve Frederick bunların okuduğu veya duyduğu fikirler olmadığına yemin edebileceğini söylüyordu. Bu fikirler çılgın, budala, kaçık, terstiler. Fakat anlamlı ve düzenli konferansını verirken bu sessiz akıntının devam etmesini engelleyemedi. Eğer bir an için dikkat ve kontrolünü gevşetse dilinin diğer çılgın fikirleri seslendirmeye başlayacağını hissettiğini söyledi. Bu durumda bir vantrolog kuklası kadar umarsız olacaktı.

Konferanslar vermeyi iptal etti ve ailesiyle birlikte tatile çıktı. Doktorundan sakinleştirici reçetesi aldı ve tatil bittiğinde başka bir kazıya gitti, kısa süre içinde de kekelediğini tamamen unutmuştu.

Bu kekeleme olayını ayrıntılarıyla yazıyorum çünkü "çocukların gecesinde" siz de kekemelikle ilgili problemleriniz olduğuna değinmiştiniz.

Frederick Türkiye hakkındaki seri konferanslarını iptal etti. Özel problemleri açığa çıkaramayan bir psikiyatriste gitti. Frederick işinde ailesiyle, alışkanlıklarıyla, eşiyle ve şimdi yetişkin olan çocuklarıyla mutlu olduğunda ısrar etti ve doktora son birkaç haftalık ruh durumundan bahsetti ve bunun manik depresyon ya da erkeklik bunalımı olduğunu sandığını söyledi. Doktor bunu akademik açıdan ilginç ve çaresiz buldu. Doktora gitmek "demiryolu hattı" gibi hayatına paralel bir ray eklemişti. Doktorla tartışmaları, sanki benimle ya da birkaç arkadaşıyla tartışıyormuş gibi, ne durumunu ne de ilgilendiği şeyleri etkiledi. Kısaca şu noktaya değinmek istiyorum. Frederick ile karşılaşmamdan sonra aynı tür başka karşılaşmalarımız da oldu. Bu karşılaşmalarımızın her biri bir tesadüftü. Fakat

Frederick'in arkadaşları ve benimkiler birbirlerini çok iyi tanırlardı ve Frederick ile benim aramda yıllardan beri varolan arkadaşlık gerçekte onlarda da vardı, uzun süren bir dizi hikaye. Eğer bu mektup başarır da bir gün bize rastlarsanız son birkaç ayda benim, Frederick'in ve iki arkadaşımızın hayatlarını nasıl değiştirdiklerini göreceksiniz: Öyle bir değişiklik ki tanımlaması çok zor ve dışardan bakan için farkedilmezdir. Frederick'e gelince: Psikiyatrist ile yarım düzine randevudan sonra hâlâ kendi işi hakkındaki herhangi bir konuya değindiği zaman kekeliyor ama diğer konularda oldukça akıcı ve rahat bir dile sahipti.

Psikiatrist Frederick'e tümü kemoterapi olan değişik tedaviler önerdi fakat Frederick ondan ayrıldı ve tıpla ilişkisi olmayan ama kekemelik konusunda uzman olan birini buldu. Bu şahıs kekemelikleri yavaş konuşturma, her harfi seslendirme, kelimeler arasında geçen zamanı ölçme gibi bir yöntem kullanarak iyileştirir. Gelen sesler konuşmanın doğal hareketi ve akıcılığına sahip olmayan duygusuz seslerdir. Bu bir mekanik konuşmadır. Fakat yöntem birçok insanı iyileştirir. Frederick yarım düzine derse gitti ve daha sonra yöntemin doğal hareketlere ve yaratıcılığa vurulan bir kilit olduğunu anladı. Yöntem bir sansürdü. Birinin ağzından çıkan her heceye dikkat etmek demek dikkati birinin bütün konuşmasından çok hece üzerinde yoğunlaştırmak demektir. Bunun anlamı birinin zihninin derinliklerinde sansür uygulanmasıdır. Kelimeler birinin dilinin ucuna geldikten sonra artık seçip ayırmak çok zordur. Hayır bu seçim zihinde çok erken yapılmalıydı. Frederick o konuda çok iyi ilerlediğini anladı. Sınıfta İngilizce'yi yeni öğrenmiş biri gibi ses çıkarıyor, her cümleyi kullanmadan önce üzerinde çalışmak zorunda kalıyordu. Ya da bir diktatörlükte yaşayan ve dilini tutmak zorunda olan biri gibiydi. Çok seyrek de olsa kontrol edilemez bir kekemeliğe yakalandığı zaman her zamanki kadar kötü oluyordu. Dersleri bıraktı ve psikiyatriste geri dönmemeye karar verdi. Anlaması gereken birşeyler olması gerektiğini anlamıştı.

On yıl önce başlayan ilk kekemeliğinden önceki dönemi birlikte tekrar tekrar gözden geçirdik. Nedeni, Yunanistan'daki bir çalışmaydı. Bu çalışmanın sonuçları bildiğim kararıyla "Homer'e* Yeni Bir Yaklaşım" adlı bir bir kitapta toplanmıştı. Bunun başlangıç ol-

madığı ortaya çıktı. Yunanistan'dan önce Afrika'ya gitmişti. Yaşamları bir nehrin hareketine bağlı bir kabileyi ziyaret etmişti. Nehir her yıl taşar ve geniş bir ova su altında kalır. Ovanın içinde köylerin kurulduğu toprak ya da taş yığınları var. Taşan nehir belli bir seviyeye çıktığında köyün insanları bir bota biner ve sular tekrar alçalana kadar yaşamak için kıyıya gider. Şimdi —konu budur— Frederick'in şöyle bir düşüncesi var: Farzedelim nehir bir yılda her zamankinden altı metre daha yükseldi ve köyleri su altında bıraktı ve insanlar daha sonra köye geri dönmemeye ve başka herhangi bir yerde yaşamaya karar verdiler. O zaman belki de iki-üç yıl gibi çok kısa bir süre sonra insanların orada yaşamış olduklarını gösteren hiçbir iz kalmayacaktı. Kulübeler toprak ve ağaçtandı. Çatılar saman, yaprak, ot ya da sazdan yapılmıştı. Kap kacakların çoğu ağaçtandı. Çanak çömlek fırınlanmamıştı ama güneşte kurutulmuşta ve kullanılıp kolaylıkla atılmak içindi. Kabile zaman zaman barışçı olabiliyordu, silahlar, mızraklar demirden yapılmıştı ve ayinsel idi. Su ve karıncalar tüm bu şeyleri birkaç ay içinde tahrip edebilirdi. Bu köylerde bozulmadan kalabilecek nesneler sadece modern teneke ve plastik olanlardı. Fakat bu toplum, bu taş ve toprak yığınları üstünde suyun yükselmediği dönemde binden fazla kere var olacaktı ve hiçbirşey ama hiçbirşey geride kalmayacaktı.

Evet, dedi, Frederick, eğer bir toplumu üyelerine karşı uyum ve sorumluluk, komşularına karşı barışçıl davranışlarından dolayı yüksek düzeyde bir toplumdu. Ve —ve burası Frederick'in çarpıldığı yerdi— bu toplum Frederick'in hatırlayabildiği diğerlerinden daha çok doğa ile bütünleşmişti; öyle ki bu Afrika için çok şey ifade ediyor. Kabile yaşamı sadece sel ve nehrin alçalması üzerine kurulmamıştı, aynı zamanda dinsel temelleri mevsimlere, rüzgarlara, güneşe, aya ve toprağa göre şekillenmişti. Geleneksel antropolojide bu, bir toplumun barbar, geri yani canlı doğa ile bağlantılı olduğu anlamına da geliyor.

Frederick oradan oldukça kaygılı ayrıldı. Bu kabileyi ziyaret edişi ve sonuç olarak edindiği düşüncesi bir arkeolog olarak güvenini sarstı. Dindar birinin "şüphelerine" eşit ölçüde şüphelere sahip oldu ve daha fazla ilerlemeden onlardan kurtulmak şarttı. Asıl düşünce şuydu ki toplumumuzda eski eserler, mülkiyetler, makine-

ler, nesneler hakimdi ve biz önceki toplumları eski eserleriyle yargılıyorduk. Kendi değerlerimizden yararlanmadan eski kültürlerin fikirlerini öğrenmenin başka yolu yoktu.

Bu deneyimin kendi üzerindeki etkisinin "sağlıksız" ve "anormal" olduğuna karar verdi.

Eminim ki Frederick'in her zaman canlı ve kendine güvenen birisi olduğunu ve yüksek sesle fikirlerini söylemekten, taraf tutmaktan kendini göstermekten asla korkmayan biri olduğunu şimdiye kadar anlamış olmalısınız.

Eğer güveni daha az olsaydı belki de Afrika'daki bu ziyaretin etkisi çok daha az olacaktı.

Bununla birlikte geçici olarak kaybettiği canlılığı tekrar kazandı ve kekelemesinin ilk buhranından dolayı kesmek zorunda kaldığı Yunanistan üzerine konferanslarına başladı.

Londra Üniversitesi kapılarının dışında karşılaştığımızdan hemen önceki döneme gelelim.

Küçük, oldukça küçük bir olay vardı... Wiltshire'de bir kazıda görevli eski bir meslektaşını ziyaret ediyordu. Geceyi yerel bir otelde geçirdi ve ertesi sabah arkadaşını ziyaret etmek için yola koyuldu. Sabahın geç saatleriydi ve işin en hareketli zamanıydı. Bizzat profesörün kendisi, iki arkeoloji öğrencisi ve bu işe gönül veren altı amatör vardı orada. Molozlarla dolu gevşek çukur açılmıştı. Profesör, Frederick'in orada olduğunun farkında değildi. Profesör kazılan çukura bakarak bu temellerin bir taş binaya işaret ettiğini söylüyordu, moloz haline getirilmiş taşlar başka bir binada kullanılmak üzere götürülmüştü. Öğrencilerden biri utanarak, geçenlerde Afrika'da bulunduğunu ve ziyaret ettiği bir köyde insanların sırıklardan, sıva çamurundan ve sazlardan bir kulübe yaptıklarını gördüğünü söyledi. İlk önce bir çukur kazılıyor, ikinci olarak duvarlar için sırıklar dikiliyor, üçüncü olarak da sırıkların etrafına taşlı moloz istif ediliyordu. Profesör yorum yapmadı, yürüyüp uzaklaştığında Frederick'i moloz dolu çukura getirip "Bence burası taş binanın değil tahta bir yapının temelidir, herşeyden öte, ilkel insanlar odundan kulübeler yapmaya başladılar, ta ki..." dedi ve benzer şeyler anlatıp devam etti. Fakat eğer Afrika'dan bir geziden dönen hiç öğrenci olmasaydı profesöre ait ses tam bir

otoriteyle bu binanın taştan yapılmış olduğunu ilan edecekti. Bu da önemli ideolojik bildirilere nasıl varıldığını gösteriyordu. Frederick'e geçen yaz Türkiye'de duyduğu rahatsızlığı hatırlatan bu küçük olaydı. Eğer "rahatsızlık" kelimesi bu durum için uygunsa.

Türkiye'de geçirdiği bütün yaz boyunca on küsur yıl önce Afrika'daki ırmağa, bağlı o topluma yaptığı ziyareti düşündü. Biri yılın pek çok ayı su altında, diğeri ise yüksek, kuru ve açıkta olan iki erin ortak çok az yönü olduğu halde yine de o döneme ait anıları kafasından silip atamıyordu. Hiç kimsenin üstesinden gelemeyeceği sıkıntılar olarak değerlendirdiği modern arkeolojinin temelleri hakkındaki düşünceleri kafasından atamıyordu. Özellikle de mali yönden, bir kazının maliyeti her zaman onun açıklamasıydı. Bazı insanlar diğerlerinden daha kolay para kazanırlardı. Bazıları hiç para kazanamazlar ya da güçlükle kazanabiliyorlardı. Bazı ülkeler kolay para çıkarıcıydılar diğerleri ise değildi. Ülkeler ünü ellerinde tutarlar, bir süre için rağbettedirler fakat sonra giyim modası gibi "sönerler". Frederick o çalışmak istemediği alanda çalışmaktaydı. Çalışmak istemiyordu çünkü parasını, o alanda bol olduğu sanılan eski eserlerden yoksun bir Amerikan müzesinden alacaktı.

Bazı fikirler bazen birkaç yıl ya da yüzyıl kabul görür ve arkeolojiye hükmederdi ve sonra birdenbire kuşku kazanırdı. "Yunanistan, Batı uygarlığının annesi ve Roma da babasıydı" fikri uzun süre arkeolojiyi ve kazıları yönlendirdi, fakat Frederick Arapların, Farsların, Saracenlerin,(1), "Batı" uygarlığının, fikir kaynaklarının, edebiyatının, biliminin anne-babası olduğunu, bizi Yunanistan ve Roma'nın yasal mirasçıları yapan aynı tür bir kanıta dayandıralan bir durumu yazabilecekti... Bu durumun doğru olması şart değildi, ama temelleri kuvvetliydi.

Bütün yaz boyunca bizim olmayan uygarlıkların,— Roma, Yunan, Aztek vs— bakış acısından ortaya çıkardığı uygarlığı tanımlayan ardarda raporlar hazırlayarak kendisini oyaladı. Muhtemelen yaz çalışması olarak yayımlatacağı bu raporun değişik biçimlerini alaylı bir dille kaleme aldı.

Bilgi, para, zaman eksikliğinden dolayı ve bölgenin alttaki katları bir taraf, üstteki katın sadece küçük bir bölümü ortaya çıkarılmış olduğu için bu rapor baştan sona varılan sonuçların deneme ni-

teliğinde olduğu hükmünü taşıyacaktı. Ama kuşku tohumları atılmıştı bir kere gerisi artık söz ve sav olacaktı. Bu rapor karşı profesörlerin, okulların ve teorilerin tepkilerini alacaktı. Okullar ve üniversiteler için okul kitapları çıkacaktı. Kitaplarda şöyle cümleler olacaktı: Yazı Orta Doğu'da bulunmadı MÖ 2000 yılına kadar, Sümerler şuna şuna inanırlardı. Akad gökbilimcileri böyle böyle düşünürlerdi. Mısırlılar firavunlarını mumyalarlardı çünkü cesetlerin uzun süre dayanmasını isterlerdi. Dünya tanrı tarafından 4000 yıl önce yaratıldı. Beyazların gelişinden önceki Afrika uygarlıkları yoktu, barbardı/bereketliydi/geriydi/seyrekti ya da o zamanki geçerli görüş neyse. Ve bunun gibi daha pek çoğu. Frederick Afrika'ya ziyaretinden sonraki ruh haliyle birleşen huzursuz bir ruh haliyle Türkiye'den ayrıldı. Bir Viktorya papazının tanrının varlığı konusunda şüphe bunalımını anlatan bir kitabı tesadüfen ele geçirdi. Kendisininkine çok benzediğinden papazın karakteri —enerjik ve güvenli— Frederick'i etkiledi. Dünyanın tanrı tarafından tam yaratılış tarihi konusundaki "şüpheler" adamı alt -üst etmişti. Adamın ruh hali Frederick'inkine çok benziyordu. Onuncu çocuğu olan kızı bir papazla nişanlanınca bütün dürüstlüğüyle sürdüremeyeceğinden Kilise'den ayrılmanın ahlaki görevi olduğu konusunda karara varma noktasındaydı. Kızı, yaklaşık otuzunda, yaşlı bir bekar olduğu için bu evlilik o ana kadar ümidi kesilmiş çok iyi bir evlilikti. "Şüphelerini" açıklayıp Kilise'den ayrılırsa kızının bu adamı elinde tutamayacağını biliyordu. Çünkü eğer Kilise'den ayrılırsa bu bir aile skandalı olacaktı. Kızının nişanlısı, korunması gereken bir geleceği olan geleneksel birisiydi. Babanın bunalımı, sorumlulukların dengelenmesinde iyi bir talim olmuştu: Kendi vicdanı ya da kızının geleceği. Kızı evlenene kadar Kilise'den ayrılmayı büyük acıyla erteledi. Bu da demekti ki, kafası "şüphelerle" dolu olarak kızını papaz damadıyla (bizzat nikah törenini kendisi yöneterek) evlendirecekti. Fakat törenden sonra bir vicdan muhasebesi yapınca "şüphelerin" azalmış olduğunu gördü. Sanki törene katılma eylemi onları yatıştırmıştı. "Zavallı kızıma olan büyük sevgim; onun kimsesiz, geleceği konusundaki korkularımı benim zihnimdeki acılar yani kendi mutsuzluğum ve şaşkınlığımın diğerlerini de zehirleyeceği düşüncesiydi —namussuzlukla o zamanlar öyle inanırdım— ha-

reket etmeme sebep olan bunlardı. Beni Gölge Vadisi'nden çıkarıp kendisine doğru yönlendiren tanrıya lütfu için şükürler..."

Kısacası Viktoryalı'nın bunalımı bitmişti. Frederick'te iki düşünce bıraktı. Birincisi bu korkunç acı verici ve gerçek çatışma yüzyıl önce olmuştu ki bu insan zamanı için bile hiçbir şeydi. Gerçekten de çok yaygın bir çatışmaydı. Pek çok Viktoryalı zihinleri acı çekmiş ve hatta çökmüştü. Meslek hayatları mahfolmuş, aileler dağılmış, yaşamları harap olmuştu. Fakat otuz-kırk yıl sonrasına kadar bile bu "şüpheler" gülünç görünüyordu. (Dini bir dille "şüpheler" gülünç görünüyordu, çünkü günümüzde Şüphe Bunalımları en çok politik konuşmalarda gözle görünür bir şekilde yalpalıyordu) İkinci düşünce ise, Afrika ziyaretinden sonraki ruh hali ile Türkiye'de bulunuşuna bağlı olan ruh hali, dinsel çatışma içindeki Viktoryalı papazınkine benziyordu. Fakat Viktoryalı modern psikolojinin avantajlarından yararlanamamıştı. ('Boyacının eli yeteneğine bağımlıdır' sözünü hatırlayabildiği halde) Bununla birlikte, onu neyin rahatsız ettiğini serinkanlılıkla araştırmaması için Frederick'in hiç mazereti yoktu, ki bu ne yazık ki arkeolojide neler döndüğü konusundaki Büyük Süphelerden daha fazlasıydı, onun temelleri, alanları, yöntemleri ve hepsinin üzerinde de bilinçsiz önyargıları hakkındaki şüphelerdi.

O zavallı Viktoryalı'nın yapmış olduğunu yapması gerekseydi, kabul etmesi durumunda eşi gitmeye can attığı Maderia'ya isteksiz gitmek zorunda kalacaktı ve kendi güven bunalımını eşine çektirmek adalet olmayacağı için Sudan'daki işi kabul edecekti. Ama eğer kabul etseydi, 'İşçinin Aklı İşinde' olduğu için aptalca ve sağlıksız bir hal alacak olan şüphelerini kısa süre içinde unutmuş olacaktı. Çok şükür ki Frederick'in eşi arkeolojinin kendisine ve çocuklarına çekici tatiller sağladığını düşünen, duyarlı bir kadındı ve ona söylediği tek şey çok fazla gezip dolaşabileceği bir zamanda Maderia'ya gitmemenin onu pek fazla rahatsız etmeyeceği idi. Sonra Frederick'i Londra'da bırakıp İspanya'da villası olan bir arkadaşına kalmaya gitti.

Ve şimdi sizin de kabul edeceğiniz gibi bu ilginç psikolojik gerçeğin nedeni onların yokluğu değildir. Frederick Afrika ziyaretinden doğan tüm şüphelerini unutmuştu, on yıl önce olduğu için bu hiç

de şaşırtıcı değildir. Fakat aynı zamanda geçen sene Türkiye'deki kazılardan sonraki şüphelerini de unuttu. Acı verici olduğundan gömmüş olduğu şeyleri hatırlamak için bilerek bir çaba gösterdiği Wiltshire ziyaretine kadar tamamen unutmuştu. Sonra da çok fazla hoşlandığı heyacanlı ya da Erkek Bunalımlı ya da Manik Depresif (hangisini beğenirseniz onu seçin) bir ruh haline girdi. Tabii eğer hoşlanma kelimesi böyle bir ikramiye için yerindeyse, Londra'da dolaştı, müzelere gidip testilere, mızraklara, taşlara, eşyalara bakarak önceki toplumlarla ilgili güncel olarak kabul edilenler kadar inandırıcı ve güçlü teoriler bularak kendini oyaladı. Ve böylelikle şimdi size yazıp söylemeye karar verdiğim şeyin sonuna geldim. Şu ana kadar söylemiş olduklarım sizin için birşey ifade etmiyorsa o halde bir hata yaptım demektir, fakat buna inanılması güç. Neden olduğunu bilmiyorum ama anlayacağınızdan eminim. Londra'ya öbür gelişinizde lütfen gelip beni görür müydünüz? Buna çok memnun olacağım, tabi i Frederick ve diğerleri de öyle.

Yeri gelmişken söyleyeyim, belki size yardımcı olabilir, Frederick, onun alışılmış şeyleri söylemesini engelleyen fikirlerin ya da kelimelerin "paralel akıntılarını" serbest bırakarak yani dinleyip sonra konuşarak kekemeliğini tedavi etti. Yüksek sesle veya bana ya da kendine veya teybe. Sonuçlar şaşırtıcı...

Dört gözle cevabınızı bekliyorum.

Saygılarımla
Rosemary Baines

Sevgili Bayan Baines

Hayatımda hiç bu kadar iltifat almamıştım. Korkarım ki benim için sıradan bir olaydan başka birşey ifade etmediğini söylemek zorunda olduğum bu şeyden çok büyük sonuçlar çıkarmışsınız. Çünkü bütün günahım alanım dışındaki konularda pek çok konferanslar vermemdir. Karım, kendi konularım üzerinde çok enerji harcadığımı söyler. Belki de haklı. Size bu kadar dengesiz gelen ifadelerim —eğer samimi olmam gerekirse!— korkarım varolan endişelerimden biridir. Kuruyup nefessiz kaldığımda beni tekrar hayata döndüren birkaç arkadaşım vardır. Evet, kuşkusuz bu eğitimin olması gereken eğitim olmadığını hissediyorum. Fakat bunu çok az kişi hissetmez. Bir zamanlar mücadele olduğunu sandığım şeyle-

rin dindiğini kabul etmek zorundayım. Kuşkusuz kekemelik konularındaki nazik yorumunuzdan dolayı çok teşekkür ederim. Son günlerde gereğinden fazla çalışıyordum —doktorlar öyle söylüyorlar— bir kekemelik eğilimi geliştirmiştim. Fakat o konferansta kekelediğimi hatırlamıyorum. Ama siz ise bunu tüm ayrıntılarıyla hatırlıyor görünüyorsunuz. Belki kekemelik üzerine yaptığım şaka koruyucu bir etkiye sahipti? Bunu böyle değerlendiriyorum. Frederick Larson'a gelince, sanki bu ismi biliyorum, ama hepsi bu. Karşılatığımızı söylüyorsa doğrudur. Bence o çok fazla kekeliyordu. Ben kekemeliğimi özellikle çok yorgun olduğum zaman, çok yavaş ve dikkatli konuşarak ve daha çok da doktorun verdiği hapları alarak yendim. Olağanüstü uzunluktaki mektubunuza böyle kaba bir şekilde verdiğim cevaptan dolayı sizi hayal kırıklığına uğrattığım için üzgünüm. Fakat ne yazık ki ben henüz emekli olmadım ve kendime ayıracak o kadar zamanım da yok. Bu sizi ve Bay Larson'u ziyaret etmem için olağanüstü nazik davetinizi kabul etmememin özürü olmalıdır. Londra'ya çok seyrek giderim, gittiğim zaman da bütün zamanım işimle ilgili röportajlar ve ziyaretlerle geçer.

Saygılarımla
Charles Watkins

Sevgili Doktor Y.

Bu yılın başlarında Profesör Watkins kekemelik konusunda bana müracaat etti. Ona reçete olarak Librium ve tatil önerdim. Ayrıca eğer kekemeliği durmazsa gitmesi için ona bir konuşma terapistinin adresini de verdim. Adresi beş yıldır defterimde kayıtlıydı. 1964'te tedavisini üzerime almıştım. Geçen yılki nezle hariç o zamandan beri hastalanmadı. Martta fiziksel olarak bana çok iyiymiş gibi göründü. Zayıfladığını söyledi. Mektubunuzu alınca eşinin gelip beni görmesini istedim. Eşini onu tanıdığımdan daha iyi tanıyordum çünkü çocuklarını tedavi etmiştim. Eşi pek renk verebilir gibi görünmüyordu. İlgisine bakarak kocasını kısa sürede görmesini önerdim. Tabii ki ben eski bir aile doktoruyum ve zihinsel konulardan pek o kadar anlamıyorum. Ama Bayan Watkins'in ağır bir gerilim altında olduğunu biliyorum.

Saygılarımla
Doktor Z.

Merhaba Charles.
Sen...
Ben senin karınım.
Oturmak ister misiniz?.....
.....
Üzgünüm, ne söyleyeceğimi bilemiyorum.
Fakat Charles beni tanımamana olanak yok?
Üzgünüm.
Fakat ben...
Öyleyse Felicity...
Adımın Felicity olduğunu nereden biliyorsun?
Onlar söylediler. Bugün gelebileceğinden sözettiler.
Yani beni görmeyi sen istemedin?
Hayır.....

Charles orada oturmuş bana...
Ah hayır, buna inanamıyorum. Ah çok üzgünüm.
Öyleyse söyle bana!
Ne söyleyeyim?
Örneğin ne kadar zamandır evliyiz?
15 yıldır.
.....
.....
Doktor başka hastalarının da olduğunu söylüyor. Uzun bir tebeşirle çizilen ilk kişi değilim. Niçin gülüyorsunuz? Hep böyle söylersin, tam olarak söyle "uzun bir tebeşirle."
Öylemi?.....
.....

Bana geleceğini söylediklerinde görünce hatırlayacağımı ümit etmiştim...
Ve hatırlamıyorsun?
Hayır. Çok sinirlisin. Sinirli olacağını düşünmemiştim.
Sini..ı mi? Tabii ki sinirli değilim. Ne kadar komik birşey, hafızanı kaybetmiş olman senin suçun değil. Olur böyle şeyler. Senin için

çok üzgünüm. Gerçekten üzgünüm.

Hayır sinirlisin.

Peki, eğer sinirli olsaydım... sana öyle geliyor Charles. Sesin hafızanı kaybettiğini öğrendiğimden beri düşünmekten kendimi alamıyorum. Sorun bu Charles.

Ama neden? Daha önce hiç hafızamı kaybetmiş miydim?

Hayır, bildiğim kadarıyla hayır. Olduysa bile bana hiç söylemedin. Zaten herşeyi bana söylemezsin değil mi?

İşte sinirli olduğunu söylemiştim.

Ah hayır, yine yanıldım. İnanamıyorum.....

.....

Ağlama.

Onbeş yıl birlikte yaşadık. Onbeş yıl Charles.

Üzgünüm, gerçekten üzgünüm Felicity. Sen hala sinirlisin.

Sinirli değilim ama ağlamaktan kendimi alamıyorum. İnanmıyor musun?

Lütfen git. Gitmelisin. Görüyorsun seni tanımıyorum, Felicity.

Hasta karısı tarafından ziyaret edildi. Ziyaret hastanın isteği üzerine son buldu. Kadın isterik. Bana göre şimdilik hastadan uzak tutulmalı.

Doktor X.

Doktor X, sizi mutlaka görmem gerekiyor.

Ah, Bayan Watkins, eve döndüğünüzü düşünmüştüm. Peki oturun, sizi gördüğüme çok memnun oldum. Şimdi, sizin için ne yapabilirim?

Benim için ne mi yapabilirsiniz! Doktor X neredeyse iki aydan beri burada.

Evet korkarım ki öyle. Fakat daha iyi olduğunu düşünüyoruz.

Sizin iyilik kavramınız nedir? Nedir? Buraya geldiğinde kim olduğunu bilmediğini söylediniz. Ve hala bilmiyor. Öyleyse nasıl daha iyi olabilir?

Kendi içinde daha iyi. Daha dinlenmiş.

Dinlenmek mi? Geldiğinde hasta mıydı?

Hayır, nezle ya da bronşit değildi.

Biliyorum, çok aptalım Doktor. Bunu biliyorum. Fakat iğneleyici olmanızın bana bir yararı yok. Daha iyi olduğunu söylüyorsunuz. Fakat onun bu kadar kötü olduğunu hiç görmemiştim. Hiç. Çok zayıf. Titrek ve güçsüz görünüyor.

Çok üzgün olmanızı anlayışla karşılıyoruz.

Ah, teşekkürler. Çok teşekkürler.

Olaya bizim açımızdan bakın. Kocanız yaklaşık iki ay önce, şok durumunda soyulmuş, kimliksiz, parasız ya da kim olduğunu bilmez bir halde polis tarafından buraya getirildi. Kendi kendine konuşuyordu ve sanrılıydı, dini hayalleri vardı ve paranoyaktı. Onu iyileştirmek için gereken herşeyi yaptık. Hepsi bu.

Ve daha iyi olduğunu söylüyorsunuz?

Bence daha iyi.

Doktor Y'yi görebilir miyim?

Elbette ama bugün burada değil.

Dün de burada değildi. Biliyorsunuz, kocam hakkında bana mektup yazmıştı.

Haftada iki gün başka bir hastanede çalışıyor.

Ne zaman burada olacak?

Yarın.

O zaman görebilir miyim?

Kesinlikle. Giderken yarın tekrar geleceğinizi söyleyin ve randevu alın.

Ah, lütfen kaba olmak istediğimi düşünmeyin Doktor, kaba değilim.

Öyle birşey yok. Buna çok alışkınız Bayan Watkins.

Ah Doktor Y. sizi görmek için gece kasabada kaldım.

Buna çok sevindim. Kocanızı nasıl buluyorsunuz?

Nereden bileyim? Nasıl söyleyebilirim? Ah, bence çok kötü, çok kötü görünüyor... Bu nasıl olabilir anlamıyorum!

İnanın bana oluyor.

Hayır, hayır onu demek istemiyorum. İnsanlar hafızalarını kaybetmezler demek istemiyorum. Fakat... evli misiniz Doktor?

Evet evliyim.

Ne kadar süredir evlisiniz?

Dokuz yıldır. Hayır on.

Bu gece eve gittiğinizde yatak odanıza gittiğinizi düşünün, karınız orada, size bakıyor ve her zamanki gibi sizinle konuşuyor, daha sonra aniden sizin kim olduğunuzu bilmediğini söylüyor.

Evet Bayan Watkins bunun nasıl olduğunu gözümde canlandırmaya çalıştım. Gerçekten denedim.

Fakat...ben bundan yakınmıyorum. Bir türlü anlayamadığım şey siz nasıl oluyor da hafızasını kaybettiğini söylüyorsunuz.

Hayır, anlamıyorum...sigara? Bir dakikaya kadar çay getirecekler.

Eğer hafızasını kaybettiyse nasıl oluyor da her zamanki gibi konuşabiliyor. Aynı cümlecikler. Herşey aynı.

Ah, şimdi anlıyorum.

Eğer hafızasını kaybettiyse, kim olduğunu gerçekten bilmiyorsa, öyleyse yeni doğmuş bir bebek gibi olması gerekir.

Korkarım ki bazı yönlerden öyle.

Hayır, ben öyle olduğunu sanmıyorum. Eğer önceki yaşantısının üzerine bir çizgi çekildiyse, yıkanıp gittiyse bize bir Güney Adalı ya da bir Alman veya Mars'tan gelen biri gibi görünebilirdi, ah bilemiyorum.

Demek istediğinizi anlıyorum. Gerçekten anlıyorum. Ah, işte çay da geldi.

Teşekkür ederim. Öyleyse sorun hafızasını kaybetmesi değil. Hala eskisi gibi. Sadece beni ve çocukları hatırlamıyor.

Hiçbirşeyi hatırlamadığını söylüyor. Çocukluğunu da, annebabasını da. Hiçbirşeyi.

Fakat Doktor Y, ona "Çocukluğunu hatırlıyor musun" diye sorduğunuzda "hayır, çocukluğumu hatırlamıyorum" diyor. "Ah, hayır bilemiyorum" deyip anlamsız kelimeler, abuk sabuk konuşmalar yapmıyor. Ah, sizi temin ederim şaka yapmıyorum. Şaka yapacak durumda değilim. Ah, tanrım, ağlamak çok aptalca, biliyorum.

Bayan Watkins onu tekrar görmek ister miydiniz, tabii eğer kabul ederse. Yararı dokunabilir.

Kim kabul ederse?

Evet demek isteğinizi anlıyorum. Fakat benim de en az sizin ka-

dar karanlıkta olduğumu görmüyor musunuz? Hatta daha da çok. Siz onu çok iyi tanıyorsunuz ama ben tanımıyorum. Benim söylediklerimi bir kenara bırakın ve onunla konuşup alışmasını sağlayın, eğer ağlamamayı başarırsanız...

Doktor, onun elini tuttum, o benim kocam, bunu unutmayın, sanki bir kadınla flört ediyor ve bundan da pek hoşlanmıyor gibi görünüyor.

Bak canım. Bir tahminde bulunacağım. Bir bardak çay ve bir sigara alın. Yüzünüzü yıkayın içerde bir lavabo var. Ondan tekrar sizinle konuşmasını isteyeceğim. Ama eğer ağlamanıza engel olamaacaksanız, içeri girmeyin. Nedenini anlıyor musunuz? Çok duygusal olursanız bu onda kilitlenme yapabilir. Rahatlayın ve gevşemeye çalışın, herşey eskisi gibi olabilir.

Deneyeceğim doktor.

Charles, Doktor Y. ile konuştum.

Evet.

Ondan hoşlandım.

Onu görebiliyorum.

Görebilmek mi?

Bazılarını hiç göremezsin.

Ah, evet.....

Bunu anlamadım, anlamış gibi görünmemin yararı yok. Fakat sana birşey sormak istiyorum. Bu benim için çok zor Charles. Lütfen sinirlenme...

Şu anda sinirlendiğimi sanmıyorum. Sinirli değilim. Fakat senin doktorların ve hemşirelerin yüzlerindeki duyguları okuyabiliyorum.

Fakat benden gitmemi istemiştin. O zaman ne hissetmiştin?

Bütün bunları tekrar hissetmedim.

Ne?

Bana ne hissettiğimi sordun. Eğer bu duyguysa hissettiğim buydu. Bunu istemiyordum. Bunu istemiyorum, biliyorsun.

Şimdi Charles, çok sakinim ve artık ağlamıyorum. Bana bakmanı ve cevap vermeni istiyorum. Sen beni burada otururken gördüğünde doktarlarla ya da ne bileyim hemşirelerle bir miyim?

Bir mi?

Yani beni daha iyi tanımıyor musun demek istiyorum?

Seni tanıyorum, seni çok iyi tanıyorum.

Tanıyorsun ah öyleyse...

Onları da tanıyorum. Bakmak tanımaktır.

Ah, anlıyorum.

Siz hepiniz çok....

Çok ne?

Siz hepiniz çok...

Çok ne?

Siz hepiniz çok büyüksünüz. Çok parlak. Çok sıcak ve parlak.

Gözbebeklerime baskı yapıyorsunuz. Gözlerime baskı yapıyorsunuz. Bu çok fazla.

Bendenkorkuyor musunCharles?

Öfken...

Charles hiçbirşey hatırlamadığını söylediğinde bunu mu demek istiyordun?..... Ne beni, ne çocukları ne de evini?..... Ne babanı? Ne de anneni? Bana düşkündün Charles, çok düşkündün, hatırlamıyor musun?.....

Zihnim hatıralarla dolu.

Ah, demek hatırlıyorsun, ama doktorlardiyorki...

Senin sözettiğin şeyleri hatırlamıyorum.

Neyi hatırlıyorsun öyleyse?.....Charles? .....Cevap vermiyorsun... Söyle, belki hatırladığın şeyler bir yerlerde gerçekle birleşebilir.

Gerçek komik bir kelime değil mi?

Ah, Charles eskiden hiç felsefe yapmazdın!

Felsefe mi? Ne....

Niye bazı kelimeleri çok iyi biliyorsun da diğerlerine anlamsız bakıyorsun.

İstiyorsan söylerim. Bazı kelimeler, eşleşiyor. Bir kelime senin ağzından çıkar ve benim bildiğim birşeyle eşleşir. Diğer kelimeler gördüğüm şeylere uymuyor.

Ama sen ne görüyorsun? Charles? Söyle bana.....

Felicity-benimle konuşuyorsun. Ne düşündüğünü söyle bana. Ne bildiğini söyle. Sen benim karımsın? Peki, öyleyse bana bun-

dan sözet.

Charles! Pekala öyleyse, deneyeceğim. Biz Londra'da evlendik, Kensington Evlendirme Dairesinde, 1954 Şubat'ıydı. Çok soğuk bir gündü. Sonra...balayımız için Galler'de bir çiftliğe gitmiştik. Çok paramız yoktu. Orada üç hafta kaldık. Çok mutluyduk...Charles? Devam edeyim mi? Sonra Cambridge'de bir daireye gittik. Daha sonra bir evimiz oldu. Galler'de Jimmy'e hamile kaldım. Jimmy büyük oğlumuz. Çok mutluyduk.

Niçin benden bu kadar gençsin?

Fakat... Sen bana aşık oldun Charles.

Buna hiç şaşırmadım.

Charles tanrı aşkına bana kur yapma. Buna dayanamıyorum. Ben senin karınım.

Üzgünüm.

Sen endişeliydin. 15 yıl çok fazla diyordun. Fakat ben saçmalama dedim ve haklıydım da hiç fark etmedi. Senin öğrencilerinden biriydim.

Ah, evet, sürekli öğretmenlik yaptığımı söyleyip duruyorlar. Öğretmek. Komik bir kelime....

Devam etmemi istiyor musun?.....

.....Sence bir sakıncası yoksa şimdi gideyim Charles. Yine gelmemi istiyor musun? Yarını kastetmiyorum, çünkü Rose Hala çocukların yanında ve Anna Hala ile kalmak için gitmesi gerekiyor çünkü Anna Hala pek iyi değil, yine bronşitleri azmış. Kuşkusuz çocukları yalnız bırakamam. Ama eğer Bayan Spencer'ı birkaç günlüğüne getirip kalmasını sağlayabilirsem dört-beş gün içinde tekrar gelebilirim... Doktor'u ararım. Hoşçakal Charles.

Bugün Bayan Watkins hastayla bir saat geçirdi. Kadın onun kendisini hiç hatırlamadığını söylüyor. Bana göre bu ziyaret hasta için yararlı oldu ve kısa süre içinde tekrarlanmalı.

Doktor Y.

Katılmıyorum. Elektroşok denenmeli.

Doktor X.

Hasta sanrıların tekrarından kaynaklanan çok kötü bir gece geçirdi. Onu geri Equanil'e koydum.

DoktorY.

Sevgili DoktorY,

İlk mektubunuzda, evlendiğim zaman bana garip gelen birşey hatırlayıp hatırlamadığımı sormuşsunuz. Charles'ı bu durumda gördükten sonra artık neyin garip olduğunu bildiğimi sanmıyorum. Fakat bütün gece uyanık uzanıp konuyu enine boyuna düşündükten sonra kocamın bana gönderdiği ilk mektubu size gönderiyorum. O zamanlar bu bana çok garip gelmişti. Çünkü yedi buçuk ay onun öğrencisi olduğum halde, bana beni sevdiği konusunda hiçbirşey söylememişti. O zamanlar onsekizindeydim. Sonraları onunla evlenmeye karar verince bu bana pek o kadar garip gelmedi. Fakat belki de ona alışmıştım. Bilmiyorum bu mektup size garip gelecek mi? Mektuptaki kişi benim tanıdığım kişiden oldukça farklıydı. Kuşkusuz ona hayrandım. Bir öğleden sonra ders sonrası beni çay içmeye götürdü ve konuştu. Tavrı bana garip gelmişti ama asıl garip olan aşık olmasıdır. Özellikle bu kadar gurur duyup mutlu olmaya başlamışken mektubunu alınca ne düşüneceğimi bilemedim. Ve daha sonra evlenmeye karar verdiğimizde onu garip bulma düşüncesini unuttum. Şimdi bile ne düşüneceğimi bilemiyorum. Lütfen okuduktan sonra mektubu baba geri gönderin. Benim en değerli şeylerimden biridir.

Saygılarımla
Felicity Watkins

Ah, tanrım, Felicity, seni gördüğümden beri uyumadım — Dün? —Bilmiyorum— Hep yüzünü görüyorum— Saçların gözlerim için çok parlak. Birincisi saçlarındı —Daima karanlık sınıfta parıldayan başını arıyorum— Pislik dünyada bir ışıksın— evet ve bu bakmak için yeterli— dokunaklı da?— Bu çok büyük bir zevk— Ve eğer dokunaklı görünebiliyorsam öyledir — ikimiz için de? — Bunu düşünmeye nasıl cesaret edebilirim — Ve dün seninleyken farklı şeyler hissediyordum — sen de — uyumadım — ben yaşlıyım Fe-

licity — otuz beş. Sen onsekiz? Bir bebek! Fakat kızların yaşı yoktur — karanlık köşelerde parlarlar — eğer başarabilirsen — Dévamlı seni, senin parlayan yüzünü, güneş ışığının dallar arasından aşağı indiği büyük bir ormanda bir yerlerde düşünüyorum ve bana gülümsüyorsun — gülümsüyorsun — değil mi? — ah bilmiyorum eğer — acaba bunu postalayacak mıyım diye merak ediyorum — Burada oturup kelimeleri bir kağıda yerleştirmek bir iştir ve senin düşüncelerin bir kelimeden elli kez daha hızlıdır — öyleyse düşünceleri göndermedikten sonra bunu göndermenin ne yararı var? — ellide bir — bu kadar hafiflemiş —senin dikkatine değer mi?— Acaba — kelimeleri—seni seviyorum — yerine kabul edebilir misin? Evet, işte bu, biliyorum — hiçbir zaman beni kaleminin ucu kadar değerli görmeyeceksin — hayır, eminim. Parlak sarı saçları ve mavi gözleri vardı, olmalıydı — ama asıl önemli olan ruhtur. O esmer, siyah saçlı, beyaz dişli, kırmızı dudaklı olan gibi değil bunlar domuz bakıcılarının renkleridir. Ve savaş zamanında da — ışığı ve karanlığı. Fakat sarı saçları onu kafesine kilitledi ve onu kabuklarla besledi. Daha sonra şişman bir budala? Fakat ben cesaret edemem — Evet. Ya sen — Ben hiç cesaret edemedim ve korkuyla hep yalnız kaldım. O kadın öldü bu yüzden de beni göz hapsine alamaz. Senden korkmalımı mıyım? Felicity Felicity Felicity — saçlarınla eşleşen güneş ışığı gibi parlak bir ismin var. Eğer yarın güldüğünü görürsem anlarım. Seni seviyorum. Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity.

Sevgili Doktor Y,

Charles Watkins'in hastalığını ve sizin bakımınız altında hastanede yattığınızı duyunca nasıl acı çektiğimi anlatamam. Kuşkusuz herhangi bir şekilde yardımım dokunursa çok memnun olurum. Dün gece İtalya'dan döndüğümde hastalığını tesadüfen duydum, karım, Felicity Watkins'e telefon etti.

Hayır, Charles'ın bu yıl baskı ve gerilime ilişkin olanğandışı belirtiler gösterdiğini sanmıyorum. Fakat bazı konularda aşırılıklar gösterse bile o çok dikkat çeken bir tip değildir. Ama korkarım ki ilişkimizdeki önemli ayrıntılara değinmeden bunu açıklayamam. Benim onun "üstü" olmamın konuyla yakından ilgisi var.

—Felicity Watkins bu durumu size söyledi mi? Eğer söylediyse o zaman bundan acı ve üzüntü duyarım— Felicity için değil ama Charles için. Bize katıldığından beri Klasik Bölümü'nün "yıldızı"dır, resmi olarak ondan üstün olduğum ve teoride Bölüm Başkanı olduğum zamanlar bile. Umarım bu bir eleştiri gibi görünmüyordur. Mektuplar hileli şeylerdir ve bu konuyu sizinle karşılıklı konuşmayı tercih ederdim, fakat dönem yarın başlıyor ve ne yazık ki zorunluluklarım var.

Bu tür bir yorumun herhangi bir şekilde yardımı olup olmadığını bilmiyorum ama son zamanlarda oturup hayatımın muhasebesini yazıya döktüm, bir çeşit bilanço. Ellili yaşta böyle birşey yapmak yararlı gibi görünüyordu, iyi geçmiş bir yarı yol. Fakat onu baştan okumaya başladığımda en çok Charles Watkins hakkında olduğunu gördüm. Charles'ın benim üzerimde olan etkisinin farkındaydım, ama belki de ne kadar olduğunu bilemiyordum. Fakat bildiğim birşey vardı ki o da Charles'ı hiç sevmediğimdi. Ona hayran olmadığıma ya da onaylamadığıma inanıyorum. Fakat yine de hayatımdaki en büyük etki ona aittir.

Hayatının ilk dönemlerini soruyorsunuz.

Anne-babalarımız arkadaştı. Aşağı-yukarı doğumdan beri onlar bizi 'çok yakın dost" olarak tanımlıyorlardı. Charles'ın da benim gibi buna alaylı baktığına ya da bakmış olduğuna inanıyorum. Aynı ilkokula gittik. Birbirimizden hiç ayrılmadık. Sıla hasretine birlikte dayandık, karşılıklı yardım ve savunma konusunda bütünleştik, doğrusunu isterseniz. Benim o dönemle ilgili görüşlerim Charles'ınkine pek benzemez, bunu tartıştığımız zamanlar acı gerçek ortaya çıkıyor. Kısacası onun gerçekten bir muhalif olduğunu düşünüyorum. Fakat bilinçli ya da düşünerek değil. Bununla birlikte hepsini bir tarafa bırakıp, birlikte gittiğimiz Rugby'den tipik bir örneği seçtim. İkimiz de onaltı yaşındayken spor hocamız içimizden altı kişiyi Wight Adası'nın çevresinde bir yaz yatçılığı için davet etmişti. Ben bu altı kişiden biriydim. Davetler "kişisel" değildi fakat her tatilde bir sıralama sistemine göre düzenlenirdi, oldukça düzenli ve adil bir yoldu. Bu hoca nazik bir adamdı, gençliğim üzerinde oldukça iyi etkileri vardı. Charles için de aynı şeyi söyleyebilirim. Bu tatilde benim davet edilip, Charles'ın edilmemesinin nedeni

benim ondan çok az büyük oluşumdu. Çok çeşitli nedenle biraz yatçılık yapmıştım ve ailemin durumu Charles'ın ailesininkinden daha iyiydi. Pek çok nedenle Charles bu tatillerde ailesinin yanına gitmeyi pek öyle dört gözle beklemiyordu. Kısacası, spor hocasına, benim yerime Charles'ın gitmesini önerdim. Yine sadece bilin diye yazıyorum, bunun benim için büyük bir fedakarlık olduğu gerçeğine Clarles'ın vurdumduymazlık göstermesi olanaksızdı. Spor hocası şaşırdı ve etkilendi. Hayır bunu o etkilensin diye yapmamıştım. Ben Charles'ın anlayış göstermesini bekliyordum. Wentworth Charles'a onun adına çekildiğimi söylediğimde Charles başıyla onaylamıştı. Wentworth o kadar şaşırdı ki söylediğini tekrarladı —yani benim onun adına çekildiğimi— ve Charles "Teşekkür ederim, istiyorum" dedi. O bundan hiç sözetmediği için ben de bu konuyu hiç açmadım. Kısmen güzel bir yazdı. Ben ise sıkıcı bir kalabalığa katılmıştım ve korkarım orada, suyun üstündeki grubu ve Charles'ın oldukça garip tavrını düşünerek çok zaman harcadım. Bundan hiç sözetmedim. Kendime bile. Çünkü bu bana çok acı geliyordu. Aslında bunu yıllarca değil de savaş sonrasına kadar içimde tutabildim. Ama sonra bu yaz tatili boyunca hissettiğim acıyı anılarımdan atmayı ümit ederek ona çok şeyler sayıp döktüm. Bana baktı ve "Böyle birşeyi önermene hiç gerek yoktu değil mi" dedi.

Ve kuşkusuz yoktu.

Eminim bu size çok küçük ve önemsiz gibi görünüyor ve bundan sözetmem benim itibarımı sarsıyor. Fakat siz benim ne düşündüğümü ve yardımcı olabilecek birşeyler söylememi isterdiniz.

Bu örnek Charles için düşündüklerimi özetliyor.

Bu aşamada şunu söylemem gerekiyor, dokuz yaşından beri Charles ile ilişkilerim şu şekilde biçimlendi: Charles garip, antika biri ve Jeremy sert ve güvenilirdi. Her zaman bununla oynayıp durdum. Buna sonuna kadar dayanırım. Fakat Charles'a ve diğerlerine, onun özgünlüğünü ve düşüncelerindeki cesaretini takdir ettiğimi söylediğim zaman asıl söylemek istediğim bu değildi. Çünkü özgünlüğünde ihmalkar ve neredeyse kişiliksiz bir yön vardı. Sanırım bir parça anarşist ruhludur. Kuşkusuz yaşamının koşulları onu böyle yapmıştı.

Babası ticaretle uğraşıyordu ve kötü bir şekilde iflas etmişti.

Ben üniversiteye gittiğimde Charles çalışmaya başlamıştı. Her çeşit iş yapıyordu ve İspanya Sivil Savaşı'na gideceği konusunda söylentiler vardı ama gitmedi. Savaş başladı ve hemen askere yazıldı. Ben savaş boyunca uçuyordum. Charles önce piyade sınıfındaydı daha sonra tankçı oldu. Bir ya da iki kez karşılaştık. Ortak arkadaşlardan neyle uğraştığını öğreniyordum. Bir görevi birden çok kez reddetmişti. Bu tam onun yapacağı birşeydi. Nedenini sorduğumda kahkahayla kükremiş ve insanları kızdırmak için kabul etmediğini söylemişti. Bunu o zaman olduğu gibi şimdi de yapmacık buluyorum. Hiç inandırıcı değil. Bunu ona da söyledim. "Hasta hissetmesine bunun sebep olduğunu" söyleyebilirdim ama tam bunu yazmak üzereyken bunun Charles'ı değil benim kendimi rahatsız hissetmeme neden olduğunu anladım. İtiraf etmeliyim ki tartışmayı çok istediğim halde hiç tartışmadık.

Savaş bittiğinde Charles üniversiteye geri döndü. Kolayca bitirdi. Olağanüstü yetenekleri yoktur —bu gün gibi ortadadır. Çünkü bir sınav için bir ay öncesinden gece gündüz çalışır, müthiş notlar alır ve aylar sonra da çoğunu unutmuş olurdu. Bunu kendisi söylüyor.

Çok iyi. O bir iş için hazır olduğunda ben dört-beş yıldır ders veriyordum. Gizlice nüfuz kullanmak ya da en azından arkadaşça müdahale edebilecek bir mevkideydim. Oniki kadar kişi bu memuriyete başvurmuştu ve Charles en gençleri, en az deneyimli olanıydı. Neyse sayemde bu işi aldı, ama asıl konu bu değil. Asıl konu şöyle. Herşeyin askıya alındığı bir buhran haftasında beni ziyarete geldi. Biraz pis derbeder biraz da havalıydı —tüm bunlar gayet normaldi. Hiçbir gariplik yoktu— öğrencilerimizin tersine gösterişçilikten çok uzak ama oldukça rahatsızlık vericiydi. Ona görünüşüne daha dikkat etmesini söyledim ve bu da beni güç duruma sokuyordu. Dinledi, pek fazla konuşmadı. Onu ikinci kez gördüğümde işi almıştı ve —bana çok benziyordu. Bunu açıklamalıyım. Fiziksel olarak birbirimize pek benzemeyiz ama benim bazı kişisel özelliklerim vardır. Charles bana gösterene kadar bunları bilmiyordum! Üzerinde benim eski bir ceketim vardı, eşimden istemiş ve eşim de ceketi atacağı için hiç düşünmeden vermişti. Daha önce hiç içmediği halde bir pipo edinmişti. Ve saçlarını benim gibi kestirmişti.

Gözlerim buna ilişince bunun iğrenç bir şaka olduğunu düşündüm. Fakat değildi. Belki bunu ikimiz arasında bir şaka olarak yorumlayabilirsiniz? Ya da en azından bir sorun? Hayır, uzunca bir süre buna değinilmedi. Fakat herkes bunu farkedip yorumunu yaptı. Bir odaya girdiğimde ya da onu sokakta gördüğüm zaman eski berbat bir karikatürümü görüyorum.

Sonunda birileri buna değindiği zaman (tesadüfen karım) ona bakıp bir yorum bekledim, o ise "Ah nelerin üzerinde duruyorsun" der gibi kaşlarını çatarak aceleyle kafa salladı.

Sanırım size bir detay gibi gelebilir. Fakat şimdi şunu eklemeliyim, yıllar sonra insanlar benim Charles'ı taklit ettiğim, kendimi ona benzettiğim düşüncesine kapıldılar. Bu gerçek ikimizin birlikte nasıl değerlendirmeye alındığımızı gösteriyor. Ve evet, acısı hâlâ içimi yakıyor.

Şimdi geçen yazdan bir olay. Karımın ve benim şiddetli bir sorunumuz vardı. Ben ve eşim gereğinden fazla çalışmıştık. Yaz tatilimizi ayrı geçirmek konusunda anlaşmıştık. Başarmaya doğru giden kaygan bir zeminde olduğumuzu biliyorduk. Tartışmış, konuşmuş, rezalet çıkarmıştık, alışılmış birşeydi, duygusal olarak çok yıprandığımızı söyleyebilirim. Eşim çocukları arkadaşlara, tesadüfen Watkinslere, bırakarak Scotland'daki annesine gitmeye karar verdi. Bundan sonra tüm olay boyunca gündemde hep Watkinsler oldu. Charles, Nancy'yi annesine götürdü. Nancy kendisinin de kabul ettiği gibi isterik bir durumdaydı. Şimdi olanların önemini ifade etmekte gerçekten zorlanıyorum. Kötü davranmak bir yana Nancy, Charles'ın nazik ve yardımsever olduğunu söylüyor. Fakat daha Scotland'a bile varmadan, Charles'ın bütün bu olanlar sanki hiç önemli değilmiş gibi davranması Nancy'yi hayal kırıklığına uğratmıştı. Bu yıl bitmeden sanki Nancy bana dönecekmiş gibi kabul ediyordu. —Fakat dönmese de bundan ne çıkardı? Şimdi onun eşinden, Felicity'den sözetmeliyim. Onunla çok değerli bir ilişkim var. Onu küçüklüğünden beri tanırım. Hayır ona aşık falan değilim, hiç olmadım da, ama yakın olduğumuzu ve başka başka yerlerde evlenmezsek çok iyi anlaşabileceğimizi daima biliyorduk. Benim eşim bunu hep biliyordu, tabii Charles da öyle. Saklayacak birşey yoktu.

Charles Nancy'yi annesinin evine götürünce kendisi de iki gün kaldı. O günler boyunca kusursuz davranmış ve çok etkilenen, onu sık sık yürüyüşlere çıkarıp benzer şeyler yapan annesine karşı Nancy'yi korumuştu. Fakat bütün olayı kasten ciddiye almayıp tavırlarıyla ima ederek onu daha da üzüyordu. Bütün bir öğleden sonrayı kendisinin onunla ve benim Felicity ile evlenmiş olabileceğimi ve o zaman yine herşeyin aynı olacağını, bizim hepimizin herşeye karşı çok kişisel yaklaştığımızı işaret ederek geçirdiğini söylüyor. Evet, "Hepimiz herşeye karşı çok kişisel yaklaşırız." Nihayet evlilik konusundan sözediyordu. Biz Hotlentotlar* değiliz. Her neyse Nancy, Charles yüzünden yarı çılgın gibiydi. O bunu sanki bütün yaşamı aptal görünmek için düzenlenmiş bir duygu olarak tanımlıyordu ve artık bir dişi köpek ya da kediden daha önemli değildi. Hangi açıdan bakarsanız bakın oldukça duygusal bir durumdaydı. Sonunda ona çekip gitmesini ve kendisini yalnız bırakmasını söyledi. Kuşkusuz sonra özür diledi, bunun üzerinde ısrar ettim çünkü adam tıpkı Felicity gibi çok nazikti. Daha sonra eşim bana, o yaz, gerçek buhranın, ikimize de bir dinlenme fırsatı veren, beni terketmesi değil Charles'ın dört-beş günlük arkadaşlığı olduğunu söyledi. Biraz daha kendisiyle kalmış olsa gırtlağını keseceğini ya da yapıp yapmamasının önemi olduğuna inansa bunu yapmış olacağını söylüyor.

Bu son örneği özellikle seçtim çünkü bu da Charles'ta oldukça önemli birşeyleri açıklıyor. Sıradan duygulara bile yapmacıklık göstermez, belki düşündüğümüz kadar önemli değildir. Ama belki de işin içine uyumsuzluk karıştığına, iyicene düşünüp taşındığına ya da acı çektiğine inansam o zaman tavrından dolayı ona saygı duyardım.

Ve şimdi son bir örnek. Bu yılın ilkbaharında bizim evde beni çok rahatsız eden bir gece yaşandı, fakat sanırım Charles'ın bulunduğu yerde rahatsız olmaya alışkınım. Ben ve karım Nancy, Charles ve Felicity bizim takımdan —bizim takım demeyi severim!— bir çift ve Amerika'dan bir misafir vardı. Ziyaretçilerimiz için özel bir gösteri hazırlamak zorunda değilizdir, ama yine de bir incelik vardır. Amerikalı misafirimizin ülkemizi ilk ziyaretiydi ve bizimle bir

*Bir kabile.

yıl geçirmeyi umuyordu. Charles'ın davranışları çok aşırıydı, pek içen biri olmamasına rağmen onun sarhoş olduğunu düşündüm. Eski moda bir karşılaştırma yapmama izin verirseniz, onun bir üniversite öğrencisi gibi davrandığını söylemek bile çok basit kalır, ama ben gençliği övmekten gurur duyacak biri değilimdir. Charles her zamanki kadar bile zarif değildi. Aptalca bir kabalığı ve kötü huyluluğu vardı. Klasikler "domuzlara verilen yemek artıkları" ve birlikte taslağını çizmiş olduğumuz konferanslar dizisi de "domuz pisliği" idi. Ve bunun gibi şeyler. Korkarım onun sıfatları oldukça sınırlıydı, fakat bu üniversite öğrencisinin doğasıdır.

Eğer yeni fikirlere karşı gerici ve vurduymaz olsaydım, anlamak daha kolay olacaktı ama değilim. Yeni görüşleri olduğunda Charles ya da herhangi birini dinlemeyi reddettiğimi hatırlamıyorum. Fakat herşeyin Klasik başlığı altında öğretildiğini söylemek baştan sona pislikten başka birşey değildir. Platon, Sokrates ve Pisagor'un ne öğrettikleri konusunda —ve bunun gibi daha pek çok konuda— hiçbir fikrimiz yoktu, akşam boyunca pek çok kere onun sözünü kestim ve erkenden eve gitti. Karısı Felicity sinirlendi ve onunla beraber gitmedi.

Ertesi gün gerçekten çok özen gösterilmesi gerektiğini sormadığım fikirlere göre gelecek dönemin çalışmasını düzenlemekle yetkilendirilmesi gerektiği talebiyle bana geldi —ele avuca sığmaz bilim gençliğini lanetleme anlamına gelen görüş açısını söylemek yeterlidir. Bunda ne var, dedi. Yüzyıllarca geçerli olan fikirlerin bir gecede yok olması tarihi bir sözdür. Charles'ın bin yıllık olmasa da yüzyıllık dönemler hakkında konuşmaya çok düşkün olduğunu söyleyebilirim, bence bu daima tembel bir düşüncenin işaretidir. Kendisinden çok daha iyi olan bilginlerin çalışması hakkında konuşabilmek için nesine güvendiğini —yoksa kibir mi dedim.— sordum. Gerçekten hiç tereddüdü yok muydu. Hayır, dedi ve haklı olduğu da "Yansız düşünebilenler için oldukça açıktı."

İtaraf etmeliyim ki şiddetle tartıştık. Şaşılacak birşeydi ama bu yaptığımız ilk tartışmaydı. Ağzı çok bozuktu ve alaylıydı. Kuşkusuz çoğunlukla oldukça yumuşak ve kayıtsızdır. Ben ise sabırsızdım, aslında ben sabırsız bir insanımdır. Gittikçe tatsızlaşıyordu. Buradan da anlayacağınız gibi, kendisinin daima haklı olduğuna ve

eğer aptal değilsem bunu kolaylıkla görebileceğim konusunda hep bir ima vardı. Sonunda benim asabımı bozmadan hemen gitmesini söyledim.

Ertesi sabah —sanki hiçbirşey olmamış gibi— telefon etti. Hiçbir açıklama yapmadı. Her zamanki gibi tavrı önemsiz bir olay geçmiş gibiydi. Sanki yanılan o değildi, hayır. Sanki yanılan bendim o da kendisini benim karakterime zorluyordu, bu imasından anlıyordum. Hayır, zerre kadar bile önemli birşey olmamıştı. Fakat bu hoşgörülmez birşeydi çünkü bizim ekiple çalışması olası olan bir Amerikalı meslektaşımızın önünde, sadece ekibimize, işine, kendisinde emek verdiği saygın mesleğe değil aynı zamanda bu alanda zamanın bilginlerinin hepsine lanetler okumuştu. Ya da pek çoğuna. Bunu yaparken şaşırtıcı çirkinlikte tavırlar takınmıştı, şimdi de daha iki gün önce fazlasıyla kaba bir dille ele almayı reddettiği bir dizi halk konferanslarını tartışmak için benden randevu almaya çalışıyordu. Sanki tavırları "Üzgünüm dün gece biraz sinirliydim, başım ağrıyordu" der gibiydi.

Bu olayın içeriğini size aktarabildim mi bilemiyorum.

Buna benzer daha pek çok örneklerim olduğu halde size daha fazlasını söyleyebileceğimi sanmıyorum.

Şimdi Charles hakkında mantıklı düşünebiliyorum, kendime bir insanı sevmek ya da sevmemek ne demektir diye sormam için zorluyor. Her zaman yaşamlarımız içiçe olmuştur. Ortak arkadaşlarımız var. Charles Watkins'in yıkıcı bir kişi olduğu benim iyice düşünülmüş bir fikrimdir. "Olumsuz" demek daha iyi olacak. Onu boğazımda bir acı hatta bunun da ötesinde bir sıkıntı olarak görüyorum. Sözlerimi insan ilişkileri konusunda çok şey bilmediğimizi söyleyerek bitiriyorum.

Saygılarımla
JeremyThorne

Not: Yardımı dokunacak birşey yapmamı isteğinizde beni arayacağınızı umuyorum. Charles için birşeyler yapmak istediğimi söymeme hiç gerek yoktur herhalde. Aklıma birşey takıldı. Constance Mayne ile bağlantı kurabildiniz mi ya da bu isim daha önce geçti mi bilemiyorum. O kadın Charles'ın metresiydi, belki hâlâ öyledir. Öğ-

rencilerinden biriydi. Hayır, davranışında suçladığım birşey yok, bu kadın öğrenciliği bitene kadar onun metresi olmadı. Ve ben bir ahlakçı da değilim. Bunu size söylüyorum çünkü eşi Felicity'nin onun varlığından haberi olmadığına inanıyorum. Yardımcı olabileceğini düşünürseniz bana bildirin, onun adresini bulayım. Son duyduğumda Birmingham'da idi.

Sevgili Doktor Y.

Charles Watkins'in "sağlığına kavuşmasında" size " yardım edebilir" miyim? Bilmiyorum. Evet, onu gerçekten çok iyi tanıyorum, çok ince düşüncelisiniz. Onun metresiydim. Bunu biliyor olmalısınız, aksi halde bana yazmazdınız. Bunu size kimin söylediğini merak ediyorum ama bana söyleyeceğinizi de sanmam. Peki, şimdi Charles'a gelelim... hafızasını kaybetti öyle mi? Kim olduğunu hatırlamıyor? Bunu duyduğuma çok üzüldüm ama bu beni neden ilgilendiriyor? Lütfen dürüst olmadığımı düşünmeyin. Beni ilgilendirmesini isterdim ama karısı Felicity Watkins'e sormanız gerektiğini düşünüyorum. Sanırım sormuşsunuzdur. Benimle bağlantı kurmanızı o mu söyledi? Eğer öyleyse ondan da bunu beklerdim. Yani onun da Charles gibi yüce duyguları ve kahrolası bir erdemi olduğunu söylemek istiyorum. Eminim bu tür şeyler geçicidir. Evli insanların birbirlerine benzediklerini söylerler, ama kuşkusuz bunu ben bilemezdim.

Düşündükten sonra(inanın bana) size ilişikteki mektubu göndermeye karar verdim. Bu Charles'a yazdığım bir mektup. Bu mektup da düşünüldükten sonra yazılmıştı. Yıllar önce. Demek istediğim: Bu mektubu daha önce de yazabilirdim fakat aptal olduğum için bunu yapmadım.

Bu mektubu(ilişiktekini) Charles'ın ev adresine gönderdim. İnat olsun diye değil ama elimde başka adres yoktu. Posta hızıyla geldi. Posta hızıyla diyorsam Charles'ı kastediyorum. Yaklaşık on gün geçmişti. Birmingham'a trenle geldi. Mektubumu da yanında getirdi. Bu, olabildiğince, bir iyi niyet ziyaretiydi. Gece kaldı. Neden olmasın? Eski alışkanlıklar zor ölür. Sabah gittiğinde mektup makyaj masamda duruyordu. Asıl önemli olan, sizin bunu önemli olarak görmenizi beklemiyorum, onu oraya bile bile ya da iade etmek

için koymamıştı —bir gece önce mektubun içeriği konusunda konuşmuştuk. Abartmadan. Hayır sadece unutmuştu o kadar. Tamamıyla aklından çıkmıştı. Bu yüzden de sizin aracılığınızla mektubu ona iade edebilme fırsatını bulmuş oluyorum. Geri alınca hafızasını tazelemek isteyebilir.

Başka türlü yardımcı olamadığım için üzgünüm.

İyi dileklerimle
Constance Mayne

Sevgili Charles

Korkma bu, benden bıktığına karar verdiğin zaman yazdığım öyle salya sümük mektuplardan biri değil.. Korkulacak birşey yok. Artık o halim geçti. Bu sabah kalktım ve sen beni terk edeli bu Haziran üç yıl olduğunu düşündüm

Seni düşünmek
Öyle tatlı ve gerçek
O kasvetli yıllar hep
Ühü ühü ühü
Ühü ühü ühü. ÜHÜ!

Hüngür hüngür ağlamalarımın ötesinde çok öfkeli ve kudurmuş olduğumu hatırlıyorum. Öfke. Düşünüyorum da Charles Watkins senin için hissettiklerim artık hüngür hüngür ağlamak değil, senden nefret ediyorum. Üstelik senin o kahrolası saf mantıksızlığından kendimi kurtaramıyorum.

Şimdi sana bir hikaye anlatayım.

Bir zamanlar Dil ve Edebiyat okuyan hevesli ve idealist genç bir öğrenci varmış. Tanrı yardımcısı olsun, Eski Yunancaya Giriş adlı bir derse girmiş ve deli bir profesörün Yunanca (Eski Yunanca, Modern olanı değil) denilen tek bir dil ve tek bir edebiyat olduğunu iddia ettiğini duymuş. Ve onun kandırıcı baskısı bu aptal öğrencinin kendi yararlı edebiyatından, Fransızca, İspanyolca ve İtalyancadan ayrılıp, hiçbir yararı olmayan Eski Yunancaya devam etmesini sağlamış, sırf bu profesör öyle söyledi diye. Üç yıl geçmiş ve bu aptal öğrenci bu deli profesörden bir-iki gülücük alabilmek uğruna ter

döküp tam notlar almış. Diplomasını aldığını duyduğu gün bu aptal öğrenci tesadüfen Londra'daymış ve deli profesör televizyonda Yunanistan, Avrupa Uygarlığının Beşiği hakkında konferans vermekteymiş. Şu zeki bu ahlaki derken bu böyle devam edip gitmiş ve aptal dişi öğrenci, ahlaksal üstünlük cenneti, Eski Yunanistan'daki köleler, kadınlar hakkında tek bir kelime bile duymamıştı. Aptal öğrenci televizyonda konferans bitmek üzereyken taksiye atlayıp BBC'ye gitmiş. Klasik ve belirsiz görünüşlü pürtüklü İskoç kumaşı elbisesi ve piposu ile çekici adam binadan çıkmış ve kız ona "Bütün program boyunca kadınlar ya da köleler hakkında bir kelime bile söylemediniz" demiş. Buna karşılık Deli Profesör dönmüş : "Ah sen misin Connie? Aferin! Sonuçların için tebrikler! Demek Kadınlar ve Köleler için endişeleniyorsun öyle mi? Onlar için ne yapıyorsun" demiş. Profesörün demek istediğini anlamak aptal öğrencinin göz kamaştıran ve başdöndüren beş saniyesini almış ve "Doğru, siz haklısınız" demiş. Bunun üzerine bir daha üniversiteye hiç dönmemeye master ve belki de devam edip doktora yapmamaya karar vermiş. Birmingham'a hareket etmiş, deterjanlara plastik kap yapan, kadınların çalıştığı bir fabrikada iş bulmuş. Kadın olmakla köle olduklarını farketmiş, idare ile skandallar ve problemler çıkarmış, dükkan kahyası ve komünist olmuş. Üç yıl sonra Cabridge'e Deli Profesör ile yüzleşmeye gitmiş. "Pekala, öyleyse, işte yaptım" diye bağırmış ve ona hikayeyi anlatmış. Zor ama çok zor, çok çok zor geçen üç yıldan, plastik, deterjan kutusu yapan Birminghamlı kadınların dayanılmaz kahrolası işlerinden sözetmiş ve Profesör piposunu ağzından alıp : "Aferin!" demiş. Ve eklemiş:" Haydi yatalım."

Evet artık ağlamak mı yoksa gülmek mi gerektiğini biliyorum. Bu sabah gülüyorum. Tanrı bilir artık zamanı geldi.

Eğlenceye o kadar zaman ayıramayan evli, iki çocuk babası, meşgul ve ünlü Klasik Profesörü ile sevgilisini çok zor görebilen Aptal Dükkan Kahyası kız arasında çoğu Birmingham'da geçen yüzyılın aşkı işte böyle başlar. Bu arada yine bu Aptal Dükkan Kahyası'nın aynı fabrikada Erkeklerin Çalıştığı Kattaki Dükkan Kahyası olan yakışıklı, devamlı sadık bir aşığı da vardır. Bu katta erkekler transistorlü radyoların plastik kılıflarını yaparlar. Çünkü

erkekler daha ileri ve gelişmiş oldukları için deterjan kaplarından daha çok ustalık ve dikkat isteyen düğmeleri, vidaları ve sapları takabilirler. Bu sadık ve seven genç Yüzyılın Aşkı yüzünden Aptal Dükkan Kahyası tarafından kovulur. Üzgün ve yalnız olan bu kız "Benimle evlen" diye hüngür hüngür ağlar... ühüü, ühüü ühüü.. ve o da der ki Deli Profesör: "Saçmalama." "Ama ya verdiğin sözler, aşkın, tutkun" diye ağlar kız. O da yatakta verilmiş sözlere inananların edindiklerini hakettiğini söyler.

Bu bir profesör için nasıl olabilir?

"Fakat tüm yaşamımı senin için iki kere değiştirdim" der kız hıçkıra hıçkıra ağlayıp feryad ederek.

Pipoyu ağzından alırken "Bunu senden isteyen olmadı" der adam.

"Şimdi ben ne yapacaaaaağım" diye feryad eder kız, "Gerçek, doğru aşkım Dükkan Kahyası'nı kaybettim, sen de yoksun, hayatım bomboş, ben bir aile istiyoruuuuum."

"Tamam seni durduran mı var" diye cevaplar adam.

Şimdiye kadar dersini almıştır diye düşünebilirsin. Öyle düşünüyorsun değil mi?

Pekala. Eğer hatırlayacak zamanın varsa o gözü yaşlı mektuplarımı hatırlarsın. Fakat aslında düşündüğüm şey oldu. Evet beni durduran nedir? Bütün bunlar olurken ben hamileydim ama pek kimse bilmiyordu.

Bu yüzden Birmingham'a geri döndüm ve üç kilo altıyüz gram ağırlığında tatlı ve sağlıklı bir oğlan çocuk doğurdum, iyi yürekli ve sevecen işçilerin de yardımıyla işimi idare ettim, bu iki yıl önceydi.

Tamamen hüngür hüngür ağlayarak geçen iki yıl.

Evet, çocuk iki yaşında ve ismi Ishmael, buna ne dersin?

Hayır, senden en ufak birşey bile istemiyorum. Hiçbir şey. Çocuğu görmek istersen, iyi, görmek istemezsen de iyi.

Artık aldırmıyorum.

Kendi başıma idare edebilirim. Teşekkürler.

İşte başıma gelenler bunlar, evet, hepsi gerçek ve sana teşekkür ederim, bunu söylemek istiyorum. Hiç kimseye ihtiyacım yok, hayır yok.

Gelecek ay Birmingham'dan ayrılıyorum ve yazı Scotland'daki iyi yürekli bir teyze ile geçireceğim. Yararlı İtalyanca, Fransızca yada İspanyolca öğrenmeleri gereken baştan çıkarılmış ahmaklara Yunanca öğreteceğim. Fakat ne yazık ki binlerce kere sana şükürler olsun hiç kimseye öğretebilecek durumda değilim. Hayır, seni suçlamıyorum, kesinlikle suçlamıyorum.

Dün, eski bir okul arkadaşımdan senin etrafta dolaşıp, Klasiğin eski bir ipin teli, geçerli olan tüm öğretme sisteminin de bu ipin tel tel ayrışması olduğunu, aslında ne hakkında olduğunu da kimsenin bilmediğini söylediğini duydum. Sen hariç kuşkusuz.

Tebrikler, ah tebrikler. Sesini kaybettiğini ve konuşamadığını duyunca hiç şaşırmadım! —Küçük bir kuş bana söyledi—

Sana söylemiştim çok mantıksızsın.

Bütün nefretimle
Constance

Sevgili Doktor X.

Sorunuzu kolaylıkla cevaplayabilirim: Evet, geçen Ağustos ortalarında Charles Watkins beni görmeye geldi. Bir gece geç vakitti. Sanırım Çarşamba günüydü, fakat korkarım gerçekten hatırlayamıyorum.

Saygılarımla
Rosemary Baines

Sevgili Doktor Y

Mektubumu postaladıktan sonra —aslında iki mektubumu— bilmeniz gerektiğini düşündüğüm birşey hatırladım.

Geçen savaş dönemiydi. Kuşkusuz benim için oldukça eski bir olaydır. Hemen hemen Charles'ı gerçekten çok iyi tanıdığım andan itibaren düşündüm de savaş ona hiç yaramamıştı. Bir keresinde Charles'ın bir arkadaşına rastlamıştım, o bana onun —yani Charles'ın— savaşın başlarında bunu sürdüremeyeceğine karar verdiğini kendisine söylediğini söylemişti. Tehlikedeymiş. Arkadaşları yani onunla beraber savaşan insanlar iki kere yanında öldürülmüştü. İki çatışmada da arkadaş grubu içinde sağ kalan tek kişi oydu. Biri Kuzey Afrika'da biri de İtalya'da. Savaş bittiğinde hâlâ

sağ olduğuna inanamamıştı. "Yaşayacağına nasıl inanacağını öğrenmek zorundaydı" diyordu adam. Adı Miles Davis. Size adresini yazıyorum çünkü belki ona sormanız gereken şeyler vardır. Savaş sonunda yaşamak istemediği günlerde uzun bir gerginlik dönemi geçirmişti. O zamanlar içiyordu. Miles öyle söylemişti ama ben onun normalden fazla içtiğini hiç görmedim. Sonra tekrar üniversiteye döndü. Bir keresinde bana birşey söylemişti. Savaştan beri insanların önemli bulduklarını söyledikleri şeyleri gerçekten önemli bulduklarına inanamıyormuş. "Küçük oyunlar oynamayı" öğrenmesi gerektiğini söylemişti. Ona ne tür küçük oyunlar diye sorduğumda bana "lanetlenmiş, kaynayan şeylerin hepsi" demişti. Söylemeye gerek yok, ona "aşk da mı" diye sordum ama bana ne cevap verdiğini hatırlamıyorum

Saygılarımla
Constance Mayne

Sevgili Doktor Y.

Nazik ve açıklayıcı mektubunuz için teşekkür ederim. Doktor X'in mektubundan birşey anlamak imkansızdı.

Evet, Charles Watkins'in o gece "kendinde olmadığı" söylenebilir. Ama sizin de hatırlayacağınız gibi o tarihe kadar benim onu tanımam, onu konferans verirken dinlemem ve ortak arkadaşlarımdan aldığım bilgiler ölçüsündeydi.

O konferansın onun için önemli olup olmadığını söyleyemem ama benim için kesinlikle önemliydi. Ona uzun bir mektup yazıp benim için önemli olduğunu ve nedenini söyledim. Belki bunu yazmak hataydı ama geriye bakınca pişmanlık duymuyorum. Bazen insanların vermek istediklerinden ya da verebildiklerinden daha fazlasını iddia ederek onları utandırma şansını kullanmak zorundayız. Benim mektubum da bir iddia idi. Kuşkusuz öyle olduğunu biliyorum. Neler yazdığımı sorabilirsiniz ama size cevap vermek aynı mektubu yazmak demektir. Konferansını duydum ve söyledikleri şeyler bende yeni bir düşünce ya da yaşayış tarzı başlattı demem yeterli. Kuşkusuz dışarıdan anlaşılacak şekilde duygulu bir tarz değil. Mektubuma cevap alamadım. Belki ilk mektubum eline geçmemiştir diye bir-iki kere tekrar yazmayı düşündüm fakat

eline geçmediğini düşünmek için neden yoktu. Mektubumun düşüncesiz ya da zamansız yazıldığı ve ondan hiç cevap alamayacağım sonucuna vardım.

Fakat bir akşam Gower Caddesinde çok sık gittiğim küçük bir Yunan lokantasında oturuyordum. Frederick Larson —arkeolog— yanımdaydı. Birdenbire Charles içeri girdi ve "Sizi burada bulacağımı düşündüm" diyerek yanımıza oturdu.

Bu göründüğü kadar garip değildi. Öncelikle, nerede yaşadığımı biliyordu, çünkü mektubumu almıştı ve evde olup olmadığımı görmek için eve uğramıştı. Evde olmadığımı görünce yakınlardaki caddelerde gezinip bir kafede ya da lokantada olup olmadığıma bakmıştı. Oradaydım.

Fakat bu pek de alışılmış olmayan gelişi, tavırlarının garipliğiyle eşleşti. Önce Frederick de ben de sarhoş olduğuna sonra da esrar ya da daha beterini düşündük. Daha sonra Frederick ona birşeyler yemesi için baskı yaptı. Bu sırada, aslında hep temiz tutulduğu belli olan giysilerinin özellikle hiç de inandırıcı olmayan bir şekilde kirletilmiş olduğunu farkettim. Çünkü o içinde uyunmuş kıyafetleri giymesi beklenen bir insan değildir. Bu düşünce önce giydiği herşeydeki silinmiş pas lekelerini görmemi engelledi ve ellerinde de pas lekeleri vardı. Üzerinde ağır bir koku vardı.

Yiyeceği önce reddetti ya da sunulduğunda duymuyormuş gibi göründü. Sonra masadaki küçük ekmekleri yemeye başladı ve Frederick ona tekrar sormadan yiyecek birşeyler ısmarladı, yiyecekler geldiğinde kurt gibi aç olduğunu gördük. Sürekli bağlantısız bir şekilde konuşuyordu. Ne konuda konuştuğunu gerçekten bilmiyorum. Konuştukça anlam kazanıyordu. Sanki eski arkadaşmışız da bahsettiği her kişiyi ve yeri biliyormuşuz gibi sohbet ediyordu. Bu durumu daha olağanlaştıran şey ikimizin de sanki onun eski arkadaşıymışız gibi hissetmemizdi. Çünkü biz de onunla epeyce konuştuk. Yaptığını sandığı bir gemi yolculuğundan sözediyor ve hatta bizim de onunla birlikte olduğumuzu sanıyordu. Kuşkusuz o ana kadar —sizin de dediğiniz gibi— "kendinde" olmadığını anlamıştık.

Yemek bitince ona benim evime gitmeyi önerdik. Üçümüz yürüdük. Birkaç yüz metreden fazla değildi. Evimde hiç oturmadı.

Huzursuzdu, büyük bir dikkatle eşyaları, duvarların yüzeylerini inceleyerek sürekli etrafta dolaşıyordu. Fakat bana, o denli dikkatle incelediği şeyi elinden bırakır bırakmaz unutuyor ya da ilgisi kayboluyor izlenimini verdi. Bu, iki ya da üç saat kadar sürdü. Tuzaktan kurtulmaktan, hapisten çıkmaktan, kaçmaktan, bu tür şeylerden konuşuyordu. Belki sizin düşüneceğiniz kadar garip gelmedi, bize, çünkü bizim kendi düşüncelerimiz de benzer düzeydeydi, ya da benziyordu ama eminim ki birisinin saatlerce hatta günlerce ya da bir yaşam boyu bir arkadaşla konuştuğuna ve sonra da sizin kullandığınız kelimelerin farklı şeyleri temsil ettiğine sık sık rastlamışsınızdır.

O gece sözettiği hapishanelerin, ağların, kafeslerin, tuzakların Charles için ne kadar gerçek olduğunu bilemiyorum. Kelime akıntısının, "konuşmanın", tutarsız ve bağlantısız olduğunu düşünebilirsiniz. Ama ben ve Frederick Larson için bu kelimelerin çok belirgin anlamları vardır. Ama Charles? Birşey söyleyemem. Bir ara Charles odada yokken (ansızın ellerinin kirli olduğunu farkedip yıkamaya gitti) doktor çağırıp çağırmama konusunda tartıştık ve çağırmamaya karar verdik. Bize kendine bakamayacakmış gibi gelmedi. Belki yanılmıştık —herşeyden öte, paslı giysilerinin ve yiyecek ihtiyacının kanıtları ve genel tavırları, bitkinliği vardı. Ama ben başka insaların bunalımlarının kısa kesilmesi, ilaçlarla engellenmesi, uykuya zorlanması ya da bunalım yokmuş gibi davranılması, bunalım varsa bile gizlenmesi, maskelenmesi ya da hafife alınması gerektiğine inananlardan değilim. Diğer insanların, doktoru sorumlu tutabilecek olanların gelip Charles'ı gözetim altına— böyle dediğim için beni bağışlayın— olması için doktor çağıracaklarından eminim. Fakat onun ruh hali —kestirebildiğim kadarıyla— zaman zaman hayatımın en aydınlatıcı ve değerli yönü olarak değerlendirdiğim kendi ruh halime pek benzemiyordu.

Ve sonra onu dinlemeye devam etmek istedim.

Yorumları incelendiğinde bu yorumlarda önce bazı kelimelerin ya da fikirlerin tekrarı gibi görünen bir iç mantık, fikir akışı olduğu görülür. Bazen bir cümledeki bir kelime ya da hecenin anlamı değil de sadece bir ses bir sonraki cümleye ya da kelimeye geçiş sağlıyordu. Bu geçiş olurken yüzeysel, anlamsız ya da çılgın bir izlenim ve-

riyordu. Fakat bir kelimenin sesi ile o kelimenin anlamı arasındaki ilişkiyi düşünmeliyiz. Kuşkusuz şairler bunu her zaman yaparlar. Ya doktorlar? Sesler, konuşmada seslerin işlevi... henüz bunu bilecek bir yöntemimiz yok, var mı? Sözel bir akıntı bir iç gerçeklik, yani bir durumu ifade eden seslerle nasıl eşlenebilir? Fakat belki siz bu tür bir düşünceyi anlamsız olarak algılayabilirsiniz.

Gece yarısına doğru basit yaşamın yapısının Charles için bir baskı oluşturduğu açıktı. Bu baskı olmaksızın hareket edemiyordu. Frederick eve gitmek zorundaydı. Onun eve gitme kararı Charles'a zamanın gece yarısı olduğunu hatırlattı. Frederick ile çıktı. Bu kendiliğinden bir gidişti. Kalabilirdi de. Sokakta Frederick'e "Tekrar görüşürüz" dedi ve yürüdü. Hastanenizdeki Doktor X'ten mektup alıncaya kadar Charles hakkında bütün bildiklerimiz bu kadardı.

O gece hakkındaki bu yetersiz açıklamanın yararlı olmasını umuyorum. Böyle hasta olduğu için üzgünüm, onu kıskanıyorum. Hayatımda unutmak istediğim çok şey var. Belki de onu ziyaret edebilirim? Eğer yararı dokunacaksa gelmek isterim.

Saygılarımla
Rosemary Baines

Sevgili Doktor X.

Kuşkusuz herhangi bir şekilde yardımcı olabilirsem çok mutlu olacağım.

Charles Watkins'i okul günlerimiz boyunca çok iyi tanıdım. Farklı okullardaydık. Savaş başladığında ikimiz de kendimizi Afrika'da bulduk. Charles benden çok kavga gördü. Ben haber almada pasif bir görevdeydim. Zaman zaman karşılaşırdık. Daha sonra ben Yugoslavya'ya o ise İtalya'ya gitti. Evet, savaşta zor günler geçirdi. Önce piyade sonra tankçı olduğu için devamlı didinmesi gerekti. Savaşın sonuna kadar birbirimizi görmedik. 1945'te tekrar karşılaştık ve birlikte birkaç ay geçirdik. İkimiz de oldukça sarsılmıştık ve bundan anlayan birinin desteğine ihtiyacımız vardı. Gerginliğin insanları "değiştirdiğine" kişisel olarak inanmıyorum, deneyimlerime göre, belirgin özellikler vurgulanır ve ortaya çıkarılır. Bu düşünceden yola çıkarak savaşın Charles Watkins'i "değiştir-

mediğini" gördüm. Fakat savaştan sonra kesinlikle hastaydı. Eğer mümkünse onu görmek isterim. Sanırım onun komutanı size yardımcı olabilir. Komutanı Devan'da Little Gilstead'in Tuğ Generali Brent-Hampstead idi.

Saygılarımla
Miles Bovey

Sevgili Doktor X

Charles dört yıl kadar benim astım olarak hizmet etti. Her yönden tatmin edici sorumlu ve ciddiydi. Üstlenmesi konusunda baskı uyguladığım halde arkadaşlarından ayrılmak istemediği için görevi kabul etmedi. Bu anlayışla karşılanabilinir ama savaşın sonuna doğru düşüncesini değiştirmesi beni memnun etti. Bu İtalyan meselesi sırasındaydı. Sonunda teğmen oldu, öyle hatırlıyorum, fakat yirmibeş yıl öncesinden sözediyoruz. Çok sağlıklı olmadığını duyduğuma üzüldüm.

Saygılarımla
Philip Brent-Hampstead

Doktor Y : Başka birşey denemenizi istiyorum, Profesör. Oturmanızı, gevşemenizi ve aklına gelen herşeyi yazmanı istiyorum.

Hasta : Ne çeşit birşey,

Doktor Y : Herhangi birşey. Bize ipucu verebilecek herhangi birşey.

Hasta : Ariadne'in* ipi.

Doktor Y : Kesinlikle öyle. Fakat inşallah Minataur** yoktur.

Hasta : Fakat belki eski bir arkadaş olduğu da ortaya çıkacaktı?

Doktor Y : Kimbilir? Denemek ister misiniz? Bir daktilo? Bir teyp? Çok iyi bir konuşmacı olduğunuzu biliyorum

Hasta : Bilmediğim ne kadar da çok yeteneğim varmış.

---

* Yunan Mitolojisinde Girit Kralı Minos'un kızı; Theseus'a bir yumak vererek labirentten kaçmasına yardım etti daha sonra da onun karısı oldu.

** Yunan Mitolojisinde Girit'te yaşadığı sanılan ve insan etiyle beslenen yarı insan yarı boğa şeklinde bir canavar.

Bu ayın sonunda hastanın süresi doluyor. Daha önce tartılışılan Kuzey Catchement'a nakledilmemesi için hiçbir sebep yok.

DoktorY.

Hasta çok uyumlu, yumuşak başlı; işbirlikçi ve diğer hastalarla yardımlaşmaya gönüllü olduğu için, bu gelişmenin burada varolan şartlarla daha da pekiştirilmesini öneriyorum. Üç hafta daha uzatılabileceğine dair örneklerimiz var.

DoktorY.

Sevgili Doktor X

Mektubunuz için teşekkürler. Kocamın iyi olduğuna sevindim. Beni ve ailesini hatırıyabiliyor mu.

Saygılarımla
Felicity Watkins

Hasta : Evet, uğraşıyorum ama ne hakkında yazacağımı bilmiyorum.
DoktorY : Savaşa ne dersiniz?
Hasta : Hangi savaş?
DoktorY : Geçen savaşta ordudaydınız, Kuzey Afrika'da ve İtalya'da Tuğ General Brent-Hampstead'ın emri altındaydınız. Miles Bovey diye bir arkadaşınız vardı.
Hasta : Miles. Milos? Milos, evet, sanırım ben.....ama o öldü.
DoktorY : Sizi temin ederim ölmedi.
Hasta : Onların hepsi şu ya da bu şekilde öldürüldü.
DoktorY : Bu konuda yazdıklarınız, okumak isterdim. Dener misiniz?

Toplantı komutan çadırında idi. Oraya gidene kadar neyi bekleyeceğimi bilmiyordum. Bana, özel bir görev için seçildiğim söylendi ama görevin ne olduğu söylenmedi. Yugoslovya'da olduğu konusunda da kesinlikle bir bilgim yoktu.

Müttefikler Michailovitch'i destekliyorlardı. Michailovitch'in Hitler'i desteklediği ve Tito'nun da elimizden gelen tüm yardımı yapmamız gereken gerçek bir aleyhtar olduğu konusunda birkaç aydır söylentiler vardı. Fakat Tito komünistti. Hakkında çok az şey biliniyordu. Yugoslavya karışıktı. Bazı eski ama diri düşmanlıklar Tito-Michailovitch çatışmasının örtüsü altına saklanmıştı.

Tito'yu destekleyen kampanya soldan geldi, bunlar İngiltere'nin, komünist olduğu için Tito'ya yardımı reddettiğini ve bunun da bir yandan yerel komünist hareketleri bastırıp ya da yok ederken SSCB'nin müttefiki olarak kalmaya çalışma stratejisi ile aynı şey olduğunu iddia ediyorlardı. Sonunda Churchill söze karıştı ve "yüksek rütbeli subayların" şeflerini Yugoslavya hakkında daha bilgili sol kanadın öğütlerini dinlemeleri için etkiledi. Tito'nun Partizanları ile ilişkiye geçilmesini ve artık Michailovitch'i ya da diğer Nazi kaynaklı hareketi desteklemeyeceğimize onları inandırarak bize müttefiklere, özellikle de İngiltere'ye güvenmelerini sağlamaya karar verildi. Partizanlara silah, adam ve teçhizat teklif edecektik. Fakat o zamanlar Partizanların tam olarak nerede oldukları bilinmiyordu. Partizanların oldukları düşünülen yerlere gruplar halinde paraşütle atlamamıza karar verildi.

O gece Komutan'ın çadırında bizden yirmi kişi vardı. Çok çeşitli işler için seçilmiştik. Hepimiz Fransızca ya da Almanca veya ikisini birden konuşabiliyorduk. Hepimiz kayak yapabiliyor ve sivil hayatta atlet olarak tanımlanabiliyorduk. Çoğumuz birbirimizi tanımıyorduk. Eğitim boyunca yakın arkadaşım olan bir adamın yanına oturmuştum. Adı Miles Bovey idi.

Bir sonraki ay boyunca her yönden denendik fiziksel olarak güçlüklere alıştırıldık, paraşütle atlamayı radyo teçhizatını kullanmayı öğrendik ve özellikle de mutlaka karşılacağımız bölgesel ve dini çatışmalara da değinerek ülkenin tarihi hakkında yeterince bilgilendirildik.

Son toplantıda sayımız onikiye inmişti. İki kişi paraşütle atlarken ölmüştü. Bir başkasının ruh sağlığı bozulmuş bir psikiyatrisin ellerine teslim edilmişti. Bilek burkulması, omuz çıkması gibi basit ama atlamadan ve daha sonraki çetin mücadeleden muaf olmak için yeterli başka kazalar da olmuştu.

Miles Bovey ve ben beraber olacaktık. Bosna Dağlarının üzerinde atlayıp Partizanlar ile ilişki kuracak olan bizdik.

Son toplantı, eğer gerillalarla hemen ilişki kuramazsak nasıl kurtulacağımızı bize anlatmak, Almanlar ya da yerel işbirlikçi gruplar tarafından esir alınmamız durumunda yapacaklarımızla ilgili eğitim vermek için düzenlenmişti. Bu talimatlar olması olası işkence yolları, bu işkenceye, uyuşturuculara, psikolojik yöntemlere direnebilme hazırlıkları yanında çok basit kalıyordu. Her birimize son çare olarak alacağımız zehirli iki hap verildi. Fakat, aslında yakalanırsak işkenceye direnmemiz ve karşı koymamızın bizden beklediği söylenmemiş bir düşünce idi. İnsanların işkenceye ve psikolojik yöntemlere dayanamayacakları ve bunun onlardan beklenmemesi fikri pek bilinmiyordu. Askerliğim boyunca bu fikrin gizli olarak bile ifade edildiğini hatırlamıyorum. Böyle birşeyi asla kabul etmeyecek ve bunu kullanan birini duyarsam çok şaşıracaktım. Ve işkence, savaşın yayıldığı ve yayılabileceği her yerde varolan karmaşıklık boyutuna getirilmiş, getiriliyordu. Teknolojik bir toplumdaki köylüler durumundaydık. Hâlâ kahramanlık gücünün herşeyin üstünde olduğuna inanıyorduk. İnanılmaz güçlerin işkencesine karşı direnmeye devam eden insanlar tanıyorum ama korkunç baskılar acıma duygusunu arttırırdı. Şimdi işkence ile yüzyüze gelmek zorunda kalması olası olan her asker eğer dayanamazsa bayılırsa bir korkak ve tabansız olmayacağını ve hiç kimsenin onu böyle değerlendiremeyeceğini kendiliğinden biliyordu.

O birkaç günlük bekleme süresindeki fantazilerini, gelecek tehlike ve stres için en yararlı hazırlıklar olan hayallerimi net olarak hatırlayabiliyorum. Hayallerim —ya da planlarım— bir çocuğun macerası ya da ideal güzellik olabilirdi. Eğer yakalanma talihsizliğine düşmüş olsaydım, modern işkencenin pisliği, aşağılık mahzen iğrençliği, psikolojik şaşırtmacası beni hayrete düşürecekti.

Ben ve Miles Bovey birlikte çok soğuk ve karanlık bir gecede büyük bir karanlığın içine itildik. Çatışan insanlarla, Partizanlarla ve onların muhalifleri Chetnik'lerle dolu olan köylerin bulunduğunu bildiğimiz dağlık bölgeye değil de bir çöle veya denize düşüyor — ya da uzayın boşluğuna çıkıyor— olabilirdik.

Önce Bovey atladı. Atlarken başını sallayıp bana gülümsedi, bu

kurduğumuz son iletişim idi. Ben karanlığın içine dalarken kenden daha alçakta olması gereken Bovey'in paraşütünün beyazlığını görmedim bile. Uçaktan gelen minicik bir ışıltı tepedeki karanlığın içine daldı ve yukarıdan kara birşey dönerek gelene kadar aşağı doğru salınarak indim uzun bir çamın tepesini birkaç metre farkla kaçırdım ve sivri kayaların arasında bir tepeye indim. Bacağımı biraz incitmiştim. Sabah saat dört sularıydı ve hâlâ geceydi. Bulutluydu : Bulutlu bir geceyi beklemişlerdi. Miles'e seslenmeye cesaret edemedim. Paraşütü, beyazlığını gizleyebilecek bir kayanın arkasında toplayıp üzerine oturdum. Çok soğuktu. Işık yükseklerdeki kozalakların arasından süzülerek aşağı inene kadar oturmaya devam ettim. Bir dağın yamacındaydım.

Gökyüzü gül rengi şafak ışığı ile yıkandığında ağaçların altı hâlâ karanlıktı. Yaklaşık yüz metre yukarıda havada beyaz bir parıltı gördüm. Onun Miles'in paraşütü olduğuna karar verene kadar kıpırdamadan oturdum. Fakat bir daldaki bir kar tabakası da olabilirdi bu.

Paraşüt yüksek bir dalda şafak rüzgarında sallanarak ve kıpırdayarak asılı duruyordu. Kayanın arkasından dikkatle çıktım ve paraşütün asılı olduğu ağaçtan birkaç metre ötede Miles'i hareketsiz yatarken buldum. Alnındaki koyu kan lekesini ilk gördüğümde sandığım gibi vurulmamıştı. Yüksek çam ağacının arasından çarpa çarpa en aşağı inmişti. Paraşütü onu orada tutmuştu. Örümcek ağındaki sinek gibi havada asılı kalmıştı. Kendisini kurtarmaya çalışırken düşmüş ve kafasını kayaya çarpmıştı. Düştüğü yükseklik 8-9 metreden fazla değildi ve çarpmış olduğu kayanın çevresindeki zemin kuru yaprak ve çam iğnelerinden dolayı yumuşaktı. Benim inişimden birkaç dakika önce olmalıydı. Ben ne kadar şanslı isem o da o kadar şanssızdı.

Paraşüt ışığı toplamış ve kilometrelerce öteden görülebilecek bir fener haline gelmişti. Ağaca tırmanıp onu indirmek zorundaydım. Ağacın gövdesi 5-6 metre kadar hiç dalsız yukarı doğru dümdüz çıkıyordu. Fakat pek çok sivri çıkıntıları vardı. Kol ve bacaklarımla yapışarak, sivriliklere değmemeye çalışıp bir yandan da yüksekte parıldayan beyaz şeyin ne olduğunu araştırmaya gelmesi olası birilerini gözleyerek yukarı tırmandım. İlk dalın hizasına geldi-

ğimde ince bir dalın kırılması ya da tüfeğin ateşe hazırlanması olabilecek bir ses duydum. Benim için bu kıpırtılı beyaz şeyden daha tehlikeli hiçbirşey olmayacağını düşünene kadar kararsızlık içinde hareketsiz kaldım. Daha sonra geri kalan mesafeyi tırmandım ve paraşütün asılı olduğu dalın çıkıntısına yüzükoyun uzanarak paraşüte doğru solucan gibi kıvrıla kıvrıla gittim. Kumaşı yakalamıştım ve onu tutan dallardan kurtarmak için çekiştiriyordum ki dağın tepesinden aşağıya gelen ve tüfekleri bana dönük beş asker gördüm. Partizan mı yoksa Chetnik mi oldukları konusunda hiçbir fikrim yoktu. Elma çalarken yakalanmış bir çocuk gibi dalda oturup paraşütü kurtarmak için çekiştirmeye devam ettim. Askerlerden ikincisi bir kadındı. Hayatımda gördüğüm en güzel kadındı. Başlığının altından sırtına inen kalın siyah saç örgüleri, kara, buğulu gözleri ve Afrodit gibi bir yüzü vardı.

Göğüslerinde Kızıl Yıldız gördüm ve "Ben İngiliz askeriyim" dedim.

Liderleri tüfeklerini yere doğru indiren diğerlerine birşeyler söyledi.

Fransızca olarak "Sizi bekliyorduk" dedi.

"Şimdi paraşütü kurtarırım" dedim ve ben bunu der demez paraşüt gevşeyip yere düştü.

Güneş yukarı yükselmişti. Orman kırmızımsı altın bir ışıkla demlenmişti. Kuşlar şarkı söylüyordu. Yerdeki beş kişi yukarıya bakarak gülümsüyorlardı. "Ama arkadaşım öldü" dedim.

Onlar Miles'i görmemişlerdi ; bütün dikkatleri bende idi.

Kız öldüğünden emin olmak için ona doğru gitti. Partizan grubunda doktorluk görevini yapan bir tıp öğrencisi idi. Adı Konstantina idi ve onu ilk görüşte sevdiğimi söyleyebilirim tabii o da beni.

Ben ağaçtan sürünerek ve kayarak inene kadar o Miles'i incelemeyi bitirmişti ve şimdi ellerimdeki sert ağaç gövdesinin meydana getirdiği çizikleri inceliyordum, daha sonra paraşütle inerken çarptığım için çok fena halde acıyan bacağıma bakarken diğerleri ormanda bir mezar kazıyorlardı. Partizanlarla ilk karşılaşma anım ve Konstantina'ya olan aşkım bir cenaze töreni idi. Mataraları, çakıları ve elleri ile yapraklardan dolayı yumuşamış toprağı kazıyorlardı. Miles'i mezara yerleştirmeden önce bu gün be gün teçhizatlanama-

yan askerler için onun çok değerli olan araç gereçlerini aldılar ve ben de kemerinde sakladığı zehirli haplarını aldım.

Onu orada bırakarak altı kişi eriyen karlarla kabaran ırmağın bulunduğu vadiye doğru indik. Irmağı geçip bahar güneşi bize kabanlarımızı çıkarttırıp çantalarımızda taşıtacak kadar sıcak olduğu halde karın hâlâ soğuk ve kalın olarak durduğu dağın zirvesine doğru yürüdük. Orada kar tabakasının tam altında mağaralar ve bu mağaraların da içinde bu Partizan grubun geçici karargahları vardı: Hiçbir yerde birkaç geceden fazla kalmıyorlardı.

Nazilerin işgal ettikleri diğer ülkelerde, onlara karşı dövüşen ve doğal bir sempatiden dolayı ya da birşeyler kazanacakları inancı ile onlarla işbirliği yapan insanların görüntüsü burda da vardı. Bazı ülkelerde bu görüntü çok basitti. Kasabada ya da köyde yaşayan halk, "Şöyle şöyle olanlar Nazidir, şöyle şöyle olanlar değildir." diyebiliyorlardı. Kuzey ülkeleri Güney ülkelerinden daha basit gibi görünüyorlardı. Örneğin; Norveç ya da Hollanda. İşgal altındaki Hollanda'dan Nazilerin onlki Direniş üyesini astıkları ya da vurdukları veya hapsettikleri Direnişcilerin şu ya da bu sabotaj eylemlerine katıldıkları doğrultusunda haber gelebilir. Fakat Yugoslavya'da olaylar tam zıt noktada idi. Almanlar şu ve bu köye girdiler. Yirmi Yugoslav Direnişçisini öldürdüler gibi haberler gelmiyor aksine : "Hırvat işbirlikçiler bir Sırp köyüne girdiler ve sakinlerini yok ettiler" ya da "...Köyünde Müslüman kuvvetler tüm halkı toptan öldürdü." veya "çetin bir mücadale sonrasında köye giren Partizanlar bütün sakinlerin —Hırvatlar ya da vs vs— tarafından öldürüldüğünü gördüler. Fakat bunun sonu yoktu, Katolikler, Müslümanlar, Montenegrinler, Hersekliler, Hırvatlar, Sırplar, vs, vs.

Sık ormandan çıkıp mağaranın dışındaki kayalarla çevrili boşluğa geldiğimde bir düzine ya da daha fazla askerin hep beraber çömelip kahvaltı ettikleri, ekmek ve sosis yedikleri yerden bizim gelişimizi seyrettiklerini gördüm. Hepsi gençti bazıları da kadındı. Benim orada bulunma nedenim birkaç kelime ile onlara açıklandı. Bana büyükçe bir dilim kuru ekmek verdiler. Bir bidon su elden ele dolaştırılıyordu. Benim için çok heyecan verici bir andı. İnsanların her yerde kahramanlıklarından sözettikleri ünlü Partizanların arasın-

daydım. Kahramanlıkları her günkü sadeliğe berrak bir dürüstlüğe sahipti. Tıpkı Truva'daki kahramanlar gibi. Bu insanlar da onlar gibiydi. Zaman bulup da etrafıma şöyle bir bakıp silahlarını ve teçhizatlarını incelediğimde bunun çok çetin ama basit bir savaş olduğunu anladım. Üniformaları olanlar bunları ölen düşman askerlerinden almışlardı : Çünkü her çeşit çizme başlık, ceket, kemer görmek olasıydı. Bazılarının üniforması bile yoktu, bu vahşi dağlarda kendilerini koruyabilecek ne buldularsa onu giymişlerdi. Köylü çizmeleri, kışlık örgü öğrenci şapkası. Şapkalarında ve göğüslerindeki Kızıl Yıldız onları birbirlerine bağlıyordu.

Bu genç askerler grubunda Sırplar, Hırvatlar, Montenegrinler, Katolikler ve Müslümanlar vardı. İki insanın karşılaşması, elele vermesi, birbirini Miro, Milas, Konstantina, Sloba, Vido, Edvarb, Vera, Mitre, Aleksa.... diye çağırmaları Kızıl Yıldız'ı birleştirici kuvvet olarak düşünüp gerisini umursamamaları sadece bu yoldaşlar, bu askerler arasında ve bu dağlarda olasıydı. Şimdi grupla ormandan çıktığım, hep beraber oturup köy ekmeği yiyip dağ suyu içtiğim o anı tekrar gözümde canlandırma herşeyden çok onlarda olduğu gibi kabul ettiğim birşeyi düşünüyorum; fazlası ile genç oluşlarını. Hiçbiri yirmibeşinden fazla değildi. Ben öyle değildim onların ve daha sonraki birkaç hafta boyunca dağlarda karşılaştığım insanların arasında savaştan sonra yeni Yugoslavya'nın, uğrunda savaşılan ve birçok genç tarafından yaratılan bir ulusun hükümdarları olacak erkekler ve kadınlar vardı.

O genç insanlarla beraber savaşan ve şimdi büyük bir salondaki platforma çıkıp konferans ya da ders vermek zorunda kalan bir adamın bir çeyrek yüzyıl sonra ayaklanan, asık suratlı, tehlikeli, disiplinsiz ve dünyanın her ülkesinden toplumun kendilerine sunduklarını şeyi reddeden öğrencilerin tersyüz suratlarına tepeden bakması gerektiğine inanıyorum... Bu adam, belki sorumlulukları ve toplumda yeri olan bir profesör, bu yüzlere bakar ve büyükler için "çocukları" kadar küçük yaştaki bu gençler tarihteki en korkunç ve en kötü ordu ile savaştıklarını silah, sıcak giyecekler olmaksızın ve çoğunlukla da yiyeceksizliğe rağmen dövüştüklerini, sayıca üstün geldiklerini, kazandıklarını ve yeni bir ulus yarattıklarını düşünür.

Diyebilirim ki üç ay kadar onlarla beraber kaldım. Sadece aşkta ve savaşta uyku gereksiniminden, sıradan yaşam kafesinden kaçıp, her günün büyük bir macera, her anın kara parıltıları olan kayanın yanından sürüklenerek geçen koca bir kar tanesi ya da ormanda dönerek düşen bir yaprak gibi berrak ve net olan bir durıma gireriz: Sıradan yaşamın üç ayı, özellikle ağır ve rahatsız bir uykuda bir taraftan bir tarafa dönme çabasından fazla birşey olamaz. Genç askerler grubu ile o dağlarda geçirdiğim zaman içinde sanki aldığım her soluğu hatırlıyorum.

O günleri hatırlamak sanki bir dostun gözleri yüzündeki sevecen bir meraka dikilmiş gibidir. İkinizin yarattığı sıcaklıktan yüzünüze bir gülümseme yayıldığını hissedersiniz.

Gruptaki asker sayısı 12 ile 30 arasında kaldı. Bir erkek ya da kadın sessizce kampa gelir, tokalaşırlar, gülümser tüfeğini ve eşyalarını koyar ve bizden biri olurdu. Ya da birisi bir mesaj almak, etrafı incelemek ya da bir köy evine yiyecek ve erzak getirmek için sessizce giderdi. O dağ yamacındaki mağaraların dışında iki günden fazla kalmazdık. Mesajları iletmek ve onların mesajlarını, haberlerini alıp tekrar Kuzey Afrika'ya götürmek için Partizanlar'ın karargahına götürülmem gerekiyordu. Çok dikkatli hareket ediyorduk çünkü bu dağlar sadece Chetnikler'le değil aynı zamanda yaklaşan kışın karları onları tekrar aşağılara, ölüme, Almanların ve Chetniklerin hükmü altındaki köleliğe doğru zorlayana dek kanun kaçağı yaşamı sürdürmek için yuvalarından kaçmış olan sıradan köylülerle de doluydu.

Yüksek dağın tepesinde durup, yüzlerce kilometrelik dağlara, vadilere, ırmaklara ve yamaçlara bakınca : Kıpırtısız koskoca bir boşlukla yeryüzündeki en vahşi manzaraydı. Sadece havada bir kuş asılı duruyordu ya da çok uzakta bir duman yükseliyor ama bir yağma sonucu mu yoksa sıradan bir ateş mi olduğu anlaşılmayacak kadar uzakta. Boş. Boşluk. Dünya sanki insanla dolup kirlenmeden önceki gibi. Fakat siz orada durup beklerken ve seyrederken değişik bir kanıya kapılırdınız. Yüksek bir dağın yamacında öteki dağın eteklerinde ne kadar dikkatle bakarsanız bakın bir daha tekrarlanmayacak metal parlaması vardı: Güneş bir tüfek namlusunu ya da bir bıçağı yakalamıştır. İki kilometre kadar ötede sarı ada ça-

yına, viridian ve kaynak suyundan dolayı mavi-griye boyanmış ağaçların tepelerinde bir belirsizlik lekesi vardı —bu, yaprakları hâlâ dökülmemiş büyük dalının her yerini kaplyan yeşilin gri gibi göründüğü bir ağaç mıydı?— yoksa bir Partizanın ateşinde yükselen duman mıydı? Dürbün karşıdaki yamacı yakına, gözün önüne getiriyordu ve o leke aslında dumandı, yeni yapraklanma değil, ağaçların altında ateş yakan gri karışımı renkli elbiseler giyen insanlardı ve onların köylü mü, Chetnik mi yoksa Partizan mı olduklarını söylemek ya da geceleyin ateşimizi bir toprak yığınının veya çalı çırpı kümesinin arkasında alçak tutarak karşı yamaçtaki düşman dumanı görmesin diye alevlerin parlak ve berrak olmasını sağlayarak otururduk. Hızla sıçrayan kızıl bir kıvılcım yine karanlıklar içinde söner ve biz bir bir-buçuk kilometre ötede bir başka ateşin toprak yığını çalı çırpı siperinden kaçtığını ve sonra tekrar yakalayıp hapsedildiğini bilirdik —fakat kim tarafından, dost mu yoksa düşman mı? Sonra içimizden biri bir gülümseme ya da onayla veya görevi gülümsemeyi ve neşeliliği engelleme olan çok genç birinin sert bir ifadesi ile alçak ateş çemberimizden yavaşça ağaçların arasına süzülür ve birkaç saat sonra tekrar döner. "Köylüler" ya da "Hırvatlar" veya yanında Kızıl Yıldız taşıyan bir grup asker tokalaşıp bizi selamlayarak ve savaştan sonra hepimizin yaşayacağı sözü vererek gelirler.

Bu koca dağlar içinde yeryüzünün ilk insanları gibi dolaştığımız her ormanda ayrı bir zenginlik, çiçekler, meyveler, üvercin sürüleri, geyikler, çağlayarak akan balıklarla dolu ırmaklar keşfettiğimiz bu engin dağlar ağaçların altında sessizce hareket eden, gözleri düşman için daima tetikte, elleri tüfeklerinde uyuyan, bir dostu Kızıl Yıldız arması yanında iyimser bir kahramanlık ve dostluğun bir anlık hatırlamasıyla tanıyabilecek yetenekteki yüz, hayır, belki de bin kadar gruba ev sahipliği yapmaktaydı.

Bu savaş bittiğinde, biz zaten biteceğini biliyorduk, tokalaşan ellerimiz, gülümsemelerimiz buna söz veriyordu, o zaman bu toprak böylesine zengin ve güzel olan bu toprak gelecekle ilgili rüya kadar bir hatıra da olan sevimli bir uyuma çiçek açacaktı. Sanki her birimiz bir zamanlar başka bir zamanda keskin, hoş kokulu havası kesilmemiş dev ağaçlarıyla bunun gibi bir ülkede doğal bir kraliyetten gel-

miş ve zarar vericiliğin, nefretin yabancısı olan insanlar arasında yaşamıştık. Hep beraber başka bir hava ile başka bir zamanla bağlıydık. Yüz kızartıcı ve adi olan hiçbirşey kabul edilmemişti. Sadece asilliği onaylayabiliyorduk.

Bütün bunları söylüyorsam ve aşkımı sağlam bir yere koyuyorsam bunun nedeni aşkımın zamandan ve yerden filizlendiğidir. Hayır, tabii ki normal bir yolla, barışta karşılaşmış olsaydık birbirimizi fark etmezdik demek istiyorum. Fakat o haftalarda aşkımız tek tek bireylerin önemli olmadığı grubun ince ve yüksek dostluğunun bir görünümü idi. Tek tek bireyler gelecek için bir güvence oldukları sürece önemli olabilirdi. Yaratılıştan asil, nazik, yaşamın çirkinliğine ve düşmanca yobazlığa yabancı insanlar geliyor, gidiyordu. Ve hepsi aynıydılar. Bazı arkadaşlar bunu uygun görmeyip bu tür bir savaşta aşka yer yoktur deseler de aşkımız grupta kabul edildi ve en güzel dönemini yaşadı. Fakat bu tür eleştiriler arkadaşlığın genel niteliği içinde sade bir açık yüreklilikle kin ve incitme niyeti olmaksızın yapılıyordu. Birbirimize söyleyeceğimiz hiçbirşeyimiz yoktu. Üstesinden gelemeyeceğimiz takip edemeyeceğimiz, karşısında direnemeyeceğimiz hiçbir düşünce, hiçbir olay yoktu. Bunu hepimiz kabul ediyorduk. Sadece kendi ulusumuzda kötülüğe, işbirlikçilere, Chetnikler'e, bencil zenginlere karşı değil dünyadaki bütün kötülüklere karşı olan savaşa en büyük katkımız buydu. (Onlarla birlikte iken bir Yugoslav gibi hissediyordum.) Bu yüksek dağlarda kötülüğe karşı savaşıyordum ve kazanacağımızdan emindik çünkü rotalarındaki yıldızlar bizden yana idi; sonunda zaferimiz fakirin, alçakgönüllünün, uysalın dünyayı miras olarak alması olacaktı. Aslan kuzu ile yanyana yatacaktı, tatlı bir uyum tüm dünyada hakim kılınacaktı. Tüm bunları biliyorduk çünkü sanki bunları daha önce yaşamıştık. Ayrıca şimdi biz böyle birbirimizi ve dünyayı severek yaşamıyor muyduk? Elimizde tüfekler, cebimizde el bombaları, çantalarımızda dinamit ile bu şahane ormanlarda kuleleşmiş ağaçların arasında hırsızlar kadar sessiz dolaşırken geleceğin güvencesi olduğumuzu biliyorduk ama kendi içimizde tamamen önemsizdik, çünkü tek tek birey olarak hiçbir önemimiz olamazdı ve ayrıca zaten ölü sayılırdık. O aylar boyunca beraber yaşadığım, omuz omuza çarpıştığım insanlardan pek ço-

ğu, büyük çoğunluğu —kendilerinin de zaten bildikleri gibi— öldürülmüştü. Bu önemli değildi. Feda edilen şey kayıp sayılamazdı. Çünkü sonunda insanoğlundan aşk canlanmış, bütün fakir işçiler ve her yerdeki acı çekenlerin görmesi ve izlemesi için komünizm ve umudun yıldızı doğmuştu. Bu genel sevgi içerisinde Partizan kadın ve ben birbirimizi sevdik. Pek bundan konuşmadık, çok seyrek yalnız kalabildik, askerdik ve asker gibi düşünüyorduk. Biraraya gelmemiz bizim planımızın sonucu olmuyordu. Grup yaşamanın bir rastlantısı sonucu oluyordu. Bizi terkedilmiş bir köye yiyecek aramak için ya da beraber nöbet görevine gönderiliyorduk. Fakat görevli olduğumuz için de sorumluluklarımız vardı. Onu ilk ne zaman öptüğümü hatırlamıyorum ama öpüşmek için çok uzun zamanımızı alan şakalarımızı hatırlayabiliyorum. Bana bir hafta içinde görevimle, Yugoslavya ile —ve Konstantina ile ilişkimi kesmem söylendikten sonra büyük bir keder taşkınlığı içinde bir kere beraber uyuduk.

Bu Tito'nun karargahına götürülüp bilgi alıp verdikten— yapmam gerekeni yaptıktan sonraydı. Daha sonra tekrar nasıl geri dönebileceğim problemi çıktı. Hava yolu ile olmayacaktı. Atlayacaklar için yeterince tehlikeliydi ama zaten oraya uçağın inmesi de mümkün değildi. Ben sahile gidecektim orada balıkçılar beni küçük bir tekne ile alıp bir adaya götüreceklerdi, orada Yunanistan ve Yugoslavya'da görevde olan diğerleri ile buluşacaktım. Ve oradan Kuzey Afrika'ya geri dönüşümüz de ayrı bir hikaye idi.

Beni sahile götürecek rehberle ilişkiye geçmemden önceki haftalar çok tehlikeli çatışmalarla geçti. Grubum bir tren yolunu havaya uçurdu, bir köprüyü yıktı ve bizimkiler çok büyük Chetnik grupları ile iki kanlı savaş yaptı. Bu savaşlardan sonra zayıfladık ve tükendik. Bazılarımız yaralandı. Grup lideri Vido öldü ve Konstantina'nın eski okul arkadaşı olan Milos lider, Kontantina da onun yardımcısı oldu ve işi eskisinden daha da yoğunlaştı. Çünkü yapılacak pek çok şey olmasına rağmen bunları yapabilecek çok az adam vardı. Yeni insanlar gelmeye devam ediyordu. Dağın, yan tarafından Almanlar ve Hırvat kuvvetleri tarafından işgal edildiğini bildiğimiz bir köyün üzerinde olduğumuz geceyi hatırlıyorum. Milos'un arkadaşlarının —daha doğrusu eski arkadaşlarının olduğu

köydü. Ertesi gün kılık değiştirip kızlardan biriyle nasıl aşağı, köye inebeleceğinden bahsediyordu. Sıradan bir köylü kıyafeti ve başörtüsü bulabilme problemi vardı. Kızlardan birinin Vera'nın böyle bir takımı vardı ama son çatışmada kaybetmişti. O gece orada biraraya toplanıp fısıltılar halinde konuşarak ateş yakmaya cesaret edemediğimiz için aç ve üşümüş olarak otururken, çalılıkların arasında çıkıp bize doğru gelen iki kişi gördük. Tüfekler havalandı ama Milos tam zamanında hayır diye bağırdı. İki oğlan gülerek çimenlerin üzerinde sessizce koştular. Milos onları kucakladı. Köyden geliyorlardı, dağlarda olduğumuzu duymuşlar ve bize katılmaya gelmişlerdi. 16-17 yaşlarında iki kardeştiler. İkisi de daha önce tüfek taşımak için çok küçüktü. Yanlarında 1914 savaşından kalma iki eski tabanca getirmişlerdi. Ve silahlardan bile çok makbule geçecek ekmek ve biraz da sosis. O gece onları gerilla savaşı üzerine eğitmeye başladık ve birkaç hafta içinde bu çocuklar herhangi birimiz kadar becerikli ve açıkgöz oldular. Eğer savaş zamanı anıları gerçekten müthiş bir şekilde değerli ise bunun nedeni barışın unutulmasına izin vermeyeceği şeyleri savaş zamanında öğrenmemizdir. "Her aşçı hükümet yönetmeyi öğrenebilir." Savaş zamanı her küçük memur, ev kadını ne yapabileceğini öğrenir. Barış zamanı bu iki okul çocuğu, köy yaşamının küçüklüğü ne olmalarına izin verirse o olacaklardır. İngiltere'de bu yaştaki çocuklar ya da orta sınıf çocukları şımartılmış çocuklardır. Savaşta bizim gerilla grubumuzda ise onlar iz sürücü, yaman nişancı, çok zeki, cesur, hırsız ve yankesiciydiler; 24 saat hiç durmadan yürüyebilir ve yine de canlı ve tetikte kalabilirlerdi, böğürtlen, mantar, yenilebilir kökler bulabilirler, bir geyiği ya da sülünü iz sürüp yakalayabilirler— ve fazla cephane harcamadan sessizce vurabilirlerdi. Savaştan sonraki yaşamlarında onlara ne olabilirdi— Onlara ve gerillaların, Partizanların, yeraltı hareketlerinin, olduğu ülkelerdeki milyonlarca onlar gibilere— savaşta onlara sağlananlara kıyasla ne verilebilirdi? Tabii eğer hapse girip (şu anda birçoğunun hâlâ olduğu gibi) başka bir türlü dayanma yeteneğini öğrenmezlerse. Bu iki çocukla birlikte olduğum bir aydan daha az bir süre içinde Partizanlar'la geçirdiğim ilk gün anlamış olduğum şeyi bir kere daha öğrendim— herhangi bir insan herhangi bir yerde sadece kendisine kullanma fırsatı veril-

mesi halinde yüzlerce beklenmedik yetenek ve kapasite geliştirecektir. Bu iki çocuk savaşa göğüs gerdi. İkisi de şimdi ülkelerinin hükümetinde yüksek mevkideler. Eğitimlerini gerillalarla beraber dağlarda ve ormanlarda yaptılar.

Köylerden gizlice gelen sadece onlar değildi. Bu tür toplanan askerlerle (gençleşiyormuş gibi görünen) grubumuzun sayısı gitgide tekrar otuzlara yükseldi. "Yaşlı olanlar" "çocuklarla" dalga geçiyorlardı. Milos "Yaşlı bir adamdı". 24 yaşındaydı.

Yaz olduğu halde yiyecek sıkıntısı çekiyorduk ve tıbbi stoklarımız da azdı. Konstantina birkaç sargı bezi ile biraz merheme kalmıştı. Onun ve benim birlikte halasının yaşadığı köye gidip biraz erzak getirmeye çalışmamıza karar verildi. Bizim için hazırlanan plana göre köyün yukarısındaki kadınların mısırlarla uğraştıkları tarlanın kenarına çıkacaktık. Konstantina köyü ve halkının huylarını çok iyi biliyordu. Bizden yana olduklarını ve işgalci Hırvatlardan nefret ettiklerini de biliyordu. Kadınlar bir etek, bluz ve eşarp getireceklerdi. Konstantina onları giyecek, çalışan kadınların arasına karışacak, öğlen onlarla beraber köye dönecek ve halasının evine gidecekti. Orada halasının sargı bezi, antiseptik, ilaç ve yiyecek bulmasını sağlayacaktı. Önceden sezebileceğimiz tek bir tehlike vardı, o da yılın bu zamanlarında kadınlar öğlen yemeği için evlerine pek dönmüyorlardı, yiyeceklerini beraberlerinde getiriyorlardı. Ama içlerinden biri köye gidip Konstantina'nın halasını alıp bizim yanımıza, ormana getirebilirdi. Ya da bütün bunlar çok tehlikeli olursa, eğer işgal kuvvetleri fazlasıyla uyanıklarsa, o zaman biz köyün yukarısındaki tarlanın kenarında beklemek zorunda kalacaktık. Bu durumda, kadınlarından biri mesajımızı halaya iletecek, erzaklar bulunduğumuz yere getirilecekti.

Fakat herşey çok basit oldu. Güneş yükselmeden, erkenden arkadaşlarımızdan ayrıldık ve sabahın erken saatlerinde köye vardık. Yüzü koyun tarlanın kenarına kadar süründük. Tarlaların çoğu korunuyordu. Fakat oldukça huzur verici bir manzaraydı. Kadınlar uzun mısır bitkilerinin arasında çapa yapıyor, konuşup gülüyorlardı. Konstantina bir kadına seslendi, kadın yukarı baktı, önce korktu ama sonra savaşın onu nasıl eğittiğini gösterdi, hemen eski durumunu aldı ve bize "Anladım sakin olun" der gibi bir hareket

yaptı, yavaş yavaş çalışarak bize doğru geldi ve bu arada yaklaşık on metre ilerideki bir başka kadınla konuşmayı sürdürüyordu. Yanımıza kadar gelince Konstantina ile alçak sesle konuştu, biri tarladan diğeri de kenardaki sık çalıların arasından konuşuyordu. Kadının dudakları hemen hemen hiç kıpırdamıyordu. Bu durumda kadının çabukluğundan ve önleminde işgal altındaki bir köyün durumunu çok iyi anlıyordu. Tarladaki kadınlardan birinin Alman sempatizanı olarak bilinen bir adamın karısı olduğunu söyledi. Ondan kurtulmak için bir plan yapmak gerekiyordu. Fakat şans bizden yanaydı. Yaklaşık bir saat kadar çalılıklarda uzanıp bu canlı kadının çalışmasını saklanarak seyrettikken sonra tehlikeli kadın kendi isteği ile evine gitti.

Ekmek pişirmesi gerektiğini söylemişti. Sonrası çabucak geçti. Kadınlardan biri evine doğru yavaşça süzülüp bir bohça giyecek getirdi ve bizim uzandığımız çalılıklara fırlattı. Birkaç dakika içinde Konstantina bir askerden bir genç kıza dönüşmüştü. Mavi mor bir etek, beyaz bir bluz ve beyaz başörtüsü içinde ağaçların arasından yürüyüp, çapa kullanan birinin hareketlerini yaparak onlara katıldı. Kısa bir süre sonra bütün kadınlar birlikte, Konstantina da aralarındaydı.

Köye doğru meyilli olan tarla bomboştu. Mısır bitkileri iri ve parlak yeşildi. Tarlanın etrafındaki ağaçlar ve çalılar yaz başlarının tüm bereketini taşıyordu. Gökyüzü koyu mavi idi. Oldukça sıcaktı. Mısırlar tam olgunluklarına eriştikleri durumdaydılar fakat hâlâ özsuyun baskısı onları dik tutuyordu. Dümdüzdüler ve kökleri şeker kamışı kadar körpeydi. Her birinin üzerindeki püsküller beyazlaşmıştı. Dönümlerce uzun yeşil bitkiler dalgalanan beyaz sırmalı püsküllerle örtülmüştü ama hâlâ yeşilimsi bir beyazlıktaydılar. Köklerden yoğun biçimde fışkıran koçanlar henüz dolgunlaşmamıştı, her bir koçanın dibinden çıkan yumuşak ipek taze ve körpeydi. Hiçbiri kurumamıştı. Her koçanın parıltılı, parlak, ipek kaynayan yumuşak kırmızı bir dili vardı. O sabah yağmur yağmıştı. Kemerleşmiş yaprakların tepeleri ve sarkan kırmızı floşlar kocaman pırıltılı yağmur damlaları damlatıyordu. Toprak taze ve tatlı bir koku yayıyordu. Canlı bir bahar tarladan yükseliyordu.

Tarladaki herşey genç fakat olgun bir canlılığın zirvesindeydi. Hatta bir hafta sonra kemerleşen yapraklar, hafifçe sararan uçlar, sertleşip beyazlaşan, koyu kırmızı püsküllleri kuruyup pıhtılaşan mısırlar kıvrılıp aşağıya doğru sarkacaktı.

Aşağıda, köyde, duman yükselip maviliğe karıştı. Kimseler yoktu. Tamamen sessizdi. Fakat köy işgal edilmişti ve iki hafta önce bir düzine insanın ana caddede vurulduğunu biliyorduk. Partizanlara erzak göndermişlerdi ve eğer yüzümüze gözümüze bulaştırırsak bugünkü maceradan dolayı da insanlar öldürülebilirdi. Herşey iyi gitti.

Kısa süre sonra bir düzine kadar kadın köyden tarlaya acele etmeden ağır ağır geldiler. Çapalarını koydukları yerden aldılar. Konstanina da elinde çapa diğerleri ile birlikte çalışıyordu. Barış zamanını ve köy hayatını hatırlayarak zevkle çalıştığına yemin edebilirim. Yavaş yavaş çapalayarak tarlanın kenarına doğru geldi, bir anda elindeki çapayı bırakıp yanıma yuvarlandı. Bol eteğin altında ekmek, et, sosis ve hatta yumurtalar bulunan paketler asılıydı. Halası çapasını kaldırıp indirerek önümüzden geçti ve yatarak saklandığımız çalılıkların içine bir paket uçarak geldi. Değerli ilaç erzağını bir meyve gibi çalılıklardan almak için uzandım. O zamana kadar Konstantina köylü kızı kıyafetini çıkarmış ve tekrar asker olmuştu. Giyecek bohçasını tekrar tarlaya fırlattı. Yaklaşık bir metre ötedeki çapa yapan kadınla çabuk bir vedalaşmadan sonra kaçıp uzaklaştık. Eylem başarılmıştı. Ve kış gelmeden bizimkiler düşmanı bozguna uğrattı, köy yeniden kimliğine kavuştu.

Malzemeleri üzerimize dikkatle yerleştirdik. İyice yüklenmiştik, zorunlu olduğumuz çeviklikle yürümemiz zorlaşmıştı. Grubumuza ulaşmamız için gidilecek 10 km yolumuz vardı. Önümüzde dümdüz gibi duran yolun doruğa doğru gittiğini biliyorduk. Fakat bu doruk ile aramızda alçak dağlar, ırmaklar, vadiler vardı. Kolay bir 10 km değildi.

Yolu yarıladığımızda bizim gideceğimizden bir önceki dağın yamacında durduk. İkindi vaktiydi. Güneş önümüzdeydi ve gözümüzün içine doğru parıldıyordu. Gökyüzü hâlâ bulutsuzdu. Yapraklarda, çimende, kayalarda ve gökyüzünde göz kamaştırıcı bir parlaklık vardı. Birkaç dakika dinlenmeye karar verdik. Bu nö-

betimizi gevşettik ya da dikkatsiz davranmaya hazırlandık değildi. Fakat görevimizi bitirmiştik ve köydeki müttefiklerimizi de tehlikeye atmadığımıza inanıyorduk. Büyük bir kayaya sırtımızı dayayıp oturduk ve çocuklar gibi elele tutuştuk. Önümüzde kocaman yaşlı ağaçların arasından aşağıya yamaca doğru açılan bir boşluk vardı. Bu boşluğun bir kenarında kırık, benekli sarı ışığın uzandığı kayalar vardı, dibindeki küçük ağaç ise üzerinde kelebek salkımları olan krem pembesi bir çiçek bulutu idi. Çok sessizdi.

Bu mükemmel ormanın barış manzarasına bir geyik geldi. Ya da bu geyiğin orada durup bir süredir bize baktığını farketme olayı idi. Yaklaşık yirmi metre ötede taş yığınının yanında duruyordu. Işık kayaların, bitkilerin ve geyiğin üzerinde kırıldığı için biz hayvanı görmemiştik. Şimdi onu neden görmemiş olduğumuzu anlamak çok güçtü. Çok güzel bir görüntüydü: Güneşli, ılık, sık kürkü ile, küçük keskin ileriye doğru uzamış kara parlak boynuzlarıyla altın sarısı bir hayvan. Ayağa kalktık. Bu kadar yakın duran bir geyiği bu şekilde göremediğimize göre aynı şekilde bir düşmanı da göremeyebileceğimizi düşündüm. Belki Konstantina da aynı şeyi düşünüyordu. Şimdi, bir an için geyiği vurup beraberimizde kampa taşıma konusunda tereddüde düşmüştüm. Fakat ateş etmek daima tehlikeli olmuştur. Dağ yamacında başka kimlerin olduğunu bilmiyorduk -birileri belki geyiğin yaptığı gibi bizi seyretmişti. Ve yükümüz çok ağırdı. Bunu düşünürken vurma fikri zayıflamıştı. Gitmesine izin verdiğime sevinmiştim. Çünkü orada başını hafifçe eğip yan taraftan bize bakarak duran hayvan çok memnun görünüyordu.

Küçük bir geyikti, Kostantina'nın belinden daha yüksek değildi. Birdenbire kendimi inanılmaz bir şekilde mutlu hissettim. Bu güzelim hayvanın ortaya çıkışı bana başarılı bir günün ödülü gibi geldi. Bu zevki paylaşmak için Konstantina'ya baktım, gülmüyordu. Sert ve ciddi idi. Kaşlarının arasında çok iyi bildiğim bir çatılma vardı: Şaşkın ve şüpheli olduğunu gösterirdi. Şüphe ile geyiğe bakıyordu. Hayvan daha da yakına gelmişti. Tıpkı onu gördüğümüz zaman kendiliğimizden durduğumuz gibi farkında olmadan ona doğru ilerlediğimizi hatırlıyorum -sanki o aslında bir düşmandı. Sonra geyiğin ürkek, zıplayan hareketlerinin bu kadar hızla ilerlemek için çok hafif ve ince olduğunu düşündüm. Çok yakına geldi.

Aynı hareketi yapmaya devam etti. Boynuzları ile hafifçe yarım daireler çiziyordu, bu hareketi seyretmem gerektiğini hissettim, çok zayıftı. Ve daha sonra bu küçük güzel hayvanın tehlikeli olabileceği düşüncesi aklıma geldiğinde Konstantina sert bir uyarıda bulundu ve tam önüme geçtiğinde geyik ileri doğru atılıp keskin boynuzlarını ona batırmıştı.

Ve sonra hiçbirşey olmadı. Şimdi eğdiği boynuzlarından kan damlayan geyik orada Konstantina'nın hemen önünde duruyordu. Konstantina aşağı doğru kaymaya başladı. Sanki kendini dizüstü çökmek için bırakmaya karar vermiş gibiydi. Ellerim koltuk altlarında onu yakaladım.

Merak, hatta uyarı içinde "Konstantina" dedim. Bu çekici yaratığın onu yaralamış olduğunu hâlâ anlayabilmiş değilim.

Sonra ağırlığı onu yere çekti. Yüzünü yukarı kaldırınca gözlerinin kapalı olduğunu ve midesinden kan fışkırdığını gördüm. Rengi yeşilimsi beyaza dönüşmüştü. Ve ancak şimdi anlıyordum. Güçsüz şiddetli beceriksiz dakikalar birbini izledi. Yaklaşık 1 m kadar yanındaki paketin içinde böyle bir yaranın kanını durdurabilecek hiçbirşey yoktu. Sonra bunun hiçbir önemi olmadığını anladım, artık kurtarılamazdı. Ceketini, asker pantolonunu çıkardım, midesi açığa çıktı. Geyiğin cerrah bıçağı kadar keskin boynuzu bağırsaklarına kadar kesmişti. Tekrar gözlerini açacağını sanmıyordum, hemen öleceğini sanıyordum, çünkü nabzı hemen hemen durmuştu bile ve yüzü ölümle gerilmişti. Zehirli hapını aradım, çünkü böyle berbat bir yaradan acı çekmesini istemiyordum. Fakat daha ben onları bulmadan o gözlerini açtı, gülümsedi ve tekrar kapadı, ölmüştü.

Onu yere yatırdım. Geyiğin biraz gerilemiş olduğunu gördüm; onu ilk gördüğüm gibi kayaların yanında duruyordu. Tekrar onu vurup vurmamayı düşündüm ve bu sefer bunu yaparsam öç almış olacağımı biliyordum. Bana hâlâ tehlikeliymiş gibi gelmedi. Konstantina'yı öldürmüştü çünkü o beni boynuzlardan korumak için önüme geçmişti.Yine yakına gelip beni de öldürebilirdi. Fakat bunu düşünmedim. Geyiği unuttum.

Konstantina'yı gömmem gerektiğini biliyordum. Mezar kazacak hiçbirşeyim yoktu. Fakat o ana kadar ormanda pek çok cenaze

törenine yardım etmiştim. Diz çöktüm ve ellerimle yaprakları kaldırmaya başladım. Işık çok ağır, sarı ve güçlüydü. Konstantina'nın yüzünde sarı bir leke bırakmıştı.

Kazmaya devam ettim. Çok kolaydı.Yapraklı kara çamur pek çok sonbaharın eseriydi. Zengin, hoş kokulu, çabuk ufalanan orman yapraklarının fosili olan toprak avuçlarıma kolay geliyordu. Hızlı ve iyi yapılmasına gayret ederek hiç durmadan düzenli bir şekilde çalışmaya devam ettim. Çünkü ben ve Konstantina o akşam 10'a kadar gelmezsek bizimkiler bizi aramak için araştırma ekibi göndereceklerdi. Her zamankinden savunmasız ve ağır olacağımızı biliyorlardı ve taşıdıklarımız da çok değerliydi.

Kısa süre sonra akşam olacaktı... Ve akşam oldu. O zamana kadar 1.5 metre derinliğinde ve 1 metre genişliğinde bir çukur kazmıştım. Onu yavaşça çukura indirdim, içinde dümdüz uzanabiliyordu, çukurun kenarına yüzüstü uzandım ve yüzünü biraz taze yeşil yaprakla örttüm. Ellerini göğsüne koydum. Yapraklı toprağı tekrar onun üzerine atıyordum. Sessizce küfrediyor ve ağlıyordum: Dudaklarımı ısırdığımı sonradan farkettim. Kısa süre sonra yattığı yer , sadece geçen sonbahardan kalma yapraklı yüzeyin pürüzlü oluşundan belli oluyordu. Mezarına işaret koyamamıştım. Orada dururken kesişme noktaları burası olan üç ağaç seçtim. Ağaçlardan büyük kabuk parçaları kesip beyaz yarıklarına toprak doldurdum böylece düşman onları farkedemeyecekti.

Savaş bittikten sonra Belgrad'a giden bir uçağa sonradan da ziyaret ettiğimiz o köye giden bir trene bindim, bir arkadaşla beraber o dağlara yürüdüm. Arkadaşım şimdi bir devlet memuruydu ve (fakat ben ayrıldıktan sonra) grubumuzun üyesi olmuştu. Londra'da karşılaştık. Üç ağacın üzerindeki eski yaralardan tanıdığımız dağ kenarındaki o yeri bulduk. Oraya sadece bir mezar taşı koyduk. Üzerinde şöyle yazıyordu:

KONSTANTİNA RİBAR
PARTİZAN
İNSANLIK İÇİN HAYATINI VERDİ

Ve tabii ki benim için.

O gömüldüğünde, batan güneş benim ay doğmadan önce var-

mam gereken zirvenin üzerindeydi. Ortadaki boşluk sarı akşam ışığıyla yıkanıyordu. Yiyecek ve ilaç paketlerini toplayıp iki kişilik yükü tek kişinin taşıyabileceği uygun bir paket haline getirmeye çalışırken, geyiğin bütün bu zaman boyunca 2-3 saat belki de daha fazla 20 adım ötedeki kayaların orada olduğunu farkettim. Benim kafamı kaldırıp bakmamı sağlayan ayaklarının bir taş üzerinde çıkardığı seslerdi. Hâlâ bana bakıyordu, yanından geçmek için birkaç adım yakınına gittiğimde yine başıyla zarif hareketler yapmaya başladı. Boynuzlarından birinin üzerinde bir leke vardı.

— Konsatantina'nın kanı, pekala benimki de olabilirdi. Hayvana bakarak hareketsiz durdum. Anlayamadım. Neden saldırıp öldürdükten sonra hemen kaçıp gitmediğini anlayamadım. Toprağı kazarken ve Konstantina'yı gömerken orada durup benim çalışmamı izlemiş fakat varlığını hissettirmek için yakına gelmemişti.

—Bunu anlayamıyordum. O ana kadar heyecan taşkınlığını izleyen yansız ve hayali bir duruma girmiştim. Orada durup zarif boynuzlarını eğip amaçsız bekleyen parıltılı küçük hayvan manzaranın şiddetini arttırıyordu.

Hayvanın karşısına geçerek gözlerimi dikip ona baktım. Yaklaşık 15 adım uzağındaydım. O anda hayvanın dişi olduğunu gördüm. Üzerinde gevşek bir halsizlik vardı—tükenmişlik. Henüz doğum yapmış olduğunu anladım. Sonra yavrusunu gördüm.

Küçük yaratık kayaların kenarında yüzü batan güneşe dönük yatıyordu. Parlayan yumuşak postu sağlıklıydı. Tepesinde, sanki nöbet tutuyormuş gibi, temiz parlak yapraklı bir bitki vardı ve yavrunun etrafını yelpazeliyor, su serpiyordu, yavru bir fiskiyenin altında yatıyor gibiydi, göz kamaştırıcı bir zafer kadar mükemmeldi, sanki şu koskoca dağlar ve ormanlar bu yavru hayvanı kendilerini temsil etsin diye seçmişlerdi. Kısacası manzara fazlasıyla anlamlı ve güzeldi.

Sonra, postunun üzerinde kurumuş doğum sıvısı gördüm ve krem gibi karnının üzerinde yağlı kırmızı parlayan doğum kordonu duruyordu. Üç ya da dört gün sonra bu kordon kuruyup düşecekti, yavrunun postu yalanıp temizlenmiş olacak, insan yavrusu ya da sabah görüğüm mısırlar gibi mükemmel bir hal alacak ve ondan pek çok şey beklenecekti. Fakat bir doğuma şahitlik yapmak, yaşa-

mın ve ölümün berabe. çalıştıkları doğa dükkanına kabul edilmek demektir. Kordonun ve temizlenmemiş postun görüntüsü hayvanı acınacak durumdan çıkarıp gerçekten savunmasız ve korkunç zayıf bir hale sokmuştu. Fakat sanki gözleri korkusuzca bana bakıyordu. Sanırım yavru daha ayağa kalkmamıştı. Muhtemel buraya gelen iki asker doğum sahnesini kesmiş, tamamlamak zorunda oldukları törendeki anne ve yavruyu bir şekilde tedirgin etmiş ve dengeyi bozmuştu. Ve geyik orada duruyordu, ancak şimdi sallanarak durduğunu görebilmiştim çünkü yumuşak çim nde duran arka bacakları halsizlikten titriyordu.

Bana dönük boynuzlarını yavaş yavaş indiren tükenmiş hayvana dikkat ederek onun ve yavrusunun etrafında dikkatli bir mesafede yürüdüm. Yavrusu arkasında muhtemelen padişah otu, dere otu olan bitkinin altında parıldayan ışıkta yatıyordu.

Yavaş yavaş hareket edebiliyordum.

80-90 kiloluk bir yiyecek ve tıbbi malzeme taşıyordum. Boşluğun sonuna geldiğimde, geriye dönüp bakınca yavrunun incecik narin yaprak sapı gibi bacakları üzerinde sendeleyerek durmaya çalıştığını gördüm. Geyik hâlâ beni seyrediyordu. Yeni mezarı, kana bulanmış boynuzunu bana çeviren anne geyiği ve pırıltılı yeşil fıskiyesi altında ayağa kalkan küçük yavrusuyla ormanı terkettim.

Sevgili Doktor Y.,

Hayır, Charles Watkins'in hiçbir zaman Yugoslavya'da bulunmadığından çok eminim. Savaş boyunca orada olduğu konusunda neden ısrar ettiğini anlayamıyorum. Savaştan döndüğüm zaman çok kötü bir durumdaydım. Bu Charles ile benim ortak yönümüzdü. Cornwall'daki yazlığımda beraber birkaç ay geçirdik. Yaşantılarımızdan uzun uzun konuştuk. Bu muhtemelen ikimizi de iyileştirdi. Bu zamandan sonra benim için "benim" savaşım kadar canlı olan Charles'ın savaşı konusunda size oldukça ayrıntılı açıklama yapabilirim. Yugoslavya'ya iki kere yaptığım inişler hayatımın en canlı hatıralarıdır. Eğer o ayları unutmak zorunda kalsaydım beni diğerlerinden daha çok şekillendiren insanları ve olayları unutmuş olacaktım. Sanırım bana şanslı gözüyle bakılabilir. Charles'ın da öyle olduğumu düşünüyor olduğunu—ya da düşünmüş oldu-

ğunu— biliyorum, "Benim" savaşım onunkinden çok farklıydı. "Benim" savaşımı sevdiğimi söyleyemem ama kesinlikle son derece renklendirilmiş bir rüyada olmak gibiydi. Korkarım ki Charles'ın savaşı uzun sıkıcı bir kabus olmalıydı. Sıkacak kadar yinelenen darbelerin paylaşımında kendi payına çok daha fazlasını aldı. Siz de kabul edersiniz ki tehlike sıkıcı olabilir.

Benden öğrenmek istediklerizin ötesinde kendi kişisel fikrimi söyleyecek olursam bence günümüzde geçerli olan sahne çok ürkütücüdür. Çünkü savaşa karşı olsun olmasın, askerliği hoş karşılasın ya da karşılamasın pek çok genç insan savaşla ilgili en kötü şeyi bilmezler: Çok sıkıcı olabilir. Bu kadar kısa bir sürenin —yirmi -beş yıl— tekrar savaşı gözalıcı birşey olarak görmeyi sağlayacağına asla inanamam. Görüyorsunuz asıl nokta "benim" savaşımın bir süre için olmasıydı. Oysa Charles "kendi" savaşının kaderinin çok fazla sıkı, monoton bir iş, çok fazla fiziksel rahatsızlık, çok fazla sıkıntı, oldukça sabit dozlarda da tehlike ve ölüm olduğunu söylerdi. Bunun onun özel işine —Dunkirk, Kuzey Afrika, İtalya, İkinci Cephe— karıştırılan herkes için aynı olması gerekmiyordu. Çoğunun dinlenmek ve hatta eğlenmek için epey zamanları vardı. Fakat Charles'ın şansı biraz farklıydı. Hayatındaki olaylar dizisinin, mümümkün olan işten ayrılma fırsatlarını ya da başka bir yere kolaylıkla nakil olabilme şansını nasıl kaçırdığının nedenlerini araştırdığımız zaman bu ikimiz arasında bir şaka konusu oluyordu. Onun beş yıl kadar modern bir savaşta dövüştüğünü —tabii o zamanlar için modern demek istiyorum, İkinci Dünya Savaşında dövüşüyordu— fakat benim çok daha eski bir savaş stiline götürüldüğümü söylerdik. Tabii siz gerilla dövüşünün savaşı kazanmamıza yaptığı katkıyı düşündüğümüzde oldukça tatmin etmeyen bir genellemeye düşmüş olursunuz.

Eğer Charles öldüğüme inanıyorsa belki ölmediğimi görmesinin bir yararı olabilir.

Saygılarımla,
Miles Bovey

Sevgili Doktor X,

Ona yardımcı olabilecekse her zaman gelip Charles'ı görmekten çok mutlu olurum, fakat James ve Philip'in babalarını görmelerini istemiyorum. Böyle bir acı çekmeleri gerektiğini sanmıyorum.. Böyle birşeyi önermenizin beni çok şaşırttığını söylemeliyim. Charles'ın hasta olduğunu biliyorum ama ailedeki diğer insanlar da onun kadar önemli. Charles'ı bu şekilde görmenin benim için acı verici olması önemli değil ama çocuklar ondört ve onbeş yaşlarındalar ve bu yaşlarda böyle şeylerden uzak tutulmalıdırlar. Bu yüzden de korkarım ki onları getirme isteğinizi reddediyorum.

Saygılarımla,
Felicity Watkins

Sevgili Doktor Y,

Kuşkusuz kocamı evde görmeye her zaman hazırım. Hepimiz için çok acı verici olacak ama eğer yararı olacağını düşünüyorsanız onun tekrar iyileşmesi için her türlü şeyi yaparım. Bir kere kendi evinde, kendi ailesi ve etrafında kendi eşyalarıyla olunca kim olduğunu hatırlayacağından eminim.

Saygılarımla,
Felicity Watkins

Sabah ondu. Kazılıp ilk ayazlarla karşı karşıya bırakılmış çiçeklikler, yıl sonu renklerine bürünmüş birkaç kayın ağacı ve geç çiçek açan gül manzaralı birinci kattaki büyük odada yaklaşık kırk ya da elli kişi oturuyor veya tembellik ediyordu. Kimse pencereden dışarı bakmıyordu. Her yaştan, her cinsiyetten, her boydan ve her tipten insan vardı. Fakat orta yaşlılar özellikle de orta yaşlı kadınlar sayıca daha fazlaydı. Bazıları televizyon seyrediyordu, daha doğrusu henüz program başlamadığı için, çiçeklerle dolu ilkbahar ağaçlarının altındaki kayaların üzerine dökülen suların gösterildiği test resmine bakıyorlardı. Bazıları örgü örüyordu. Bazıları da sohbet ediyordu. Tipik ilaç kokusu olmasa insanın ikinci sınıf ya da bir taşra oteline girdiğini düşünmesi içten bile değildi.

Masalar ve odanın orasına burasına serpilmiş rahat sandalyeler vardı. Üzerine karmaşık patience* oyununun kağıtlarının yayıldığı ortadaki masada genç bir kız tek başına oturuyordu. Akdenizli tipinde bir esmerdi. Düz siyah saçları, iri kara gözleri ve zeytin rengi teni vardı. Zarifti fakat tombuldu ama o kadar da tombul değildi, böylelikle de kadınların güzelliği ve günün modası konusunda geçerli beğenilerin ikisine de uyuyordu. Kalçalarını ve göğüslerini saran siyah krep bir elbise giyiyordu. Kolları uzun ve dardı. Boynu yüksek ve kapalıydı. Elbisenin beyaz ketenden sade manşetleri ve yuvarlak beyaz yakası vardı. Bunlar hafifçe kirlenmişti. Bu elbise eğer kalçanın on santim kadar altında bitmiyor olsaydı bir ev idarecisi kadın, mükemmel bir sekreter ya da sabahı banka hesaplarıyla geçiren genç bir Viktorya hanımefendisi için uygun olabilirdi. Başka bir deyişle özellikle sarkıtılmış mini bir elbiseydi. Mini elbiseden daha şaşırtıcı tipte bir elbise düşünmek zordu. Resmiyeti ve ciddiyeti ile uzun çıplak bacaklar arasındak zıtlık özellikle şaşırtıcıydı: Şaşkına çevirdi. Kızın bacakları tamamen çıplak değildi, oldukça ince, açık gri, dar . Bir pantolon giymişti. İçinde donu yoktu. Bacaklarını yayıp oturmuş, onları unutmuş olduğunu ya da bacakları ve cinsiyetini hatırlama problemi olmaksızın vücudunun üst yarısını kontrol ve idare etmekten bıkmıştı. Edep yerleri nemli, koyu tüylü yama gibi belirgindi ve onların ortada olması kıza masum, dokunaklı, çekici bir görüntü veriyordu.

Hastaların arasında oturan iki kadın hemşire vardı. İkisi de fakirdi, kendilerine çok az ödenen işçi sınıfındandılar ve kocaları televizyonun bütün ulusa hakkı olduğunu söylediği standartlara göre aileyi idare edecek kadar para kazanamadığı için buradaydılar. Bu kadınlar bu genç kıza diğer hastalara baktıklarından daha sık bakıyorlardı. Kazandıklarının on katı fazlasının bile hafifletemeyeceği bir kinle bakıyorlardı.

İkisinin de yeniyetme kız çocukları vardı; ikisi de makyaj ve giyim mücadelesine aşinaydılar. Biri kızının kısa elbiseler giyip makyaj yapmasını seviyor, diğeri ise sevmiyordu ama aralarındaki bu farklılık daha büyük huzursuzlukların baskısı altında yok olup gi-

* Tek kişi tarafından oynanan bir iskambil oyunu.

diyordu. Bunun sebebi de ikisinin bu kızla, Violet ile yaptıkları şiddetli kavgalardı çünkü Violet'in mini elbiseleri moda olandan bile daha kısaydı ve don giymeyi reddettiği gerçeği olmaksızın bile bunu ikisi de iğrenç buluyordu. Ve Violet'in onları, hemşireleri (anne-ve-otorite kişilikleri olarak çok iyi anlamak içi eğitilmişlerdi) eski moda oldukları, kızlardan nefret ettikleri, seksten nefret ettikleri, geri kafalı vs vs oldukları konusundaki suçlamaları, kendi kızlarıyla yaptıkları kavgalarda duyduklarıyla kelimesi kelimesine aynıydı, tamamen aynıydı. Violet'in çılgın olduğu ve don giymemek için yapılan tartışmalarda kendi kızlarının kelimelerini kullanması böylelikle de daima tahrik edici ve zaten pek sağlam olmayan erkek hastalarla bir problem kaynağı olması gerçeği sıradan ahlaklılık yapısının kışkırtıcılığıydı. Tabii hemşirelerden biri —kızının mini etekler giyip, gözlerine takma kirpik takarak renkli yağlarla boyamasından mutlu olanı— diğerinden çok daha açık fikirliydi; fakat iki kadının da kendileriyle gurur duydukları özellikler, açık fikirli ve eski moda olma özelliklerinin, orada bacaklarını açıp sahip olduğu herşeyi gösteren Bayan Violet Stoke tarafından yersiz ve hatta gülünç bulunduğu, onlara günde birkaç kez anlatılıyordu, Violet bunu ilke olarak yapıyordu. Ve özgürlük, gençlik hakları, kadınlığın gelişmesi adına. İki kadın da kendi kendilerine, birbirlerine doktorlara Violet'in kendi bakımları altındaki hastaların soğukkanlılığını korumayı güçleştirdiğini itiraf ettiler. Ondan nefret ettiklerini söylemeye hazırdılar, bu tavır yetkili bazı doktorların kavrayış ve kontrol eksikliği ama diğerlerinin serbest bırakılan dürüstlük ve açık yüreklilik gösterisi olarak değerlendirdikleri bir tavırdı — kendilerinin olduğu kadar diğer hastalar için de serbest bırakılan bir tavır— ikisi de onun orada bir ev idarecisi kadın kılığı içinde, cinsiyeti ortalarda oturmasını kendi akıllılıklarına bir başkaldırı olduğunu çok iyi biliyorlardı. Ayrıca, yıkanması gerektiği halde yıkanmıyor (hastalığın en belirgin işareti) ve ilaçlardan dolayı hastalık kokusundan ayrı kötü kokuyordu.

Egzotik ve İngiliz olmayan tavrıyla güzeldi de.

Yalnız oturuyordu, çünkü daima yalnız olduğunu biliyordu. Tek kişinin oynayabileceği bir oyun olduğu için patience oynuyordu. İnsanlar sadece onu görmek için baktıkları zaman, etrafında,

kötü niyetli bir ateşin titrek ve ok gibi nefret alevleri fırlatılıyordu. Sadece onun bildiği bu nefret havasıyla izole edilmişti. Bu iki orta yaşlı kadının, kendisini diğerlerinden daha çok gözlediklerini biliyordu, fakat onları oldukları gibi yani daha iyi ücretli bir işi yapacak kadar nitelikli olmadıklarından sevimsiz bir iş yapan zavallı kadınlar olarak görmüyor, onları normalinden üç kat büyük, zorbaca kuvvetli, tehlikeli ve korkunç olarak algılıyordu. Onlardan bütün kalbiyle nefret ediyordu çünkü onlar orta yaşlı, kılıksız, yorgun, kenar mahalleye yaraşır ve fakirdiler; üstelik o sabah ve son hafta her sabah ona pantolonun yanı sıra don da giymesi gerektiğini, çok iğrenç göründüğünü, onun yüzünden heyecanlanan erkeklerin dışında zaten işlerinin yeterince zor olduğunu ve onun bencil, antisosyal ve asi olduğunu söylemişlerdi.

Onlara baktığında genç bir insanın korkusuna kapılıyordu, kendi geleceğine bakıyordu çünkü tesadüfen yaşamı ilk önceleri ona, genç, çok hoş neşeli kısa süre sonra da orta yaşlı yorgun ve önemsenmeyen olmanın kolay ve yaygın olduğunu öğretmişti.

Goya'nın savaşı ya da deliliği anlatan değil de canlı ve şık ilk resimlerinde rahatsız eden birşey vardır fakat siz ne olduğunu bilmezsiniz. İlk bakışta anlaşılmaz. Çünkü büyüleyici, resmi, kırsal, asıl olarak uygarlaştırılmış bir grup insanın içinde, gruptan, tuvalden dışarı, resmi seyreden kişinin gözlerinin içine bakan birisi daima olur. Bu kişi, ressamın içine yerleştirdiği resmin adetlerine uymayı reddeder, sorgular ve gelenekleri yıkar. Sanki ressam kendi kendine "Bu tür bir resim yapmak zorunda olduğumu sanıyorum, benden beklenen bu ama ben onlara göstereceğim" diyordu. Siz orada durup bakarken resmin diğer kısımları solar, gülüşlerindeki büyüler, süsler, genç kahramanlar, uygarlık, bütün hepsi tuvalin dışına bakıp sessizce tüm bunların eski bir yük olduğunu bildiğini söyleyen kişinin gözünü dikip uzun uzun bakmasından dolayı yok olup giderler. Kendisinin öyle düşündüğünü size söylemek için oradadır.

Violet Stoke'un gözlerinde de aynı etki vardı, yani görünüşünün diğer kısımlarını geçersiz kılan etki -ve belki de aynı şeyi söyleyen etki.

Sanki tüm bunlar , resmi siyah bir elbise ile alt tarafın çıplaklığı

arasındaki zıtlığın şaşırtıcılığı, düz dansçı saçları, aşağıdaki nemli koyu yama, "kağıt oyuncusunun" sosyal durumu, korkusu ve nefretiyle etrafını çevreleyen yalnızlık, tüm bunlar yetmiyormuş gibi (bütün bunlara, hiçbiri fakir hemşirelerin bir haftalık ücretleriyle alınamayan elbisesinin, ayakkabılarının, çantasının pahalılığı tarafından yapılan sosyal ve daha az önemli yorum da eklenebilir) bir başka zıtlık daha vardı. Kızın kara gözleri direkt olarak resmin dışına bakıyordu ve eğer bu bakışı izlerseniz, kendinizi içine bırakırsanız onun kafasınınn içine de koymuş olursunuz, orada nefret şiddetinin değil gözyaşı birikintisinin bir parçası olurdunuz ve küçük kızın gözyaşları şöyle der; Ah beni sev, beni tut, beni affet, beni bırakma, büyümeme izin verme. Üzücü zıtlıkların içinde onun hissettiği şey, güçlü bir anne ya da baba tarafından dövüldüğünde ve hırpalandığında, annesi ya da babasının kızgın, sarhoş ya da korkmuş olduğu ikinci bir sefer aynı şeyin tekrar olacağını çok iyi bilen küçük bir kızın hissettikleriyle aynıydı. Kurbandı, ihanete uğramıştı, işkence çekmişti, savunmasızdı ve sevgi için asalaktı.

Odaya elli yaşlarında, iyi görünümlü, uzun boylu bir adam girdiğinde kız orada oturmuş "Neden hepiniz beni böyle yalnız bırakıyorsunuz" der gibi patience oynuyordu. Bir zamanlar siyah olan koyu gri, dalgalı saçları, mavi gözleri ve güzel bir gülümsemesi vardı adamın.

Kız orda otururken gelip sessizce "Kolaysa gel de benimle otur" diyerek başka bir yere gidip oturan diğer insanların tersine bu adam direkt olarak ona doğru geldi, oturdu, hemen cebinden bir pipo çıkarıp doldurma ve yakma işlerine başladı. Gelişigüzel bir ceket ve içine de koyu mavi bir kazak giymişti. Eskiden amatör atletmiş gibi görünen bir adamdı.

Adam Profesör Charles Watkins idi . Violet ile arkadaştılar.

Şimdi kız ona sormadan kağıtlarını toplayıp favorileri olan poker oyunu için dağıtmaya başladı. Bu oyun üç el oynanır, her elde dördü değersiz yedi kart alınırdı.

Hemen hemen her zaman bu oyunları o kazanırdı, Profesör'den daha zeki olduğu için değil de daha çok dikkat ettiği için.

"Üçler, beşler, yediler, değersiz valeler" diye ilan etti hoş sohbet bir kız sesiyle.

Oynadılar ve o kazandı.

Kağıtları karıştırdı ve "Onu bugün gördün mi" diye sordu.

"Evet, Doktor X yok."

"Nededi?"

"Başka bir yere nakledilmem gerekiyormuş. Burada bu şekilde kalamazmışım."

"Neden, neden kalamayacakmışsın? Bu kadarı da çok fazla!"

"Sürekli olarak 'Burası kabul hastanesi, kuralları daha fazla zorlayamam' deyip duruyor."

"Seni Kuzey Catchmen'a göndermelerine izin vermeyeceksin ya?"

"Endişelenme, izin vermem."

Kartları dağıttı.

"İkiler ve altılar, kızlar değersiz" dedi Violet.

Sessizce oynadılar. Violet kazandı.

"Hiç paran yok mu" diye bağırdı yeni bir bebek ya da elbise isteyen inatçı ve huysuz bir çocuk gibi.

"Profesör oldukça zengin diyorlar, benim için dedi, "Ama bu para bana yetmez, değil mi?"

"Bir iş bulup kazanabilirim, pek çok işte çalıştım. Çok uzun sürmedi ama."

"Ben de yapabileceğimden eminim. Ne de olsa koğuşlarda çok becerikliyim. Bir restoranda bulaşıkçılık yapabilir ya da bir barda çalışabilirim."

"Yaşamak için yeterince kazanabilir miyiz?"

"Deneriz."

"Ah haydi yapalım. Ah lütfen."

"Evet ... birbirimizi sıkıştırmayacaktık. Zorlamayacaktık."

"Hayır, birbirimize yardım ediyoruz. Bundan eminim."

Kartları dağıttı. Beş kartlıktı.

"Bu kez normal oynayalım, sakin ve klasik."

Oynadılar. Violet kazandı.

"Hile yapmıyor musun" diye sordu adam.

Violet, onun kötü bir gece geçirdiğini bildiği için, dün sabah kazanmasına izin vermişti.

"Şimdiye kadar hiç hile yaptım mı? Yapıyormuşum gibi mi gö-

rünüyordum? Yapmamaya çalışıyordum."

"Pekala belki de ben yapıyordum."

"Ama ben kazandım" diye şiddetle bağırdı, "Ben kazandım değil mi?"

"Evet sen kazandın Violet. Hep sen kazanıyorsun."

"Evet kazanıyorum değil mi?"

Yine dağıttı. Üçel ve her birinde beş kartı.

Oynadılar ve Violet kazandı.

"Çocukların seni görmeye geliyor mu?"

"Hayır, onları getirmeyecek."

"Aldırma. Ah lütfen aldırma. Gidip sana biraz çay yapayım. İster miydin?"

"Biraz çay alırım, evet, lütfen, ama gelmemelerine aldırmıyorum. Asıl aldırdığım şey, onların aldırmam gerektiğine emin olduklarında aldırmıyor olmamdır. Senin benim kızım olduğunu sanıyorum. Ama benim kızım olmadığını söylüyorlar."

"Ah keşke senin kızın olsaydım. Olmayı çok isterdim. Ama sen de ötekiler gibi olurdun sanırım."

"Belki de olurdum. Oğullarım için iyi bir baba olup olmadığımı nereden bilebilirim? Fakat bu eskidendi. Sen şimdi varsın. Sana karşı iyiyim, değil mi? Öyle miyim?"

"Evet. Ama beni seviyorsun, anlıyor musun? Ailem sevmiyor."

"Evet Violet seviyorum. Çok seviyorum."

Hastların kendilerine çay, kakao, tost, sandviç yapmak için kullandıkları küçük mutfağa gitti. Elinde iki fincan çayla döndüğünde bir kadın hasta yakışıklı ve ünlü Profesör'ün yanına oturmuştu, fakat Violet'in kara öldürücü bakışlarıyla hemen kalktı.

"Doktor X'in Doktor Y'nin seni haksız yere koruduğunu söylediğini duydum."

"Evet Doktor Y bunu bana da söyledi."

"Ve Doktor X Hemşire Black'e senin numara yapıyor olmanın da olası olduğunu düşündüğünü söyledi."

"Aslında hatırlıyor olduğum konusunda mı?"

"Söylediklerinden fazlasını hatırladığın konusunda."

"Neler hatırladığımı hiçbir şekilde bilemeyecekler, bu benim problemim."

"Doktor X dedi ki: Geçen sene bir adam karısını hatırlamıyor numarası yapmış fakat sonra Doktor X onu yakalayınca eve dönmek zorunda kalmış."

"Karımı ya da metresimi hatırlamıyorum. Kadınlar için çok çekiciyim, bu yeterince açık ikisi de benim cesaretimden nefret ediyor."

"Eğer hatırlarsan bunu garip bulmam."

"Üzgünüm."

"Ben senden nefret etmiyorum."

"Evet ama sen kadın değilsin."

"Hayır, ah hayır değilim. Ah hayır, hayır."

"Yugoslavya'da öldürülen kız arkadaşıma benziyorsun."

"Sen hiç Yugoslavya'ya gitmedin."

"Ama ben —Ah pekala. Neden bunu önemsediğini anlamıyorum."

"Fakat önemsiyorum. Yugoslavya'da hiç bulunmadığını biliyorlar."

"Yine de ona benziyorsun."

"Belki de ben senin yeni hatıralarına ait olan ilk kişiyim. Yani koğuştaki insanlar ve ben, Doktor Y, Doktor X, biz senin yeni hafızana seçtiğin kişileriz."

"Doktor değil!"

"Ah biliyorum. O o kadar da kötü biri değil. Yani, neden Doktor X'ten hepimiz nefret ediyoruz ki? O kadar da farklı değiller, değil mi?"

"Hayır, tabii ki farklılar."

"Peki, tamam. Özür dilerim, ah lütfen üzülme."

"Pekala."

"Hayatındaki bütün insanları hatırlamaya başladığında ben ne olacağım? Demek istediğim şu geçen gece düşündüm de, şimdi ben senin hafızanda önemli biriyim..."

"Öylesin, öylesin, sana söz veriyorum Violet."

"Ama tamamen geri geldiğinde ben de o yüzlerceden biri olacağım."

"Belki de hiç geri gelmeyecek."

"Geldiğinde benim arkadaşım olmak isteyecek misin?"

"Eminim isteyeceğim."

"Ama o istemeyecek."

"Bundan emin misin?"

"Evet. İki kez seni görmeye geldiğinde onu gördüm. Onu içeri senin yanına getirip, yolu ve herşeyi gösteren bendim. İşbirlikçi ve uysal olduğum zamandı."

"Çok çekici. Zevkli adammış Profesör."

"Şimdi sen de olsan onu seçmez miydin, ne dersin?"

"Önemsemezdim. Sanki ona yeni rastlamışım gibi birlikte çıkıp gidebilirsek hiç önemsemezdim."

"Ama sen ona henüz rastladın."

"Ne zaman onunla birlikte olduğumu biliyorum, bana doğruyu söylüyor. Görüyorsun benden nefret ediyor."

"Evet ediyor. Ama bu kadar nefret ettiği sen değilsin. Kendi yaşamından nefret ediyor."

"Bundan emin misin?"

"Evet. Yüzünü gördüm. İki seferde de yüzüne yakından baktım. Ne hissettiğini biliyorum."

"Bana da söyle o zaman."

"Anneme benziyor."

"Ama bil ki herkes öyledir."

"Hayır. Çünkü eğer bu doğru olsa senin de babama benzemen gerekirdi ama benzemiyorsun, benzemiyorsun, benzemiyorsun."

"Ağlama."

"Ağlamıyorum. Asla. Öyle olsa bile ağlayan ben değilim. Ağlamamı seyredebiliyorum—hiçbirşeye değmez, gerçek bir üzüntü gibi değil... geçen seferki gibi ağlıyor."

"Suçluluk duygusundan dolayı hafızamı kaybettiğimi söylüyorlar."

"Öylemi?"

"Sanırın hafızamı kaybettiğim için suçlu hissediyorum. Gerçekten derine derine hissediyorum, birinin hafızasını kaybetmesi sorumsuzluktur."

"Eğer böyle hissediyorsan, hafızanı kaybetmemişsin demektir, sadece bazı gerçekleri, bazı olayları kaybetmişsin."

"Ah evet ben de öyle söylüyorum. Fakat başka birşey daha var. Evet. Hatırlamak zorunda olduğum birşey var. Mecburum."

"Ama heyecanlanma, bu seni daha kötü yapar."

"İki aydan fazladır buradayım Violet."

"Seni oraya göndermelerine izin verme, verme."

"Ama eğer gitmeyi reddedersen o zaman bana şok vermek zorunda kalacaklarını söylüyorlar."

Orta yaşlı adam ve güzel kız, ikisi de birkaç metre ötede sandalyede oturup televizyon seyreden kadına bakmak için döndüler. Program sonunda başlamıştı. Sonra başka birine, orta yaşlı bir adama baktılar, sonra bir başkasına, başkasına derken tüm odaya göz gezdirdiler. Bütün bu baktıkları insanlar şok tedavisi almışlar ya da zamanla alıyorlardı.

Koğuşlarda bundan daha çok heyecan ve korku uyandıran başka bir tedavi yöntemi yoktu. Bu odadaki insanların yarısından çoğunun beyinlerine elektrik akımı verilmişti. Kullanılmakta olan yeni ilaçların bazıları elektrik şoku kadar güçlü olduğu ve onların yan etkileri hakkında bilinenler elektrik şoku hakkında bilinenlerden fazla olmadığı halde bu yeni ilaçlar o kadar korkunç yorum ve kuramlara yol açmamıştı.

"Brian Smith bir haftaya kadar başka bir şok dizisine tabi tutulmak zorunda kalacağını bildiğini söylüyor" dedi Violet.

"Bayan Jones onlarsız yaşayabilme düşüncesine dayanamadığını söyledi," diye onayladı Profesör.

Bir sessizlik oldu.

"Roger gelecek hafta çıkıyor" dedi Violet sonunda. "Paylaşılacak bir daire arayacağını söylüyor. Eğer istersek, kendimize bir yer bulana kadar gidip onunla yaşayabileceğimizi söylüyor."

"Ah iyi. Bu çok güzel. Evet sanırım bu ikimiz için de en iyi şey olacak."

Evet şimdi Profesör.

Evet şimdi Doktor Y?

Sizi iki hafta daha burada tutuyorum. Fakat kolay olmadı ve korkarım bu mümkün olabilen son uzatma. Eğer Doktor X'e olan nefretinizi bu kadar kuvvetle göstermemiş olsaydınız herşey daha kolay olacaktı. Bu oldukça mantıksız biliyorsunuz. Anladığım kadarıyla hastalar arasında ben iyiyi, o kötüyü oynuyoruz. Okul çocukları gibi.

Ondan nefret etmiyorum.

Fakat ona tek kelime bile etmiyorsunuz.

Söyleyebileceğim birşey yok. O burada değil,

Pekala, pekala.

Doktor Y hiç benim önerimi düşündünüz mü?

Ah Profesör. Nedir söyleyin haydi!

Ben ona bakarım. Siz onu anladığımı .... düşünemiyorsunuz. İhtiyacı olan tek şey küçük bir kız gibi davranmasına izin verilmesi.

Kendinizi dadı olarak mı hayal ediyorsunuz?

Ya da babası olarak.

Yine de benim ne düşündüğüm önemli değil. Buna olanak yok. Onun iki babası. İki annesi üç kız ve bir erkek kardeşi var. Bunu üzülerek öğrendim.

Fakat bu kanunlara aykırı değil mi?

Aykırı. Gece gündüz etrafında vızıltılı bir koşuşturmaca bulacaksınız. Hayır, akrabalarının yardımı olmadan burada, küçük bir kız gibi davranmasına göz yumulacak olan yerde kalsa iyi olur.

Bu bana çok garip geliyor Doktor Y. Miles Bovey ya da Rosemary Baines ile kalmamın hoşunuza gideceğini söylüyorsunuz.

İkisi de yardımı dokunduğu sürece onlarla kalmanızdan memnun olacaklarını söylediler. Bay Bovey, Wales'de bir yazlığı olduğunu söylüyor. Sizin için iyi olurdu. Ve Bayan Baines mantıklı bir kadına benziyor.

Ama ben ikisini de tanımıyorum.

O gece kendi kendinize sayıklarken Bayan Baines'ı hatırladığınızı söylediniz.

Çok az. Fazla değil. Asıl mesele olan sayıklama değil. Hayır asıl mesele -hatırlamam gereken birşey olduğudur. Hatırlamak zorunda olduğum. Bunu biliyorum. Birşey arıyordum. Birisini.

Kendinizi mi?

Kelimeler. Bu bir kelime. Sizin için bu biir tek şey demektir, ama benim için farklı.

Violet ile bir daireyi paylaşırsanız hatırlayacağınızı düşünüyorsunuz.

Bilmiyorum. Ama biliyorsunuz, o şimdi -anlıyor musunuz? O rüyadaki birisi gibi değil. Aniden başka birşeye dönüşemez -

benim için bir geçmiş uyduramaz.

Miles Bovey ya da Bayan Baines'in desizin için bir geçmiş uyduracaklarını sanmam. Hepsinden öte bu, çok kısa sürede eve dönmeniz kadar heyecan verici bir baskı da olmayacaktır.

Neden size bir türlü anlatamadığımı bilmiyorum. Oysa söylediğim herşeyi Violet'e anlatabliyorum.

Yetişkinlerin arasında oyun oynayan küçük bir kız çocuğu gibi davranmadığımdan emin misiniz?

Bazen evet. Fakat o küçük bir kız değil Doktor Y . Evet, coşkulu kuşkusuz. Ama diğer taraftan da sizin anlamadığınız şeyleri anlıyor.

Şey üzgünüm. Ne yapmamı istiyorsunuz?İkinizin iyileşme döneminizi birlikte geçirmenizin yararlı olabileceğini kabul ettiğimi size söyleyebilirim.Bunu söyleyebilirdim. Fakat eminim başka fikirler de çıkacaktır. Sadece kendi anne -babasından değil, dördünden de.

O yirmibir yaşında.

Yasal olarak.

Öyleyse tamam.

Siz ve Violet yarın buradan ayrılıp birlikte bir ev kursanız fiziksel olarak engellenmezsiniz. Ama size garanti veriyorum bir hafta içinde koşarak bize geri dönecektir.

Benden korunmak için mi?

Öncelikle size karşı olan duygularından korunmak için. Ve daha çok da ailesi yüzünden.

Ama neden onların bilmesi gerekiyor ki?

Günümüzde insanların nerede olduğunu bulmak fazlasıyla kolay. Sadece bu iş için kurulmuş bir örgüt var.

Pekala Doktor. Öyleyse bir seçeneğim var, sonunda birleşeceğim biri varsa karım ve ailemdir.

Sonunda evet. Çünkü siz oraya aitsiniz.

Söyleyin hayatınızda gerçek bir dönüm noktası olan bir şey var mı? Başka birşey yapmayı da seçebilirdiniz.

Hayır, sanırım hayatım koşullar tarafından ayrıntılarıyla planlanmış benim için.

Fakat siz kendinizi düşündüğünüz zama kesinlikle koşulları-

nızla birlikte düşünmüyorsunuz.

Başka şeyler de yapabilirdim kuşkusuz. Ama ben aynı insanım.

Öyleyse neden ben Profesör Bilmemne olmak zorundayım? Felicity'nin kocası, James ve Philip'in babası değilim. Düşünün ki savaştan sonra Yugoslavya'ya geri gidip Vera ile evlenmişim? Konstantina'nın yakın arkadaşı.

Bakın Profesör, benim sizi anlayıp anlamamam pek farketmiyor, biliyorsunuz. Size açılan bazı yollar var. Onları tekrar saymak istiyorum -tamam mı?

Neden anlamıyorsunuz?

Eve gidebilirsiniz. Eşiniz eve gitmeye ne zaman karar verirseniz bundan çok mutlu olacağını söylüyor. Biz şimdilik bunun bir hata olacağını düşünüyoruz. Bilmiyoruz ama sadece, eviniz, eşiniz ya da çocuklarınızın sizi ilk halinize döndürmelerinin olası olduğunu düşünüyoruz.

Bunun Felicity ile bir ilgisi yok. İlgisi olan...

Devam edin, yakalayın -ne ilgisi var?

Gitti. Nasıl hatırlayamıyorum? Nasıl? Orada, daima, aniden kafamı çevirince onu yakalayabilecekmişim gibi hissediyorum, o kadar yakın. Gözümün köşesinde bir gölge gibi.

Ve eşiniz ya da eviniz değil?

Hayır. Onun doğasını çok iyi tanıyorum. Size hep bunu söyleyip duruyorum. Bu çeşit birşey - biliyorum. Yapmak zorunda olduğum başka birşey var. Farklı birşey. Bunu biliyorum ve mecburum...

Seçenekleri saymaya devam ediyorum. İkincisi: Bir arkadaşınızla kalabilirsiniz. Ya Miles Bovey ya da Rosemary Baines olabilir. Onlar teklif ettikleri için...

Fakat siz bana Rosemary Baines'i tanımadığımı, sadece bir toplantıda karşılaştığımızı ve bana şu gösterdiğiniz mektubu yazdığını söylüyorsunuz. Bazen orada benim için birşeyler varmış gibi geliyor bana. Onun mektubunu en son okuduğumda düşündüm, evet –ama nasıl emin olabilirim? Tuzağa düşürülmek çok kolay. Burada tuzaktayım. Bir başka tuzak bulabilirim ve...

Devam ediyorum. Ama bu benim önerim -kısa bir süre için bir arkadaş bulmaya çalışın. Onlar aileden daha az heyecanlandırıcıdırlar ve...

Arkadaşlar. Arkadaşlar, evet. Gerçek arkadaşlar. Arkadaşlar rahatlatmak, birbirlerinin ağızlarını yalayıp, ne kadar naziksin, ne kadar iyisin demek için değildir. Arkadaşlar dövüşmek içindir arkadaşlar...

Devam ediyorum. Eğer eve gitmek veya bir arkadaşla kalmak isterseniz, bugünden sonraki iki hafta içinde Kuzey Catchment Hastanesi var. Orada buradakiyle aynı şartları bulacaksınız...

Herkes daha kötüsünü söylüyor.

Sizin seçimleriniz için aynı demek istiyorum. Çünkü eğer oradan da ayrılmak isterseniz şimdiki ile aynı durumda olacaksınız. Aynı seçenekler.

Bu seçenekler meselesi değil. Hatırlama meselesi.

Devam ediyorum. Şok terapiyi de kabul edebilirsiniz. Lehte veya aleyhte olan noktaları eni konu inceledim. Şok tedavi uygulamalı çünkü ilaçlara cevap vermediniz.

Anlatın bana.

Asıl önemlisi size hiç zarar vermeyeceğini sormamdır, hatırlamanızda etkisi olabilir.

Neyi hatırlamak, asıl mesele bu!

Ya da sizi şimdiki halinizle bırakabilir.

Siz insalara şok terapi uyguladığınızda o tedavinin insanlara ne yaptığını gerçekten bilmiyorsunuz.

Hayır. Fakat şu ana kadar binlerce belki de milyonlarca terapisiz yaşayınca bunalıma giren insan olduğunu biliyoruz.

Ben bunalımda değilim Doktor. Değilim.

Pekala, pekala.

Ve eğer siz benim yerimde olsaydınız elektrik şoku tedavisini kabuledersiniz?

Evet kabul ederdim. Muhtemelen sonunda siz de kabul edeceksiniz. Bu benim görüşüm. Doktor X de böyle düşünüyor. Şok yerine kullandığımız ilaçları aldınız. Hiçbirisi size yaramadı. Geldiğinizde hafızanızı kaybetmiştiniz ve hala hafızanız kayıp. Öyleyse ne yapalım?

Ama burada iki haftam daha var?

Evet.

Kuşkusuz bu süre içinde hatırlayabilirim.

Evet hatırlayabilirsiniz. Yine birşeyler yazmayı dener miydiniz? Ya bir teyp?

Kolejdeki odam küçük bir avluya bakıyor. Avlu kare ve beyaz duvarları var. Fıçılarda, saksılarda çeşit çeşit bitkiler var. Kapımın karşısındaki duvar, yukarısındaki bahçenin isnat duvarı. O bahçedeki hanımeli bu duvarın üzerinden aşağı sarkar. Geçen yaz bu hanımeli, birbirlerinden bir metre kadar uzakta yanyana iki uzun dalı aşağı bıraktı. Bu iki yeşil sarkan dal beyaz duvarın üzerinde çok hoş görünüyordu. Destek için duvar, çardak ya da başka bir bitki aramak hanımelinin doğasıdır. Bu duvarın üzerinde kendisi için tutunacak hiçbirşey yok. Köşedeki bir saksının içinde bir kamelya çiçeği var. Hanımelinin kamelyaya daha yakın olan dalının uzak olandan daha büyük adımlarla ileri geri sallandığını farkettim. Önce rüzgarın ya da esintinin bir şekilde dala ulaşıp diğerinden daha fazla hareket ettirdiğini düşündüm -ama bu pek olası gibi görünmüyordu çünkü rüzgara ve hava girişlerine açık olan girişe yakın dal duvarın dış kısmında duran diğer daldı. Ya da en azından böyle düşünmek mantıklı olacaktı. Fakat hiç kuşku yoktu ki hızlı ve geniş adımlarla hareket ederek kamelyaya yaklaşıp tutunma çabası gösteren iç taraftaki daldı. Geçen yaz seyrederek epeyce oturmuştum orada. Gerçekten dikkat çekici bir manzaraydı. Birkaç dakika seyrettikten sonra hızla hareket eden dal, ileri geri sallanıp kamelyaya ulaşmaya çalışırken bir kola ya da bir deniz hayvanının bir organına benzemeye başlamıştı. Günler birbirini kovaladı, ama bu hanımeli dalı ne kadar uğraştıysa da kamelyaya ulaşamadı. Sonra kamelya saksısını içeri doğru beş-on santimetre kıpırdattım ve hanımelinin hafif bir esintisinin de yardımıyla sonunda kendisini ona bağlamayı başarışını seyrettim.

Kamelyayı tekrar eski yerine, köşesine koydum, şu ana kadar hanımelinin destek bulma çabalarına öylesine karışmıştım ki bu bir yaratıktan yiyeceğini almak gibiydi. Hanımelinin uzunluğunu duvara tebeşirle işaretledim. Fakat sonbahar gelmişti ve bitki o yıl için uzamasını durdurmuştu.

Bir gün öğleden sonra masamdan kafamı kaldırınca hanımelinin, kamelyanın dalının etrafında sıkı bir dal oluşturacak kadar sal-

lanmış olduğunu gördüm. Fırtınalı bir gece olmuştu. Ve hanımelinin uzaktaki dalı ya da kolu rüzgarla yukarı doğru sallanmış kamelya -seven dalı geçip duvarın üst kısmındaki çardağa tutunmuştu. Böylelikle şimdi iki dal da tutunmuş ve duvarda güzel yeşil bir sarmaşık oluşturmuştu. Fakat sonra birkaç gün içinde bir başka fırtına çıktı ve dıştaki dal tutunduğu yerden kopup düştü. Şimdi aşağı doğru sallanarak, duvardan aşağı sarkan kardeş dala ulaşmak için kararlı yavaş bir savrulma başlattı. Fakat kavisler çiziyordu çünkü iç kısımdaki dal kamelyaya bağlıydı. Bir öğleden sonra onları seyrederken, hafif bir rüzgarın dışardaki dalı içerdekine nasıl çengel gibi astığını gördüm, fakat ikisinin ağırlığı kamelyanın üzerindeki dal için çok fazla geldiğinden iki uç dal düştü ve duvardan aşağı sallandılar.

Yine başladığımız yere dönmüştük.

İkisi de ileri geri, ileri geri, rüzgara göre değişerek ağır, tutkulu sallanmalarına başladılar. Fakat hiçbir zaman tamamen hareketsiz olmuyorlardı. Rüzgarsız bir günde bile dallar sürekli hafif bir hareket içindeydiler, kamelyaya daha yakın olanı diğerinden daha hareketliydi.

Orada oturup seyrederken kendi kendime hanımeli dallarından birinin o fırtınalı gece yüksekteki çardağa çıkışını, diğerinin de kamelyada kendine bir yer buluşunu "hatırlayıp" hatırlamayacaklarını sorardım. Herşeye rağmen hanımeli bitkisi birşeylere tutunması gerektiğini "hatırlar" ve ev sahibi olan bir başka bitkinin cazibesi içinde ileri geri sallanması gerektiğini bilir. Ya kamelya? Hanımelinin ona ulaşması için mümkün olduğunca eğilir mi? Elbette kamelya hanımelinin çabalarına kayıtsız kalamazdı.

Sonbahar bitene kadar hanımeli dalı hafif rüzgarın da yardımıyla birkaç kere kamelyaya ulaştı ve bazen çok kuvvetli bir rüzgar bazen de ağırlığını ona ekleyen kardeş dalı tarafından tekrar geri çekildi.

Ve bu aradaki zamanlarda iç kısımdaki dal kamelyaya tutunmuyor, beklenen bir dalga için bedenini dengede tutmaya çalışan bir sörfçü gibi ince hareketlerle hafifçe titreyerek orada sallanıyordu.

Bazen seyrederken duvarın üzerindeki işlevi bir bütünlük olarak hissediyordum: Hanımeli dalının hareketi, kamelyanın bekleyi-

şi, hanımeli dalını sallayıp kamelyaya yaklaştırdığı zamanlar dışında görünmeyen rüzgar.

"Hanımeli dalı sallanıyor ve kamelyaya ulaşıyor" değildi.

"Rüzgar dalı ev sahibine üflüyor" değildi.

İki şey aynıydı.

Hanımeli dalının uzayışı ve daha geniş sallanmayı başarması, kamelyayı gerçekten sağlam bir şekilde kavraması daha ilkbahar gelmeden kesinleşmişti.

Şimdi bu işlevin üçüncü kısmını görüyorum.

Kamelyaya ulaşmasını sağlayan sadece dalın hareketi ya da rüzgarın onu üflemesi değil hanımelinin biraz daha büyümesiydi.

Fakat bu işlevin gerçekleşmesindeki bir olgu da Zaman'dır.

Bütün konu Zaman'dır. Zamanlama.

Dalga üzerindeki sörfçü. Rüzgarda sallanan bitki. Ve bu herşey için böyledir. İşte söyelmek zorunda olduğum şey budur Doktor. Neden siz bunu anlamıyorsunuz?

Profesörün ve üç adamın paylaştığı odada ya da koğuşta saat gece ondu. Kapalı pembe perdeleriyle salon sıcacıktı. Profesör o günkü Times dergisini okuyordu. Dışarda rüzgar gürültülü sert bir gece vardı.

Öbür üç hastadan ikisi uyumuştu bile, başuçlarındaki lambalar sönüktü, birisi de kulağında kulaklıklarla radyo dinliyordu.

Koğuşa bir kız geldi. Çiçekli bir çocuk pijaması ve beyaz tüylü bir sabahlık giyiyordu. Saçlarının resmi topuzunu çözmüş, geriye doğru tarayıp pembe bir kurdele fiyonguyla düzgünce tutturulmuş kahverengi çalı gibi ensesinde toplamıştı. Herşeyi doğru dürüst ve yerindeydi ama zavallı kız, elinde değildi, girdiği her yerde yarttığı şokun nedeni küçük kızı hüzünlü ve bilgiç kadınsı yüzüydü. Profesörün yatağına oturdu ve sesini alçaltıp öfkeyle: "Doğru mu?" dedi.

"Evet sanırım öyle."

"Ama neden? Yapma. Lütfen yapma. Ah lütfen, lütfen yapma."

O gün Profesör Charles Watkins'in elektrik şoku tedavisini gönüllü olarak kabul ettiği fısıltısı etrafta dolaşmıştı. Hastalardan bazıları kayıtsızdı ama çoğu değildi. Çoğu bu habere üzüldüler. Bir

çeşit sembol haline gelmişti. Çünkü pek çoğunun tersine Profesör'ün bir seçme şansı vardı. Pek çoğu almış olduğu halde ona şok tedavisi verilmemişti çünkü Doktor Y engel oluyordu. Ama şimdi yine aynı kişi olduğu halde (hala onların dedikleri gibi bir geçmişi olduğunu kabul etmediği gerçeği dışında) Doktor X'e deneyeceğini söylemişti.

İlk şokunu ertesi sabah alacaktı.

Hastalardan bazıları sanki hapishanedeymişler de içlerinden biri elektrikli sandalyeye götürülüyormuş gibi tepki göstermişlerdi.

Profesör, belirgin bir şekilde grileşen saçları, yumuşak mavi gözleriyle hoş, gülen, ortayaşlı adam kızın elini eline alıp : "Eğer hayal kırıklığına uğradıysan üzgünüm. Ama kaybedecek birşeyim yok. Öncelikle bizim bir daireyi paylaşacağımızı bilmeyecekler. Fakat bence bu pek gerçekçi değil" dedi.

"Sadece çok fazla ısrar etmediğimiz için gerçekçi değil. Ben şimdi ne yapacağım? Nereye gideceğim? Kimsem yok."

"Eğer umduğum gibi hatırlamaya başlarsam o zaman iyileşeceğim ve sen gelip Felicity, ben ve çocuklarla kalabilirsin."

Ağır bir sessizlik oldu.

"Üzgünüm. Bunun dürüstlük olmadığını biliyorum. Ama düşünüyorum da eğer ben profesör bilmem ne isem ve bir evim varsa insanların kalmalarını sağlayabilirim."

"Bunu sen kabul ettin. Neden, neden, neden?"

Profesör karşısındaki yataklarda uyuyan adamları ve sonra kendisiyle aynı taraftaki yatakta oturup kah gülümseyerek kah sesli bir kahkaha atarak radyo dinleyen adamı inceledi.

"Hepsinin kabul ediyor göründüğü bir tek şey var. Elektrik şoku hatırlamamı sağlayabilirmiş."

"Evet ama sağlayamayabilir de. Benim kadar sen de şoka tabi tutulanların nasıl olduklarını biliyorsun. Gölgeye benziyorlar. Zambilere* benziyorlar. Sanki neler olduğunu görmemiş gibisin."

"Fakat bazıları çok iyi durumdalar ve iyileşiyorlar."

"Ama sen şansını deniyorsun."

*Büyü ile hareket eden ölü.

Koridordan bu odaya doğru ayak sesleri ve iyi geceler, iyi geceler, iyi geceler diyen neşeli bir ses geliyordu. Koridor boyunca koğuşlarda ışıklar sönüyordu.

"Ama farzet ki hatırlamak istemediğim şeyi hatırlayacağım? Onlar hatırlamamı istedikleri şeyi hatırlayacağımı sanıyorlar. Hatırlamam çok çok önemli, bunu biliyorum. Zamanlama meselesi anlıyor musun? Bunu da biliyorum. Rotalarında olan yıldızlardır. Zaman ve yer. Düşündüm de düşündüm... dün gece, önceki gece, ondan önceki gece uyanık uzandım... bazı şeyleri çözmeye çalışıyorum. Niye bu aciliyet duygusu var? Bu bana aşina. Sadece hafızamı kaybettiğimden beri bende olan birşey değil. Hayır. Daha önce de vardı. Şimdi onun ne olduğunu bildiğimi sanıyorum. Ve sadece bu da değil. Normal yaşantımızda pek çok şey vardır, gölgeler. Raslantılar, rüyalar gibi şeyler normal yaşantımıza yol gösterirler, beni anlayabilir musun Violet?"

Başıyla onayladı. Üzgün, kadınsı gözleri birkaç dakikadır hemşirenin dikildiği kapıya doğru bakıyordu. Bu koğuş bu sıradaki koğuşların sonuncusuydu.

"Önemli olan şey budur, yaşamın o düzeyinden gelip buraya, bize ulaşan şeyleri hatırlamak. Kaygı bunlardan biri. Aciliyet duygusu. Ah onlar bunu bozuyor, sihirli ilaçlarıyla yok ediyorlar. Bu hiçbirşey uğruna değil. Bağlantısız değil. Onlar, paranoya dedikleri "kaygı hali" diye tanımlıyorlar. Fakat bütün bunların bir anlamı var, bunlar hep öbür parçamızın yansımaları ve öbür parçamız bizim bilmediğimiz şeyleri bilir."

"Pekala" dedi hemşire yaklaşırken adamla kızı sohbet ederken görünce, "Yatakta olup uyuma vaktiniz Bayan Stoke."

"Şimdi gidiyorum" dedi Violet, hemen üç yaşında somurtkan bir çocuk pozuna büründü.

Hemşire koğuşun ana ışığını kapatıyordu.

"Aciliyet duygum çok önemli" dedi profesör. "Bunu iyi hatırlıyorum. Çünkü hatırlamak zorunda olduğum şeyin zamanın geçmesiyle ilgisi var. Ve işte bu pek çok insanda olan kaygı Birşeyler yapmak zorunda olduklarını biliyorlar, başka birşeyler yapmaları gerekiyor, sadece öyle günü gününe yaşamak, yüzlerini boyayıp mağaralarını dekore etmek, rakiplerine pis oyunlar oynamak değil.

Hayır ölmeden önce başka birşeyler yapmaları gerekiyor ve bu yüzden de akıl hastaneleri dolu ve eczanelerde işler yolunda."

"Uyku hapı ister misiniz Profesör?"

"Hayır teşekkür ederim Hemşire."

"Lütfen sabah hiçbirşey yememenizi size hatırlatmam gerekiyor. Tedavinizden sonra kahvaltınızı edeceksiniz."

"Bir dakika içinde ışıkları kapatacağım. Olur mu" diye sordu kız, üç yaşındaki bir çocuk gibi parlayan gözlerle ve dudak büküp emir verici bir edayla.

"Peki Bayan Stoke. Ama lütfen, Profesör'ün bu gece uykuya ihtiyacı var, senin de öyle canım."

"Hemşire dışarı çıktı. "Canımmış" diye mırıldandı kız."

Şimdi ikisi yarı karanlıkta daha yakın oturuyorlardı. Radyo dinleyerek oturan adam yüksek sesle güldü, beklenen bir şakanın öncesinde nefesini tuttu ve yeniden güldü.

"İşte bu yüzden, Violet. Bu şok bana orada olduğunu bildiğim şeyin göz ucumla gördüğüm gölgenin ne olduğunu hatırlatacak."

"Ama senin Profesör Charles Watkins olduğunu da ortaya çıkarabilir."

"Şansımı denediğimi biliyorum. Bunu çok iyi biliyorum. Belki de şok bana zaten bildiğim şeyleri de unutturacak. O zaman çok daha farklı yaşıyor olacağım."

"Evet ama nasıl, hepimiz bunu söylüyoruz, hep bunu söyleyip duruyoruz, herşeyin aslının bu olduğunu biliyorum ama nasıl?"

"Ulaşmak zorunda olduğum birşey var. İnsanlara söylemek zorundayım. İnsanlar bilmiyorlar ama sanki zehirli bir havada yaşıyor gibiler. Uyanık değiller. Çok uzun süre önce kafalarına vurulmuş ve neden zambiler gibi yaşayıp birbirlerini öldürdüklerini bilmiyorlar."

"Şoktan sonra Eliza Frensham gibi."

"Ya da benim yarınki halim gibi. Evet biliyorum."

"Fakat biz nasıl farklı olabiliriz? Nasıl kurtulabiliriz? Eğer bulursan gelip beni alır mısın?"

"Hepsi bir zamanlama, biliyorsun. Bazen kurtulmamız diğer zamanlardan daha kolay olur..."

"Bayan Stoke!" diye bağırdı hemşire kapıdan.

"Geliyorum" dedi kız. "Geliyorum dedim ve geliyorum tamam mı?"

Yataktan kaydı ve adamın yastığına yakın durdu.

"Dünyada hep bilen insanlar var" dedi Profesör. "Fakat sessiz kalıyorlar. Sessizce etrafta dolaşıp tuzakta olduklarını bildikleri insanları kurtarıyorlar. Ve sonra kurtulanlar da kloroformlardan ayılmış gibi oluyorlar. Bütün hayatları boyunca uykuda ve rüyada olduklarını farkediyorlar. Sanki kuralları öğrenme ve zamanlama yapma sırası onlara geliyor. Ve maymunlarla dolu bir gezegende kalan birkaç insanın yapacağı gibi orada burada dolaşıp duruyorlar ama maymunlar insan gibi düşünmeyi öğrenme ihtimali olan yaratıklardır. Ancak zavallı maymunların hasar görmüş beyinlerinde yarı gömülmüş bir bilgi birikimi vardır. Bazen eğer nasıl olduğunu bir bilseler, doğru dürüst bir hatırlasalar o zaman tuzaktan kurtulup zombi olmaktan vazgeçebileceklerini düşünürler. İşte böyle birşey bu Violet. Ve ben şansımı denemek zorundayım."

"Yarın sabah seni düşünüyor olacağım."

"İyi geceler canım."

"İyi geceler Charles."

"İyi geceler Profesör."

"İyi geceler Hemşire."

Ah canım Charles,

Doktor Y. bana senin yine kendine döndüğünü söyledi. Perşembe günü seni almaya geliyorum. Ah benim canım, canım, canım Sevgilim Charles. Çocuklar da çok mutlu ve dört gözle bekliyorlar. Yazamıyorum... bu sadece Perşembe gönü dörtte araba ile geleceğimi bildirmek içindi.

Felicity

Sevgili Charles

Felicity bana kendine döndüğünü söyledi. Çok memnun olduğumu söylememe gerek yok herhalde. Bu sömestr için planlamış olduğun bir dizi konferansı vermeyi üstlendim aynı zamanda da seni her türlü şeyden korumuş oldum. Fakat bütün sorumluluğu sa-

na geri vermekten de memnunum. Birincisi Homeric Epithet, Birinci Bölüm, İlyada. Haftaya Pazartesi. Eğer bunun için gücün yoksa boşver. Lütfen bana bildir.

Jeremy

Sevgili Jeremy,

Herşey için çok teşekkür ederim. Bu şekilde bir sıkıntı verdiğim için çok üzgünüm. Tekrar tüm yeteneklerimi kazandım gibi görünüyorum. Bütün konferans serisini hatırlıyorum. Onları üstlenecek kadar iyi hissediyorum.

Sevgiler
Charles

Sevgili Miles,

Hastayken bana gösterdiğin nazik ilgin için sana çok teşekkür ederim. Ama artık eskisi kadar iyiyim. Bu kış Londra'ya gelmeyi düşünüyor musun? Eğer düşünürsen birlikte bir yemek yemeye ne dersin? Geldiğini bana bildir. Ya da Cabridge'de ailece bir hafta sonuna ne dersin?

Sevgiler
Charles

Sevgili Bayan Baines,

Tekrar tamamen iyileştiğimi duymaktan çok memnun olacağınızdan eminim, sürekli ilginiz için bir yük olmadığımı umuyorum. Bu arada o gece bağışlanmaz bir şekilde size baskı yapıp rahatsız ettiğim zaman gösterdiğiniz sabra çok teşekkür ederim. Lütfen Bay Larson'dan benim adıma özür dileyin. Cambridge'e döndüğüm zaman çok meşgul olacağım için çok nazik yemek davetinizi kabul edemiyorum.

Saygılarımla
Charles Watkins

SONSÖZ
ya da
BİTİŞ YAPRAĞI
(Konu İle İlgili Küçük Bir Hatırlatma)

Birkaç yıl önce bir film için bir hikaye yazdım. Bu hikaye normal insanlardan farklı düşünen bir adam ile yakın arkadaşlığın sonucuydu.

Blake Sorar:

Hayali bir yol açan her kuşun, beş duyunuzla bütünleşen bir zevk dünyası olmadığını nereden biliyorsunuz?

Herşeyi "normal" insanlardan farklı yaşayan birisi iyice anlamak için uzunca bir süre aynı soruyu sorar.

Bu filmin vermek istediği şey, kahramanın uyumluyu, vasatı ve itaatkarı korumak için gösterdiği duyarlık ve anlayışın bizimki gibi düzenlenmiş bir toplumda bir handikap olmasıydı.

Senaryo çok çeşitli film yapımcılarına gösterildi, birkaçı bu filmi yapıp yapmama düşüncesiyle uzun süre oyalandı —bu piyasanın tarzı budur— fakat hepsi de aynı soruyu sordular: Filmdeki adamın nesi var?

Bunu düşünmek daha önce hiç aklıma gelmemişti, çünkü bence, konuyu ortaya koyuş tarzım bu soruyu anlamsızlaştırıyordu ve üstelik günlük yaşamda orijinal kahraman ya da ana karakter tıbben öylesine farklı ve çelişkili tanımlanmıştı ki bu satırları düşünmek yararsız gibi görünüyordu.

Ayrıca kişiye, bir duyguya, bir ruh haline ve birşeye etiket koymanın —bir dizi kelime ya da kelime grubu bulmanın yani kısaca tanımlamanın— onu anlayıp yaşamakla aynı şey olduğuna inanması öğretilmelidir. Böyle bir öğretim, okullarımızdaki zorunlu eğitimdir. Bu eğitimin büyük bir kısmı çocuklara etiketlerin nasıl kullanılacağı, kelimelerin nasıl seçileceği ve nasıl tanımlanacağının öğre-

tilmesi için ayrılmıştır.

Birşey yapmayı düşündüm. Senaryoyu iki doktora gönderdim. Birisi büyük bir üniversiteye bağlı okul hastanesinde geleceğin doktorlarını eğiten ve hastaları tedavi eden Danışman Psikiyatrist idi. Diğeri de Londra'da büyük bir okul hastanesinde çalışan ve Harley Caddesi deneyimi olan bir asabiyeciydi.

Kısacası bu adamlar mesleklerinin doruğundaydılar.

Onlardan senaryoyu okumalarını ve filmdeki adamın sanki görüşme odalarına gelen ya da ayakta tedavi edilen bir hastaymış gibi tarafsız olarak tanı koymalarını istedim.

Problemi üstlenip zaman harcayarak istediğimi yapma inceliğini gösterdiler.

Fakat onların yetenekli ve sevecen aynı zamanda da güvenilir olan teşhisleri birbirlerinkinden oldukça farklıydı. Hiçbir şeyde fikir birliği sağlayamadılar.

CEHENNEME İNİŞ İÇİN AÇIKLAMA

"Hâlâ insanlığın kaderini tayin edebilen olasılıkların görkemli ve yabani bir düşü."

Time

"Dokunaklı ve güzel."

New York Kitap Eleştirisi

"Özel bilince bir gezi. Günlük olağan düşünceyle başlıyor ve en ilkel bilinçsizliğin ulaşılabilen en karanlık noktasında bitiyor."

Washington Post Kitap Dünyası